UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

Vybraná klavírní díla Vítězslava Nováka a stručný životopis v období vzniku těchto děl

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. MgA. Vít Gregor, Ph.D.

Autor práce:

Anna Dufková

Hudební výchova – Hra na klavír

Praha 2015

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vybranými klavírními díly Vítězslava Nováka, životopisem autora a vybranými faktory, které ovlivnily autorovu tvorbu. V první části se seznámíme s vybranými klavírními díly podrobněji. Zabývat se budeme klavírním cyklem Vzpomínky, cyklem Písně zimních nocí a klavírním koncertem e moll op. 10.

Ve druhé části se seznámíme se skladatelovým životopisem v období vzniku daných děl, tj. období mezi roky 1893 – 95 a 1902- 1903.

Anotace

Bachelor thesis deals with some piano parts Vítězslav Novák, author biography and selected factors that influenced the artist's work. In the first part, we introduce the selected piano works in more detail. We will deal with piano cycle Memories winter night cycle Songs and Piano Concerto in E minor, Op. 10.

In the second part, we discuss the composer's biography in the creation of the work, the period between the years 1893-1895 and 1902 - 1903.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci "Vybraná klavírní díla Vítězslava Nováka a stručný životopis v období vzniku těchto děl" vypracovala samostatně s použitím citovaných informačních pramenů, které jsou uvedeny v této práci.

V Praze dne 21. června 2015 Anna Dufková

Poděkování

Děkuji PhDr. MgA. Vítu Gregorovi, Ph.D. za jeho cenné rady udělované nejen během psaní bakalářské práce, ale i během celého studia. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za jejich podporu.

Úvod **7**

1 Vzpomínky op. 6 ..... **8**

1.1 Triste 9

1.2 Inquieto 10

1.3 Amoroso 12

1.4 Shrnutí cyklu 16

2 Písně zimních nocí op. 30 ..... **17**

2.1 Píseň měsíčné noci 19

2.2 Píseň bouřlivé noci 21

2.3 Píseň vánoční noci 22

2.4 Píseň karnevalové noci 24

2.5 Shrnutí cyklu 27

3 Klavírní koncert e moll op. 10 ..... **28**

3.1 Allegro energico 29

3.2 Andante con sentimento 31

3.3 Allegro giusto 32

3.4 Shrnutí koncertu 35

4 Roky 1893 – 1894 ..... **36**

5 Rok 1895 ..... **40**

6 Roky 1902 – 1903 ..... **42**

Závěr **48**

Bibliografie **49**

Seznam příloh **51**

Úvod

Skladby Vítězslava Nováka mě provázely již mým studiem na Základní umělecké škole Klementa Slavického v Praze - Radotíně. Od svých spolužáků jsem slýchávala jak vokální skladby, tak drobné skladby pro klavír, převážně tedy jeho cyklus Mládí op. 55. Nejhranější byla jeho Touha. Ačkoliv jsem nikdy neměla možnost ji hrát, přitahovala mě svou jemnou melodií, pod kterou bylo slyšitelné mírné napětí.

Později, nejspíše na klavírní přehlídce žáku ZUŠ, jsem měla možnost slyšet Píseň noci měsíčné, která se posluchači vrývá do paměti svou tklivou melodií. Ale až na konzervatoři, po poslechu nahrávky Martina Vojtíška, kde ztvárnil klavírní cyklus Vzpomínky, jsem se začala o tvorbu Vítězslava Nováka více zajímat. Z daného cyklu mě zcela uchvátila prostřední skladba, Inquieto, se svou neustále těkající melodií, náhlými dynamickými změnami, jemnou prostřední částí, po které se opět rozdivočí skoro až hrubé vyjádření Novákova vnitřního napětí. Jako první jsem ovšem hrála závěrečné Amoroso a možná díky jeho něžné úvodní části, prostřední rozvášněné a závěrečné zasněné jsem pak byla schopná lépe se vcítit do zbývajících dvou částí cyklu.

O klavírním koncertu jsem se dozvěděla náhodou o několik let později. Po prvním poslechu se mi nejvíce zalíbila prostřední část pro svou jemnost připomínající výše zmíněné Amoroso. A právě v době výběru tématu bakalářské práce jsem koncert poslouchala a rozhodla se, že se s ním blíže seznámím a částečně tak poznám Novákovu orchestrální tvorbu.

V druhé části bych ráda poznala V. Nováka nejen jako skladatele, ale i jako člověka. To mi zároveň pomůže pochopit jeho skladby. Proto jsem se rozhodla omezit jeho životopis jenom na roky, kdy skládal zmíněná díla.

1 Vzpomínky op. 6

Cyklus vznikal v letech 1893 - 1894 . Řadí se mezi raná díla, ve kterém je patrnější doznívající romantismus. Už jenom název „Vzpomínky" evokuje vysoce romantické zaměření. Jak již bylo zmíněno, dílo vzniklo poměrně brzy, ale autor, i přes svůj nízký věk, v něm výjimečně dokázal zachytit odraz svých vzpomínek na různé události jeho dosavadního života. „Obsahem se neopírají tyto kusy o epickou báseň jako „Ballada"[1], nýbrž inspiračním podnětem se stává vlastní citový zážitek, ať již prostě zaznamenaný a přebudovaný samostatným pojetím ve skladbu pestřejších barev obsahových, střídavě vzrůstajícího a klesajícího vnitřního napětí („Inquieto" a „Amoroso")".[2] Cyklus se skládá ze tří částí. První je zádumčivé Triste, po které následuje bouřlivé Inquieto a na závěr uklidňující, milostné Amoroso. Cyklus měl být původně čtyřdílný, ale poslední část, Bacchanole, popisující bujarou atmosféru v hospodě, námětově zcela nesourodou se zbylými částmi, Novák z cyklu vyjmul a později spálil jako spoustu svých dalších raných skladeb, které se mu znelíbily. Přesné datum prvního provedení cyklu není známé, ale často se objevuje na programech klavírních koncertů. Cyklus byl poprvé vydán v Berlíně nakladatelstvím N. Simrocka v roce 1896, v Praze nakladatelstvím SNKLHU v roce 1960. Mezi interprety tohoto cyklu patří například František Rauch[3], Zdeněk Jílek[4], Martin Vojtíšek.[5]

V rozmezí těchto dvou let vznikla ještě díla Variace na Schumannovo téma pro klavír op. 68, původně op. 4, již zmiňovaná Ballada e-moll op. 2, původně op. 5, Písně op. 4, původně op. 6, pro sólový hlas s doprovodem klavíru a Kvartet c-moll op. 7 pro housle, violu, violoncello a klavír.

---

[1] Ballada e moll pro klavír op. 2, zvaná Manfred, vznikla podle stejnojmenného dramatu Gordona Byrona v roce 1893.

[2] ŠTĚPÁN, V. *Novák a Suk*. 1. vyd. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1945, s. 16.

[3] František Rauch (1910 - 1996) český klavírista a pedagog, u V. Nováka studoval kompozici. Interpretoval skladby například B. Smetany, V. Nováka, F. Chopina, F. Liszta, L. von Beethovena.
https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Rauch

[4] Zdeněk Jílek (1919 – 1999) žák Viléma Kurze, úspěšný nejen u nás, ale i v cizině. Interpretoval skladby J. Brahmse, B Smetany, F. Liszta a F. Chopina. Působil též jako pedagog na Akademii múzických umění v Praze.
https://cs.wikipedia.org/wiki/Zden%C4%9Bk_J%C3%ADlek

[5] Martin Vojtíšek (1950) český klavírista, pedagog, skladatel. V jeho podání můžeme slyšet nahrávky například Vítězslava Nováka, Fryderyka Chopina.
http://cs.wikipedia.org/wiki/Martin_Vojt%C3%AD%C5%A1ek

1.1 Triste

Poměrně krátká úvodní část navozuje pochmurný pocit. Sám Novák ve své knize O sobě a o jiných o něm píše: „V Triste zpívá mi Osud ukolébavku z mého smutného dětství.”[6]Novákovo dětství nebylo veselé, trpěl jak častými nemocemi, tak těžce nesl chladné manželství rodičů. Díky velké rozdílnosti v původu matky, která pocházela z rodiny vrchnostenského úředníka, a selského původu otce, panovaly v rodině časté neshody. Nejvíce zde Novák vzpomíná na smrt otce, který umírá v pouhých jednapadesáti letech 29. 5. 1882.

Triste je malá dvoudílná forma s reprízou. V introdukci se střídá tónický kvintakord s alterovaným kvintsextakordem na čtvrtém stupni a končí na tónickém kvintakordu v oktávové poloze. Díky alterovanému akordu cítíme od začátku mírné napětí, které je hned částečně uklidněno tónikou. Konečně ve čtvrtém taktu na poslední době začíná tklivé, houpavé a zároveň jediné téma, se kterým autor dále pracuje. Poprvé téma končí na klidné tónice, aby podruhé mohlo dojít k dominantě a zpívat svou houpavou melodii, která se dostává ke svému naléhavému, tíživému vrcholu a poté se vše vrátí zpátky do klidných, pomalých akordů ve střední poloze, podpořených decimou FA. To vše je umocněno vzrůstající dynamikou a mírným zrychlením, které se během půl taktu zklidní do původního tempa a sostenutem nás dovádí ke krátké třítaktové mezivětě, kde nejprve zazní akordy f – g – h, a c – as - c v tříčárkované oktávě, které se opakují vždy v oktávě níž až do střední polohy a pomalu vplouvají do hlavního tématu. Díky pianissimu, sestupným pohybem a předepsaným misteriosem zní místo pochmurně a záhadně. Václav Štěpán toto místo označuje jako „šelestivé akordické tremolo, oddělující obě strofy, zní v době svého vzniku jako anticipovaný efekt impresionistický, připomíná poněkud tónomalebné místo z „Lesa” v cyklu „Pan”.”[7]

Po tajemné mezihře se vrací hlavní téma obohacené harmonickým podkladem v levé ruce a melodickými tóny v obou rukách. Můžeme zde též vypozorovat imitační rozvádění tématu. Melodie opět šplhá ke svému vrcholu a skladbu ukončuje krátkou

[6] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 51.
[7] ŠTĚPÁN, V. *Novák a Suk*. 1. vyd. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1945, s. 17.
Pan Op. 43. je Báseň v tónech o pěti větách, které nesou názvy: 1. Prolog, 2. Hory, 3. Moře, 4. Les, 5. Žena. A právě v Lese se několikráte ozývá tremolo, které ovšem vyznívá zcela jinak než v Triste, kde je spíše pochmurné, zádumčivé, kdežto v Lese vyznívá spíše vřele, radostně a vsouvá posluchači představu hrajících si slunečních paprsků na listech stromů, kterými pohupuje jemný vítr. „Les: tajemné ticho, tlumený svit, rozkošné uvolnění všeho napětí, svět snění a vzpomínek, klidu a rodící se touhy, hedvábný zpěv plný lahody a smíru, který vyzní jako snový přízrak.” HOLZKNECH, V. *Národní umělec Vítězslav Novák*. 1. vyd. Praha: vydavatelství ministerstva informací, 1948, s. 28 – 29.

kódou, kde se doslovně opakuje úvod skladby. Malá změna je v předposledním taktu oproti začátku, kde je užito průchodného tónu, aby skladba mohla končit na tonickém akordu v kvintové poloze.

1.2 Inquieto

Po pochmurném Triste následuje Inquieto. Již podle názvu, který v překladu znamená neklid, je jasné, že skladba bude plná nečekaných zvratů, střídání piana s fortem a střídání jemných částí s bouřlivými, těkajícími vnitřní, neutuchávající touhou, které ve skladbě převažují. V Novákově knize O sobě a o jiných se můžeme dočíst: „V Inquieto je to soužení a toužení mladé duše." [8] Tyto pocity na posluchače zaútočí hned od prvních tónů a nepustí do konce skladby. Pouze na začátku středního dílu je cítit mírné zklidnění, ale i v něm je patrné napětí. V knize Novák a Suk Václav Štěpán píše: „Nejoriginálnější je skladba prostřední, „Inquieto", především svým hlavním motivem, jehož tóny jsou zcela nepravidelně rozstřiknuty po hřebenech vln jednoduchého akordického rozkladu, dále celým podivně těkavým rázem této hudby, vyjadřující s jedinečnou sugestivností utajený a hned zas propukávající vzruch neklidu."[9] Neklidnému pojetí napovídá i tempové označení Allegro agitato.

Inquieto má velkou třídílnou formu s reprízou. Díly A, A´ probíhají v dórské moll od a se zvýšenou kvartou, díl B zazní v durové tónině na dórské sextě. [10] Díl A můžeme rozdělit na díly ||:a:|| b a´. V díle ||:a:|| autor uvádí dvě témata. První, které během skladby zazní ještě několikrát v nezměněné podobě a druhé, se kterým v průběhu skladby pracuje a rozvádí jej. V prvním tématu můžeme vypozorovat jak dórskou sextu, tak i zvýšenou kvartu. Oba tyto intervaly navozují pocit neklidu, pocit, který je obsažený v názvu skladby. Navíc tomu napomáhá i houpající, těkající téma, které začíná v druhé půlce první doby a svým tečkovaným rytmem přináší další vzruch. Centrálním tónem je tón E, od kterého melodie střídavě klesá či stoupá, což ve výsledku zní jako touha po něčem nedosažitelném, ale zároveň i strach z neúspěchu, proto se neustále vrací zpět. V druhém tématu zazní

[8] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 51.
[9] ŠTĚPÁN, V. *Novák a Suk*. 1. vyd. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1945, s. 18.
[10] „V druhém čísle s názvem „Inquieto" se již ozývá dorické moll se zvětšenou kvartou, čili pro neodborníky ve starých tóninách stupnice a, h, c, dis, e, fis, g. Jsou zde tedy prvky mé moravsko – slovenské melodiky podvědomě anticipovány." NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 84.
V. Nováka zcela okouzlila surová krása a přirozenost přírody a lidí, jež poznal na Valašsku. Vše bylo najednou živější, přátelštější, radostnější na rozdíl od nezdravého života v Praze. Do Velkých Karlovic se Novák dostal díky svému příteli, houslistovi Rudolfu Reissigovi, který přijal místo učitele v Kroměříži a šestadvacetiletého Nováka pozval na návštěvu. Od té doby byl Novák věrný přírodě jak u nás na Moravě, tak na Slovensku.

stoupající sekundové postupy, prostřídané terciovými skoky, které jsou vzápětí zaraženy spodní střídavou sekundou, ale hned melodie postupuje vzhůru k vrcholu, ze kterého padá v oktávách vyplněných zmenšenou kvintou a čistou kvartou opět spodní sekundou na začátek. V taktu 18 na třetí době zazní akord fis – a – dis - a, který napoprvé můžeme považovat za kvintakord na zvýšené kvartě, na který navazuje tonika. Napodruhé je to ovšem mimotonální zmenšený kvintakord na sedmém stupni, který se rozvádí do dominantního kvintakordu E dur a uvádí díl b. Konečně durový akord znějící jako krátký výkřik radosti, vzápětí hned umlčený mollovým akordem. Zajímavým postupem mimotonálních dominant a střídáním stejnojmenných akordů se v taktech 29 – 32 dostáváme z tónického akordu zpět k dominantnímu E dur. V taktu 37 zazní na chvíli A dur, v odpovědi na předchozí E dur, ale hned vzápětí přijde akord d moll s řadou zmenšených akordů, které končí na dominantě E dur a ta nás uvádí zpět do dorické moll.

Z dílu b se dostáváme k dílu a´, který je nejprve stejný jako začátek, až v taktu 73 autor začíná pracovat s druhým tématem. Lépe řečeno s prvními dvěma takty, které nejprve sekvencovitě překládá a dále rozvádí. Bas v sekundách postupuje do nižších poloh, soprán jde k němu protipohybem, jako by se vzpíral. Ale nakonec se k sobě přiblíží, chvíli se skoro i hádají, k čemuž napomáhá rychle se střídající piano a forte, až se oba hlasy od sebe vzdálí, aby mohly dojít k výslednému akordu a moll, ve kterém zazní přidaná zvětšená kvarta. Pak se pomocí kvartových a zmenšených akordů dostává zpět k hlavnímu tématu. Od taktu 121 je patrné sekvencovité překládání prvního tématu, díky čemuž se dostáváme k akordu Fis dur, který nám uvozuje díl B.

Díl B lze rozdělit na díly a a´ b a´´m. Ráda bych ještě citovala Václava Štěpána: „Ozvěna mistrů klavírní romantiky mihne se sice i zde v epické mezivětě, a je to nejspíše nota Chopinova, která se tu - jinak takřka ojediněle u Nováka - ozve, ale hned již zase vedlejší thema je čistě jeho. Sestupná tendence, vyjádřena sekvencovitým překládáním dvoutaktového motivu do poloh nižších a nižších, význačný prvý melodický krok tohoto motivu, klesající vždy nějakým větším intervalem, aby pak chromatickým průtahem vzhůru těžce se pokoušel o vzestup, kanoucí trioly doprovodu – to vše vytváří v tomto díle skladby zvláštní atmosféru jakési vroucí ztajené úzkosti.”[11] Ocitáme se v durové tónině ležící na dórské sextě. Melodie je zcela odlišná od první části, je klidná, zasněná. Rytmický motiv půlové noty, čtvrťové noty s tečkou a osminou nás provází celou částí. V dílu a´ se mění na čtvrtku s tečkou, osminu či čtvrtku doplněnou triolami. Z původního Fis dur se

[11] ŠTĚPÁN, V. *Novák a Suk*. 1. vyd. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1945, s. 18.

přes zmenšeně malé akordy dostáváme k akordu D dur, který se nachází na šestém stupni ve stejnojmenné moll. Tímto akordem v taktu 143 díl a končí a navozuje díl a´ se stejným harmonickým průběhem.

Díl b začíná v taktu 155 na dominantě Cis dur. V taktu 158 zazní akord h – d – f - a, který je dominantou k E dur v následujícím taktu, který se vystřídá s akordem d moll, ze kterého se v taktu 162 stane dominantní, zmenšeně malý septakord d – f – as – c, a v taktu 136 se rozvede do septakordu G dur na sníženém druhém stupni. Po střídání s dominantou vyústí v Cis dur a přes subdominantu H dur se dostáváme do Fis dur, kterým začíná díl a´´. Zde autor pracuje s úvodní melodií dílu B. Po poklidné, až chopinovské melodii přichází opět bouřlivý Novák, který se nespokojí s ničím jiným než s plným, téměř až ničivým zvukem, který vyústí do krásného, nadějného Fis dur. Ten nás překvapí svým jednohlasem v původní tónině jako mezivěta, která nás dostává zpět k původnímu soužení a toužení. Mezivěta začíná taktem 186, objevuje se tu část hlavního tématu. Končí na tónu Gis, který je 3. stupněm E dur, dominanty v dórské a.

Taktem 197 začíná díl A´ dílem b. Takty 197 – 302 jsou stejné jako takty 19 – 124. V taktu 303 zazní akord F dur na snížené dórské sextě, kterým autor uvozuje kódu. Nejprve pracuje s tématem dílu B, poté se vrací k prvnímu tématu dílu A, kterým skladba končí.

1.3 Amoroso

Skladba je zařazená v cyklu jako poslední, ale vznikla jako první v roce 1893 v těsném sousedství se Sukovou Písní lásky. „Cherchez la femme" v překladu znamená „Za vším hledej ženu", a právě podnětem k vzniku této skladby byla dřívější platonická láska ke Gustě Bacharové ze Žirovnice. S Gustou Bacharovou se Novák poprvé setkal v roce 1886 v žirovnickém zámku, kde trávil prázdniny díky tomu, že u matky přes školní rok bydleli tři synové žirovnického pána. Láska to byla platonická, z druhé strany neopětovaná. „Gustýnka hrála pěkně na klavír, i prožíval jsem po jejím boku dvojí rozkoš při čtyřruční hře neznámých mi dosud Dvořákových Slovanských tanců a Brahmsových Uherských tanců."[12] Dále se s Gustou potkal ještě v roce 1889, opět o letních prázdninách, když pobýval u svého poručníka[13] v Počátkách, které leží nedaleko Žirovnice. Jeho lásku Gusta ani tentokrát neopětovala. „Moje septimánské city opět ožily. Co byly ty čtyři

[12] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 25.
[13] Poručníkem byl počátecký poštmistr Ferdinand Rajský.

kilometry po silnici? Byl bych se prodíral čtyřikrát čtyři kilometry trním a hložím, abych ji uviděl. A uviděl jsem ji. Jenže byl při tom takový nafoukaný lajtnant, prohlížející si posměšně moji slovanskou trikoloru. Tu mi půjčil Kiminich, t. č. člen studentského spolku Slávie, abych udělal větší dojem. Gustýnka byla ke mně roztomilá – byla to vůbec taková roztomilá dívka – ale ani s trikolorou jsem neměl větší úspěch. Odvrávoral jsem ze žirovnického zámku v nejbídnější náladě. „Teď je mezi námi nadobro konec," znělo mi v uších. Bylo to zcela nelogické, neboť mezi námi nebyl nikdy začátek."[14] Stejný námět, tedy obdiv k ženám, vedl k napsání Serenád op. 9., a Barkarol op. 10., které jsou ovšem věnovány profesorovi Josefovi Jiránkovi. Vítězslav Novák ve své knize podává vysvětlení, jak vzniklo Amoroso a co se v něm odehrává. „Po prvé se mně zdařilo vyjádřiti hudbou to, čeho sebekrásnější a hlubší poesii v takové sugestivnosti není dáno. Byla to četba povídky „Druhý květ" – nevím, zda od Svatopluka Čecha nebo Aloise Jiráska, protože se u obou vyskytuje tento název -, která mi tak živě připomenula mé vzplanutí pro Gustýnku. Tehdy vzniklo mé „Amoroso", v němž podle slov Macharova Confiteor[15] jsem poklekl před oltářem své první lásky. „Amoroso", první vlastní skladba, jež po prvé vyslovila mé erotické Confiteor." [16]

V Amorosu můžeme vypozorovat velkou třídílnou formu s reprízou. Skladba začíná i končí v H dur, pouze ve střední části se objevuje tónina Es dur, což je vlastně enharmonicky zaměněná Dis dur na třetím stupni v H dur. „V „Amorosu" je tím, co předpovídá slohové prvky Novákovy zralosti, jednak důsledný harmonický chromatismus, jednak barvitost klavírní věty, někde přímo upomínající na jednotlivé nástroje orchestru, a konečně rychlé pasáže závěrečného dílu, proplétané thematem i protihlasem, tak odlišné od běžného vzoru rozložených akordických pasáží na klavíru." [17]

Ač skladba probíhá v H dur, začíná na klidné dominantě Fis dur. Tempové označení Lento con tenerezza nabádá k pomalému, vroucnému pojetí skladby, které posluchači přinese po bouřlivém Inquietu očekávaný klid. Po úvodních akordech v levé ruce na lehké době nastupuje jemné, houpavé téma v jednohlase, které nás s různými obměnami provází celou skladbou. Téma stoupá vzhůru sekundovým postupem, hned se

[14] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 31.
[15] Josef Svatopluk Machar – básník, prozaik, fejetonista, politik a novinář. Jeho dílo Confiteor, v překladu „Vyznávám se", spadá do intimní lyriky. „Básnické svědectví o vlastním nitru a sobě samém." http://www.databazeknih.cz/knihy/confiteor-i-iii-90874
http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Svatopluk_Machar
[16] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 51.
[17] ŠTĚPÁN, V. *Novák a Suk*. 1. vyd. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1945, s. 17.

ovšem vrací zpět k prvnímu tónu, což může vyznít jako mírná nejistota mladého srdce. Vzápětí se melodie rozvíjí dál a pokračuje do vyšší polohy již s jistotou a vroucností. Zde se přidává střední hlas v chromatickém postupu podporujíce zpívající soprán. To ještě doplňuje sestupný bas s tenorem, který vytváří krásný protihlas k jemné melodii a dovádí nás k tonickému akordu, jenž zazní poprvé ve své čistotě a smíření, ale hned se zase ztratí v nedočkavých tercích postupujících vzhůru, aby mohlo zaznít opět téma, tentokráte ve volné inverzi v odpovědi na úvod. Jemné a přitom mírně vzrušené, čemuž dopomáhá již bohatší střední hlas, který ve své chromatičnosti a disonantnosti, střídající se s klidnými souzvuky a rychle se měnící agogikou, nutí k ještě větší nedočkavosti. Ritardandem a durovým akordem na třetím stupni nás dovádí do tóniky, kde zazní hlavní téma v oktávách. Ve středním hlase je doprovázeno houpavým motivkem z předchozí části v protihlase. Ač je melodie úplně shodná s jemným začátkem, díky oktávám zní otevřeněji, toužebněji, a tím, jak posléze převezme vnitřní, najednou naléhavou melodii protihlasu, dostává se první díl ke svému vrcholu, který se poté na chvilku zklidní v krátké mezivětě. Zde se houpavá melodie objevuje nejprve ve vnitřním hlase a vzápětí odpovídá sestupnou řadou soprán. Zklidnění netrvá dlouho, přichází crescendo e stringendo se zmenšeně malým akordem od f, který nás posouvá do dílu B v tónině Es dur s tempovým označením Doppio movimento, rubato, začínající v třicátém třetím taktu.

Díl B začíná v pianu a můžeme zde najít motiv, který se objevuje již v první části, a ve druhé s ním Novák pracuje a rozvádí jej. Zůstává tu stejná houpavost jako v předchozím dílu, ovšem vyznívá daleko nedočkavěji, čemuž napomáhá i rychlejší tempo. Sice jsme se ocitli v tónině Es dur, přesto díl začíná v dominantní B dur. Ten tam je jednohlas či oktávy, zazní plné akordy doprovázeny akordickým rozkladem, zprvu připomínající jemné okouzlení z prvního dílu, ovšem se hned rozvíjejí stoupající melodií, vzrůstající dynamikou, přinášejí větší napětí a vzrušení. V taktu 42 se objevuje v protihlasu jako v ozvěně melodie z předcházejícího taktu v pravé ruce, která se zastaví na dvou půlových notách, aby v příštím taktu mohla zopakovat znovu motiv, který nad těmito půlovými notami zazníval. V následujícím taktu, kdy melodie stoupá, vytváří v sekundovém postupu klesající protimelodii dovádějící posluchače k vrcholu tohoto malého dílu končícím na půlových akordech, které uvozují opakování tématu, tentokráte již v Es dur, aby zde mohlo dojít k dalšímu rozpracování, které nám svou hřejivostí a zároveň naléhavostí vsouvá vzpomínky, pocity dávno zapomenuté a přitom stále tak živé. A i zde můžeme nalézt nenápadný protihlas, dodávající zpěvné melodii nádhernou

barvitost a jedinečnost, jež nejdříve postupuje v půltónech vzhůru, aby posléze mohl ve větších intervalech klesat hlouběji a díky stringendu a crescendu napovídá, že se skladba blíží ke svému očekávanému vrcholu. Po forte přichází náhlé pianissimo vyznívající najednou nejistě, mění se v kaskádu jemných tónů, které čím víc jsou hlouběji, tak jsou hrány rychleji a silněji, aby mohly dospět do závratné hloubky, odkud melodie, najednou ukrytá v mohutných akordech, stoupá v půltónech zpět. Nejprve se objevuje v basových a středních tónech, poté zazní v sopránu, ale hned se přesouvá zpět do basu, což může připomínat hádku o to, který hlas bude ten důležitější a dovede skladbu k vrcholné části. V posledním taktu na třetí stránce dojdou ke vzájemné shodě a v protipohybu konečně uvádějí téma z druhé části ve své krásné, podmanivé mohutnosti.

Konečně přichází Novák se svým tak typickým ohromujícím zvukem. Téměř až ničivé a přitom krásné fortissimo, rozeznívající klavír od nejhlubších tónů až po ty vysoké, kde se střídá nádherné téma ve vrchních hlasech se sekundovými postupy v basové poloze. Neutuchávající houpavý rytmus, teď již vyplněný plnými akordickými souzvuky, které jen zvýrazňují intimitu milostného vzplanutí, posluchače zcela obklopí. I když se může zdát, že melodie, ani síla nemá kam stoupat, opak je pravdou. V osmdesátém pátém taktu zazní akord As dur, ve kterém vytrysknou všechny doposud nahromaděné emoce a neutuchávají ani v následujícím taktu, kde se ozve nejprve tvrdě malý septakord a následně akord F dur směřující k měkce malému septakordu na druhém stupni v Es dur, přes který se dostáváme k najednou pochmurnému akordu as moll, a zároveň se objeví i prvních pár tónů z tématu na začátku skladby, ovšem nyní v moll. Přes rozklad akordu as moll se dostáváme k poslednímu dílu, dílu A´.

Zde jako vzpomínka zazní počáteční téma ve své jemnosti a jasnosti, ovšem v levé ruce a pravá hraje zvonivý doprovod ve vrchní poloze. Po chvíli se ruce začnou doplňovat, vzájemně se proplétat a dokončují téma společně. To se následně vrátí zpět do pravé ruky, která jej vede do hlubší polohy, kde se vyplňuje šestnáctinovými skupinami not, aby ještě naposledy mohlo zaznít nadějné forte, které se vytratí stejně nenápadně, jako přišlo na měkce malém septakordu na druhém stupni. Tím klidně vplouváme do krátké kódy s označením con intimissimo sentimento. V různých hlasech se zde proplétá krátký, teď již uklidňující motiv, který lze vypozorovat na čtvrtém řádku na první stránce, ale zřetelně ho slyšíme až v osmnáctém taktu jako protimelodii. Je dodržen houpavý rytmus, pouze intervaly se zvětšují, aby skladba mohla doznít ve své pomalé, vyčerpávající, milostné zpovědi.

1.4 Shrnutí cyklu

Cyklus je úžasnou ukázkou vyjádření jedněch z nejsilnějších emocí lidského cítění. Najdeme zde velký zármutek a utrpení, nutící člověka k hlubokému zamyšlení, který vystřídá neutuchající neklid a touha svazující tělo i duši mladého člověka, a konečně sladká, za srdce chytající milostná melodie, jež představuje milostné vzplanutí ve své největší čistotě a přirozenosti. Na závěr bych ještě chtěla citovat jako shrnutí celého cyklu Karla Hoffmeistera: „První věta, Triste, zpívá epickým, baladickým tónem smutné, klidně se nesoucí, prostě doprovázené melodie, jakoby lesního nebo anglického rohu. Tajemné, s výší a hloubek k sobě se naklánějící dlouhé akordy jsou jakýmsi ritornelem oběma slokám věty. Vzpomenete-li zde z daleka na Brahmse a jeho baladu Edward, onu první z op. 10. na Schumanna a nervosně vířivé Traumes Wirren jeho neklidných, do krajnosti vzrušených doprovázejících pohybů, z nichž jako z rozčeřených pěn zlomky melodické se vynořují, pomyslíte při větě Inquieto. Zde Novákův temperament hodně prudce si zabouří, aby ve skvělé, vroucí melodii v nejvyšších polohách si hned nato zablouznil. Pendantem, vyvažujícím krásně vzruch tohoto obšírného intermezza je Amoroso, Novákova analogie k Sukově Písni lásky, stejně sladká, stejně vášnivá a přec tak zcela, zcela jiná – tak různá, jak jsou různé, přes mnohé společné rysy, charaktery obou největších našich mistrů. Pohružte se v tu lyriku, až do opojné závrati výrazem se stupňující a zas ve sladké mdlobě usínající a pochopíte, že přísný Novák po letech přejal tuto, nad to vše mistrovsky formovanou větu, ve svoji Signorinu Gioventù. Neb platí-li o celém tomto období klavírních miniatur, platí-li zvlášť o cyklu Vzpomínek, platí o Amorosu především aposttrofa Verlainova: „Ah! Les premières fleurs, qu'elles sont parfumées!"… Jsou to květy kouzelné vůně a vedle toho kouzelného, barvitého klavírního koloritu ve své dokonalé hratelnosti."[18]

[18] SRBA, A. (ed.). *Vítězslav Novák: Studie a vzpomínky*. 1. vyd. Praha: Osvětový klub v Praze, 1932, s. 140.

2 Písně zimních nocí op. 30

Cyklus Písně zimních nocí vznikal na přelomu let 1902 a 1903. Skládá se ze čtyř kontrastních částí, vždy po klidné, zasněné písni přichází rychlá, životem kypící skladba. Celý cyklus zahajuje Píseň noci měsíčné, po které se rozdivočí Píseň noci bouřlivé, následuje uklidnění v Písni noci vánoční a na závěr se ocitneme v reji Písně noci karnevalové. Richard Veselý těmito slovy vystihuje, co vše můžeme v Písních hledat: „Pod písněmi nocí se se skrývají nejen dojmy přírodní, nýbrž i osobní city a touhy; noc karnevalová prozrazuje pak krutou bolest, maskovanou nevázaným veselím, vrcholícím v bizarním konci, kde spitý harlekýn, potácející se do škarpy, buzen je ranním kokrháním (prvé užití celotónové stupnice).”[19] Též Václav Holzknecht pěknými slovy vystihuje náladu celého cyklu. „Noční nálady, nokturna, jsou v hudbě ode dávna oblíbena a přečetně pěstována, avšak tyto noční hudby jsou v naší představě spojeny s vlahou nocí jarní nebo s horkou nocí letní, kterou nese roztoužený nebo bolestný zpěv milostný. Ale Vítězslav Novák vyvolal nové nálady: milostná píseň zní v měsíční noci zimní; po ní hřmí klavír písní noci bouřlivé; tajemná poesie se rozprostře nad písní vánoční noci; burleskně se roztančí píseň noci karnevalové. Čtyři rozdílné zpěvy, zasazené do sněhové přírody, kterou jsme znali pouze v idylické podobě vánoční jízdy na saních, čtveré vyznání velkého lyrického básníka, který mluví řečí klavíru.”[20] Melodika těchto písní vzniká na základě slovenského koloritu, jak píše Karel Hoffmeister: „Invenčně vyrůstají každým svým thematem ze slovenské půdy, neopouštějíce ji ani způsobem provedení těchto themat. Lineární a plastická přísnost Novákova, jak projevuje se v dílech předchozích, sklon ke kontrapunktické umělosti, zejména záliba v krátkých útvarech imitátorních a v kanonickém vedení, nesmírná šetrnost ne-li naprostá resignace na hlasy či tóny jen výplnné, jakýsi celkový charakter spíše reliefní než pouhé kresby či dokonce malby – to vše projevuje se nápadně v těch čtyřech větách, kontrastující mužnou, prostou něhou, vášní, zbožnou ekstásí a rozpoutaným veselím.”[21] Noční nálady objevují se u Nováka velmi často. „Píši-li už tady o nočních náladách, mohu svoji příznačnou zálibu v nich doložiti řadou jiných skladeb: třetí barkarolou z op. 10[22], celým cyklem „Za soumraku”

[19] SRBA, A. (ed.). *Vítězslav Novák: Studie a vzpomínky*. 1. vyd. Praha: Osvětový klub v Praze, 1932, s. 55.
[20] HOLZKNECH, V. *Národní umělec Vítězslav Novák*. 1. vyd. Praha: vydavatelství ministerstva informací, 1948, s. 23.
[21] SRBA, A. (ed.). *Vítězslav Novák: Studie a vzpomínky*. 1. vyd. Praha: Osvětový klub v Praze, 1932, s. 144.
[22] Barkaroly op. 10., pět klavírních skladeb, zmíněná třetí má označení „Andante gracioso”(1896)

op. 13,[23] „Nočními fialami" a apostrofou noci v „Melancholii"[24], měsíčnou nocí „Věčné touhy"[25], písňovým cyklem „Noční nálady"[26], svatojánskou nocí v „Tomanu a lesní panně", strašidelnou nocí ve „Svatebních košilích" – kromě toho též autorstvím devíti serenád, dvou orchestrálních a dvou klavírních, tedy noční hudbou par exellence! Byl bych proto co nejlépe kvalifikován pro službu ponocného!"[27]

V rozmezí těchto dvou let vznikla též symfonická báseň V Tatrách op. 26, Trio d moll op. 27 pro housle, violoncello a klavír, Dvě balady op. 28 pro střední hlas a klavír na slova J. Nerudy, Balada o duši Jana Nerudy op. 29 pro bas s průvodem klavíru, Údolí nového království op. 31, zpěvy pro vyšší hlas a klavír, Slovácká suita op. 32 pro malý orchestr, část hudební básně pro velký orchestr O věčné touze. Prvního provedení se cyklus dočkal 25. 4. 1908 v Praze v Měšťanské Besedě na Královských Vinohradech v podání Jana Heřmana. Písně zimních nocí byly poprvé vydány v Berlíně, nakladatelstvím N. Simrocka v roce 1904, v Praze až v roce 1960 v nakladatelství SNKLHU. Mezi další interprety můžeme zařadit Romana Veselého[28] Františka Raucha, Martina Vojtíška, Radoslava Kvapila[29] a Tomáše Víška[30].

[23] Za soumraku op. 13, původně op. 14, čtyři klavírní skladby (1896).
[24] Melancholie op. 25, cyklus písní pro střední hlas s průvodem klavíru (1901).
[25] O věčné touze op. 33.
[26] Notturna (Noční nálady) op. 39, pro zpěv s průvodem klavíru na verše německých básníků.
[27] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 122.
[28] Roman veselý (1879 – 1933), žák Adolfa Mikeše, hrával často Novákovi komorní skladby a doprovázel vokální písně. Vytvářel klavírní výtahy jak Nováka, tak i dalších skladatelů. Od Nováka je to například V Tatrách, O věčné touze, Toman a lesní panna, Bouře, Karlštějn a další.
Adolf Mikeš (1864 - 1929), klavírní pedagog, vyučoval na Pražské konzervatoři, poté působil v Plzni, po návratu do Prahy založil vlastní hudební ústav.
http://encyklopedie.vseved.cz/Mike%C5%A1+Adolf
[29] Radoslav Kvapil (1934), celosvětově uznávaný český klavírista, natočil kompletní klavírní dílo Antonína Dvořáka, Leoše Janáčka, Jana Václava Huga Voříška.
http://www.svu2000.org/biosketches/Kvapil.R.htm
[30] Tomáš Víšek (1957), studoval na AMU u profesora Zdeňka Jílka, získal mnoho ocenění nejen u nás, ale i v zahraničí.
http://www.tomasvisek.cz/zivotopis.php

2.1 Píseň měsíčné noci

Píseň měsíčné noci
Z Písní zimních nocí
Na motivy Vítězslava Nováka
Jarmila Hanzálková[31]

„Zlatavá v okně zář.
Jaký sen jímá spáče?
Měsíc má tesknou tvář,
snad tajně pláče…
Průzračný, čistý sen
v těch spáčích budí něhu.
Čí slzy jsou to jen,
co leží v sněhu?
Neznámý křehký svět.
Neznámé křehké věci.
Čarovný z jiní květ
a touha v srdci...“[32]

Inspirací pro vznik tohoto díla byla opět žena. Tentokráte Novákova žačka Růžena. „Na podzim toho roku vstoupila do mého života, skoro současně s paní Musilovou[33], Růžena – krasavice. Přišla ke mně se svou matkou brát hodiny harmonie. Právě tak se učily hrát na klavír u známého tehdy pedagoga Holfelda.[34] Sedmnáctiletá Růžena vedle

[31] Jarmila Hanzálková se narodila 26. 4. 1910 v Kamenici nad Lipou, básnířka, autorka divadelních her pro děti. V roce 1949 založila dětský divadelní spolek, který později nesl název Lipka. Soubor nastudoval skoro 50 celovečerních her a více než 20 večerů poezie. Úspěšně se účastnil divadelních festivalů, přehlídek, soutěží. Mezi její díla patří básně, povídky, romány, fejetony, divadelní hry, pohádky. Spousta jejích děl zůstalo zachováno pouze v rukopise. S V. Novákem a jeho ženou se seznámila při oslavách jeho 75. narozenin, kdy svým proslovem tlumočila pozdravy z Kamenice nad Lipou. Od roku 1945 tedy započal jejich korespondenční vztah, o tři roky později došlo k osobnímu seznámení. Jarmila Hanzálková otextovala další Novákovy skladby, on zhudebnil její báseň Kraj Štítného, jež zahajuje cyklus Jihočeské motivy op. 77. Jarmila Hanzálková umírá 3. 3. 1992 v Počátkách.
konference.osu.cz/khv/2009_2/file.php?fid=12

[32] Hanzálková, J. básnická sbírka Na motivy Vítězslava Nováka, úryvek.
http://www.vitezslavnovak.cz/aktuality.html

[33] Marie Musilová, zpěvačka, v jejím podání zazněly poprvé například skladby Dvě balady op. 28., Údolí nového království op. 31., Melancholické písně o lásce op. 38., Erotikon op. 46. (šest písní s průvodem klavíru, 1912).

[34] Jakub Virgil Holfeld (1835 - 1920), pedagog, skladatel, mezi jeho žáky patřil například Vilém Kurz, Růžena Kurzová, Josef Růžička.

toho ještě malovala. Neviděl jsem žádný její obraz – mně stačila ona sama. Neslyšel jsem ji nikdy hrát – při jejím spatření rozehrály se ve mně ty nejněžnější struny. Nikdy jsem k ní nevzplanul smyslným žárem – byla jen předmětem mého tichého zbožnění. Byl to obdobný případ mé lásky ke Gustýnce – ovšem neskonale hlubší. Tato byla inspirátorkou mého „Amorosa" – láska k Růženě vnukla mi klavírní „Píseň měsíční noci", cyklus „Údolí nového království"[35] a „Věčnou touhu"[36]. V obou těchto případech t. zv. „nešťastná láska" dala vznik skladbám šťastným."[37]

Píseň měsíční noci je velká třídílná forma s reprízou s tempovým označením Andante amoroso. Skladba probíhá v tónině E dur, jen ve střední části se mění na C dur. Od prvního tónu nás obklopí jemné, milé téma, které prochází celou skladbou v různých úpravách. Téma začíná vyprávět v stoupajícím sekundovém postupu, přerušeným naléhavým kvintovým skokem, vyplněným sestupnými sekundami, za podpory nenápadného, uklidňujícího doprovodu v levé ruce. V následujícím taktu se motivek opakuje, tentokrát s terciovým postupem, abychom se mohli pohroužit do hlubší polohy, ze které se naléhavým stringendem e crescendem a zvětšujícími intervalovými skoky dostáváme k nečekané velké sextě, znějící jako krátký, překvapivý vzdech, která sekundově končí na napjatém sedmém stupni a po taktové pauze nastupuje v ozvěně téma, doplněné již rozloženými akordy, o oktávu výš, kde má stejný průběh. Místo na sedmém stupni končí na pátém, aby se zde mohl zopakovat čtyřtaktový motiv z druhé půlky a s různými obměnami se v taktu třicet osm objevuje opět téma, tentokrát již zkrácené, v jehož protihlase je patrná volná imitace intervalového skoku z tématu. Proplétající se hlasy připomínají posluchači symbiózu dvou duší, které se za této měsíční noci potkaly a pod oblohou plnou hvězd se procházejí ztichlou krajinou. Vroucné opojení dovádí melodii k mezihře v As dur, kde neustále proplétající se hlasy přinášejí větší napětí, stoupání k nádhernému vrcholu, který přináší díl B, jenž začíná v C dur s tempovým označením Piú animato.

Před námi se otvírá úžasný pohled na noční scenérii, zalitou stříbrným závojem měsíce. Tuto představu podporuje živější, vzrušené tempo, doplněné výraznou dynamikou, postupné, chromatické zvyšování tóniny, osminové trioly v doprovodu, které nahradily klidné osminy z první části. Dech beroucí očekávání se umocňuje postupným

---

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jakub_Virgil_Holfeld

[35] Údolí nového království op. 31. Čtyři zpěvy pro vyšší hlas a klavír na slova A. Sovy.

[36] O věčné touze op. 33. Hudební báseň pro velký orchestr podle H. Ch. Andersena, pohádka Divoké labutě (1903 – 1905).

[37] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 121.

zrychlováním a stálým stoupáním, které se najednou zlomí a padá dolů, kde končí na půlových akordech, ztrácejících se v naprostém tichu, z kterého vyplyne díl A, probíhající opět v tónině E dur.

Znovu zaznívá téma ve své jednoduchosti, tentokráte v levé ruce, v pravé ruce se ozývá v kánonu, ovšem začíná pokaždé v sekundě od skoku v levé, aby mohlo připravit další pokračovaní tématu. Objevuje se zde tedy důsledné překládání dvojtaktí. Po jemném znovuuvedení se téma vrací zpět do pravé ruky, kde je již vyplněno rychlými šestnáctinovými triolami připomínající houpavý měsíční odraz na mírných vlnkách řeky. V levé ruce opět jako doprovod zní téma v kánonu. Střídáním šestnáctinových triol, sextol, šestnáctin, se vyplňující hlas ztrácí přes osminové trioly a osminy, až se celá část zklidní, ztiší a téma se v delších notových hodnotách na chvilku ztrácí v měkkém trylku, při kterém posluchači vyvstane obraz ustupující jasné noci s nastávajícím svítáním. Poté se ještě vrací téma jako vzpomínka připomínající krásné očarování, souznění, které se prožívá za jasné, měsíčné noci, a odchází s prvními slunečními paprsky.

2.2 Píseň bouřlivé noci

Po zasněné Písni noci měsíčné přichází kontrastní, dramatická Píseň noci bouřlivé. Inspirací je nejen bouře přírodní, jak ji později ztvárnil v symfonické básni V Tatrách op. 26, nebo v mořské fantasii Bouře op. 42, ale též bouře odehrávající se v nitru skladatele. Běsnění přírodních živlů Nováka vždy fascinovalo, ať to bylo při prvních návštěvách slovenských Tater, které se mu tenkrát zjevily ve své majestátnosti, hned ale zahalených do přicházející bouře, po jejímž odeznění se opět vynoří ostře řezané štíty hor. Stejně tomu bylo i při návštěvě Norska, kde se dvakrát po hlavě vrhl do rozbouřeného moře, aby si na vlastní kůži vyzkoušel pocity ztroskotanců, které ztvárnil v mořské fantasii Bouře pro velký orchestr sóla a smíšený sbor.

Skladba se odehrává v tónině f moll s tempovým označením Allegro tempestuoso. Bouřlivost posluchače obklopí od prvních tónů. Úvod začíná naléhavým forte na třetím stupni, ze kterého se po sekundách dostává k tónice, kde se přidá v levé ruce figura, jejíž počáteční tón kopíruje o sekundu výš postup z pravé ruky, ovšem v rozmezí několika taktů. K šestnáctinovému postupu se v oktávě přidává pravá ruka a dovádí úvod ke svému vrcholu ukončeném v dlouhé koruně. Tato část živě připomíná běsnění živlu. Pravá ruka zaznívá jako dlouhý, elektrizující blesk, po němž ještě více ochromí ohlušující hřmění, jenž se ztrácí v široké dáli. V dalším dílu, s označením Poco meno mosso, ma molto

appassionato, v doslovném překladu znamenající „trochu méně drsně, ale velmi vášnivě", začínajícím v pianu, které střídá náhlé forte, si posluchač živě představí poryvy silného větru, prohánějícího se ztichlou krajinou. Se svou sestupnou tendencí se z rychlého tremola objeví krásné, živé téma s přidanou spodní sekundou, připomínající zpověď rozbouřeného nitra, s veškerou jeho naléhavostí, touhou a nedočkavostí. V levé ruce v oktávách, jako doprovod a zároveň protihlas, zaznívá zkrácené téma bez spodní sekundy, které je posléze doplněné vzestupným triolovým pohybem. Mezitím téma v pravé ruce dospívá ke svému vrcholu, ze kterého se postupně dostává zpět do hlubší polohy, kde v závěrečných tónech můžeme vypozorovat sekundový postup zaznívající na začátku skladby, jež uvozuje dlouhé hřmění v levé ruce.

Po znovuuvedení prvního dílu se vrací tremolová část, tentokráte s jinou harmonii a pozměněnou melodií, která se zřetelně objeví až v levé ruce ve čtvrťových hodnotách v taktu 52 a o takt později zaznívá s intervalovými změnami v osminových hodnotách v pravé ruce. Poté se melodie se sekundovým postupem posouvá do hlubší polohy, kde se propadne na trylek začínající na sníženém druhém stupni, jež se rozvádí do subdominanty, po které zazní dominantní oktávový postup připravující uvádějící počáteční sekundové téma v půlových notách, které se zde proplétá v obou rukou. Neustálé opakování tématu, střídání vysoké polohy se střední, působí na posluchače velice uhrančivě a naléhavě, čemuž dopomáhá i doprovod v podobě rozloženého akordu f moll, ke kterému je posléze přidaná sexta, čili tón des. Nyní bez korunové pauzy nastupuje vzápětí část s označením Poco meno mosso. Je to vlastně variace na první tremolovou část, kde se melodie objevuje v levé ruce v držených oktávách vyplněných vnitřní kvartou či kvintou a i zde se posléze ozývá téma, teď ve spodním hlase, které ovšem klesá, aby mohlo téma nastoupit znovu, teď již v sopránu v doslovném opakování jako v taktech 26 – 35. A i nyní zaznívá v Tempu primu poslední opakování úvodu, který končí o oktávu výš než poprvé a hned následuje krátká kóda, v níž se naposledy v klidné vzpomínce ozve téma, které je ukončeno bouřlivým rozkladem akordu h – des – f - as na zvýšeném čtvrtém stupni, znějící jako mimotonální dominantní septakord, po kterém konečný tonický souzvuk F_1 as^5 zní otevřeně.

2.3 Píseň vánoční noci

Po posluchačsky nedokončené Písni noci bouřlivé přichází kouzlem obestřená Píseň noci vánoční. Opět námět, který Novák rád zhudebňoval. Stejný inspirační pohled

nacházíme v jedné sonatině s názvem Vánoční[38], Vánoční snění a dvakrát Vánoční ukolébavka[39], jednou v cyklu Šest mužských sborů, podruhé v Notturnech. Tato skladba vznikla jako první, o Vánocích v roce 1902, zbylé části až v následujícím roce.

Skladba by se dala považovat za sonátovou formu s variacemi. Krajní díly probíhají ve Fis dur tónině, střední díl se stálými modulacemi je bez předznamenání. Skladba začíná tempovým označením Andante misterioso. Záhadnost či zádumčivost dýchne na nás hned od prvních tónů. V pravé ruce zazní sekundový souzvuk v pianissimu v dvou a tříčárkované poloze v dlouhých notách, připomínající odbíjení zvonů na vzdálené kostelní věži, ke kterému se ve třetím taktu přidá v levé ruce v malé oktávě téma v podobě chorálu, uvádějící posluchače do nadpozemsky krásné, klidné atmosféry. Po prvním seznámením s chorálem se posouvá o oktávu výše, kde s menšími intervalovými změnami stoupá výše, a na dlouhém vzdechu je vystřídán najednou vzrušenou pravou rukou, která kopíruje jeho ukončení a stálým zrychlováním, zesilováním a překládáním závěrečného motivku do vyšší polohy přivádí tuto část ke svému vrcholu, kde uklidnění přináší diminuendo e rallentando s nastupujícím závěrem v levé ruce v nižší poloze. Poté se vrací opět chorál v první variaci, v nezměněné podobě, ovšem místo sekundového souzvuku v pravé ruce se v kánonu opakuje téma z levé ruky i s doplňujícími rozloženými akordy. Rychlejší šestnáctinový pohyb je stále střídán s delšími notovými hodnotami, což nechává posluchače v mírném napětí, v očekávání, co se bude dále dít. To se zcela ztrácí v druhé půlce tématu, kdy jsou rozklady vyměněny za nejprve rozepsaný trylek, jež je ukončen stupnicovým během, který střídá obyčejný trylek. Ten se pomocí sekundového běhu vymění za další trylek a naposledy končí opět ve vzrušeném překládání závěru.

V další variaci, s tempovým označením Piú mosso, se objevuje téma v diminuci v pravé ruce. Díky rychlejšímu tempu vyznívá díl radostněji a probouzí posluchače z téměř až meditativní první části. V taktu 66 se téma zřetelně vrací opět do levé ruky, v pravé zaznívá rytmizovaná melodie, ve které můžeme stále vypozorovat melodii chorálu, a jiskřivé dovádění v zářivé vysoké poloze se prolíná do dílu B, kde skladatel rozpracovává první dva takty tématu. Nejprve se ozývají v D dur, poté v Es dur, která se díky enharmonickým záměnám promění v H dur, a po klesající části se objeví imitace prvních dvou taktů ze třetí variace, které se hned ztrácí v rozloženém akordu cis – gis - eis, dominantě k Fis dur, jež napovídá, že se bude opět vracet původní tónina. V pravé ruce

[38] Šest sonatin op. 54., pro klavír, šestá sonatina Vánoční.
[39] Šest mužských sborů op. 37. (1906), čtvrtá část s názvem Vánoční snění, pátá část Vánoční ukolébavka; Notturna viz poznámka 25.

začínají opět znít sekundové souzvuky, které jsou doplněné vzestupnou chromatickou stupnicí, po jejímž doznění se souzvuky v pravé ruce rozloží a pomocí diminuenda e ritardanda nastupuje díl A.

Zpěvavým výrazným legatem se objevuje téma ve stejné podobě jako na začátku, jen šestnáctinový pohyb v doprovodu, připomínající cinkání rolniček a malých zvonečků, dává vzpomínat na předcházející vířivou část. V druhé části tématu se melodie vrací do sopránu, pod kterým zaznívá rozepsaný trylek od různých tónů, jež se mění na základě postupujícího chorálu. Opět se objevuje zrychlený, nedočkavý závěr, po jehož zklidnění přichází čtvrtá variace, jež je vlastně variací na druhou z prvního dílu. Jsou zde též rozložené akordy, ale jen v levé ruce a na každém počátečním tónu ze skupinky šestnáctinových not můžeme vypozorovat skrytý chorál, který posléze zaznívá v kánonu v arpeggiech v sopránu, v druhé části si hlasy opět prostřídají své úlohy. Tato variace od počátku zní velkolepě, majestátně, a svou ohromující vřelostí nás dovádí k nádhernému, jímavému vrcholu, připomínajícímu kouzlo a posvátnou atmosféru Vánoc. Po postupném uklidnění se vrací, jako vzpomínka, teď již zkrácené téma v dlouhých tónech, jež se ztrácí v krátké, zmíravé kódě, ve které zazní v pianissimu dlouhé sekundové akordy, doplněné tercií Fis A, přinášející ticho a klid zimní zasněžené noční krajiny.

2.4 Píseň karnevalové noci

Karnevalová
Z Písní zimních nocí
Na motivy Vítězslava Nováka
Jarmila Hanzálková

„Uhněte z cesty, pane Smutku,
teď jede Kolombína,
růži má na živůtku
a v srdci Harlekýna,
ten Harlekýn se třeba ztratí,
co na tom, když se nenavrátí,
měsíc má také masku
a umí šeptat lásku,
leč dá se potom do smíchu,

stejně mu nikdo nevěří,
copak lze zpívat potichu,
když závěj letí z kadeří
a život šumí v ulicích,
to prší hvězdy v polibcích?
nebo se mihla číše vína?
či našli toho Harlekýna?
snad jenom v dálce zazpíval,
hoj, z cesty, jede Karneval!"[40]

Celý cyklus uzavírá burleskní Píseň noci karnevalové. Tři písně, zobrazující krásnou noční krajinu v různých náladách, jsou doplněny zcela odlišnou, ve které se nedají najít neurčitými tahy kreslené obrazy, ale před posluchačem se začne odehrávat bujaré, pestrobarevné veselí, v němž můžeme spatřit jednotlivé výjevy a poznáváme předsudků zbavené postavy z karnevalového průvodu. A i téma je zcela odlišné. V předchozích skladbách zhudebňoval nálady, které sloužili jako inspirace ke vzniku dalším skladbám, ale karneval, Harlekýn a Kolombína, jsou u Nováka zcela ojedinělé.

Píseň noci karnevalové by se dala označit za variační formu se dvěma tématy. Je velice zvláštní, že v závěrečné skladbě se Novák nedokázal spokojit s jedním tématem a jeho rozpracováním, jako to dělal v předchozích Písních. Ale to jen dokazuje výjimečnost, rozpustilost a krásu skladby, v níž se prožívá o karnevalová noc. Skladba by měla probíhat v tónině G dur, ale tonalita zde není důležitá, protože skladba neustále probíhá různými tóninami. Potvrzení tóniny se objevuje až na konci. Tempové označení Allegro burlesco, rubato dává napovědět rychlému, nevázanému veselí, jež provází posluchače celou dobu.

Hned od úvodních sestupných oktáv, které jsou vystřídány rychlým během zpět nahoru, aby sestupná část mohla zaznít znovu, se ocitáme uprostřed karnevalového průvodu. Po strhujícím úvodu v sostenutu zazní krátká mezivěta, ve které můžeme spatřit zárodek prvního tématu, jež nastupuje na poslední době v taktu 29 s označením Piu mosso, ma non quasi Tempo I.. Osmitaktové hravé téma zazní v levé ruce v G dur, pod kterým si můžeme představit vymóděného Harlekýna, je ukončeno tří a půl taktovým trylkem a následuje druhé téma skladby. Na rozdíl od prvního, které vyznívá mužsky a trochu robustně, druhé je půvabné, lehké a spíše si pod ním představíme ladně tančící Kolombínu.

[40] ŠTĚDROŇ, B. (ed.) a K. PADRTA (ed.). *Národní umělec Vítězslav Novák: (Studie a vzpomínky k 100. výročí narození)*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1972, str. 234.

K tomuto rozdílu napomáhá i harmonický doprovod. K prvnímu tématu zní v synkopách sekundové souzvuky, jež působí lehce zmateně a neohrabaně. Druhé téma je doprovázeno svěžími akordy na lehkých dobách. Po doznění druhého tématu se objeví opět krátká, tématická mezivěta připravující nástup Harlekýnova tématu, které zazní tentokráte v pravé ruce v tónině H dur. Zde je doprovod tvořen houpavými osminami, ve kterých nacházíme rozložený akord H dur. A opět po trylku přichází taneční téma s lehkými akordy ukončené, na rozdíl od prvního zaznění, v hřmotných oktávách, jež vplouvají do mezihry uvádějící třetí variaci, probíhající v D dur.

Zde je první téma skryto v šestnáctinovém tremolu, vyznívajícím s jistou bojovností, která je zklidněna druhým tématem, jež zaznívá v rozpustilých šestnáctinách, které jsou ukončeny sestupným během uvádějícím čtvrtou variaci, kde se rozpracovávají motivky z úvodu skladby. Nejdříve se rozpracovává část chromatického stoupání, které je prostřídáno s oktávovými skoky obohacenými přírazy. Dále se obohacuje motiv z taktu 20. Nejdříve se objeví v šestnáctinách v pravé ruce, poté, po dvou taktech, v levé v osminách. K osminovému pohybu se přidá soprán v náhlém, uklidňujícím pianu, které je rázně utnuto fortem, v němž zaznívá část oktávového úvodu. Tato variace je mnohem živější, naléhavější, plná nedočkavosti a velkého napětí.

V páté variaci první téma zazní dvakrát po sobě, poprvé v D dur, podruhé v Es dur. Pokaždé je mnohem mohutnější, divočejší, představíme si tu spíše velmi pokročilou hodinu, vínem zmoženého Harlekýna, který v tanečním reji vnímá pouze barevné výjevy. Druhé téma je zkráceno na dva takty, prostřídávající se s překládanou kvartou. Od taktu 202 se ozývá v překladu motiv z taktu 199. Nejprve akordy stoupají do čtyřčárkované oktávě, kde dochází ke zlomu, melodie opět klesá a ztrácí se v rychlých osminových triolách, nejdříve též klesajícími, ale poté hned rychle vyletí ve strettu vzhůru.

V následující šesté variaci probíhá téma v obou rukách v osminovém tremolu, jež je vždy přerušeno rozloženým akordem. Na závěr variace zazní třikrát po sobě rozklad ukončený skoro až hrubým souzvukem. V taktu 235 začíná část, jež se dá označit za kadenci. Z piana se tremolovým stoupáním mění ve fortissimo. V následujících taktech se objeví část celotónové stupnice, jež připomíná kokrhání kohouta, které je utnuto vzestupným tremolem. V poslední variaci s tempovým označením Piu moderato, ma non troppo, se ozývá zkrácené první téma prostřídané s rozloženými akordy. V této části slyšíme doznívající veselí, pomalé rozcházení karnevalového průvodu a vítání nového dne.

V taktu 273 ve Strettu v pianu celou skladbu uzavírá třináctitaktová kóda, jež je ukončena rychlým akordem G dur.

2.5 Shrnutí cyklu

Cyklus by se dal označit za monotématický, ale to narušuje poslední skladba. Můžeme zde pozorovat bohatou tématickou i motivickou práci, jež je pro Nováka tak zcela typická. Jako ukončení celého cyklu bych chtěla citovat Bohumíra Štědroně. „V Písni měsíčné noci vykouzlil Novák jedno z četných překrásných nokturen či serenád, jež měl v oblibě. V Písni bouřlivé noci se poprvé vyskytuje námět přírodní bouře, před líčením bouře v symfonické básni V Tatrách a mořské fantazii Bouře. V Písni vánoční noci vystihl klidnou zimní náladu a v Písni noci karnevalové skvěle rozvířil bujnost maškarního kranevalu"[41]

[41] ŠTĚDROŇ, B. *Vítězslav Novák v obrazech*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, s. 12.

3 Klavírní koncert e moll op. 10

Klavírní koncert vznikl v roce 1895. Byl psán pro Novákovu absolventskou zkoušku z klavíru na konzervatoři, na přání profesora Josefa Jiránka. S kompozicí započal na začátku toho roku, s prací však na čas přestal, vrátil se k ní až po prázdninách a do konce roku partituru dokončil. Poté jej začal cvičit, ale čím víc jej hrál, tím víc se mu znechucoval. „Sympatickým na něm byl mi lisztovský monothematismus, nesympatický výsledek toho počínání. Nelíbila se mi různorodost poslední, dvořákovské věty s předchozími lisztovskými. Rozhodl jsem se tedy, že tu zrůdu hráti nebudu."[42] Na absolutoriu hrál nakonec Lisztovu transkripci „Isoldina smrt z lásky." Po úplném zavrhnutí a vyřazení z opusových čísel několik let nedovolil, aby se koncert hrál veřejně. Po dlouhém naléhání dirigenta Viléma Zemánka byl poprvé zahrán na koncertě České filharmonie 21. 11. 1915 Novákovou švagrovou Annou Práškovou. Koncert byl poté málokrát uveden, pokaždé z rukopisu, v tištěné podobě existuje pouze klavírní výtah. „Další hold mistrův stylu virtuosnímu, jeho *klavírní koncert z e-moll,* získal si již ponenáhlu půdy na koncertním podiu, kam poprvé, jen jako na zkoušku, před lety byl uveden Annou Práškovou ve filharmonickém koncertě. V posledních letech Jan Heřman ve Varšavě, Věra Řepková v Brně a Otokar Vondrovic i Frank Pollak v Praze vedli k úspěchu skvěle stylisované dílo, ve dlouhých, vysoko se klenoucích liniích stavěné, plné energie a mocného rozmachu ve větě prvé, vroucí, vášnivě se rozezpívávající lyriky v Andante, a jiskřící ohněm ve Finale. Jen pochybnosti mistrovy o slohové jednotě této skladby, kde Liszt a též Rubinstein s Čajkovským a zase Dvořák stojí v pozadí jednotlivých vět, odpíraly této skladbě po léta právo veřejného provozování a nepustily do tisku tento náš, přes to vše nejživotnější klavírní koncert."[43] Mezi novější klavíristy, jež si zahráli tuto skladbu, patří František Rauch, Ivana Stanovská[44], Tomáš Víšek nebo Adam Skoumal[45].

V roce 1895 vznikla ještě Velebná noc, původně op. 10. č. 1, sbor pro čtyři ženské hlasy na slova S. Petöfiho v překladu K. Tůmy, dále V přírodě, původně op. 10. č. 2, sbor

[42] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 83.
[43] SRBA, A. (ed.). *Vítězslav Novák: Studie a vzpomínky*. 1. vyd. Praha: Osvětový klub v Praze, 1932, s. 139
[44] Ivana Stanovská (1936 v Brně) vystudovala brněnskou konzervatoř a AMU, získala čestné uznání na mazinárodní soutěži L. Janáčka v Brně, pedagogicky působila v Kroměříži, Brně a Tokiu.
http://aleph.vkol.cz/pub/svk04/00000/50/000005017.htm
[45] Adam Skoumal studoval na Pražské konzervatoři a na AMU v Praze. Je znám po celé Evropě, USA a Japonsku nejen jako klavírista, ale i jako skladatel.
http://www.skoumal.cz/lang1/

pro čtyři ženské hlasy na slova V. Hálka, čtyři klavírní skladby pod názvem Serenády op. 9, původně op. 11. První provedení koncertu bylo, viz výše, po dlouhých dvaceti letech. K prvnímu vydání došlo v roce 1949 v Praze nakladatelstvím Melantrich, ale pouze v úpravě K. Šolce pro dva klavíry.

Klavírní koncert je psán jako jednovětý. Je ovšem zřetelně rozdělen do tří částí. První nese označení Allegro energico, druhá Andante con sentimento a třetí Allegro giusto. Novák zde poprvé sahá po částečném monotematismu. „Melodie pomalé věty alespoň připomíná hlavní thema věty prvé, finále je vystavěno už na zcela zřejmé obměně téhož thematu, a koda přináší je konečně nezastřeně v původní podobě."[46]

3.1 Allegro energico

V prvních tónech úvodní části zaznívá ve smyčcích naléhavé téma, jehož charakteristikou je zprvu vzestupná melodie, která se lomí zmenšenou kvartou, po níž melodie klesá. Dramatičnost podtrhává nejen tečkovaný rytmus s triolami a plný akord e moll, jež na lehkých dobách hraje celá dechová sekce, ale i použití melodické stupnice. V odpovědi, v taktu 5, přichází klavír a to sestupnými oktávami se stejným rytmem. Ty jsou dokončeny sekundovým sestupem ve violoncellech, kontrabasech a fagotech. První provedení tématu ukončuje sestup v podobě tématických oktáv v taktech 10 - 14. Poté přebírá vedení orchestr. Ve smyčcích, nejprve v houslích, poté ve violách zaznívá první část tématu, ve flétnách, hobojích zní druhá část. Neustálé prolínání tématu je doprovozeno tečkovaným protihlasem v lesních rozích (takty 20 – 26), které po vygradování přebírají v taktu 31 hlavní téma a za podpory zbylých žesťů, držících akord e moll, dovádí orchestr ke kadenci zaznívající v klavíru. Nejprve se v ní objevují virtuosní oktávy, jež jsou vystřídány melodickou stupnicí. Po skončení kadence, v taktu 45, zaznívá téma v klavíru, kde se překládá a je doplněno krátkými rozklady. Taktem 60 téma přebírá orchestr, ve flétnách a klarinetech je v augmentaci druhá část tématu, jež housle doplňují první částí. Po druhém prolínání přichází v taktu 67 klavír s něžnou melodií vycházející z motivu druhé části tématu, který dále rozvíjí. Něžnost podtrhují přidávající se flétny s hoboji, které vystřídá klarinet imitující klavír. Poté se úlohy obracejí, od taktu 81 má klavír doprovodnou složku, flétny s hoboji přebírají na chvilku téma, které poté opět přebírá klavír a za doprovodu smyčců dospívá ke gradaci, jíž dopomáhá sekvencovité překládání motivu. Opět před vrcholem, v taktu 101, téma přebírají housle a klavír tvoří jemný,

[46] ŠTĚPÁN, V. *Novák a Suk*. 1. vyd. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1945, s. 51.

nerušící doprovod. Ke gradaci a náhlému napětí přispívá objevující se tečkovaný rytmus, jež se uklidní v líbezné melodii, představující druhé téma, kterou převzal hoboj v taktu 112 a poté klavír v taktu 121.

Klavír ji dále rozvíjí, nejprve za doprovodu houslí, jež zní v imitaci, poté se ale přidávají k melodii, v protihlase se postupně objevuje fagot (takt 140), hoboj a lesní roh v taktu 144. Z jemné melodie postupným zvyšováním tématu a sílící dynamikou melodie stoupá k prvnímu vrcholu, kde se uklidňuje v mírném ritardandu, aby opět mohla stoupat. V taktu 158 převážně zaznívá melodie v houslích, klavír má doprovodnou složku, ale i v ní můžeme vypozorovat zaznívající téma. V taktu 165 opět klavír přebírá vedení a vede téma k vášnivému vrcholu, který zvolna ukončují flétny s hoboji a taktem 182 přináší úplné uklidnění klavír, mizející ve smyčcích, ve kterých doznívá toto téma. Poté se postupně od taktu 208 přidává klarinet, hoboj s flétnou, ve kterých zaznívá již zkrácené téma, obměněné tečkovaným rytmem a z poklidné prostřední části se krátkou mezivětou připravuje návrat hlavního tématu. K plnosti zvuku dopomáhají postupně se přidávající ostatní sekce. K naléhavosti pomáhají převážně lesní rohy, v trubkách, v taktu 225, poprvé zazní krátký, ostrý, tečkovaný motiv, jež opakují lesní rohy, posléze trombóny a na závěr zase trubky. Zvukově je to krásné místo, jak se postupně motiv propadá z vysoké polohy do nižší, a díky rozlišné barvě daných nástrojů úžasně vystupuje nad zbytek orchestru. Po tomto přelévání, v taktu 236, ve flétnách, hobojích a klarinetech zazní v rytmizaci část prvního tématu, jež poté zopakují fagoty s violami. Již se rozezněl celý orchestr, basové tóny v trombónech podpírají tympány a konečně se taktem 252 v lesních rozích a trubkách objevuje začátek hlavního tématu, jež s velkou dramatičností a plným zvukem opakuje baspozoun spolu s violoncelly a kontrabasy. Po několikerém prostřídání lesní rohy s trubkami vystupňují motiv a konečně zazní, teď již triumfálně, v klavíru, v tónině Fis dur v taktu 263.

Zprvu se opět střídají s orchestrem, ale teď zde dominuje klavír, jež téma rozvádí a přes prvotní robustnost jej dovádí k jemnější, hravé obměně (takt 277). Tu nejprve zahrají smyčce, poté hoboj, jehož téma dokončuje flétna. Tento model se několikrát opakuje, až se téma v taktu 291 vrací do klavíru za doprovodu smyčců. Hravost vždy na chvilku přeruší lesní roh, hrající hlavní téma, ale v doprovodu v klarinetech a fagotech zní hravý rytmus z předešlých taktů, jež přebírá i klavír. Po druhém zaznění hlavního tématu v lesních rozích v taktu 301, jej přebírají příčné flétny, které přináší uklidnění a za pomoci hobojů taktem 312 předávají slovo smyčcové sekci, připravující v tématické mezivětě střední oddíl.

3.2 Andante con sentimento

Prostřední oddíl zahajuje sólový klavír s jemným tématem, které ve svém začátku může mírně připomínat hlavní téma. I zde se objevuje tečkovaný rytmus, charakteristický rys celé skladby. V úvodu druhé části téma rozvíjí samotný klavír. Práce s tématem je tvořena překládáním úvodního taktu s tečkovaným rytmem, jež je prostřídáván taktem s čtvrťovými akordy se sestupnou tendencí. Jemné téma zaznívající v tónině Des dur se v taktu 336 mění v naléhavé díky akordu es moll, ze kterého se téma stejnou variantou dále rozvádí a se zvyšující se dynamikou a mohutnějícími akordy přivádí téma k vrcholu, jež má společný rytmický i melodický prvek z první části v taktu 104. Poté se melodie láme v akordové části, kde se střídají po dvou akordech či dvojhmatech levá s pravou rukou. Řady akordů buď stoupají, nebo klesají a poté budou tvořit harmonický doprovod k nastupujícímu klarinetu s violami, jež přebírají téma v taktu 354. Barvu doplňují ostatní smyčce. V taktu 358 přebírají melodii od viol lesní rohy. V taktu 362 vystupují violy s houslemi, které v kánonu opakují melodii z dechů. V taktu 367 přebírají téma violoncella, ke kterým se přidávají první housle a společně se proplétají. V taktu 372 nastupují druhé housle a společně s prvními a violoncelly připravují vrchol, jenž se nedostaví a melodie se v prudkém zlomu vrací zpět, aby nyní mohla stoupat a za postupného crescenda a přidávání ostatních nástrojů přichází vrchol připomínající opět motiv z prvního oddílu. V druhé půli taktu 382 přebírá téma klavír a smyčce kopírují harmonický doprovod z předchozí části z klavírního partu. Tato část je najednou vzrušenější, nejen díky pizzicatu a doprovodu 3:4 ve smyčcích, ale i díky klavíru znějícímu v plných akordech. K němu se v taktu 386 přidávají klarinety, kopírující melodii, v protihlase flétny s hoboji, ale pouze na dva takty. Od taktu 389 melodie stoupá k největšímu vrcholu středního oddílu. Objevuje se zde motiv, který lze též vypozorovat v první části koncertu v taktu 95. Vzrůstání zde vzniká sekvencovitým překládáním jednoho taktu. V doprovodu zaznívají housle, hoboje, klarinety a fagoty. V taktu 393 dospívá prostřední oddíl ke svému vrcholu, po kterém se vzrušení uklidňuje tentokráte sestupnou sekvencí, jež je zprvu doprovozena smyčci. Poté sám klavír jako vzpomínku zahraje část předchozího stoupání, které je ukončeno rozloženými akordy a téma přebírají nejprve klarinety a hned poté hoboje a dokončují fagoty. V taktu 412 má klavír krátkou akordickou kadenci, jenž dokončují v taktu 418 hoboje s klarinety. Druhou část uzavírá mezivěta, v níž zaznívá ve smyčcích, a to nejprve v prvních a druhých houslích, téma

druhého oddílu. K houslím se v taktu 432 přidávají violy, hned poté violoncella s kontrabasy a barvu doplňuje lesní roh. Mezivětu ukončují tympány jednotaktovým trylkem.

3.3 Allegro giusto

Po roztouženém druhém oddílu nastupuje v taktu 446 rozbouřený třetí. Hlavní téma zaznívá v klavíru v rytmické úpravě připomínající tanec Furiant. Hned po klavíru přebírá melodii orchestr. Téma zaznívá v houslích, violách, ve flétnách a hobojích. Žesťové nástroje s violoncelly a kontrabasy s akordy na lehkých dodávají tématu na dramatičnosti. Druhá půlka tématu zaznívá v klarinetech a fagotech za doprovodu smyčců. V taktu 470 zaznívá obměna tématu v klavíru. Melodie zaznívá v hravých, lomených oktávách bez doprovodu orchestru. Ten vedení přebírá v taktu 483, ale pouze smyčcové oddělení. V prvních houslích se nyní objevují předchozí lomené oktávy, doprovod vytváří druhé housle, violy, violoncella. V taktu 491 se oktávy vrací zpět do klavíru, který je dále rozvádí. Zároveň zde klarinet vytváří zajímavou protimelodii. V taktu 500 klavír přebírá doprovodnou složku, hoboje s klarinety přebírají melodii. Objevuje se zde motiv, v tuto chvíli lehký, taneční, který se později rozvíjí. Motiv dokončují lesní rohy v taktu 503 a poté jej dohrává sám klavír. V taktech 508 – 512 se předchozí část opakuje. V taktu 516 zazní motiv znovu, ale tentokrát bez lesních rohů. Dřevěné nástroje motiv dvakrát opakují, po třetí zazní v moll, po čtvrté se k hobojům přidávají flétny, teď již jako doprovodná složka a motiv dokončuje klarinet. Celou tuto motivickou práci dohrává klavír v taktech 535 – 538, kde se objevují repetované tóny.

V taktu 539 se z předchozího motivu stává líbezné, jemné téma, jež je dále různě překládáno. Téma hrají společně první housle a violy, které se vystřídají s druhými houslemi a nakonec s lesními rohy. V taktu 547 se téma opět opakuje, k malé intervalové změně dojde v taktu 551, aby se téma mohlo dále rozvíjet. V taktu 555 zaznívá téma v moll, ale pak se vrací zpět do dur. V taktu 575 se klavír přidává k houslím a v taktu 579 přebírá melodii a sám rozvádí dále toto téma. V taktech 585 – 587 flétny, hoboje a klarinety vytváří protimelodii v podobě repetovaných tónů, jako dříve klavír. Pod tím ještě lesní rohy kopírují část tématu z klavíru. To samé se vyskytuje v taktech 593 – 595. Od taktu 597 se ke klavíru, nejdříve v krátkých vstupech, přidává orchestr. Housle kopírují melodii klavíru, zbylé smyčce společně s hoboji, fagoty a lesními rohy vytváří doprovod. Se sílící dynamikou sílí i orchestr. Od taktu 605 je gradující melodie opět v houslích,

ke kterým se přidávají ostatní dechové, dřevěné nástroje. Zlom přichází v taktu 615, kde po předešlém forte klavír v pianissimu dále rozvádí předešlé téma. Zpočátku jej doprovází smyčce v dlouhých tónech kopírujících melodii, od taktu 617 dochází ke střídání dvoutaktového motivu v různých nástrojích. Nejprve jej hrají flétny, poté opět klavír a do třetice hoboje. V taktu 623 dochází k mírnému zklidnění. Klavír s prvními houslemi v dlouhých tónech hraje rozložený kvartsextakord D dur, druhé housle a violy překládají takt z předchozího motivu a dokončují jej violoncella. V taktu 631 dochází k opakování předchozích taktů, ale tentokrát zaznívá v dlouhých tónech zmenšený kvartsextakord od dis. Od taktu 639 přebírají motiv lesní rohy, které jej dvakrát zopakují.

V taktu 651 se flétny vrací k původnímu druhému tématu, z nějž zopakují první čtyři takty, které jsou přerušeny lesními rohy hrajícími začátek hlavního tématu. Dramatičnost vpádu zvýrazňují trubky s pozouny a tympány. Hned poté flétny, teď již s klarinety a za podpory hobojů a fagotů, opakují znovu předcházející téma, které je opět přerušeno nástupem hlavního tématu, jenž vygraduje a je ukončeno subito piano, kde flétny, za doprovodu ostatních dřevěných nástrojů, hrají první půlku tématu a dokončují jej první housle. V taktu 682 rázně přebírá téma klavír a bez přerušení zaznívá celé. Od taktu 694 do taktu 701 téma v lomených oktávách přebírá flétna za doprovodu smyčců. Poté téma přebírá v rozložených akordech klavír, ke kterému se v taktu 725 přidávají smyčce s dramatickým doprovodem v podobě druhé půlky tématu, který se dále rozpracovává.

Od taktu 731 přebírají motivickou práci flétny, pod kterými zní v triolách klavír a v dlouhých tónech smyčce. Toto téma v taktu 741 dokončuje hoboj a poté klarinet. Po mírném ritardandu v klavíru nastupují v taktu 746 lesní rohy s jemným motivem, který se poprvé vyskytuje v prvním oddílu v taktu 16 ve fagotech, poté v lesních rozích, ovšem v jiném rytmu. Lesní rohy podtrhuje dlouhý souzvuk držený ve fagotech. Poté část motivu imituje ve vrchních hlasech klavír. Opět zde dochází ke střídání, v němž lesní rohy opakují předchozí motiv, ale tentokrát jej neukončují na velké tercii, ale na malé. Klavír hned poté přichází s obměnou druhé půlky hlavního tématu. V taktu 763 se vrací motiv v lesních rozích, ale po druhém zopakování, v taktu 767, se ze vzestupné melodie stává sestupná, a i tu klavír opakuje. V taktu 771 motiv z lesních rohů přebírají za postupného zesilování smyčce a po decrescendu klavír. Klarinety za doprovodu dlouhých tónů fagotů v taktu 782 rozvádějí druhou půlku hlavního tématu, jako předtím klavír. V taktu 790 se vrací motiv zpět do lesních rohů a přebírá jej klarinet. V klavíru se mezitím v doprovodu objevuje sestupné tremolo, dynamika začíná gradovat, melodie se přesouvá do smyčců, jenž ji

dovádějí k vrcholu, kde se zastaví v bušivém tremolu s dramatickými oktávami v klavíru. V taktu 809 celý orchestr přebírá vedení. Důrazně zde vyznívá tečkovaný rytmus, jež zvýrazňují převážně pozouny se svým stoupajícím protihlasem ke klesající melodii v houslích. Ta ale přibližně v taktu 822 začne stoupat, ke gradaci přispívají přiznávky trombónů a trubek na prvních dobách, ke kterým se přidá téměř celý orchestr.

Po této bouřlivé části se vrací melodie zpět do klavíru. Přináší uklidnění v podobě druhého tématu třetího oddílu. Hravost klavíru, jenž zpočátku zní sám, doplňují v taktu 842 hoboje s klarinety hrající druhou část hlavního tématu. V taktech 847 – 854 dochází ke stejnému prostřídání. O taktu 855 melodii z klavíru přebírají první housle s violami. Jejich téma dokončují druhé housle s flétnami, ale hned vzápětí vrací zpět do prvních houslí a končí v dlouhých tónech, jež mají společné s klavírem, do kterého se v taktu 879 vrací téma. To je v taktu 885 v protihlase podpořeno repetovanými tóny zaznívajícími v houslích a nad nimi hoboj rozpustile hraje dvoutaktový motiv. Tento postup se v následujících taktech opakuje. V taktu 895 dochází k zmohutnění tématu nejen díky vyplnění akordů v pravé ruce, ale i díky přidávání se orchestru, zvýrazňujícímu dlouhé noty v melodii. Po prvních kratších vstupech orchestr v taktu 905 přebírá vůdčí linku. Melodie se přesouvá do houslí a do fléten a celý orchestr, kromě žesťové sekce, směřuje k vrcholu této části. Ten je přerušen jemným pianissimem v klavíru, do kterého se vrátilo téma. Jemnost je podpořena dlouhými tóny zaznívajícími ve smyčcích. Po dvou taktech se téma vystřídá nejdříve ve flétnách, poté v klavíru a do třetice v hobojích. Je ukončeno rozloženým kvintakordem Fis dur. Tento postup se v následujících taktech opakuje. V taktu 939 přicházejí trubky s dvoutaktovým motivem, který od nich přebírají lesní rohy, a téma v decrescendu ukončuje klavír v sestupném rozloženém akordu. V taktu 951 zazní v hoboji ještě jako vzpomínka druhé téma, které je přerušeno vpádem trubek, trombónů a tympánů. Trombóny drží akord zvýrazňující hlavní téma znějící v trubkách. V taktu 958 se ještě vrací druhé téma ve flétnách s klarinety, ale opět je přerušeno hlavním tématem znějícím v žestích. V taktu 965 se druhé téma objevuje opět v klavíru, ve kterém zazní dvakrát po sobě. Poté, v taktu 981 jej přebírají flétny s klarinety, ale již ve zkrácené podobě. Doprovod v tomto místě tvoří dlouhé tóny v hobojích, fagotech a v klavíru zaznívá dlouhý trylek v obou rukách.

V taktu 997 začíná závěrečná část. Nejprve v pianissimu v dlouhých tónech hrají druhé housle, doprovází je violy s violoncelly, klavír s rozloženými akordy a na držených tónech kontrabasy, tympány a lesní rohy, jež vystřídají trubky. Melodie stoupá vzhůru, čím

výše je, tím se zvětšuje dynamika. V taktu 1005 se přidávají hoboje, klarinety, fagoty, o pár taktů později flétny. Od taktu 1011 se rozezní celý orchestr. Flétny, hoboje, lesní rohy a housle ve své melodii dávají tušit, že se blíží závěrečné hlavní téma. Na toto dvoutaktí odpovídají v rychlejším postupu trubky s violoncelly a kontrabasy. V následujících taktech dochází k zopakování. V taktu 1019 vystupují trubky se zvětšujícími intervalovými skoky, jež končí v taktu 1024 na první době s ostatními nástroji orchestru. Druhou a třetí dobu doplňuje klavír plnými akordy. Po souzvucích na prvních dobách orchestr neustále stoupá výše a klavír jej následuje. Od taktu 1030 melodie krásně vyznívá hlavně díky žesťům. Zajímavý okamžik nastává v taktu 1031 a 1033, kdy po bouřlivém akordu na druhé době zazní oktáva fis v lesních rozích. Po posledním akordu klavír akordovým tremolem dovádí celý koncert k vrcholu. Zaznívá zde hlavní téma v celé své velkoleposti v dechových nástrojích a smyčcích a dokončují jej lesní rohy s trubkami. V tomto složení zazní dvakrát, napotřetí jej hrají trombóny s trubkami a ukončují jej na akordu E dur, který po několikerém zaznění celý koncert velkolepě ukončuje.

3.4 Shrnutí koncertu

Po prvním, ba ani po druhém poslechu mě koncert příliš nezaujal, zdálo se mi, že je příliš roztříštěný, nedodělaný. Čím více jsem jej slýchávala, tím více se mi začínal líbit nejen pro své pasáže v plném zvuku, či jemném středním oddílu, ale pochopila jsem, že je v něm spousta zajímavých motivů nejen melodických, ale i rytmických, jež celým koncertem procházejí a vytváří z něj nádhernou skladbu plnou všech možných odstínů a nálad. Pak je tu hlavní téma, z počátku závažné, v druhém oddílu zasněné, ve třetím taneční a na závěr majestátní, jež se člověku vrývá do paměti svou jedinečností. Je převeliká škoda, že je tento koncert opomíjen a nevyskytuje se častěji na programech klavírních koncertů.

4 Roky 1893 – 1894

V těchto letech studoval klavírní školu u profesora Josefa Jiránka. Doufal, že kromě skladatelské činnosti bude moci působit i jako aktivní klavírista a pedagog. Kompoziční školu již měl dokončenou. Závěrečná zkouška se konala v roce 1892, kde hrál svou houslovou sonátou d – moll s Karlem Hofmannem. Jako žák klavírní třídy byl Novák velmi nesvědomitý. Od mládí byl vlastně samoukem, což na jeho klavírní hře bylo velmi znát. Jak píše profesor Jiránek: „Na tehdejšího V. Nováka hleděl jsem s počátku jen jako na klavírního žáka a jeho hru po prvém poslechnutí jsem příliš neocenil. Především držel prsty při hře téměř natažené (sotva patrně zahnuté); za druhé klavírní výkon byl nevypracovaný. Prozrazoval samouka, jemuž pravděpodobně záleželo vždy více na seznámení klav. literatury než na bezvadném provedení hraných skladeb… Hleděl jsem jej navyknouti lepšímu držení prstů při hře a účelnějších pohybů ostatních částí paže.“[47] Zlepšit Novákovu klavírní hru se profesorovi moc nepodařilo, vždy se ale vřele zajímal o jeho skladatelskou činnost a stal se tak inspirátorem pro vznik některých klavírních děl. „A tak jsem vždy před nějakou těžkou úlohou vytáhl z kapsy něco nového. Byly to postupně vznikající „Vzpomínky“, „Serenády“, „Barkaroly“, „Eklogy“. Jiránkovi se líbily, vyžádal si opakování a pak se mnou o nich pěkně hovořil. Najednou se podívá na hodinky: „Ale teď už musím běže do kavárny hrát šachy,“ načež odkvapil. Já pak, mladík nesvědomitý, klavírista lehkomyslný, odcházel za důvěřivou obětí svého podvodnictví, bez nejmenších výčitek svědomí!“[48] Například již výše zmíněné Variace na Schumannovo téma jsou profesoru Jiránkovi věnovány. „Těmito variacemi na Schumannovo thema jsem dobrého Jiránka potěšil – i potýral. Byly napsány v brilantním koncertním stylu a milý můj učitel se s nimi notně zapotil. Hrál je veřejně třikrát a teprve po třetí bezvadně. Před tím se mu vždycky nějaká maličkost nepovedla. Představte si, prosím, s jakým gustem jsem si s ním ve škole vyměnil místo. Já pohodlně rozložen na jeho židli, on upachtěný na mé otáčecí. A jak neúprosně jsem mu vytýkal kdejakou chybičku, provázeje to různými interjekcemi, jako: Pozór, pane profesore. Co to zas bylo? Tak to není, Jemináčku, chyba! Zkrátka oplatil jsem mu tehdy s úroky jeho kritisování mých nepodařených klavírních výkonů.“[49] Proč si skladatel vybral zrovna Schumanna, je krásně napsáno v článku časopisu Dalibor. „Slýchal jsem ono thema při cvičeních a rekapitulacích na konservatoři

[47] SRBA, A. (ed.). *Vítězslav Novák: Studie a vzpomínky*. 1. vyd. Praha: Osvětový klub v Praze, 1932, s. 327.
[48] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 84.
[49] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 47.

nesčíslněkráte; utkvělo mi v paměti jako neviditelná pobídka k něčemu, o čem jsem stále ještě neměl určitého tušení. A bylo to právě zase na konservatoři, na „cimře“, kdy mi opětné poslechnutí známé reminiscence vnuklo nápad, jež jsem zprvu považoval za nesmírně bizardní, podivínský… Rozpřísti variace na Schumannovo thema – a napodobiti v nich zase jen Schumanna, jeho způsob tvoření, jeho harmonii a zkoušet odíti myšlenku formou praeludia… Několik prvních taktů jsem si napsal – ostatek dokončil jsem v duchu. A skoro tak bylo tomu při ostatních variacích. Že by mohla práce ta provedena býti někdy veřejně, ve snu se mi nezdálo; byla to prostě hříčka, která mne bavila a která konečně nevyžadovala mnoho času.“[50] Hned po dokončení Variací přistupuje ke kompozici klavírní Balady e moll.

Bylo štěstí, že Novák měl profesora Jiránka a neochvějnou důvěru profesora kontrapunktu Steckera, kteří zaplatili za Nováka školné na studium varhanické školy, v němž by jinak nemohl pokračovat, protože mu napoprvé nebyla uznána žádost o oproštění od školného. Novákova rodina nikdy neměla peněz nazbyt, tíživá finanční situace nastala v tomto roce, kdy Novák ztratil jindřichohradecké stipendium, po dokončení studia na Filosofické fakultě, na kterou přešel z práv. Záhy ovšem získal 200 zlatých z České akademie za klavírní trio g moll op. 1, jež mělo velký úspěch nejen u obecenstva, ale i české a německé kritiky. A též toto trio přivedlo Novákovi nové žáky, které připravoval ke státní zkoušce z harmonie, což též pomohlo Novákově finanční situaci. Díky Triu získává nejen finanční prostředky, ale i neocenitelného přítele, Jindřicha Königa[51]. Po nadšené kritice Tria se stává jeho jméno známým. Dokonce společně se Sukem, dobrým přítelem z dob konzervatorních, je označen za velikou naději české hudby. Na podzim roku 1893 dostává nabídku na místo hudebního referenta Národních listů. „Byl mi na doporučení do Hamburku odcházejícího J. B. Foerstra nabídnut redakcí Národních listů soudcovský stolec ve věcech hudebních, na nějž jsem se však na radu Steckerovu neposadil.“[52] Ještě předtím, na upozornění profesora Jiránka, uvažoval o odjezdu do Charkova, kde měl možnost získat místo profesora hudby. Chvíli o odjezdu vážně uvažoval, dokonce se začal učit ruskému jazyku, ale naštěstí z cesty sešlo.

[50] LÉBL, V. *Vítězslav Novák: Život a dílo*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 47.
[51] Jindřich König, syn hobojisty Arnošta Königa, bratr Karel dekorační malíř, sestra Fina klavírista, mladší bratr Josef houslista. Ač Jindřich pocházel z hudební rodiny, stal se zubním technikem. Hudbu ale podporoval a později se u něj scházela Podskalská filharmonie a členové opery Národního divadla.
[52] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 50.

Rok 1894 přinesl mnohé zlepšení. Novákovi bylo přiznáno stipendium 150 zlatých z Aptovy konzervatorní nadace, které dostával do roku 1896. Počátkem tohoto roku započala práce na klavírním kvartetu c moll op. 7. V původním znění měl čtyři věty, Allegro assai appassionato, Scherzino (allegretto commodo), Adagio, Rondo (allegro risoluto). Roku 1899 došlo k úplnému přepracování. První a třetí věta byly vymazány a nahrazeny úvodní větou Andante, druhá věta zůstala beze změny a čtvrtá věta byla mírně pozměněna. „V tom klavírním kvartetu došlo před jeho vydáním u Simrocka rovněž k nemalému stěhování. Z prvého provedení na žákovském večeru v malém sále konservatoře převzata z něho druhá a čtvrtá věta. Vstupní allegro a věta třetí, adagio, byly smeteny kritickou lavinou a nahrazeny volnou větou skladbu zahajující. Celek nyní tvoří agogickou gradaci: Andante, allegretto, allegro a je thematicky jednotnější než originál. Z hlavního thematu první věty, ze střední části scherza a z druhé vedlejší věty závěrečného ronda ozývá se již melodika moravsko-česká. Psychologicky zajímavé jest, že se mi tato poslední melodie i s průvodními akordy zjevila časně z rána ve snu a ihned po procitnutí byla tak napsána. Do budoucna zde slavně slibuji, že bude-li se po mé smrti ten kvartet hráti ve znění původním, nepřijdu za to nikoho strašit. V těch zavržených dvou větách je muzika mladistvě vášnivá a roztoužená.“[53] Nutno podotknout, že v původním znění není kvartet dnes znám. Kvartet společně s Variacemi byl odměněn Státní cenou ve výši 400 zlatých.

Vedle Vzpomínek začala vznikat Serenáda F dur pro malý orchestr. A opět podnětem byla žena. „Cherchez la femme! – Ta moje se jmenovala Terezka. Byla tehdy v prvém roce svého učitelského působení na škole u mého bratrance Daňhela v Třebelovicích. Trávil jsem tam prvou část svých letních prázdnin. Ta dívčina měla sice už nápadníka, učitele ze sousedství, ten však byl takový jelimánek, že se mi za pár dní podařilo získati si její přízeň. Daňhel, zahradník takřka profesionální, naříkal, že mu pod tím jejím okénečkem pošlapu kdejakou květinku. Proto jsem s Terezkou raději chodíval jinde. Avšak pohled na její okénko měl na mě takovou kouzelnou moc, že mi za jedné měsíčné moci před ním vnukl motiv první věty zmíněné serenády.“[54] Serenádu začal instrumentovat pohostinsky ve třídě Karla Bendla, zástupce Antonína Dvořáka. Práci dokončovalo o rok později, kdy se skladba dočkala veřejného provedení. Pracoval na ni již samostatně jako hotový umělec, bez učitelových zásahů. A opět zde můžeme vypozorovat

[53] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 51.
[54] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 52.

reakci na Sukovu tvorbu, smyčcovou Serenádu Es dur, jako v mnohých dalších dílech. Na podzim tohoto roku začíná uvažovat o vytvoření operního díla. Pokoušel se o zhudebnění básně Ratcliff od Heinricha Heineho a Boleslav Šnábl-Kalenský[55] mu nabízel vlastní libreto Naposledy v Praze o Mozartově pobytu. Novák jej však vrátil bez instrumentace, znovu se pokoušel o Ratcliffa, ale ani teď práce nevyšla. Od úmyslu složit operu na čas opustil, soustředil se na vytvoření klavírního koncertu.

[55] S Kalenským se Novák seznámil díky profesoru Steckerovi. Kalenského měl učit hře na klavír, ale jelikož byl starší, prsty nebyly poddajné, z klavírních hodin sešlo, ale zůstali dobrými přáteli. Kalenský pracoval jako administrátor České matice, ale byl nadšený rusofil. Nováka vyučoval ruskému jazyku a seznamoval jej s ruským kulturním a hudebním životem, když přemýšlel o odjezdu do Charkova. Ač nehudebník, podporoval mladé, málo známé umělce a snažil se o jejich propagaci.

5 Rok 1895

V tomto roce pokračuje práce na instrumentaci Serenády, která je po prvé provedena 27. září na Národopisné výstavě v Praze. Též získala druhou cenu České akademie ve výši 400 korun. První cenu tenkrát obdržel Zdeněk Fibich za operu Bouře. Ještě před tím o ni projevil velký zájem Antonín Dvořák. „Viktor hrál serenádu, Dvořák měl partituru v ruce. První věta se mu líbila – Mazur v druhé větě ještě více. ‚Jste již svůj' pravil Viktorovi. – Třetí věta jej vyvedla trochu z míry zdrženlivosti v pochvale. ‚Vám již nic neschází, jste již celý umělec' klepal Viktorovi na rameno po čtvrté větě. ‚Vy se mi již neztratíte; z některých kombinacích a tvarů akordů a factury poznávám ve Vás sice sebe, ale Jste již svůj, a to je hlavní, a dokonalý hudebník. I Vaše instrumentace bude znít velmi pěkně. Jen tak pokračujte'." (Deník Kalenského, zápis ze dne 29. 5. 1895)[56] I přes kladný ohlas veřejnosti a schválení od Dvořáka, vyřazuje dílo z opusových čísel „jako věc příliš snadno a lehce vytvořenou."[57] Premiéra se konala 27. září na Národopisné výstavě v Praze v podání výstavního orchestru pod taktovkou Karla Kovařovice.[58]

Finanční situace se nadále zlepšuje, vedle soukromého vyučování získává státní stipendium 400 zlatých, udílené ministerstvem kultu a vyučování a dostává honoráře od nakladatelů Simrocka a Urbánka.

Po pro Nováka neúspěšných pokusech s většími díly, začíná komponovat pro ženské sbory Velebnou noc, téma, jež Novák opět vícekrát zhudebnil, a V přírodě, pro klavír čtyři Serenády. V plánu měl též vytvoření sborové skladby vážného či vlasteneckého rázu, se kterou se chtěl účastnit soutěže Hlaholu. Požádal proto Kalenského, aby mu vyhledal vhodnou báseň. Přání však nedokázal vyplnit a Novák se opět pokouší o operu. Definitivně již zavrhl Ratcliffa, ale objevují se hned nové podněty. „Cestou u Týnského chrámu a v Ungeltě za překrásného červnového večera projevil Viktor, jakou náladu příjemně ponurou ty těsné ulice u týnského chrámu v něm vzbuzuje a fantasii podněcuje. Měl by prý rád libretto k opeře z dějin ve století XIV., nebo XV., nejraději

[56] LÉBL, V. *Vítězslav Novák: Život a dílo*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 49.
[57] LÉBL, V. *Vítězslav Novák: Život a dílo*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 50.
[58] Karel Kovařovic (9. 12. 1862 – 6. 12. 1920) český skladatel a posléze hlavně dirigent. V jeho díle můžeme najít drobné skladby instrumentální i klavírní, tak i větší, jako jsou symfonie, balety, opery či scénická hudba k činohře. Všechna díla jsou zachována v rukopisech. Od roku 1900 šéfem opery Národního divadla. Zasloužil se o pozvednutí orchestru na světovou úroveň, díky jeho úpravám v instrumentaci či dramaturgii přispěl k větší životnosti daných děl.
http://zivotopis.osobnosti.cz/karel-kovarovic.php

z doby Karla IV. To by prý chutě napsal operu. Upozornil jsem jej na krásy Vrchlického ‚Noci na Karlštejně', neb některý historický román z té doby, jenž by mohl býti za libretto zpracován." (Z deníku Kalenského.)[59] Novák začal uvažovat jak o Noci na Karlštejně tak o Stroupežnického Zvíkovském rarášku. O otextování požádal Karla Šípka[60], který měl ovšem k námětu četné připomínky, ze zamýšlené opery sešlo a zůstalo jen pár předběžných skic. K plánům se vrací o pár let později a v roce 1914 je hotova jednoaktová opera Zvíkovský rarášek a o dva roky později, v roce 1916, tříaktová opera Noc na Karlštejně.

Novák každý rok o letních prázdninách vyjížděl mimo Prahu buď s rodinou k příbuzným, ke strýcovi do Uher, k bratranci Františkovi Daňhelovi do Budiškovic u Dačic, nebo s některým ze svých přátel na různá místa. Větší cestování započalo až v roce 1896, kdy jej dlouholetý přítel, houslista Rudolf Reissig, pozval do Velkých Karlovic na Valašsku, kam se po deset let každým rokem vracel. Moravské Valašsko, Slovácko a sousední Slovensko Nováka zcela uchvátilo. Konečně v těchto krajích nalezl nevyčerpatelnou, lidovou inspiraci, která by naplnila jeho hudbu a vytvořila osobitý profil.

[59] LÉBL, V. *Vítězslav Novák: Život a dílo*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 51.

[60] Karel Šípek, vlastním jménem Josef Peška, narodil se 17. 3. 1857 v Bohdanči, umírá 12. 2. 1923, český spisovatel a převážně libretista. Nejznámější dílo je Vzpomínky na Prozatimní, zachycující historii českého divadelnictví. Dále psal humoristické články do časopisů, které postupně shrnul do desíti svazků. Upravoval libreta pro Karla Kovařovice, například text pro operu Psohlavci a Na Starém bělidle. http://www.databazeknih.cz/zivotopis/karel-sipek-18542
http://www.bohdanecsko.cz/vyznamne-osobnosti/

6 Roky 1902 – 1903

Zpočátku tohoto roku začínal pracovat na symfonické básni V Tatrách. Hned po prvních návštěvách, které uskutečnil o předchozích prázdninách, ho učarovala tichá krása těchto hor. „Nicméně už tenkrát viděl jsem hrdou krásu jejich vrcholů, temnou modř nebo zeleň jejich jezer, slyšel hromový jejich hlas. To vše inspirovalo mne při skladbě symfonické básně „V Tatrách"… Tato skladba jest i v největším dynamickém vzepětí umělecky nejpřísněji ukázněná. Nejdůsledněji monothematická, je vstavěna z jedné melodie, jejíž předvětí kreslí vzhůru se tyčící a ostře řezané horské štíty, závětí pak zpívá o mé oddané lásce k jejich vznešené kráse. Tento dvojí charakter thematu má obdobu v dvojici kontrastujících tónin g moll – E dur, důsledně v průběhu této skladby kolorujících šedé skály a sluneční paprsky ozařující. Docela jednoduchý program: hory před bouří, za bouře a po bouři, určil formu tohoto díla. Je to povlovná gradace agogická i dynamická s kratčeji trvajícím sestupem."[61] Takto Novák Tatry spatřil při jedné ze svých prvních návštěv. Ale i přes první úspěch dochází později, v roce 1907, k částečnému přepracování a rozšíření díla o 84 taktů. V tomto roce započala práce na baladické Triu d moll pro housle, violoncello a klavír. „Otevřely se a krvácely v ní staré moje rány, bylo mi hrozně při jejím skládání. Nicméně právě hudba, byť sebebolestnější, byla mi v mém lidském trápení jedinou útěchou. Její obsah byl předurčen, jednalo se jen o formu díla. Tanula mi na mysli Lisztova h-moll sonáta, musil jsem však problém jednovětosti řešiti po svém. Exposice obsahuje rekovně pochmurné thema epického rázu, přecházející z volného do dvojnásob rychlého tempa a vedlejší dvojthema, kolísající mezi zoufáním a doufáním. Tento materiál karikován v následujícím scherzu, úplně pak pozměněn v reprise, agogicky i dynamicky až k zběsilosti vystupňované. Koda potom těžce zmírá a vydechne zlomeným pizzicatem smyčců, na něž pak hluboké D klavíru dopadne jako náhrobní kámen."[62] Za tyto staré rány nejspíše považuje přelom devatenáctého a dvacátého století. Po dokončení klavírní sonáty Eroicy op. 24., přichází zlom, Novák přestává na čas úplně komponovat a zcela se odvrací od hudebního života. První dílo, jež vzniklo po této tvůrčí přestávce, je písňový cyklus Melancholie op. 25.

V průběhu tohoto roku se seznámil s Marií Musilovou. „ Paní Musilová byla v plném rozkvětu své ženské krásy zjevem okouzlujícím, Měla od přírody krásně posazený

[61] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 116.
[62] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 117.

hlas, jenž by byl jen potřeboval úplného vyškolení. Tomu však nepřál její manžel, mající velké zalíbení v chirurgii, ale pražádné v jejím zpívání. Další dobrou vlastností nadšené mé interpretky bylo, že si před studováním každé písně pozorně přečetla báseň, aby dosáhla pravého přednesu. Proto byl její výkon tak oduševnělý i ve dvou baladách jí věnovaných, třebaže ve střední jejich poloze nemohla uplatniti lehké svoje výšky. Snila o tom, abych psal výhradně pro ni, což ovšem zůstalo jen zbožným jejím přáním… Její jméno provázelo moji vokální tvorbu po celou řadu let, stejně jako Štěpánovo moji klavírní tvorbu. Když později churavěla a zpívala si jen doma, okouzlovala mě, labužníka, vzácným uměním kulinárním.“[63]

Novák i v tomto roce plánuje kompozici opery. „O prázdninách roku 1902 jsem byl na Slovensku, ne však tak dlouho jako minulého roku, ani ne v Tatrách. A vůbec ne kvůli turistice nebo studiu lidové hudby, nýbrž kvůli opernímu libretu… Po úspěchu „Moravských balad“ přáli si moravští moji přátelé, vedle Mareše bratří Mrštíkové, Jóža Úprka, Slováci Dušan Jurkovič a Dr. Pavel Blaho, abych napsal první slovenskou operu. K tomu účelu měl jsem se seznámiti s uherským Slovákem, Ferko Urbánkem, autorem několika divadelních her z tamního prostředí. Odjel jsem tedy z Brna se synem slovenského vlastence Holubyho do Turčanského Sv. Martina, kam se Urbánek také měl dostaviti k výročnímu sjezdu Slovenské Matice... Dopoledne byla schůze slovenských skladatelů, pak společný oběd, jenž se opět dosti protáhl různými přípitky. Skoro za tmy dostal jsem se s Ferko Urbánkem vlakem a potom kočárem do vesnice Dohnáně v Trenčanské stolici. Tam žil můj hostitel jako menší zeman se svou zbožnou ženou a dvěma malými dětmi. Byl zřejmě potěšen vyhlídkou na spolupráci s českým skladatelem, jejíž význam byl mu společnými našimi přáteli náležitě vyložen. Předčítal mi každého dne jednu ze svých divadelních her, v Turčanském Sv. Martině provedených. Ty vážné vždy s mravním naučením byly příliš prosté. Zato jedna veselohra o zmoku, černém kuřeti, kvůli němuž se sousedi rozvadí, načež svatbou svých dětí se usmíří, zdála se pro komickou operu přijatelnou… U mého hostitele sloužil starý Slovák, Andrej Sapák, člověk pracovitý – mlčenlivý. Jeho vzezření dodávaly vážnosti masivní okuláry, provázky k uším přivázané. Večeřeli jsme pod stromem na dvoře, když se nedaleko ozvala píseň. Bezděčně jsem zbystřil sluch. Prozpěvoval ji jadrný chlapský hlas, pomalu se přibližující. Moji hostitelé mi ještě cosi povídali, ale já už nic neslyšel. Teď spustil ten hlas druhou strofu. Píseň byla čarokrásná! „To je istotně náš Andrej, má dnes svoj deň.“ Řekl Urbánek. Běžím k němu,

[63] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 118.

aby ještě jednou zazpíval tu písníčku. Místo toho zasmál se tichým smíchem opilce. Znovu naléhám, prosím, slibuji, jeho pán mi pomáhá – všechno marné. Teď přichází jeho dcera, taková statečná roba, odvést ho domů. Vrávorající Sapák, nalézaje v ní pevnou oporu, odchází a konečně zase se pouští do zpěvu. Lítostí a vztekem div nebrečím – dočista zapomněl na tu, o kterou jsem ho tolik prosil a zpívá teď úplně jinou. Pěkná, ale co je to proti té první. Nejkrásnější slovenská píseň nebyla tehdy nikdy zapsána! Právě tak nikdy nepřišlo slibované slovenské libreto.“[64]

V roce 1903 pokračuje záliba v cestování. Nejprve byl hostem u Adolfa Mikeše na Novém Hrádku u Nového Města nad Metují, odkud podnikl výlet do Vratislavy a do Krkonoš. Poté s Jindřichem Königem odjíždí do Vídně, odkud parníkem plují do Budapešti, Sarajeva, kde se mu opět nepodařilo zapsat jednu krásnou píseň. Poté odjíždí do Mostaru, ke zřídlu řeky Buny. „Moře! Uzřel jsem je po prvé po nevlídné jízdě pustým Krasem, hluboko dole, líbezně modré, mírně se vlnící. Pohled nezapomenutelný! Drželo mne ve svém zajetí po celou dobu mého pobytu v Dubrovníku. Dopoledne mě kolébalo při bárkových vyjížďkách na Lokrum, do Cavtatu, k ústí říčky Ombly. Okouzlovalo za pozdních večerů, kdy stříbro měsíce klouzavě se zrcadlilo na věčně neklidné jeho hladině. V čarovném smyslů mámení zalétaly mé myšlenky k Růženě krasavici – vznikala v podvědomí „Píseň o věčné touze“.“[65] Dále cestují do Kotoru, kde podnikají výstup na Černou horu, na zpáteční cestě zastavují ve Splitu, v Polu, Tersti, Bílé Ljubljaně. V savinských Alpách podnikli výstup na Grintovec, přejeli do Meranu, Innsbrucku a na závěr spatřili Salcburk. Po návratu do Prahy a krátkém odpočinku ještě stihl týdenní pobyt v Karlovicích.

Na podzim k němu ovšem přestala docházet Růžena krasavice. Z tiché lásky k ní začala vznikat Věčná touha. „Měsíční náladu se mi podařilo zachytit poměrně brzy, ale mnohem déle trvalo najít pravou charakteristiku tajemného moře. Napřed bylo tuze slavnostní, potom zase příliš baladické. Ani s třetím nápadem nebyl jsem spokojen, než se dostavil konečně ten definitivní. Velmi nesnadný byl také problém formální. Na rozdíl od monothematických „Tater“ má „Touha“ themat několik, do sebe však nezapadajících jako v pozdějším „Tomanu“. Z toho hrozila skladbě směsová roztříštěnost, zcela se příčící mé snaze po monumentalitě. Přidržuje se Andersonova vypravování dal jsem dílu dvě

[64] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 119.
[65] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 119.

části, zahájené přerušené a zakončené měsíční náladou.“[66] Dílo bylo následujícího roku přijato s rozpaky. Již při vznikání slýchával rozpačitost od svých přátel. „Bylo to asi v období 1903 – 1904, kdy jsem Reissigovi, nevím již při jaké příležitosti, doma předehrával svoji symfonickou báseň „O věčné touze“. Hned při její začátku přecházel kamarád rozčileně po pokoji, prudce mrkal a polohlasně reptal: „Nezdravá muzika – nezdravá muzika.“ Nadšený ten novákovec, pohotový bít se za každou moji notu, trnul tenkráte, na jakém scestí se octla moje hudba. O pár let později upravil si „Věčnou touhu“ čtyřručně pro klavír.“[67]

V těchto letech funguje tak zvaná Podskalská filharmonie. Spolek vznikl kolem roku 1900 a rozpouští se v roce 1917. Zakládajícími členy byl Novák s profesorem Adolfem Mikešem, jež se pravidelně scházeli a přehrávali čtyřručně skladby převážně klasiků výjimečně starších romantiků. „Podskalská filharmonie byl původně kroužek několika přátel Novákových a Mikešových. Tito dva hrávali pro zábavu na čtyři ruce, druzí přicházeli někdy poslouchat. K pravidelným schůzkám došlo, když se Mikeš ze svého starého bytu v Sokolské třídě přestěhoval do třídy Podskalské, kdež jest dosud jim založený hudební ústav „Mikeš“. Bylo to v dobách počátku České Filharmonie (roku 1901), podle jejíhož vzoru vznikl jednou za veselé nálady název „Podskalská Filharmonie“.“[68] Výjimku též tvořili Novákovy skladby, se kterými posluchače rád seznamoval po jejich dokončení. Často tedy měly premiéru v Podskalské filharmonii a pak teprve byly provedeny veřejně. Posléze se spolek přestěhoval od A. Mikeše do bytu Jindřicha Königa v Myslíkově ulici. Zároveň s touto změnou nastala další. Krom klasiků a romantiků se začaly hrát skladby moderních skladatelů a počet setkání z původních dvou se omezil na jednu za týden. Podskalskou filharmonií prošlo mnoho hudebníků. Byli mezi nimi nejen klavíristé, ale i houslisté a zpěváci.

Novák byl nejen dobrým skladatelem, ale i dobrým učitelem. Na své žáky byl velmi přísný, čím lepší žák, tím větší úsilí věnoval jejich vzdělání. „A skladbu i orchestraci demonstroval jsem neustálými rozbory z vynikajících děl hudebních. Tak jsem si vybudoval svoji učebnou methodu, spočívající na zásadě žáka netrémovat, zato však řádně trénovat! Čím nadanější žák, tím přísnější budiž učitel! A to tak dlouho, až se příkop mezi nimi překlene mostem, na němž si oba podají přátelsky ruce.“[69] Mimo hudbu se zajímal

[66] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 125.
[67] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 81.
[68] SRBA, A. (ed.). *Vítězslav Novák: Studie a vzpomínky*. 1. vyd. Praha: Osvětový klub v Praze, 1932, s. 353.
[69] NOVÁK, V. *O sobě a o jiných*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, s. 89.

o četbu krásné literatury nejen v českém jazyce, ale i v originálech, poněvadž studium cizích jazyků patřilo mezi jeho další záliby. Zajímal se též o malířství, často navštěvoval výstavy a stýkal se s českými malíři. Byl i nadšený sportovec, rád se díval na fotbalové zápasy na Letné, sám byl ovšem aktivní turista a horolezec. Cestoval různě po Evropě, slézal Tatry i Alpy. Mezi svými přáteli byl oblíbený nejen pro svou inteligenci, ale i pro svůj humor a břitkou ironii. Otevřený dokázal být ovšem jen v kruhu svých známých, na veřejnosti vystupoval zpočátku odměřeně, vážně. To se časem změnilo a veřejné postavení donutilo jej přivyknout i velkým akcím. Jaký byl Novák ve společnosti, vystihuje jeho proslov na oslavě jeho šedesátých narozenin.

„Dámy a pánové a vy mladší!

Myslím, že jsem to takhle dobře řek´, protože mladší je komparativ od mladý, takže zde není nikdo starý. Především dovolíte, abych si sedl. Víte, co se rýmuje na oslavenec? Oslabenec! Ano, jsem těmi oslavami už pořádně oslaben. Tušil jsem to hned o prázdninách, kdy jsem pana rektora žádal, aby tady nic nepořádal. On k tomu zakýval – teď vidíte, jak držel slovo!

Napřed jsem byl přivítán fanfárami, byly dokonalé, bez jediného kiksru. Potom přišly slavnostní řeči. Bylo v nich zdůrazňováno, že jsem jako člověk i umělec mnoho bojoval a trpěl. To je pravda! Od dětství až do mužných let mnoho jsem prodělal: měl jsem psotník, spálu, neštovice, zápal mozkových blan, zlomil jsem si ruku, potlouk´ jsem se v Tatrách, topil jsem se v moři, byl jsem fotografován, interviewován, filmován, byl jsem Zdeněk Nejedlým kriticky zpracován – a ze všeho toho jsem prošel vítězně! Ale jednomu nebylo možno odolati: nemohl jsem zadržeti kolo Času. Den míjel za dnem, měsíc za měsícem, a kde se vzala, tu se vzala, je moje šedesátka! Začaly přicházeti gratulace, stále hustěji a hustěji objevovaly se v mém bytě deputace s adresami, redaktoři prosili o interview a fotografové mnou cloumali, žádajíce, abych k tomu dělal přívětivý obličej. Taky mne posadili ke klavíru s notami na pultě. Mohu vám prozradit, že jsem dal ty noty nohama vzhůru. – Teď to v našem bytě vypadá strašlivě: na psacím stole stoh gratulací, na podlaze samý věnec, klopýtáme přes to, plno květinových a jiných darů. S těmi dary by to nebylo tak zlé – jen kdyby se dárci byli domluvili, co mi kdo dá. Dostal jsem na příklad spoustu bažantů a já přece také rád kančí hlavu nebo medvědí tlapy. Půjde-li to s těmi bažanty ještě dál, zařídím si před domem zvěřinářský obchod. Pamatujte si: Riegrovo nábřeží č. 14.

Ty slavnosti se přenesly také do koncertních síní. Nedávno by mi byly popraskaly ušní bubínky, když jsem se octl při koncertě Pražských učitelů na podiu a oni mi spustili na pozdrav můj „Kyjov"! – A na ulici je to ještě horší. Jedna služka, co právě myla okna, když jsem šel kolem, nahnula se, aby mne dobře viděla, spadla na dlažbu a roztříštila se na kusy. Strážník, konající službu u mostu Legií, žádal mne o můj autogram a v tu chvíli se srazila dvě auta s tramvají – dva mrtví a několik raněných! Tak to přece nemůže jít dále!

Někteří gratulanti mi přáli, abych se ve zdraví dožil druhé šedesátky. Jen si představte to číslo! Jak by to dopadlo s mými příštími oslavami? Před deseti léty se zde sešel jenom profesorský sbor, snesly se na mne tři řeči, já zakoktal něco na poděkování – a bylo po slavnosti. Letos jsou zde již zvaní hosté, je zde i milé žactvo (o žactvu se vždy říká milé, i když nás dopaluje). Za deset let by se konala slavnost v koncertním sále nové konservatoře, která se právě dostavuje. Bude to velkolepá budova, protože se staví už od převratu. Po dalších deseti letech by už žádný pražský sál nestačil a slavnost by byla přeložena na Václavské náměstí. Já bych seděl vedle sv. Václava a hasiči by museli zalévat horoucí nadšení lidu. Co všechno by se mohlo při těch oslavách přihodit!

Bude rozhodně nejlépe, když z obrovských tantiem, které beru z Národního divadla, kde jsem za Ostrčilova režimu nejhranějším českým autorem, si pořídím ohromný aeroplán a odletím na měsíc. A kdyby se i tam nějaký redaktor za mnou dostal a žádal o interview, představte si, s jakým gustem bych ho shodil do vesmíru!

Ale kam jsem se to dostal ve svých horečných vidinách? Prozatím je mi jen šedesát a jsem tu mezi vámi v konservatoři, což není konec konců tak zlé. Byl jsem žákem tohoto ústavu, jsem zde nyní profesorem a cítím se zde dobře ve svém povolání. Pro kariéru klavírního virtuosa jsem se nehodil, na to jsem měl špatný prstoklad. (Žákům klavírní školy zde pro výstrahu prozrazuji, že jsem nehrál škály a prstová cvičení jinak, než s novinami na pultě.) Také v dirigentství jsem se necítil povolaným – diriguji jenom doma v kuchyni, když chci, aby byl oběd včas. Tedy nejraději učím, a žáci, kteří mi rozumějí, mají mne rádi.

Děkuji nakonec všem, za ty krásné řeči, jenom mne mrzí, že žádný z řečníků si neodpustil tu mou šedesátku – a přeji naši milé konservatoři dalšího rozkvětu."

V. Novák

5. 12. 1930[70]

[70] SRBA, A. (ed.). *Vítězslav Novák: Studie a vzpomínky*. 1. vyd. Praha: Osvětový klub v Praze, 1932, s. 425.

Závěr

Díky této práci jsem měla možnost nahlédnout na výše zmíněná díla nejen jako interpretka, ale i jako člověk zajímající se o myšlení skladatele. Co jej vedlo k sepsání takových skladeb, co ho ovlivnilo, na co mohl myslet, když zapisoval svá témata. Tato práce mě donutila zamyslet se nad hudbou úplně jiným způsobem, než jsem byla zvyklá. Dříve jsem brala všechny skladby převážně pocitově, ale vyjádřit ty pocity, byl zpočátku velký problém. K pochopení skladatele mi velmi pomohla jeho kniha O sobě a o jiných. Díky ní jsem se mohla trochu vcítit do jeho myšlení a slovy vyjádřit, co pro mě jeho skladby vypovídají. Poznala jsem výše zmíněné skladby do nejmenších detailů a jsem za to velmi ráda. Věřím, že mi to nejen pomůže při případné interpretaci těchto děl, protože je znám téměř notu od noty, ale i při vyučování, kdy budu moct svoje poznatky předat svým žákům.

Částečným rozborem klavírního koncertu jsem si obohatila zkušenosti s orchestrem. Již dříve jsem měla možnost vyzkoušet si rozbor jedné věty z Brahmsovy symfonie. Brahms je známý tím, že ve skladbách používá spoustu motivů a z každého dokáže vytvořit téma. To samé mi přišlo i u Nováka. Snažil se zde sice o částečný monotematismus, ale koncert má tolika motivů a motivků, že bylo hodně těžké vybrat si ten nejdůležitější. Jsem ale ráda, že jsem si zvolila jako třetí tento koncert, protože díky němu jsem si poslechla symfonickou báseň V Tatrách.

Dozvěděla jsem se též spoustu zajímavých věcí nejen o Novákovi jako skladateli, ale o Novákovi, jako člověkovi. Byl to nejen chytrý, vzdělaný člověk, zajímající se o dění v hudbě i mimo ni, byl též vtipný, sarkastický, výborný učitel a dobrý přítel. Velice mě zaujaly a i pobavily jeho postřehy z cest či z posezeních s přáteli z pražských pivnic.

Velmi mě mrzí, že je Novákovo dílo často opomíjeno. Na programech se objevuje pravidelně pár klavírních skladeb, zbytek upadl do zapomnění. Je mým velkým přáním, aby se to v budoucnu změnilo a skladby Vítězslava Nováka více obohatily programy nejen klavírních koncertů.

Bibliografie

Vydané zdroje:

NOVÁK, V. *O sobě a o jiných: První kniha*. 1. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, 1946, 201 s.
ŠTĚPÁN, V. *Novák a Suk*. 1. vyd. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1945, 317 s.
SRBA, A. (ed.). *Vítězslav Novák: Studie a vzpomínky*. 1. vyd. Praha: Osvětový klub v Praze, 1932, 443 s.
BUDIŠ, R. (ed.). *Vítězslav Novák: Výběrová bibliografie*. 1. vyd. Praha: KNIHA, 1967, 166 s.
HOLZKNECHT, V. *Národní umělec Vítězslav Novák*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Ministerstva informací, 1948, 48 s.
LÉBL, V. *Vítězslav Novák: život a dílo*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1964, 463 s.
ŠTĚDROŇ, B. *Vítězslav Novák v obrazech*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1967, 72 s.
ŠTĚDROŇ, B. (ed.) a K. PADRTA (ed.). *Národní umělec Vítězslav Novák: Studie a vzpomínky k 100. výročí narození*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1972, 305 s.

Internetové zdroje:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Rauch
https://cs.wikipedia.org/wiki/Zden%C4%9Bk_J%C3%ADlek
http://cs.wikipedia.org/wiki/Martin_Vojt%C3%AD%C5%A1ek
http://www.databazeknih.cz/knihy/confiteor-i-iii-90874
http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Svatopluk_Machar
http://encyklopedie.vseved.cz/Mike%C5%A1+Adolf
http://www.svu2000.org/biosketches/Kvapil.R.htm
http://www.tomasvisek.cz/zivotopis.php
konference.osu.cz/khv/2009_2/file.php?fid=12
http://www.vitezslavnovak.cz/aktuality.html
http://cs.wikipedia.org/wiki/Jakub_Virgil_Holfeld
http://aleph.vkol.cz/pub/svk04/00000/50/000005017.htm
http://www.skoumal.cz/lang1/
http://zivotopis.osobnosti.cz/karel-kovarovic.php
http://www.databazeknih.cz/zivotopis/karel-sipek-18542
http://www.bohdanecsko.cz/vyznamne-osobnosti/
https://www.youtube.com/watch?v=CLc3d86MhrA
https://www.youtube.com/watch?v=cvtU92VA8Pk
https://www.youtube.com/watch?v=xHV9l87y8Bs

Audio nahrávky:

VOJTÍŠEK, M. *Novák: Klavírní skladby: Písně zimních nocí, Vzpomínky, Mládí* [zvukový záznam na CD]. Praha: SUPRAPHON, 1998, katalogové číslo: 81 9007-2

Notové zdroje

NOVÁK, V. *Vzpomínky: pro klavír, op. 6*. Praha: SNKLHU, 1960.
NOVÁK, V. *Písně zimních nocí: Čtyři klavírní skladby, op. 30*. Praha: SNKLHU, 1960.
NOVÁK, V. a K. ŠOLC (ed.). *Koncert pro klavír a orchestr: Concerto pour piano et orchestre*. Praha: Melantrich, 1949.
NOVÁK, V. *Klavírní koncert e moll,* rukopis, Praha, archiv České filharmonie, 172 s.

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Triste 1

Příloha č. 2 - Inquieto 2

Příloha č. 3 - Amoroso 10

Příloha č. 4 – Píseň měsíčné noci 15

Příloha č. 5 – Píseň bouřlivé noci 19

Příloha č. 6 – Píseň vánoční noci 23

Příloha č. 7 – Píseň noci karnevalové 29

Příloha č. 8 – Koncert pro klavír a orchestr e moll, Allegro energico 37

Příloha č. 9 - Koncert pro klavír a orchestr e moll, Andante con sentimento 63

Příloha č. 10 - Koncert pro klavír a orchestr e moll, Allegro giusto 76

Příloha č. 11 - Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce 109

Příloha č. 1 - Triste

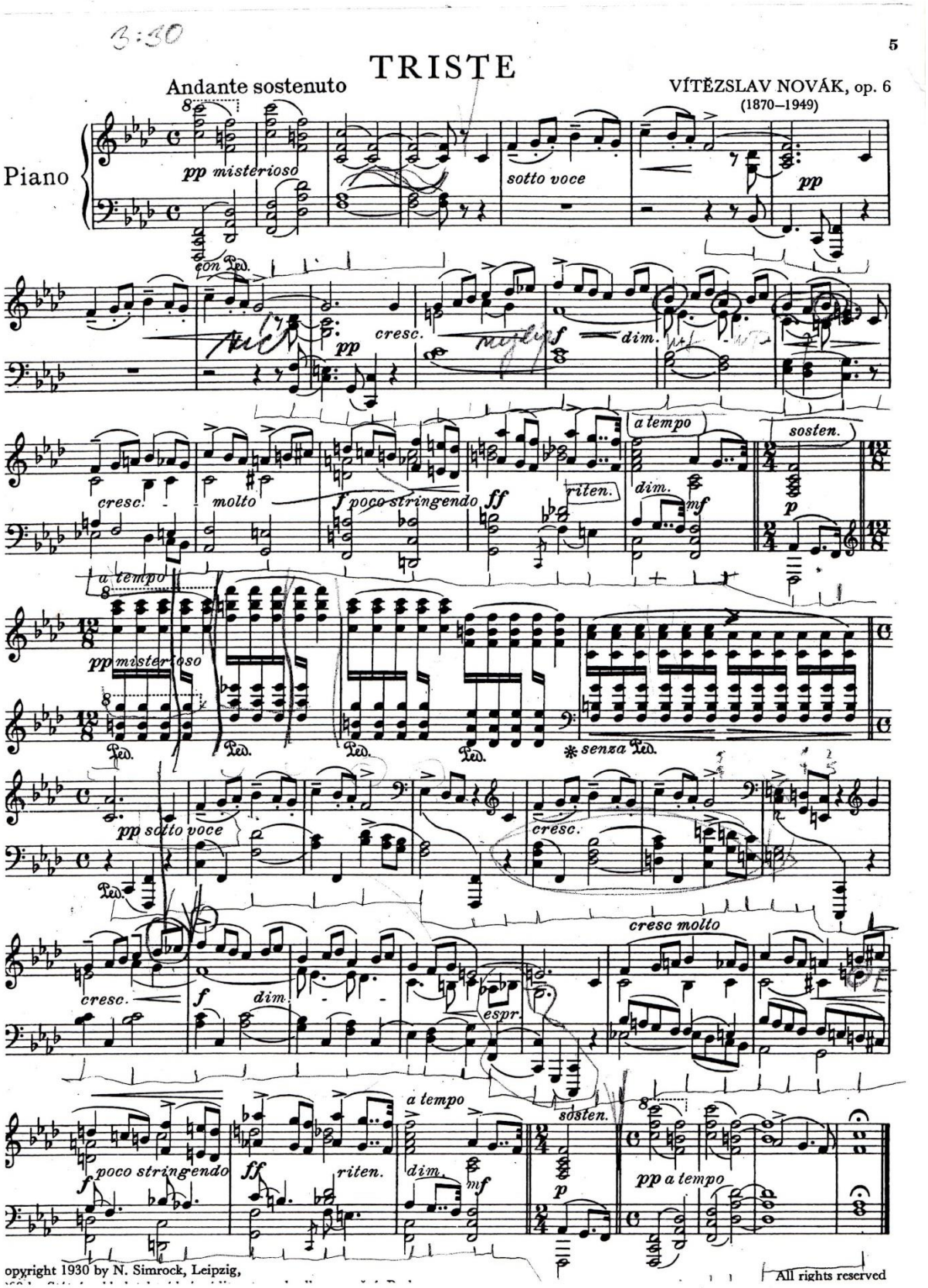

Příloha č. 2 - Inquieto

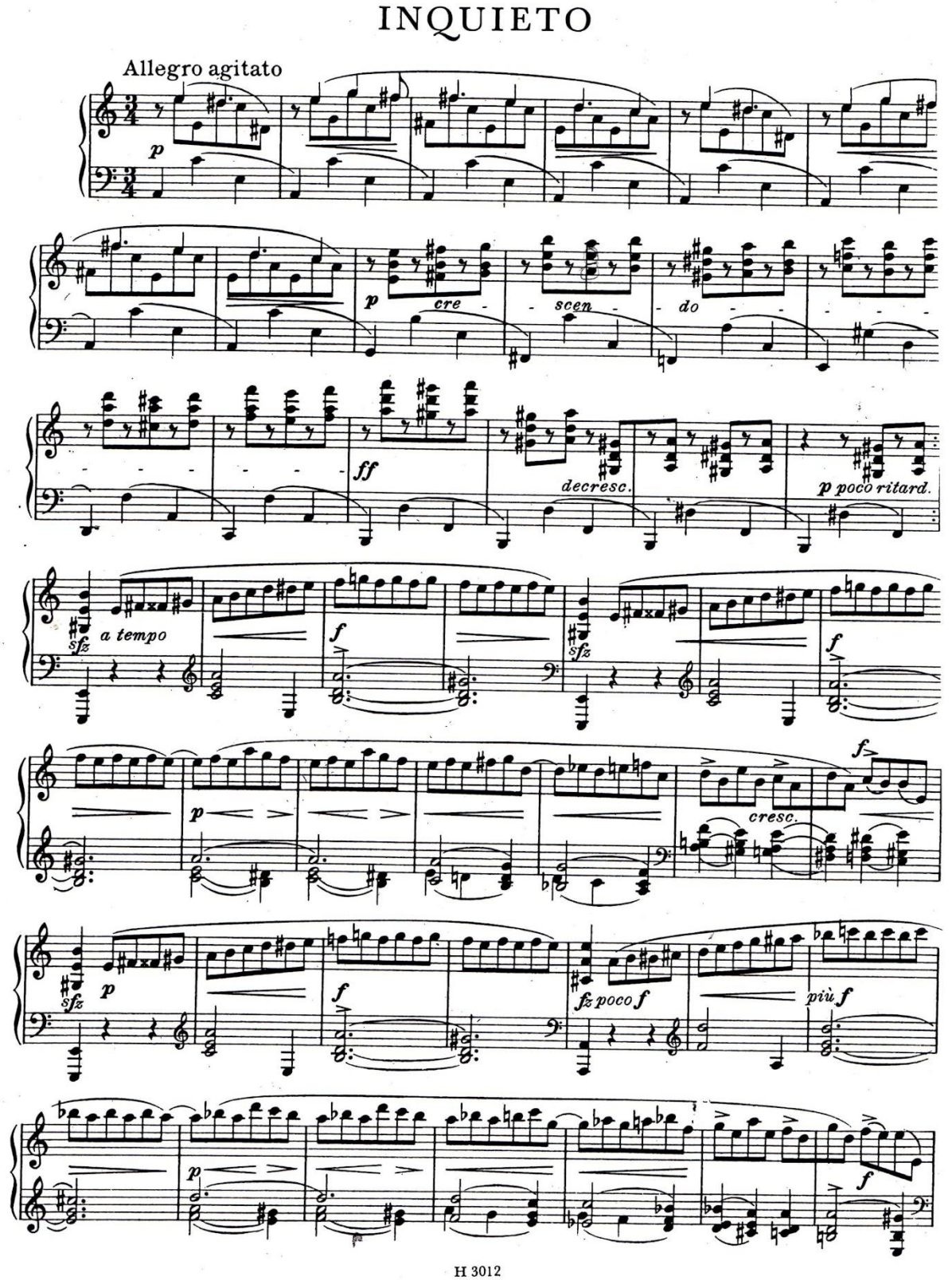

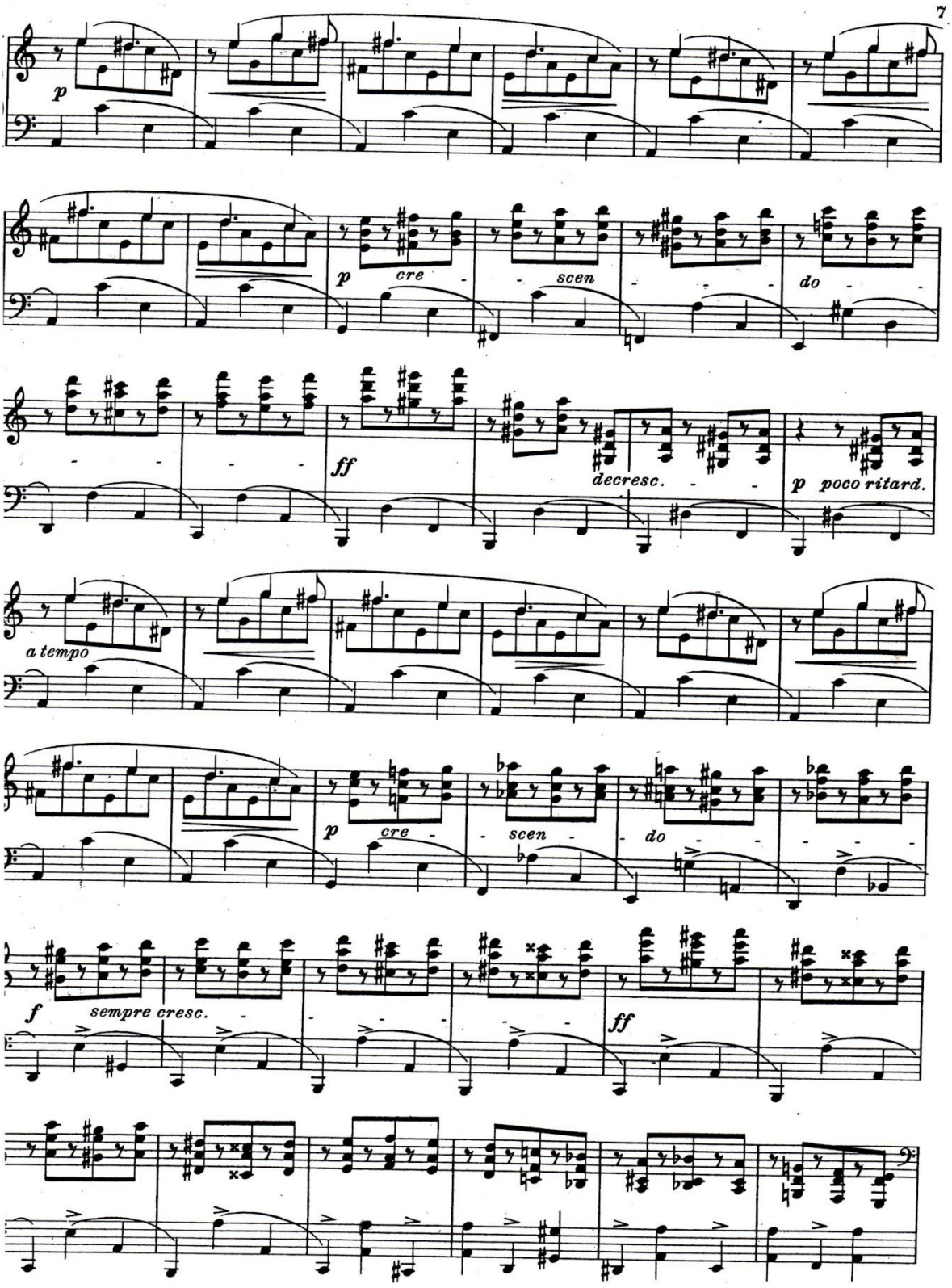
p
p cre - scen - do
ff decresc. p poco ritard.
a tempo
p cre - scen - do
f sempre cresc.
ff

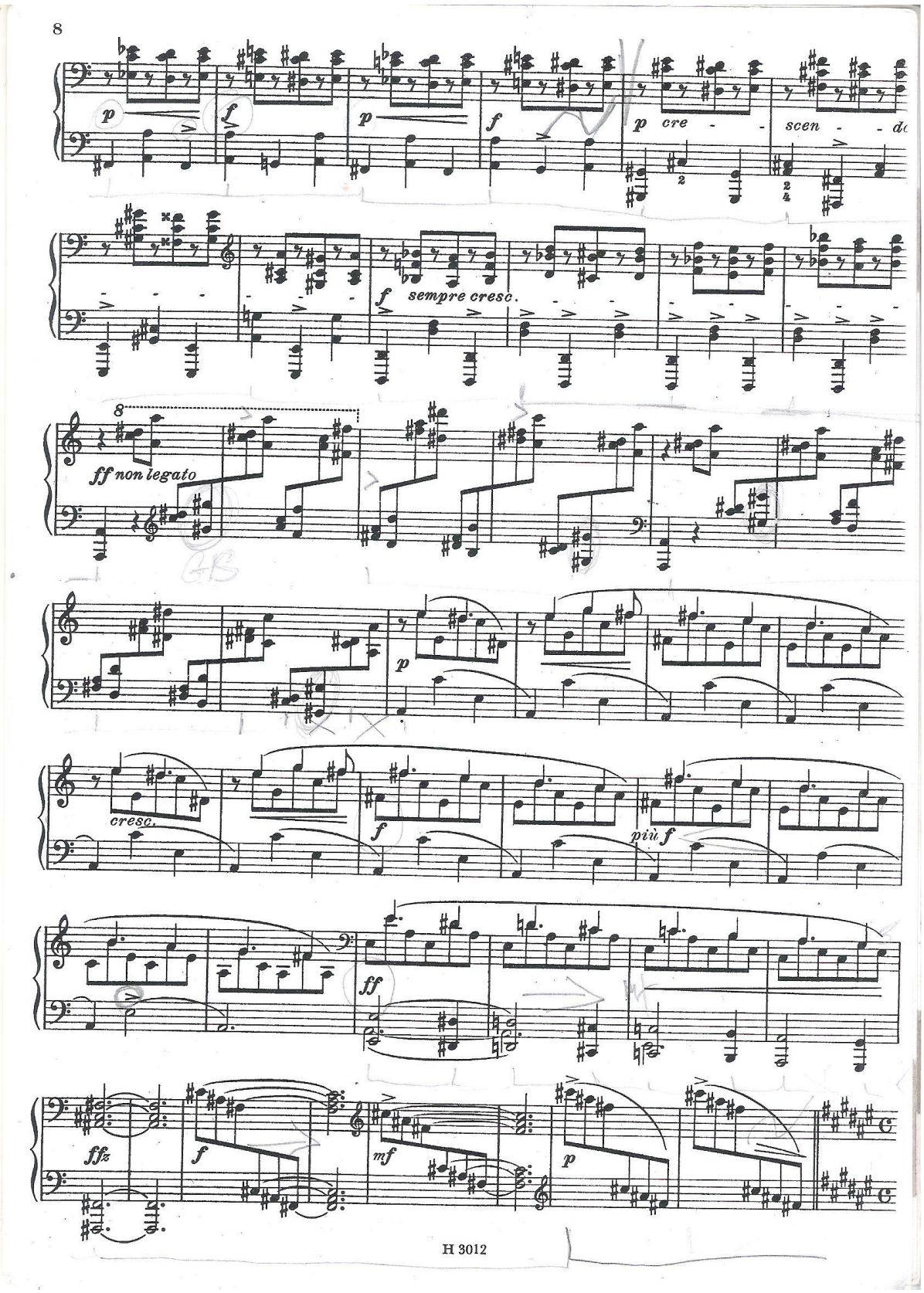
8
p
f
p
f
p cre - - scen - - do
f sempre cresc.
8
ff non legato
p
cresc.
f
più f
ff
ffz
f
mf
p
H 3012

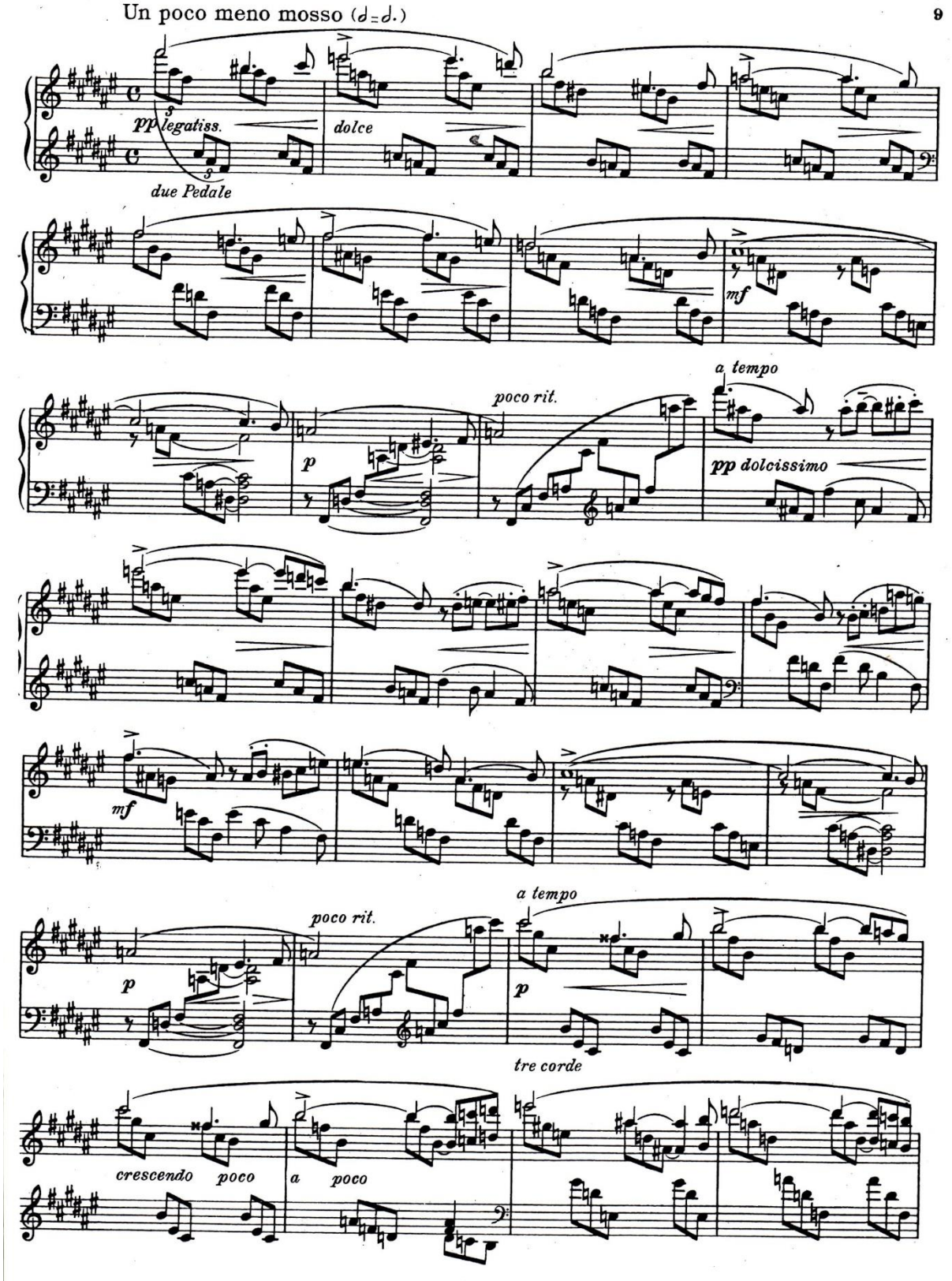
Un poco meno mosso (♩=♩.)
9
pp legatiss.
due Pedale
dolce
mf
a tempo
poco rit.
p
pp dolcissimo
mf
poco rit.
a tempo
p
p
tre corde
crescendo poco
a poco

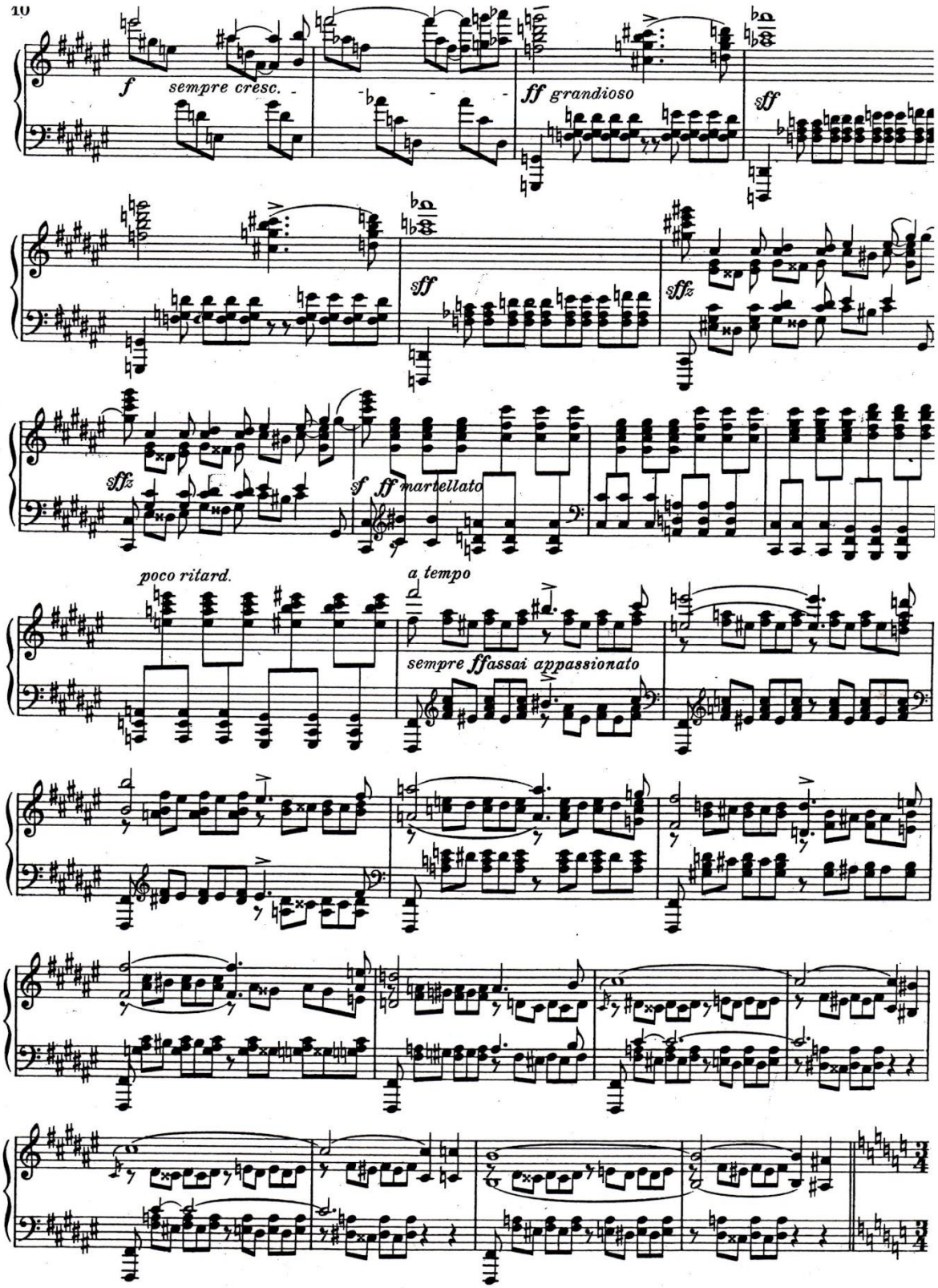
10
f
sempre cresc.
ff grandioso
sff
sffz
sf ff martellato
poco ritard.
a tempo
sempre ffassai appassionato

H 3012

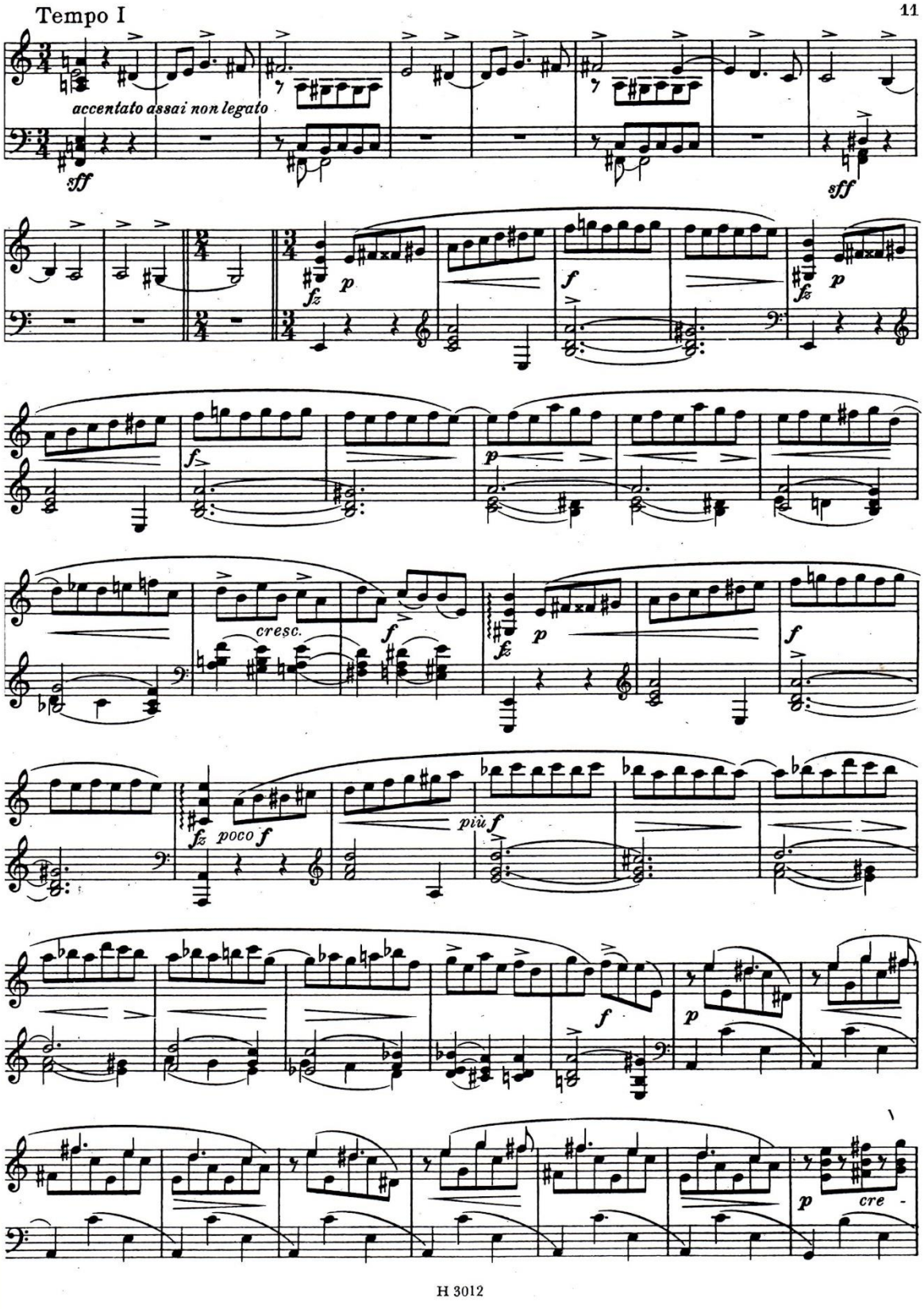
Tempo I
accentato assai non legato
sff
sff
fz
p
f
fz
p
f
p
cresc.
f
fz
p
f
fz
poco f
più f
f
p
p
cre -

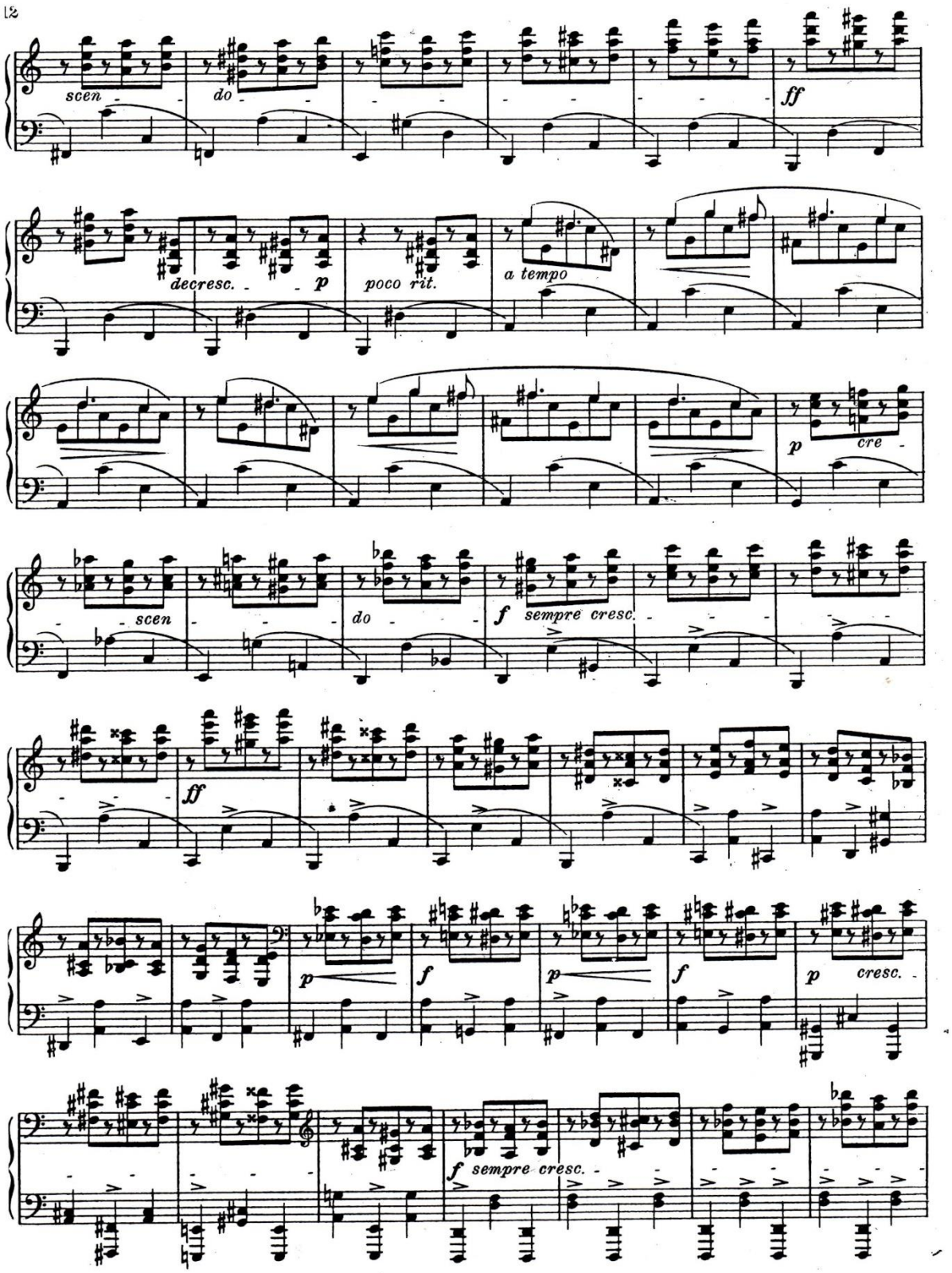
12
scen
do
ff
decresc.
p
poco rit.
a tempo
p
cre
scen
do
f
sempre cresc.
ff
p
f
p
f
p
cresc.
f
sempre cresc.

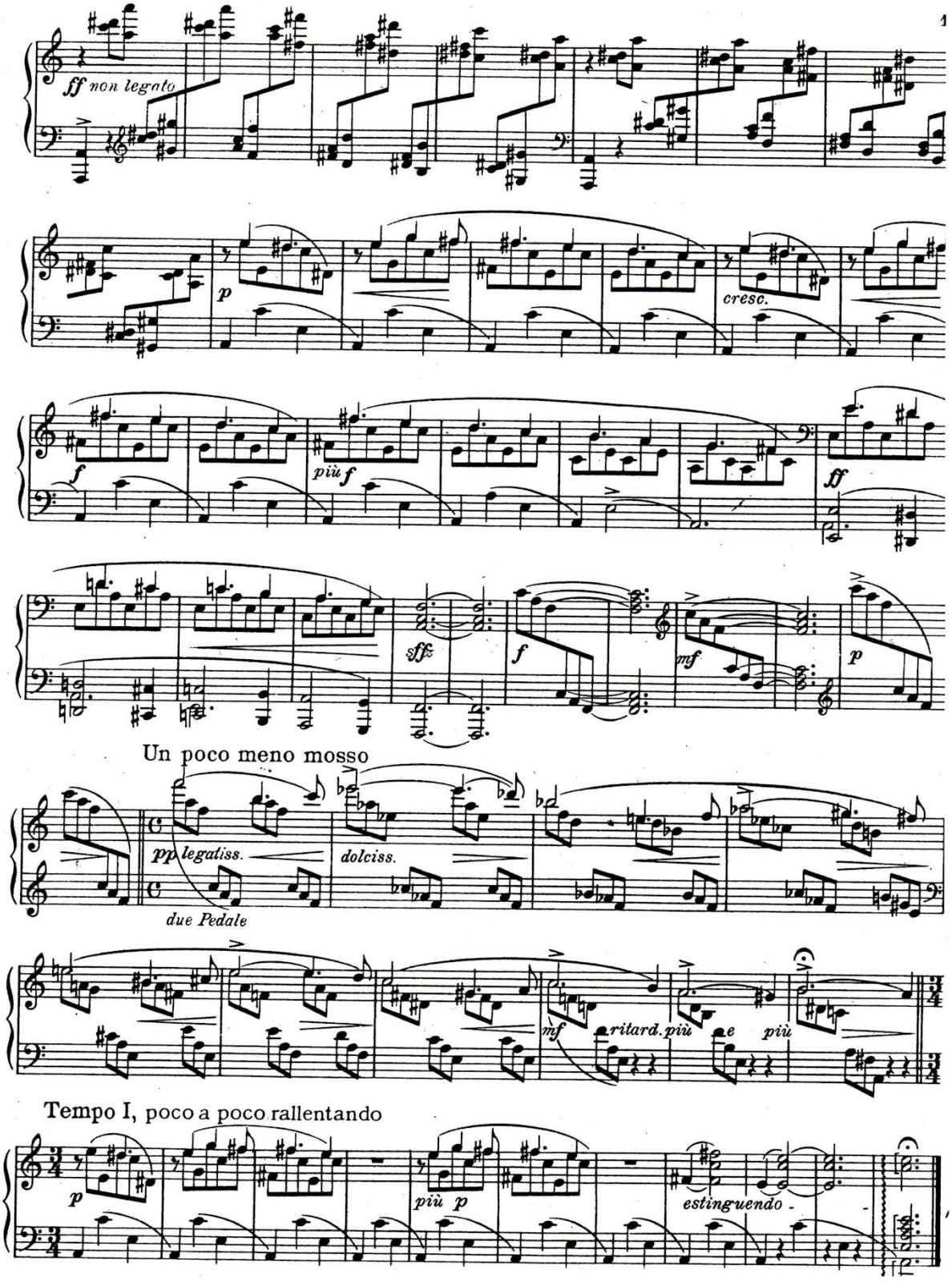
ff non legato
p
cresc.
f
più f
ff
sff
f
mf
p
Un poco meno mosso
pp legatiss.
dolciss.
due Pedale
mf
ritard. più
e
più
Tempo I, poco a poco rallentando
p
più p
estinguendo

Příloha č. 3 - Amoroso

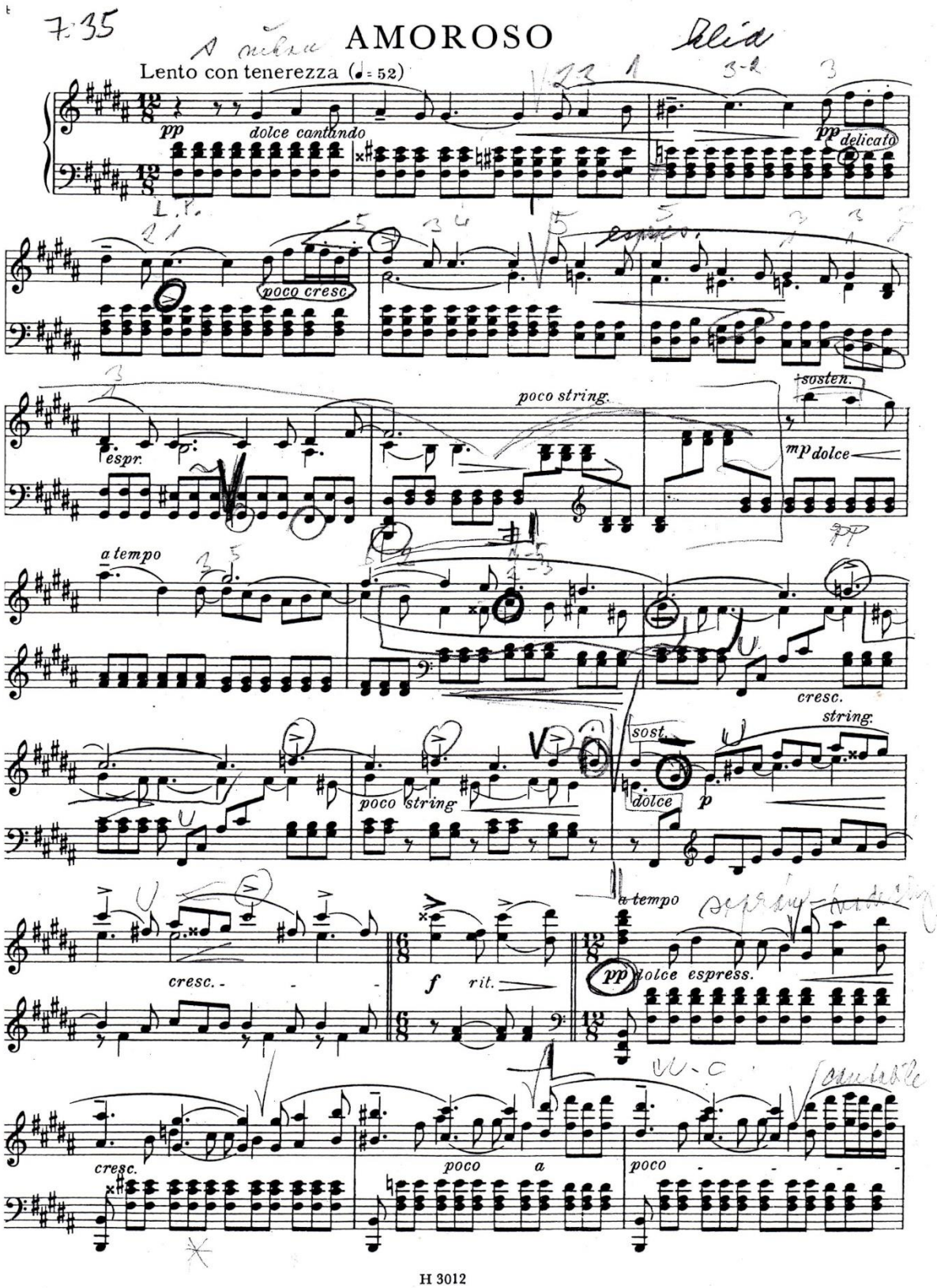

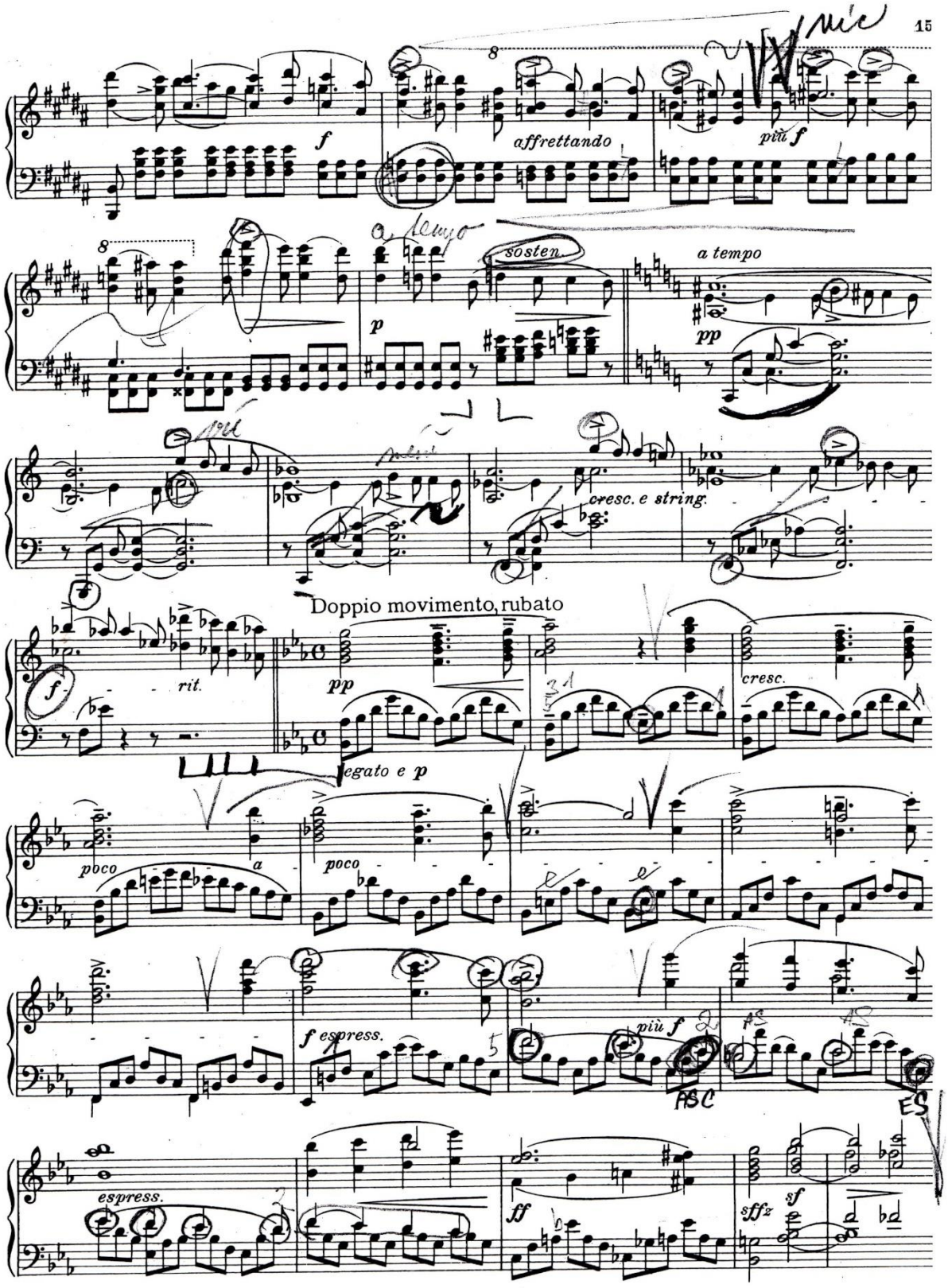
15
f
affrettando
più f
a tempo
sosten.
p
pp
cresc. e string.
Doppio movimento, rubato
rit.
pp
cresc.
legato e p
poco
a
poco
f espress.
più f
espress.
ff
sffz
sf

H 3012

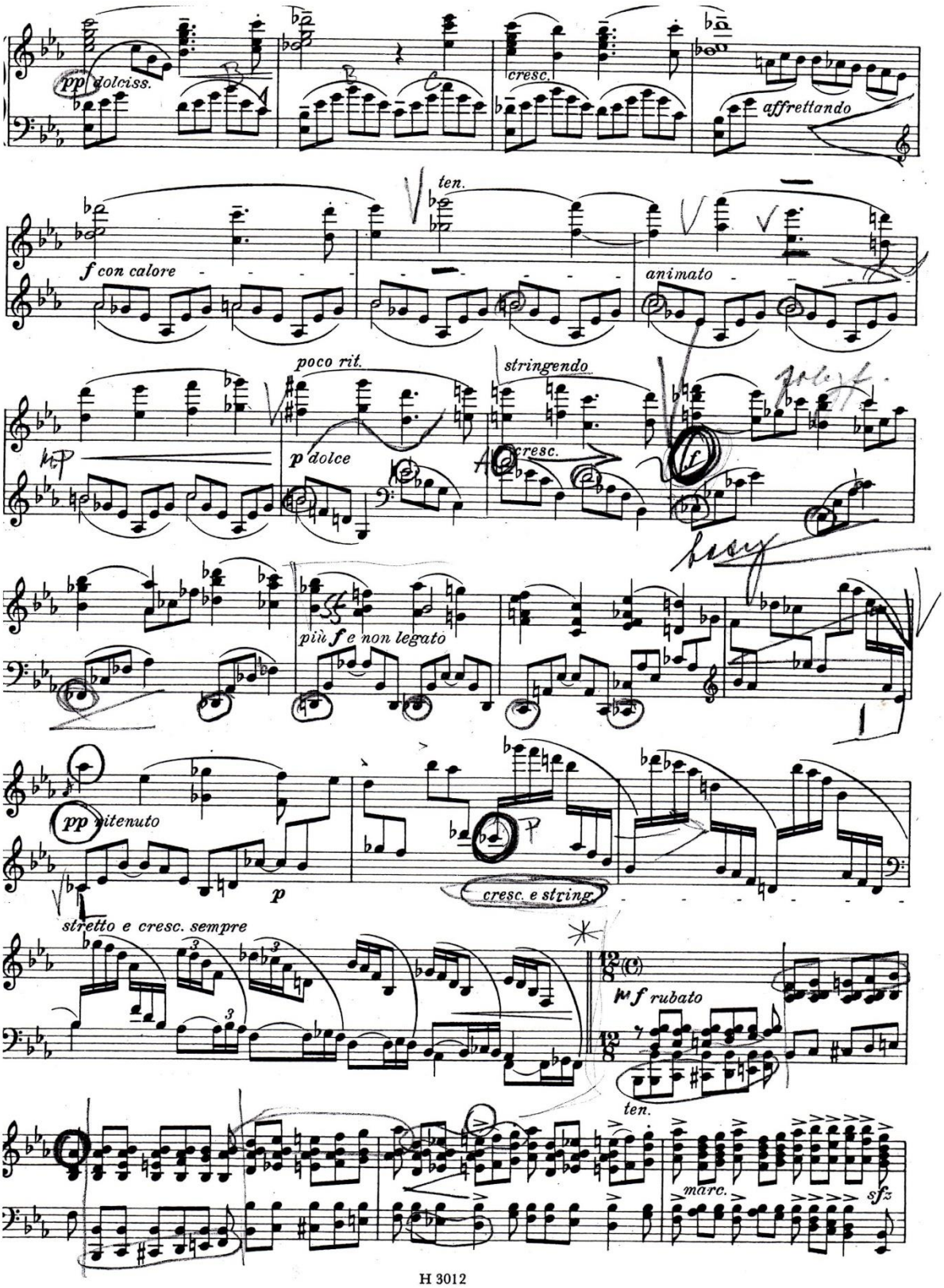
pp dolciss.
cresc.
affrettando
ten.
f con calore
animato
poco rit.
stringendo
p dolce
cresc.
più f e non legato
pp ritenuto
p
cresc. e string.
stretto e cresc. sempre
mf f rubato
ten.
marc.
sfz

H 3012

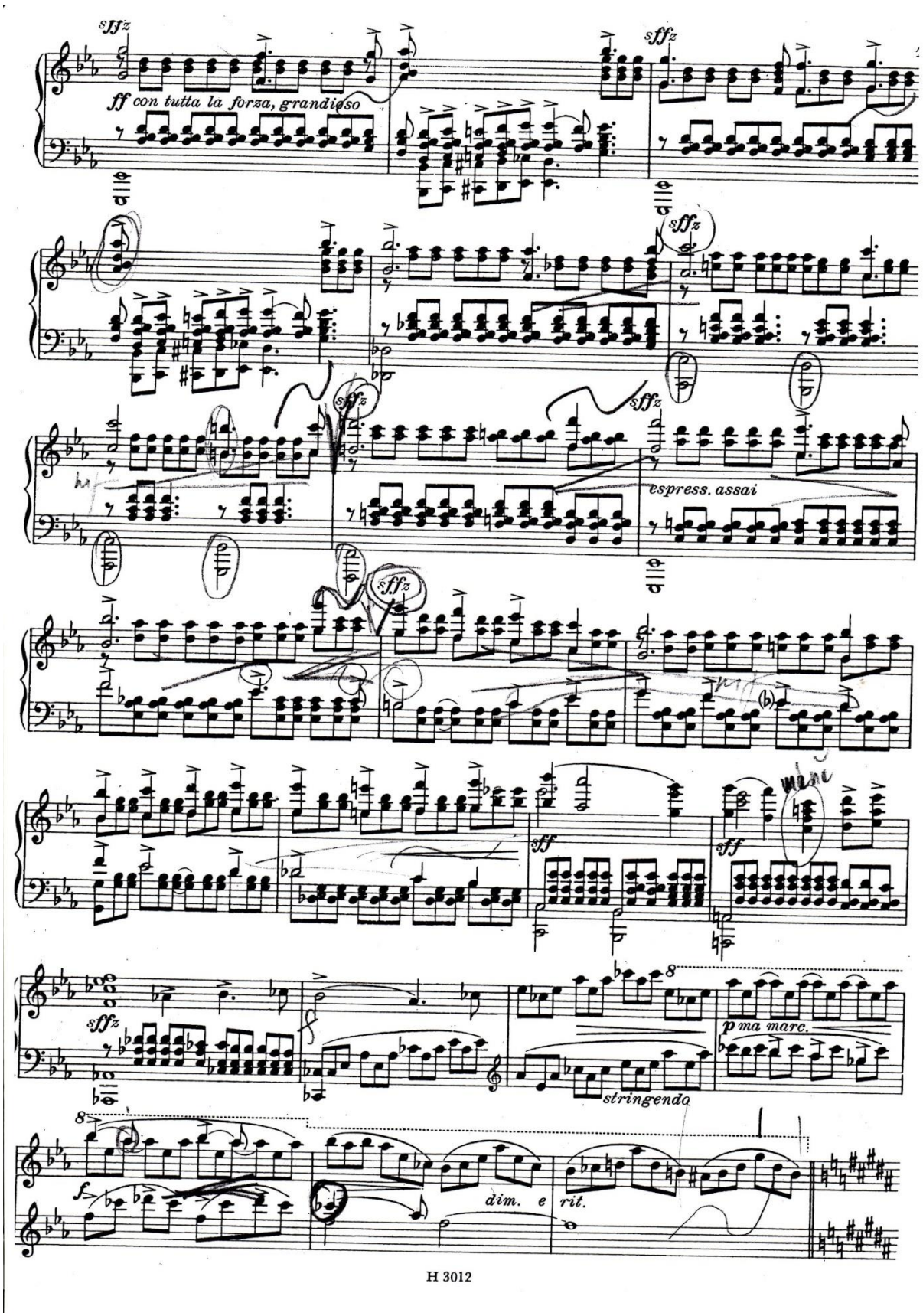
sffz
ff con tutta la forza, grandioso
espress. assai
sff
p ma marc.
stringendo
dim. e rit.

H 3012

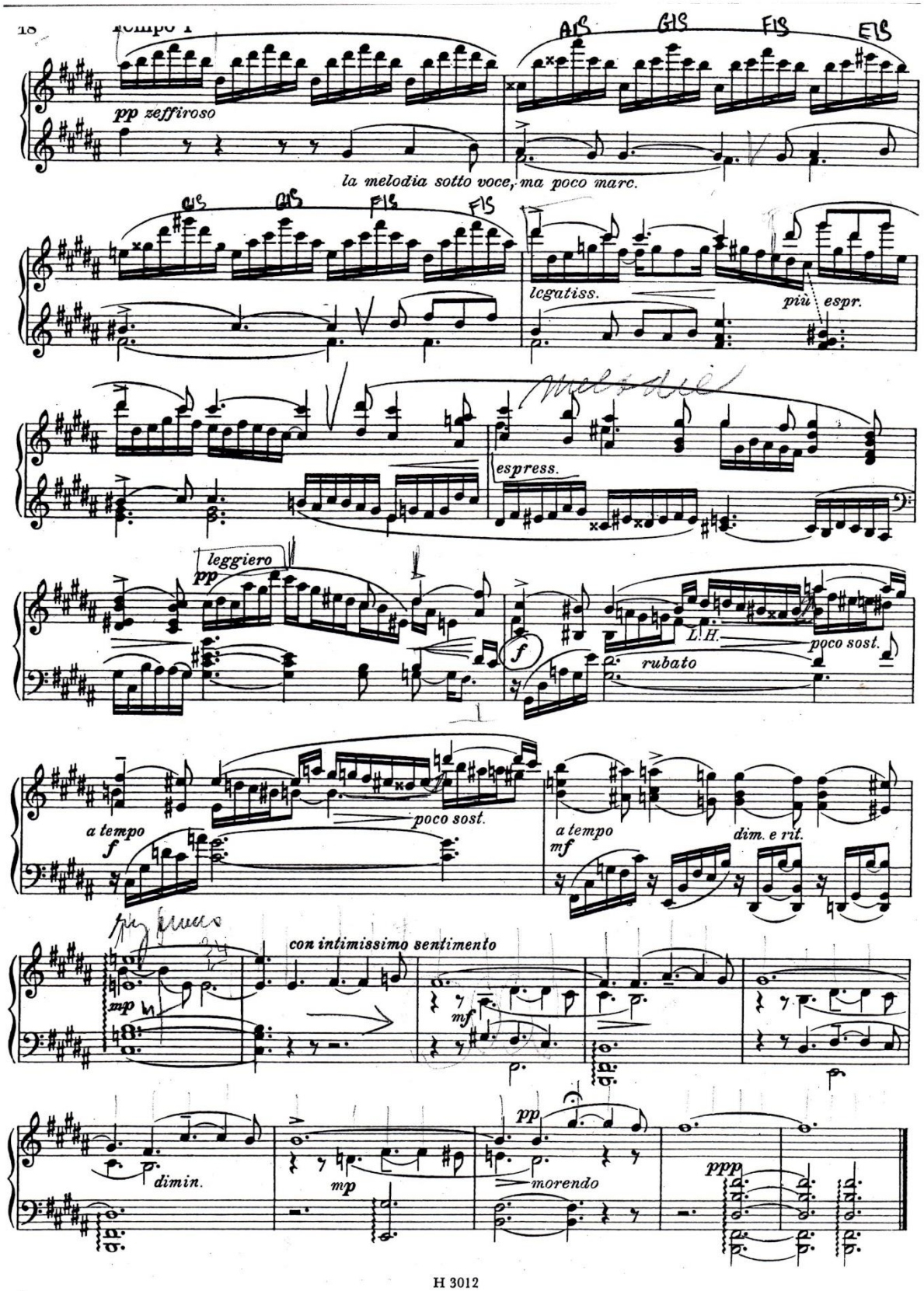
pp zeffiroso
la melodia sotto voce, ma poco marc.
legatiss.
più espr.
espress.
leggiero
pp
f
L.H.
poco sost.
rubato
a tempo
f
poco sost.
a tempo
mf
dim. e rit.
con intimissimo sentimento
mp
mf
dimin.
mp
pp
morendo
ppp

H 3012

Příloha č. 4 – Píseň měsíčné noci

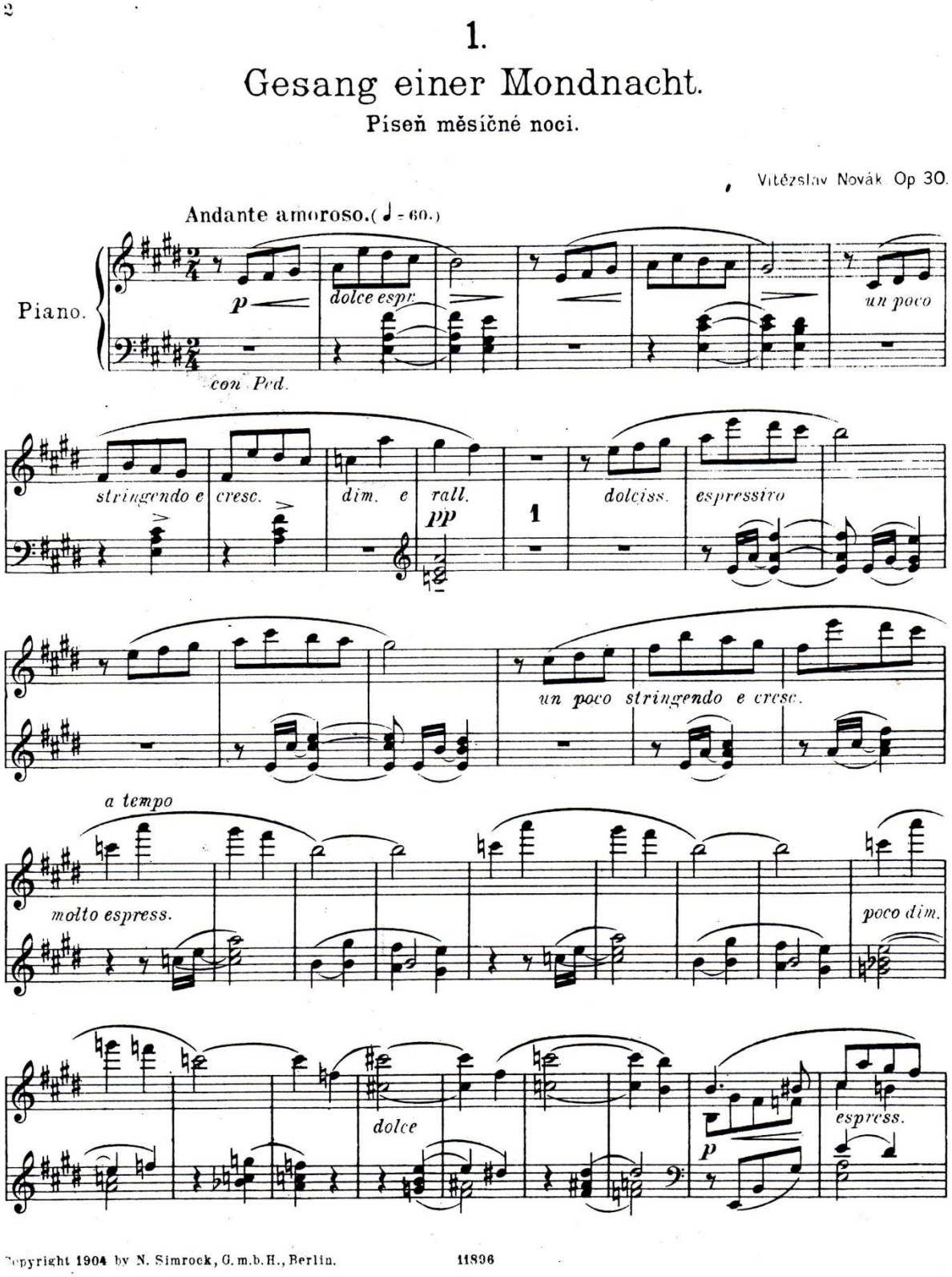

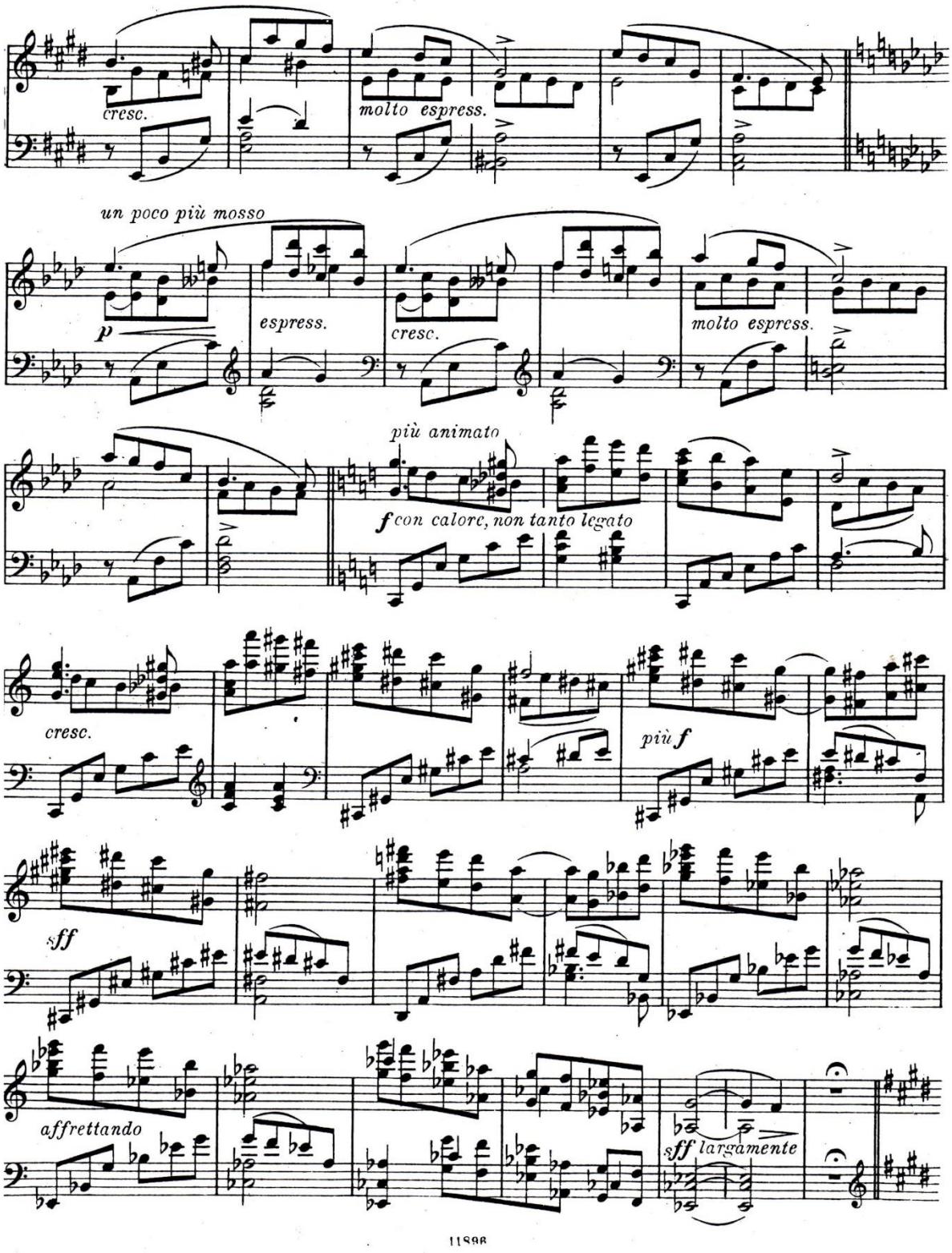
cresc.
molto espress.
un poco più mosso
p
espress.
cresc.
molto espress.
più animato
f con calore, non tanto legato
cresc.
più f
sff
affrettando
sff largamente

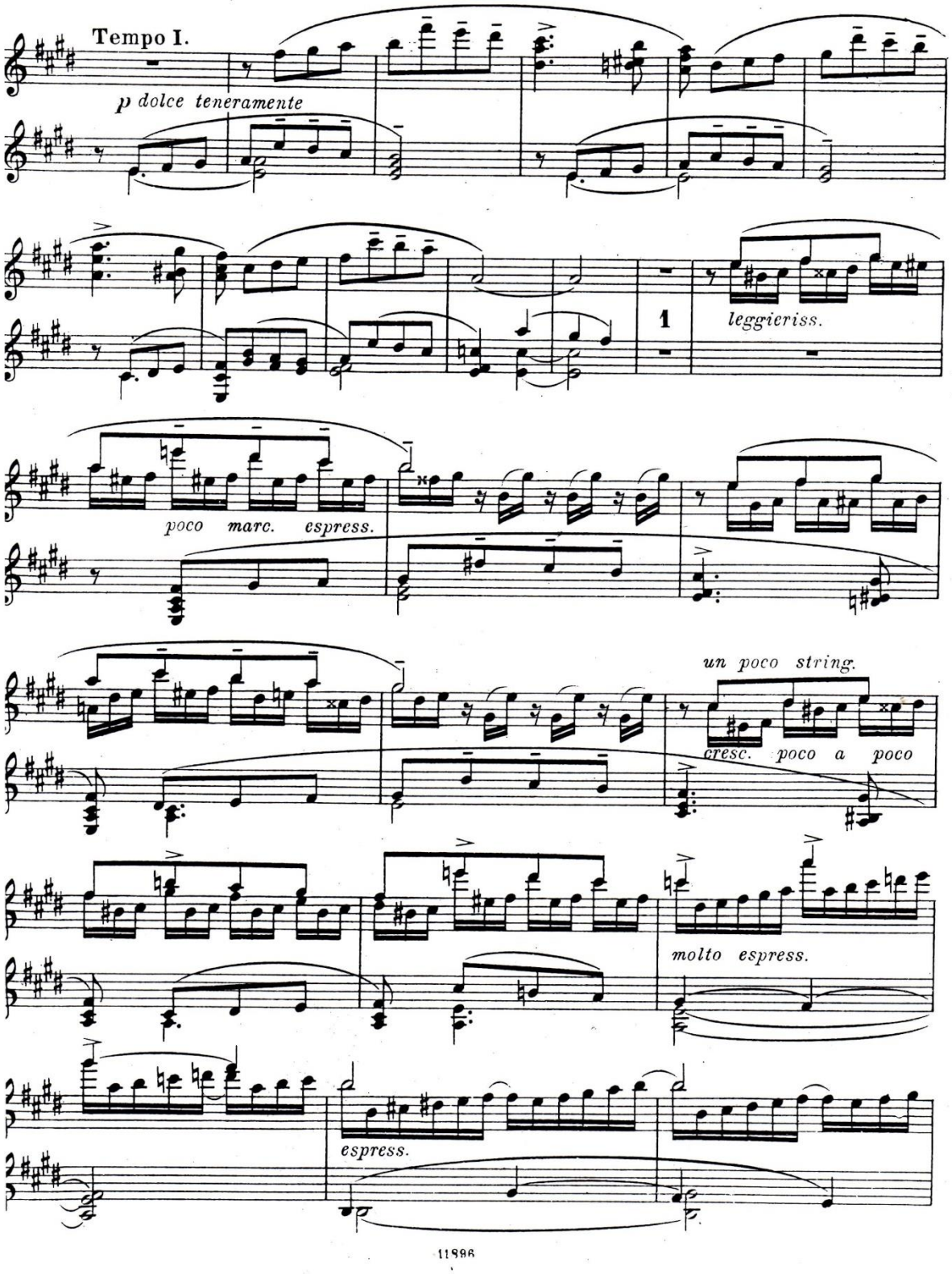
Tempo I.
p dolce teneramente
1
leggieriss.
poco marc. espress.
un poco string.
cresc. poco a poco
molto espress.
espress.
11898

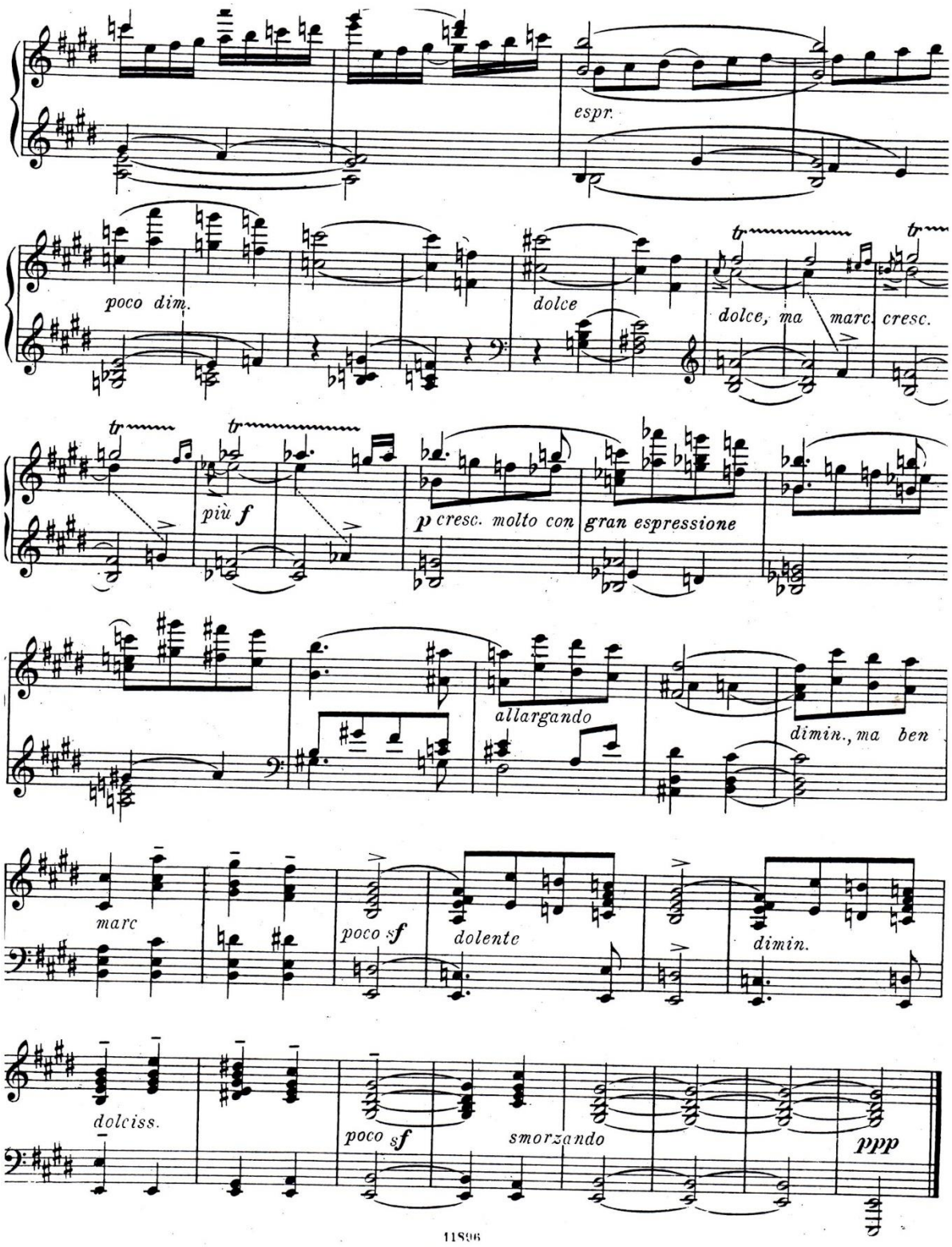
espr.
poco dim.
dolce
dolce, ma marc.
cresc.
più f
p cresc. molto con gran espressione
allargando
dimin., ma ben
marc
poco sf
dolente
dimin.
dolciss.
poco sf
smorzando
ppp
11896

Příloha č. 5 – Píseň bouřlivé noci

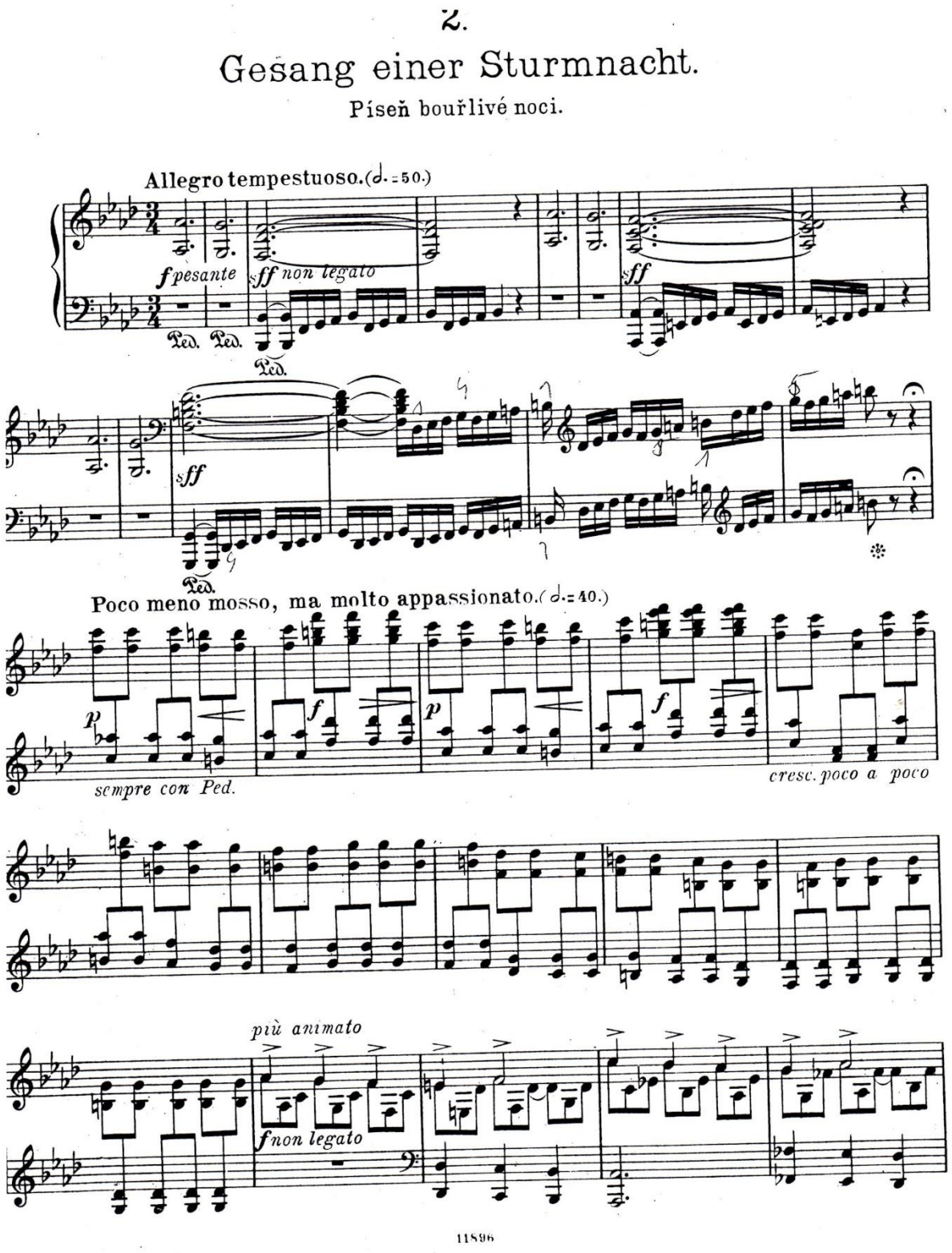

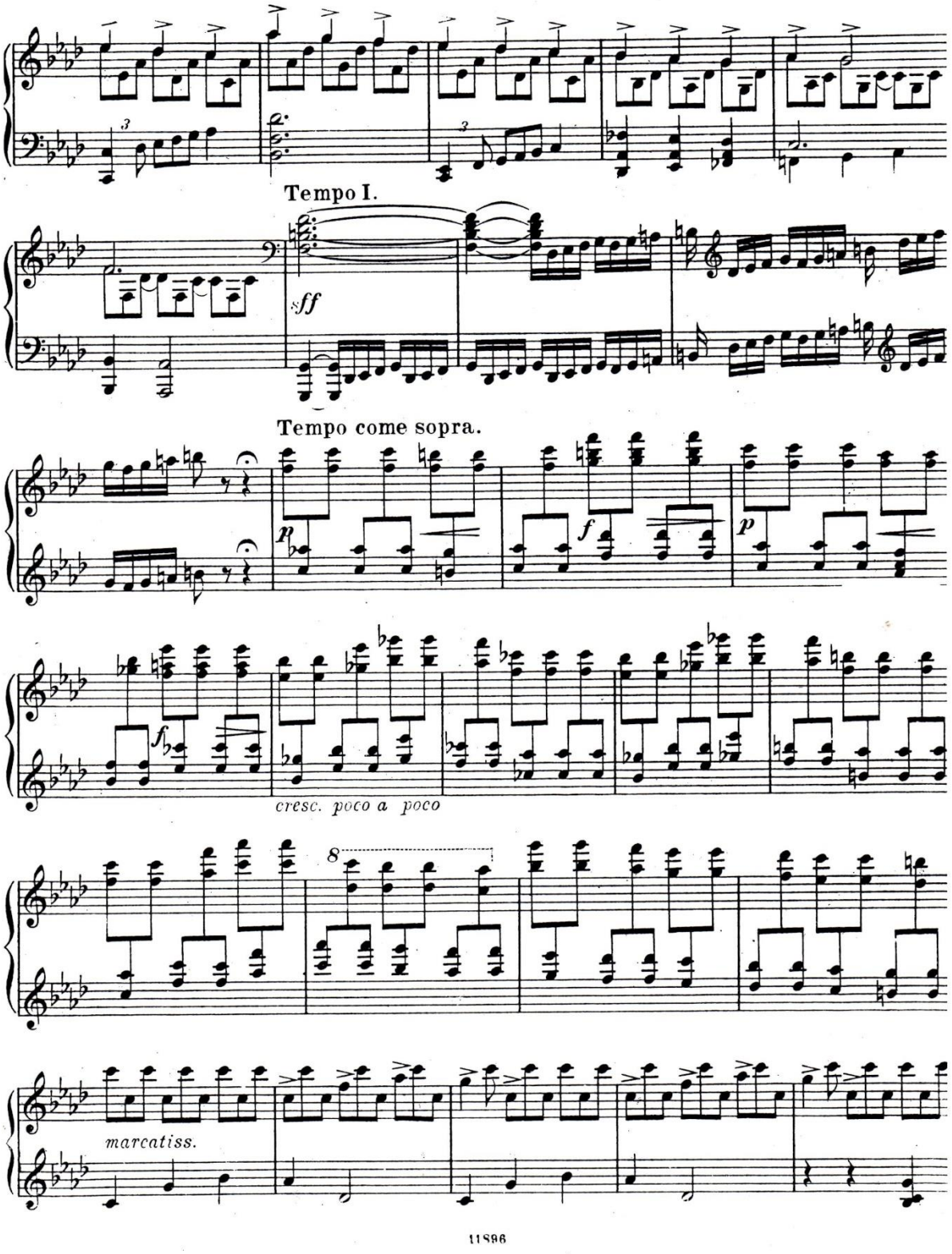
Tempo I.
sff
Tempo come sopra.
p
f
p
f
cresc. poco a poco
8
marcatiss.
11896

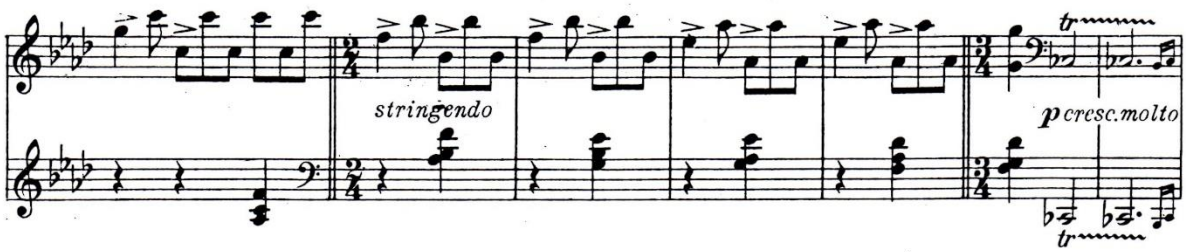

Tempo I.

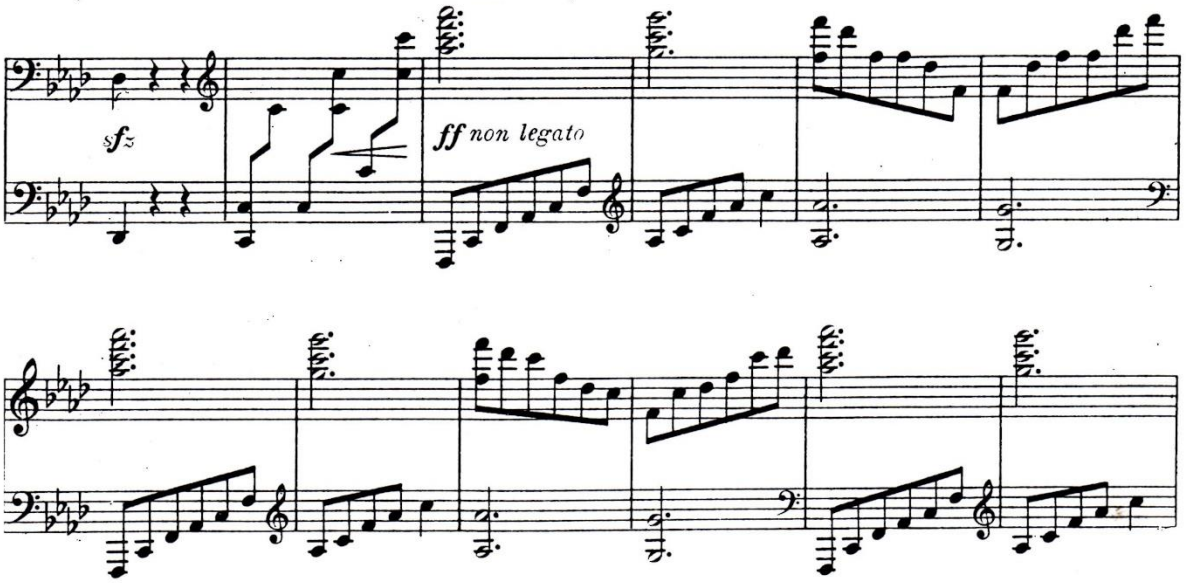

Poco meno mosso.

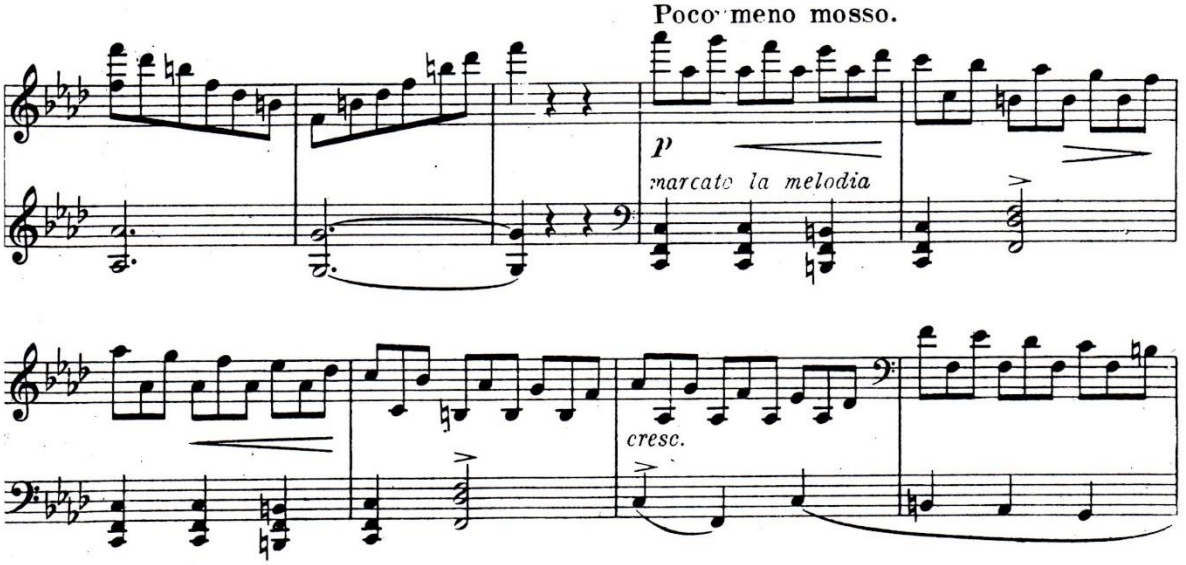

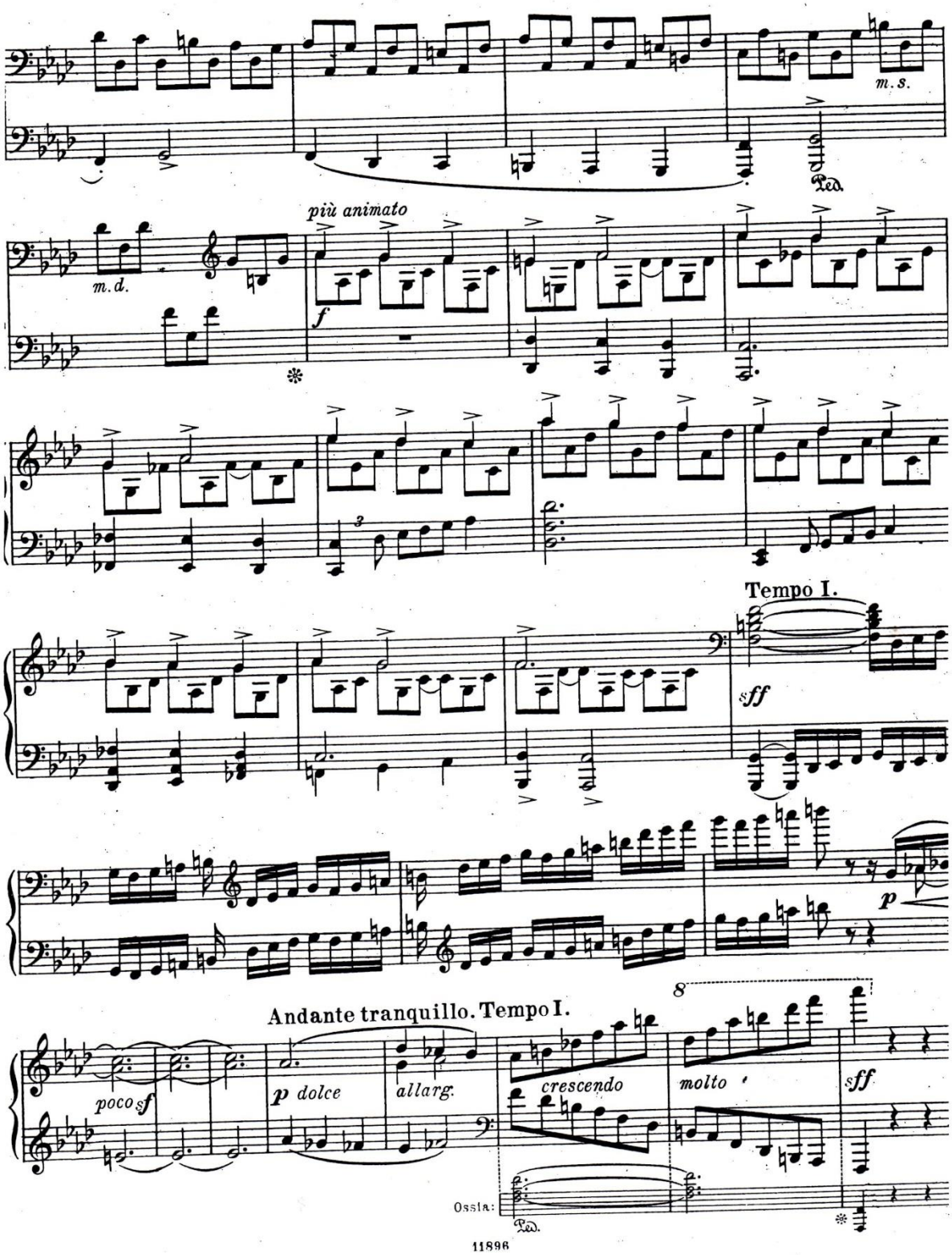
m. s.
più animato
m. d.
f
Tempo I.
sff
p
Andante tranquillo. Tempo I.
poco sf
p dolce
allarg.
crescendo
molto
sff
Ossia:
Ped.
11896

Příloha č. 6 – Píseň vánoční noci

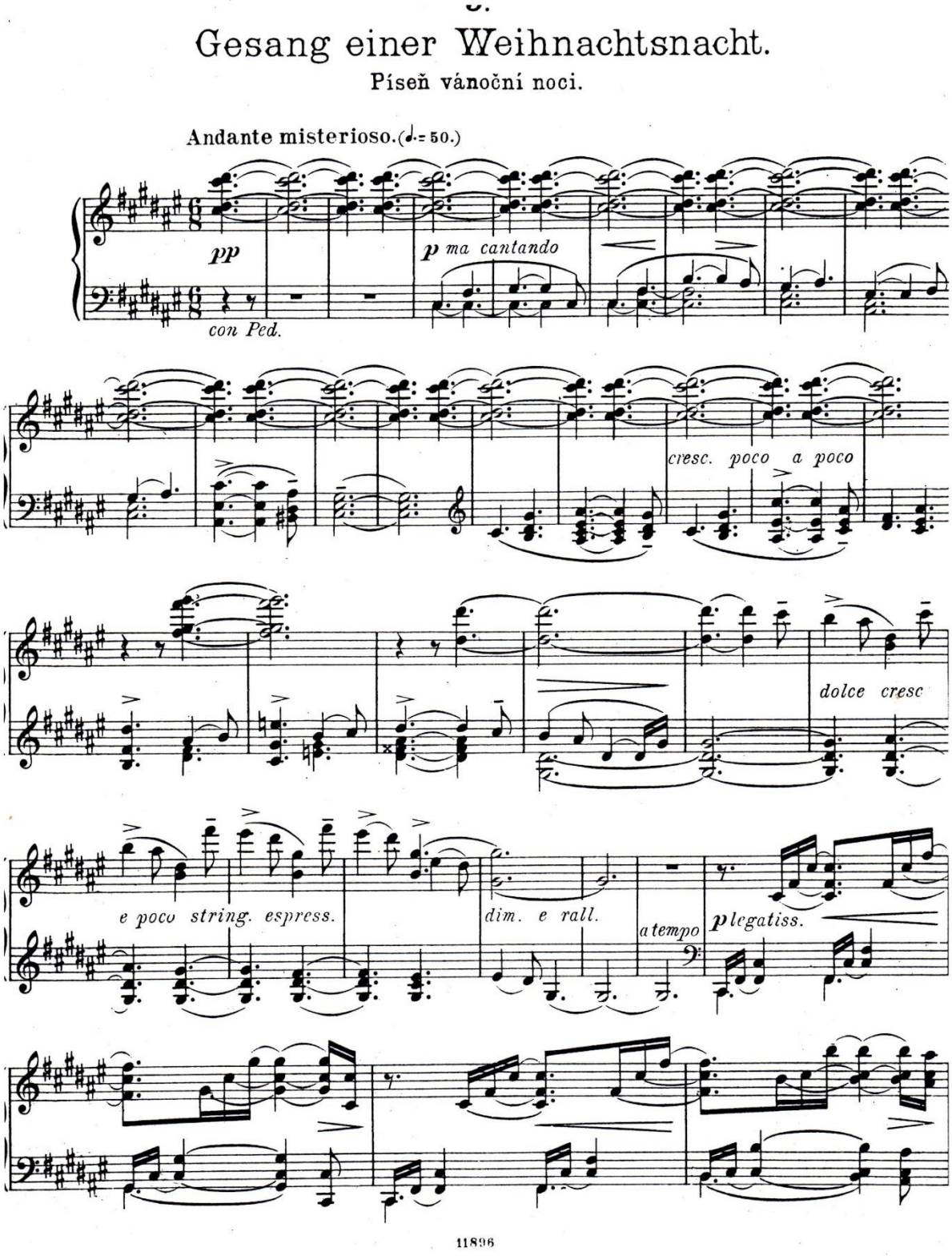

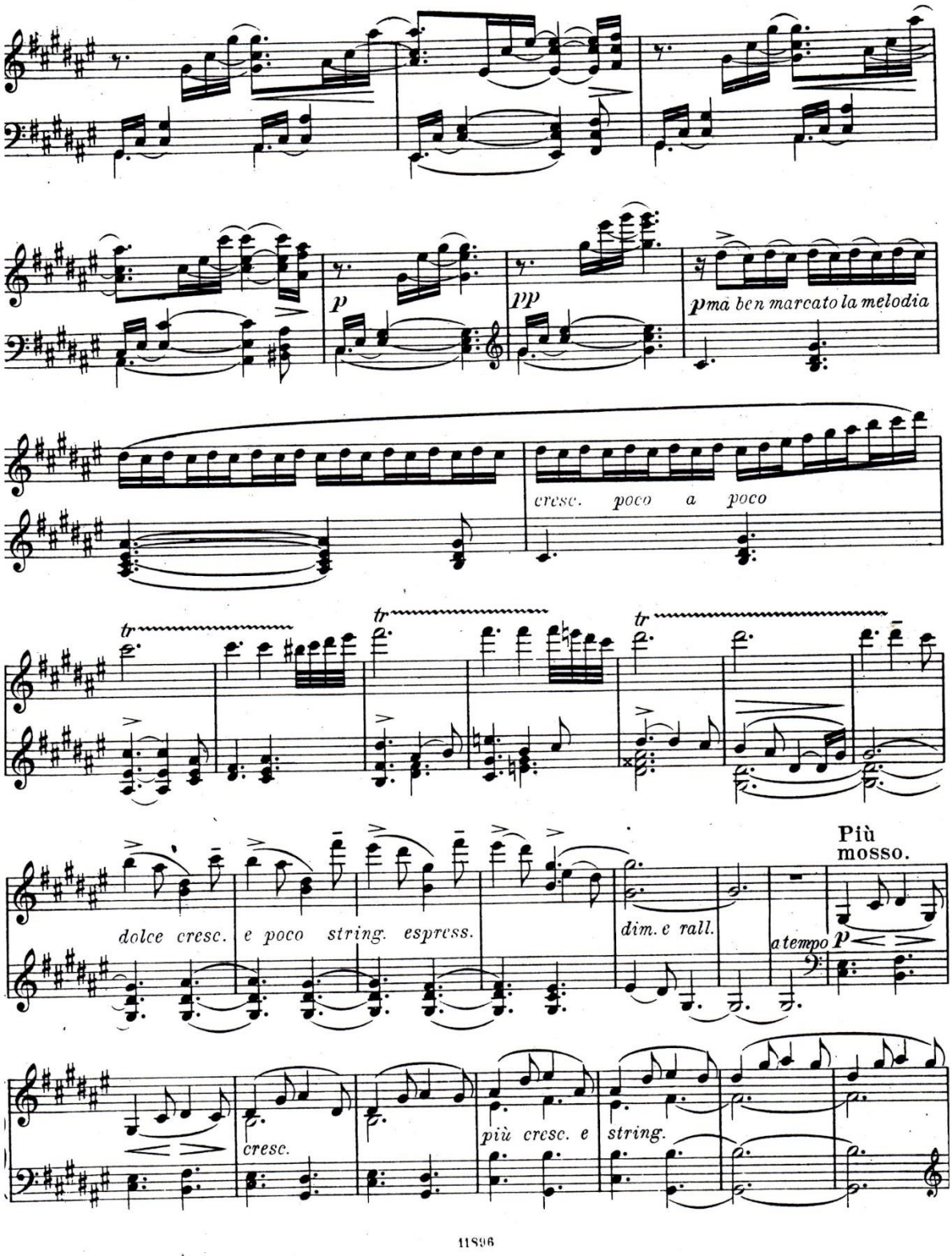
p
pp
pma ben marcato la melodia
cresc. poco a poco
tr
dolce cresc.
e poco string. espress.
dim. e rall.
Più mosso.
a tempo
p
cresc.
più cresc. e string.

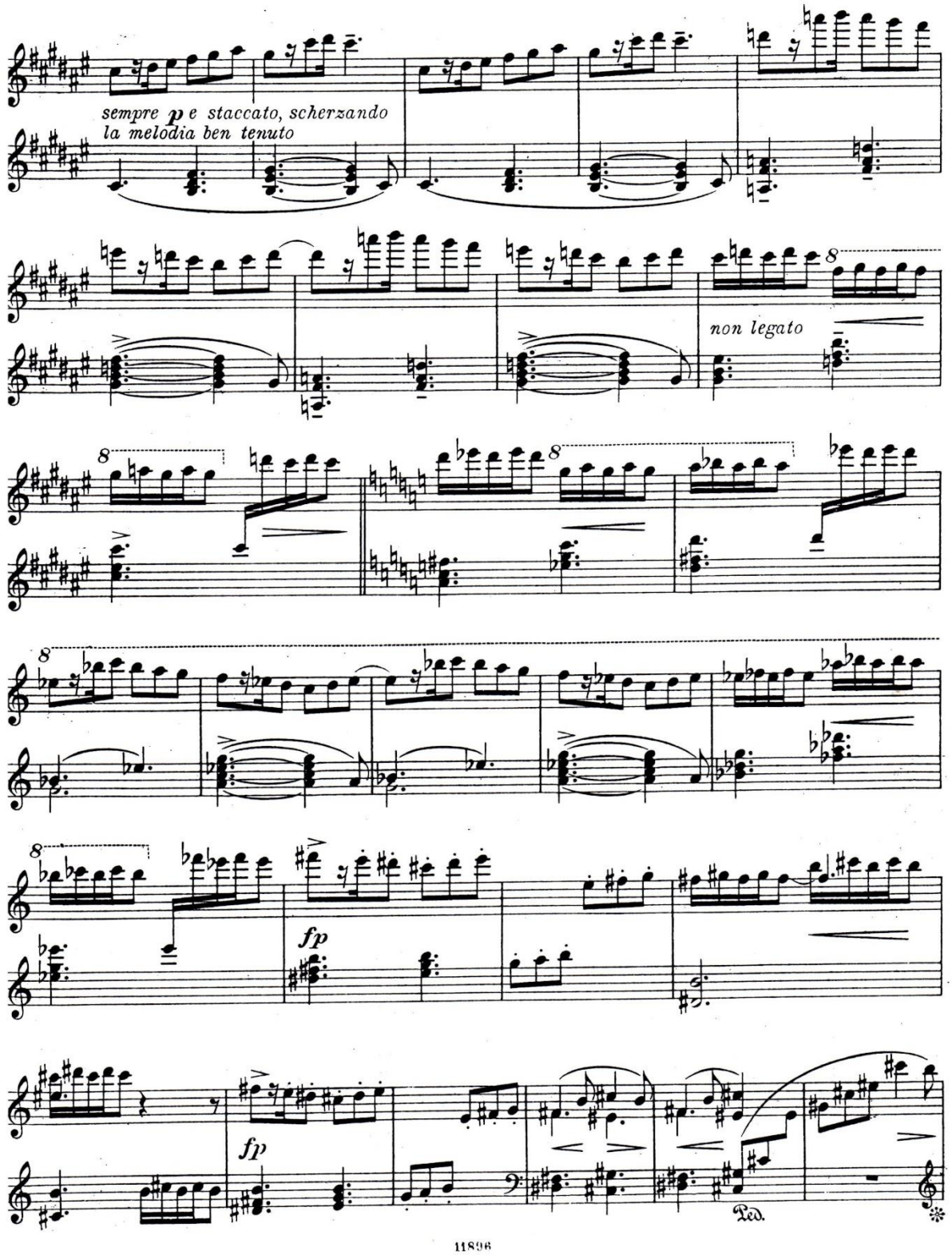
sempre p e staccato, scherzando
la melodia ben tenuto
non legato
fp
fp
Ped.

11896

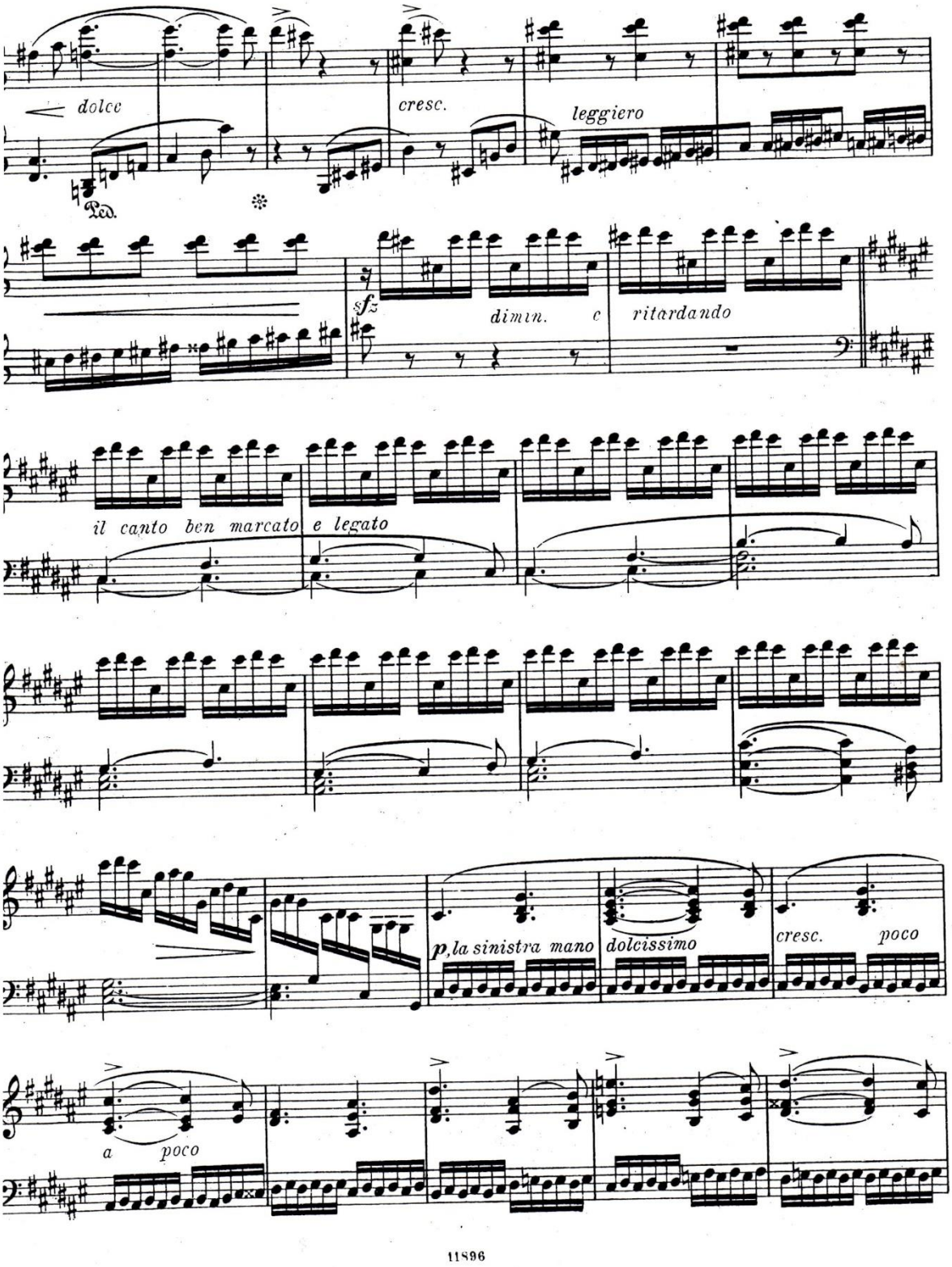
dolce
cresc.
leggiero
Ped.
sfz
dimin.
c
ritardando
il canto ben marcato e legato
p, la sinistra mano
dolcissimo
cresc.
poco
a
poco

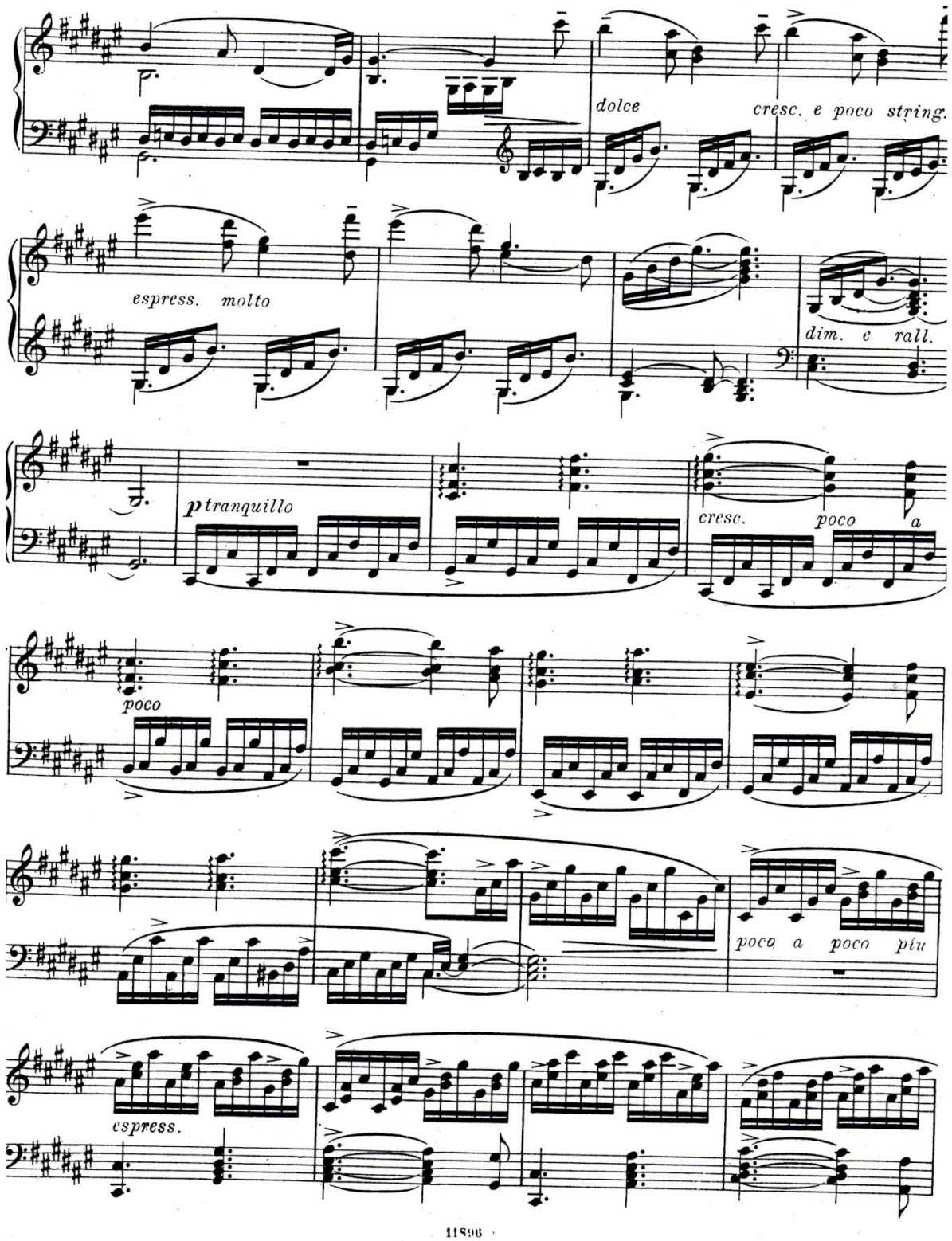
dolce
cresc. e poco string.
espress. molto
dim. e rall.
p tranquillo
cresc. poco a
poco
poco a poco più
espress.

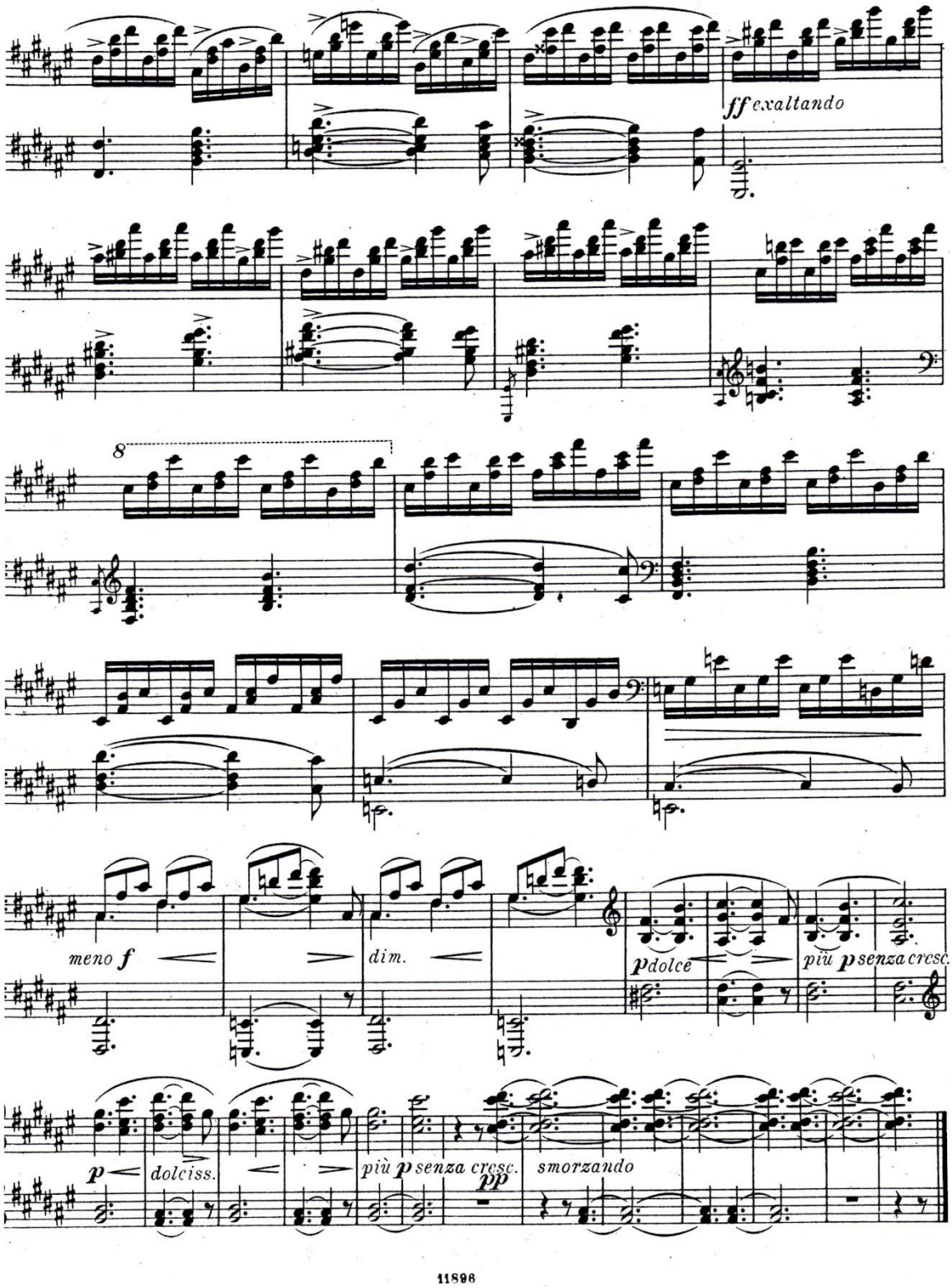
ff exaltando
8
meno f
dim.
p dolce
più p senza cresc.
p
dolciss.
più p senza cresc.
pp
smorzando

Příloha č. 7 – Píseň noci karnevalové

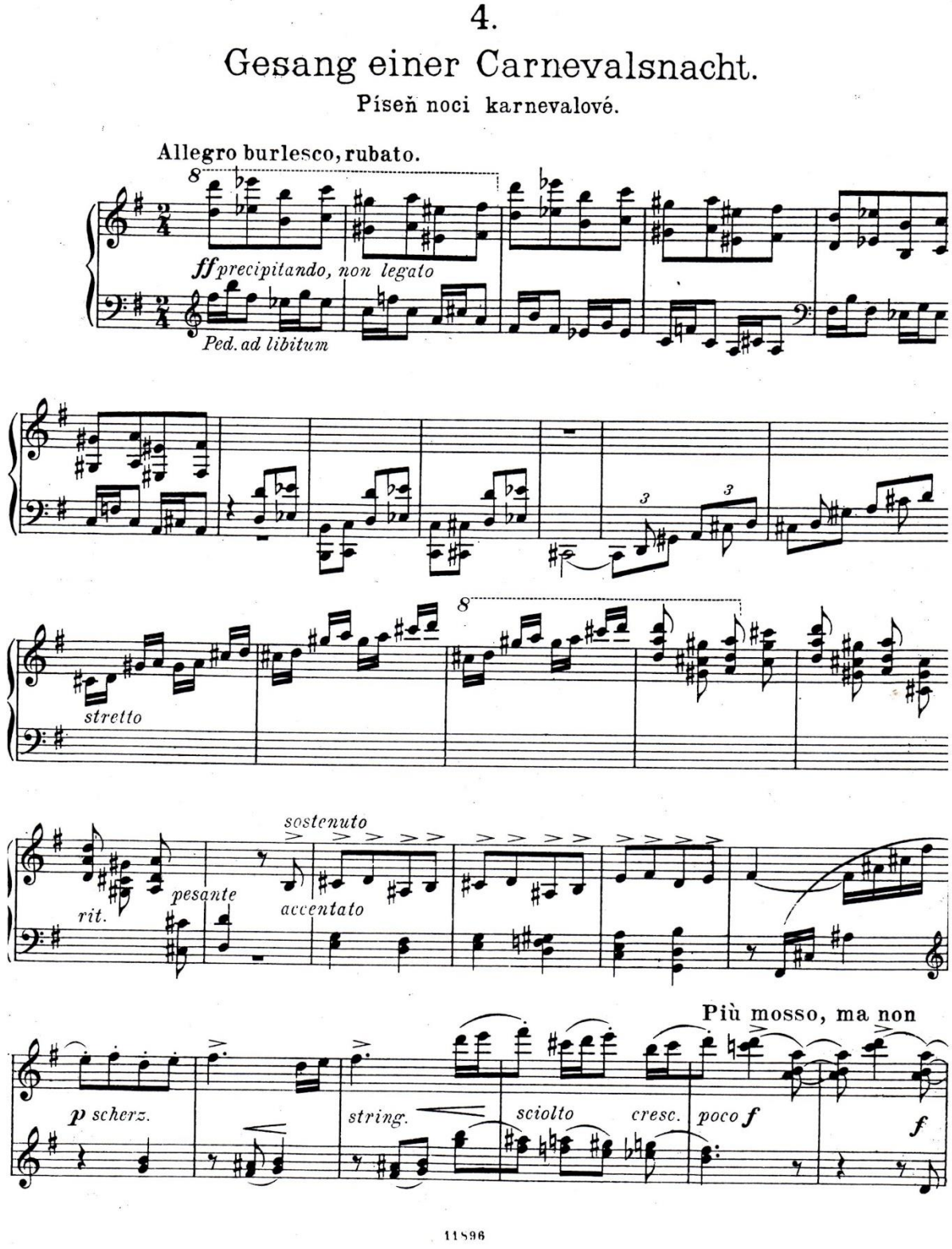

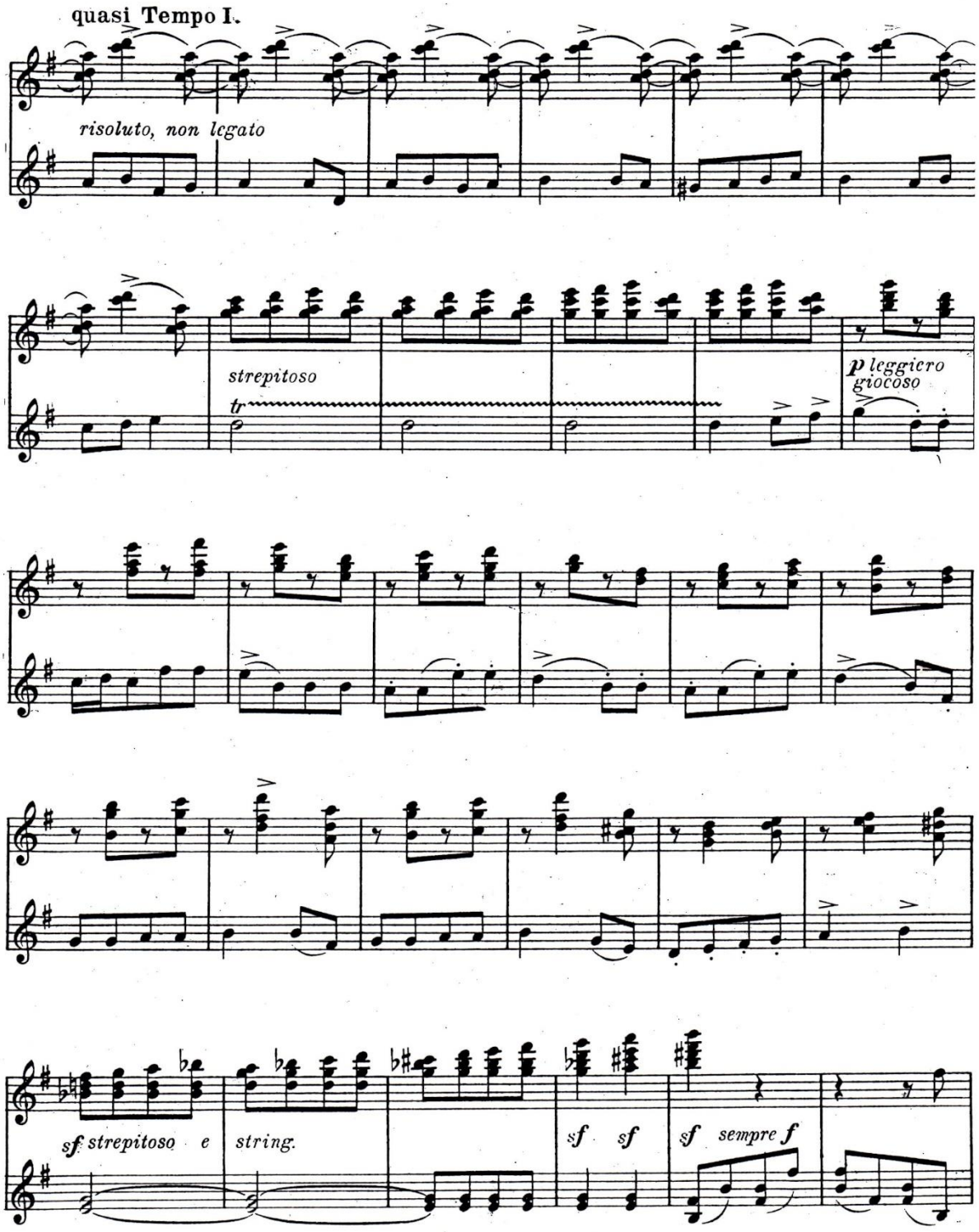
quasi Tempo I.
risoluto, non legato
strepitoso
tr
p leggiero giocoso
sf strepitoso e string.
sf sf
sf sempre f

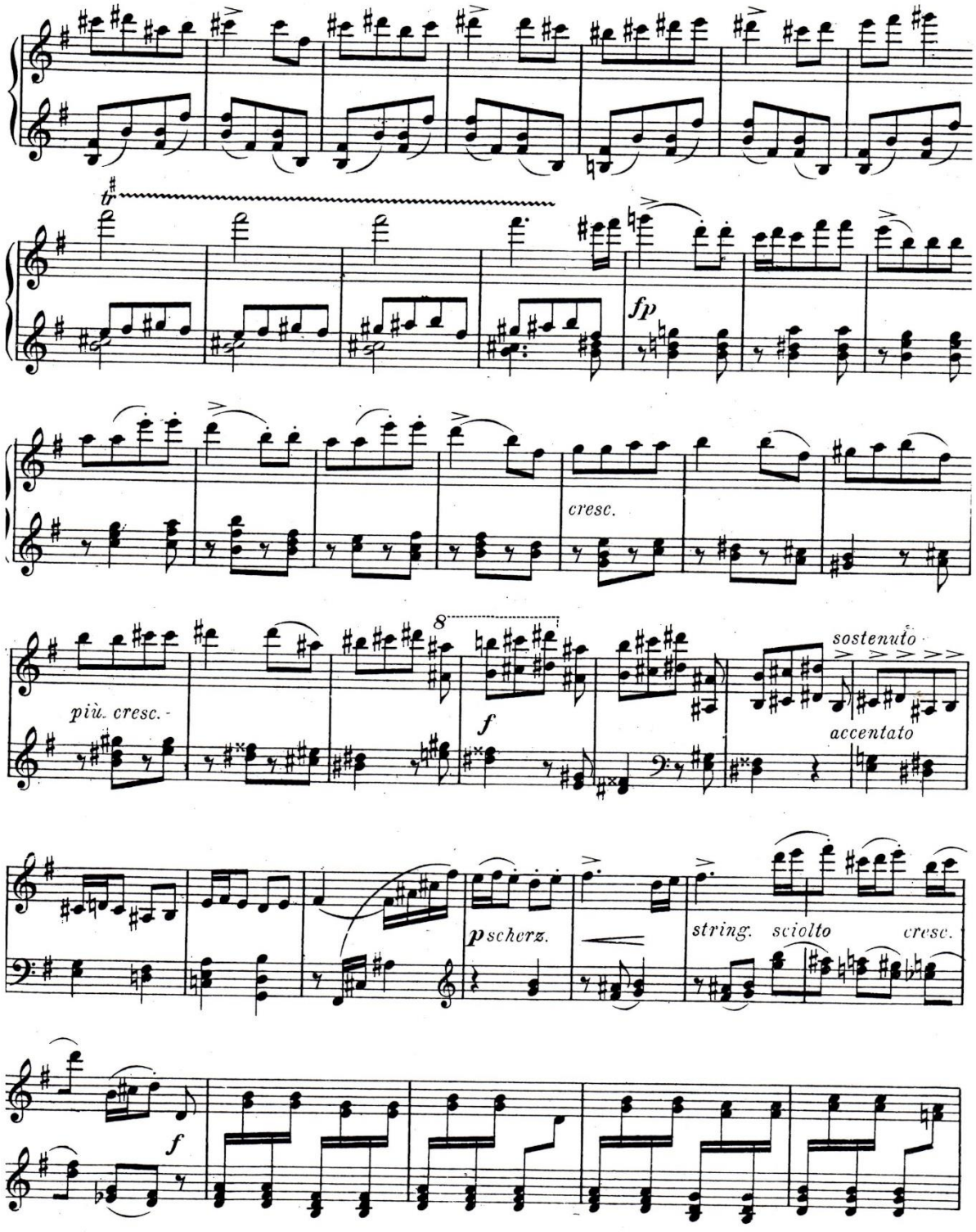
fp
cresc.
più. cresc.
8
f
sostenuto
accentato
p scherz.
string. sciolto
cresc.
f

11896

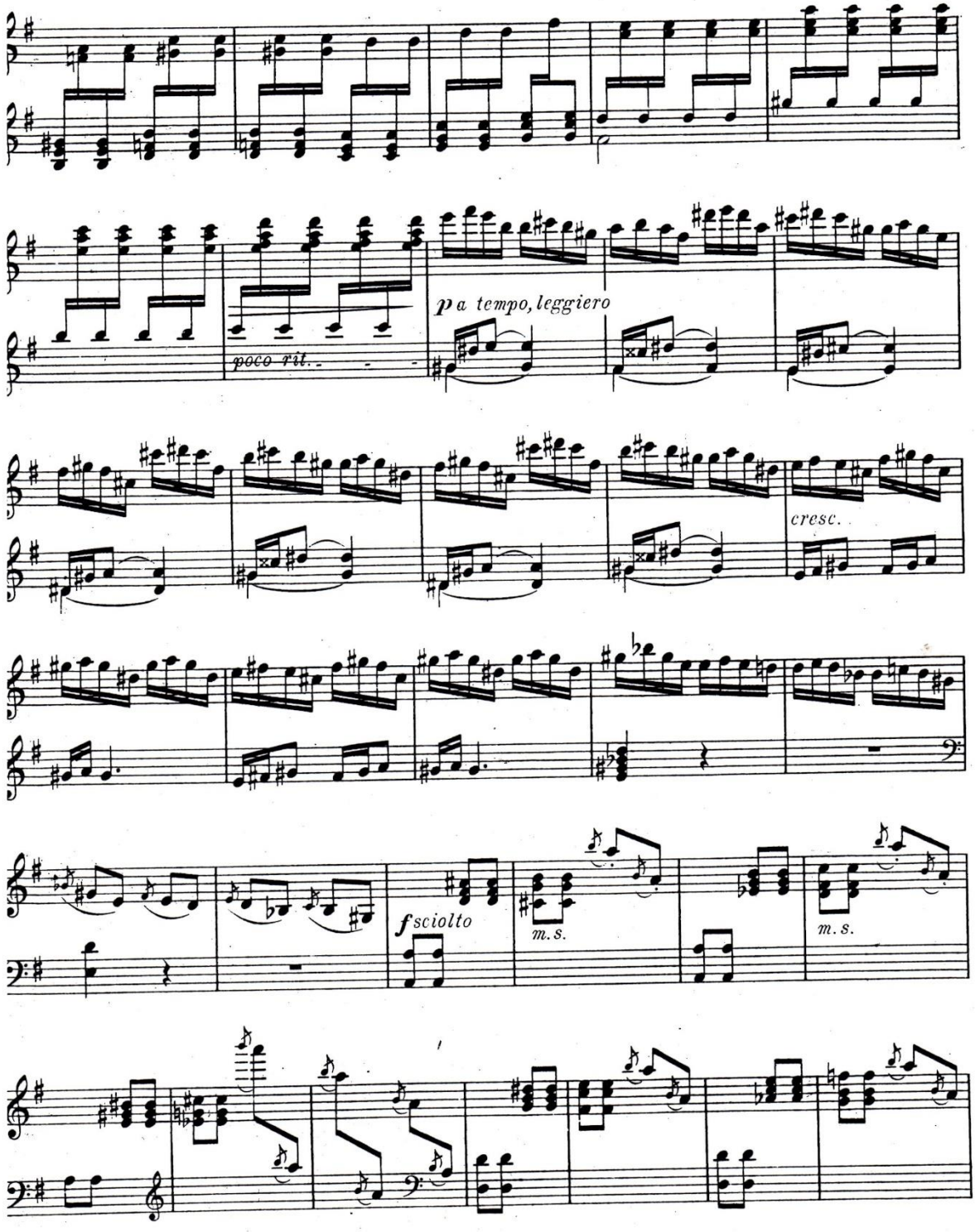
poco rit.
p a tempo, leggiero
cresc.
f sciolto
m. s.
m. s.

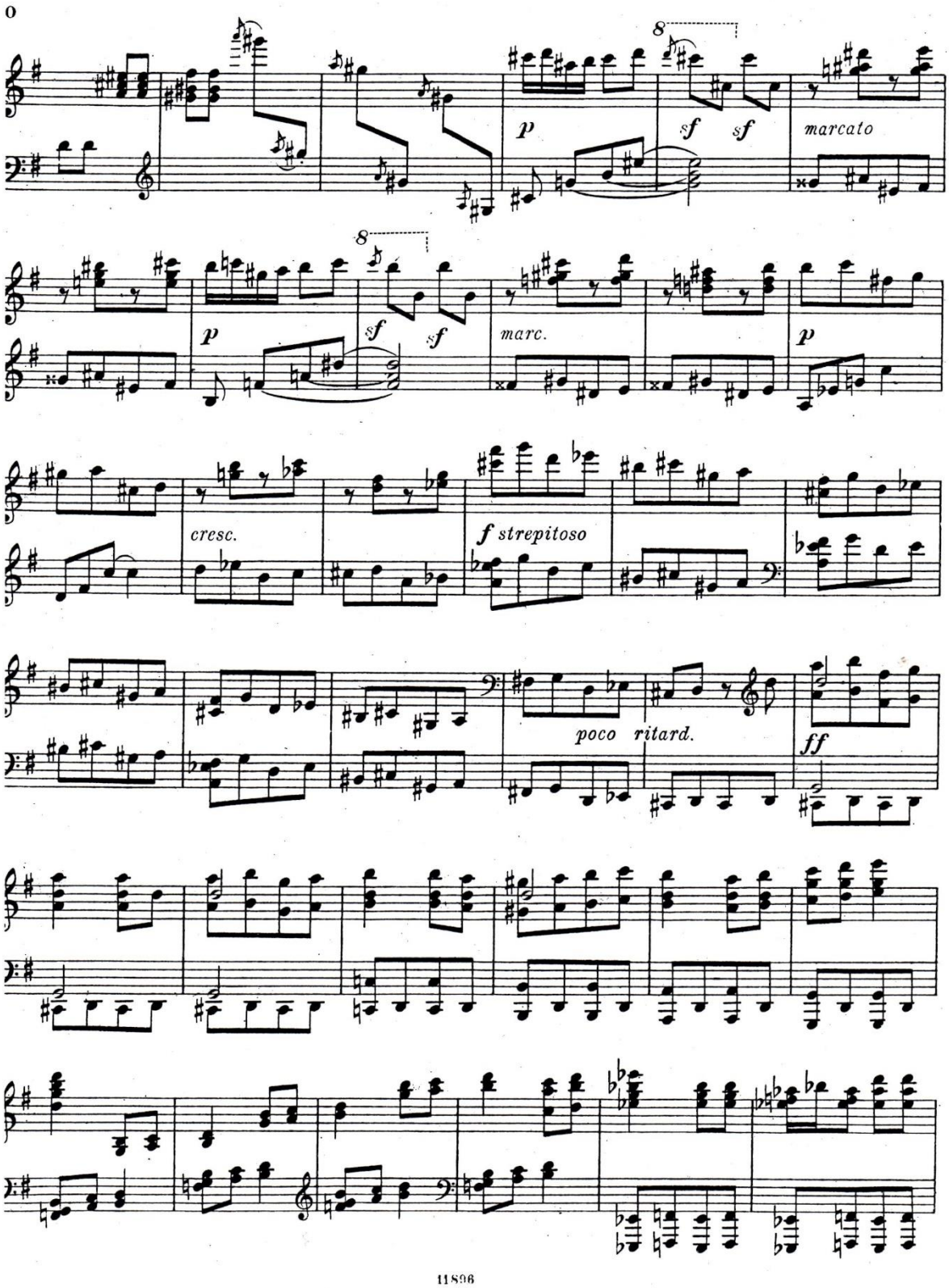
o
8
p
sf
sf
marcato
8
p
sf
sf
marc.
p
cresc.
f strepitoso
poco ritard.
ff
11896

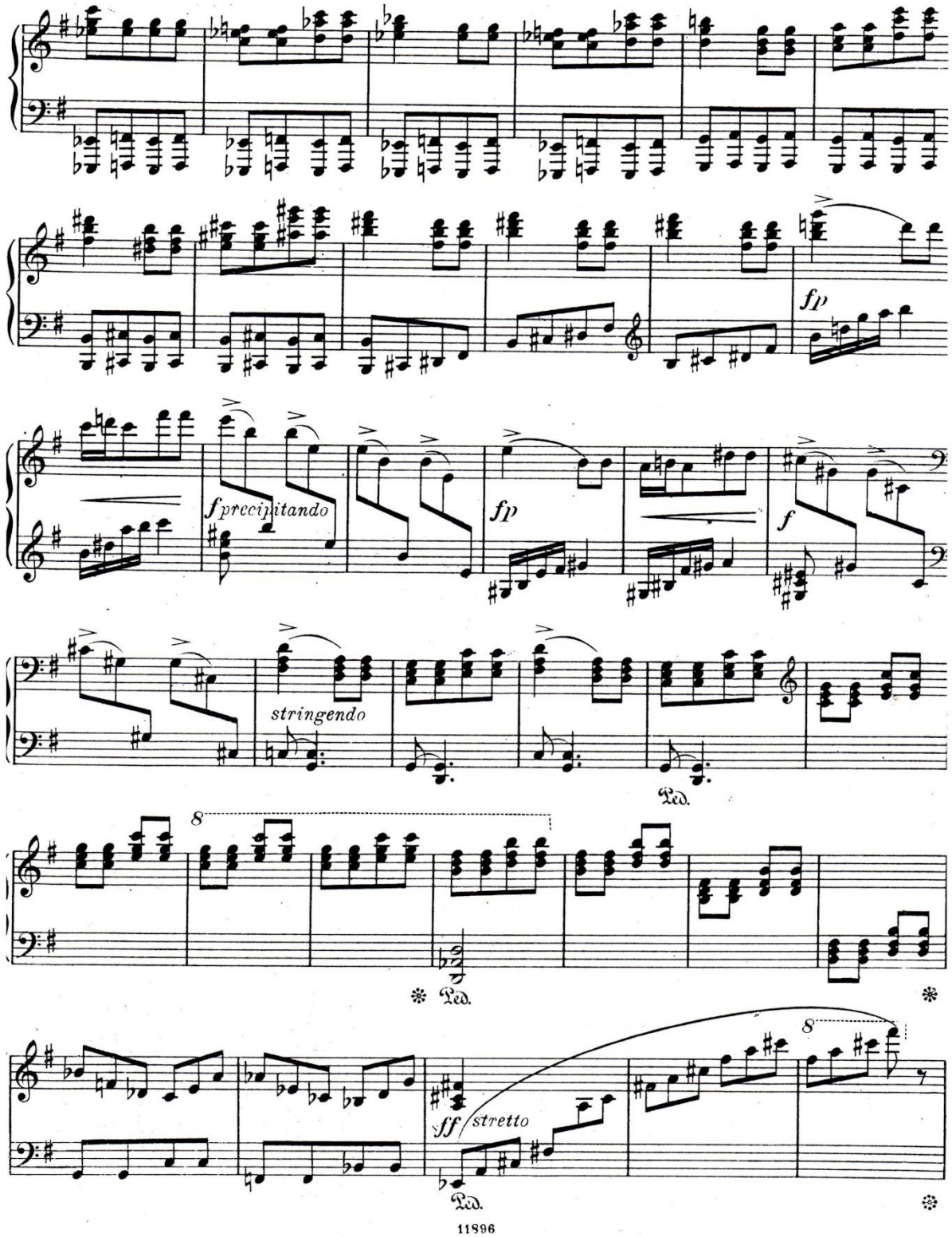

11896

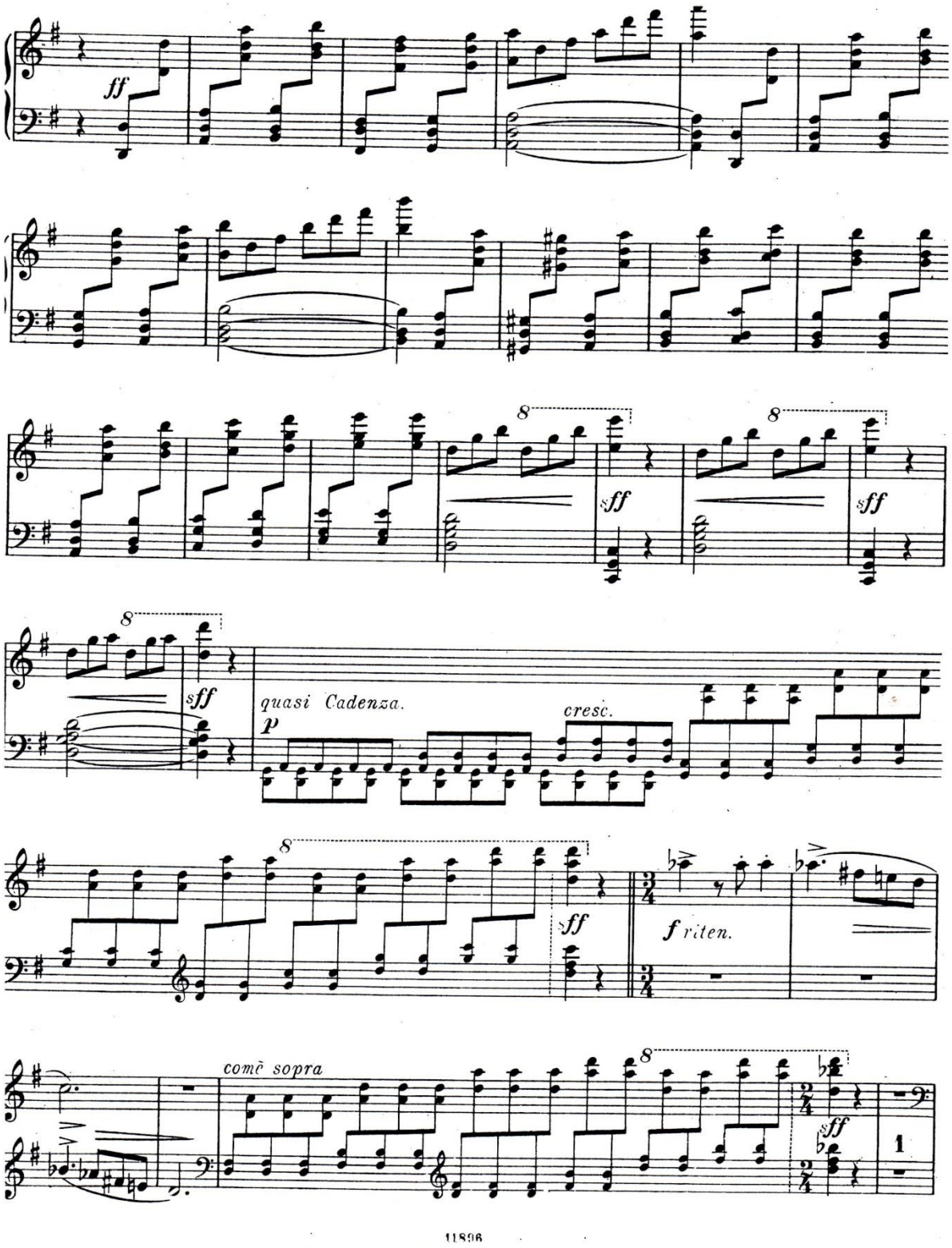
ff
8
sff
8
sff
8
sff
quasi Cadenza.
p
cresc.
8
sff
f riten.
comẽ sopra
8
sff
1

11898

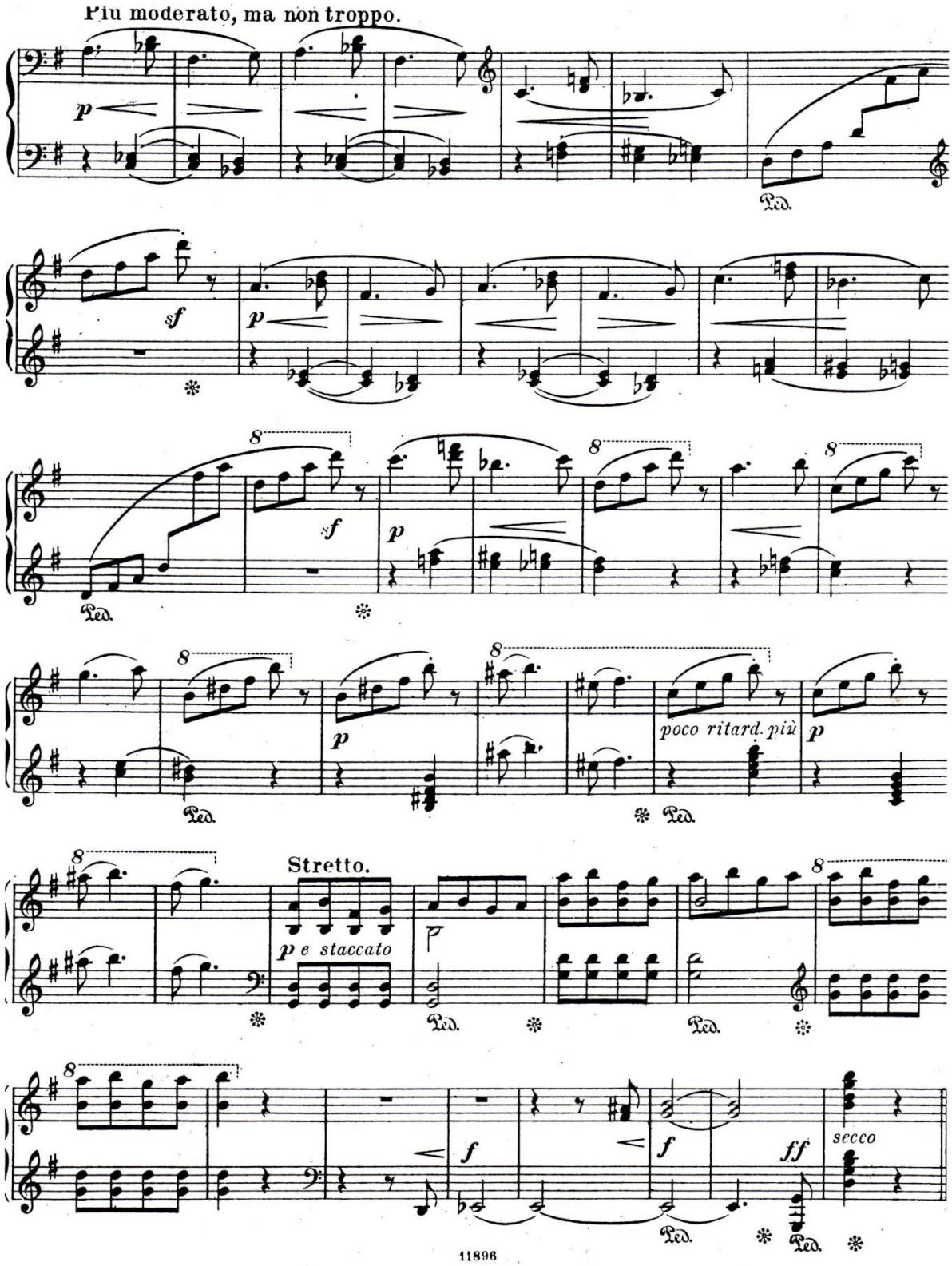
Più moderato, ma non troppo.
p
Ped.
sf
p
8
sf
p
poco ritard. più
Stretto.
p e staccato
f
ff
secco
11896

Příloha č. 8 – Koncert pro klavír a orchestr e moll, Allegro energico

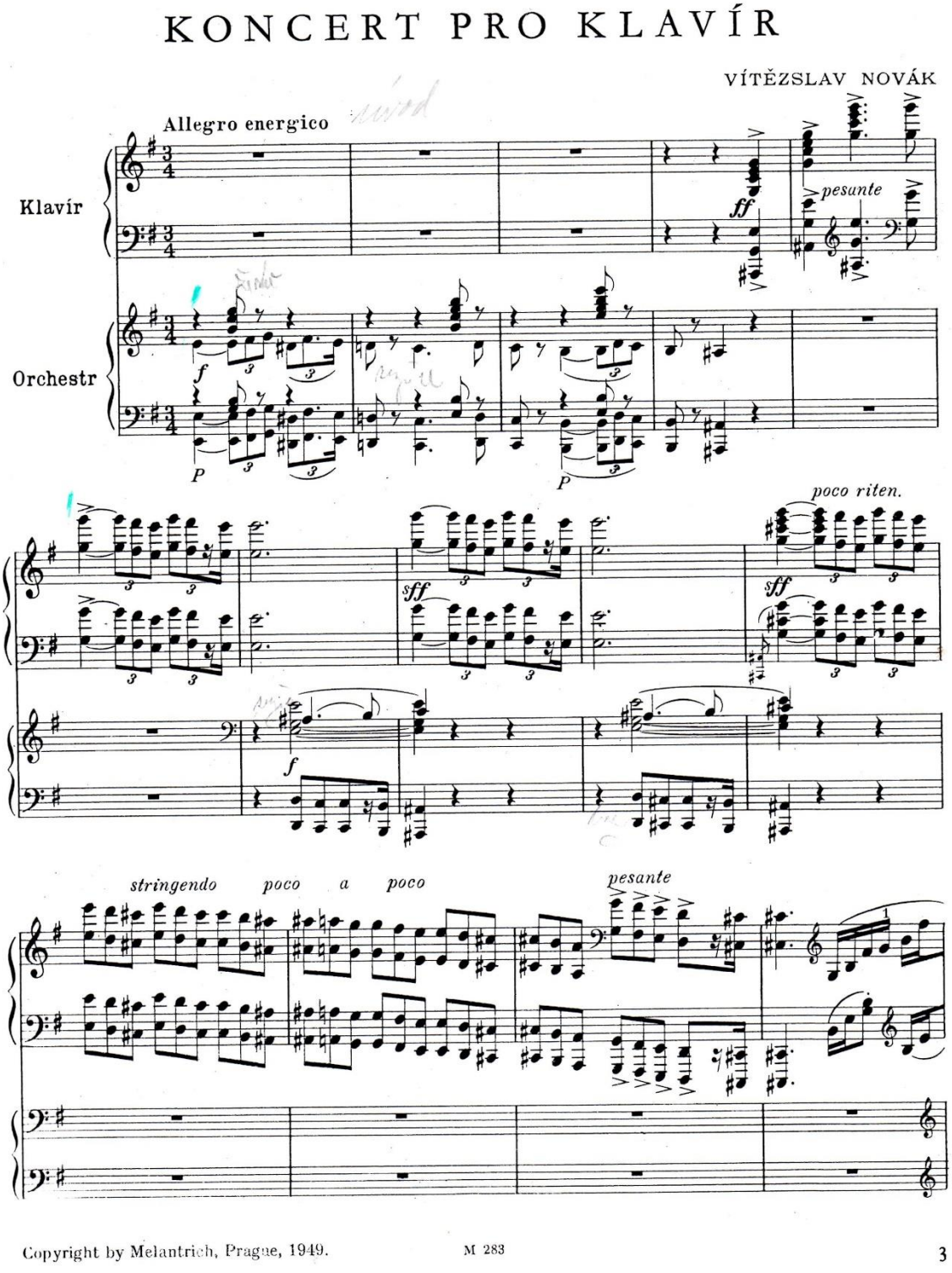

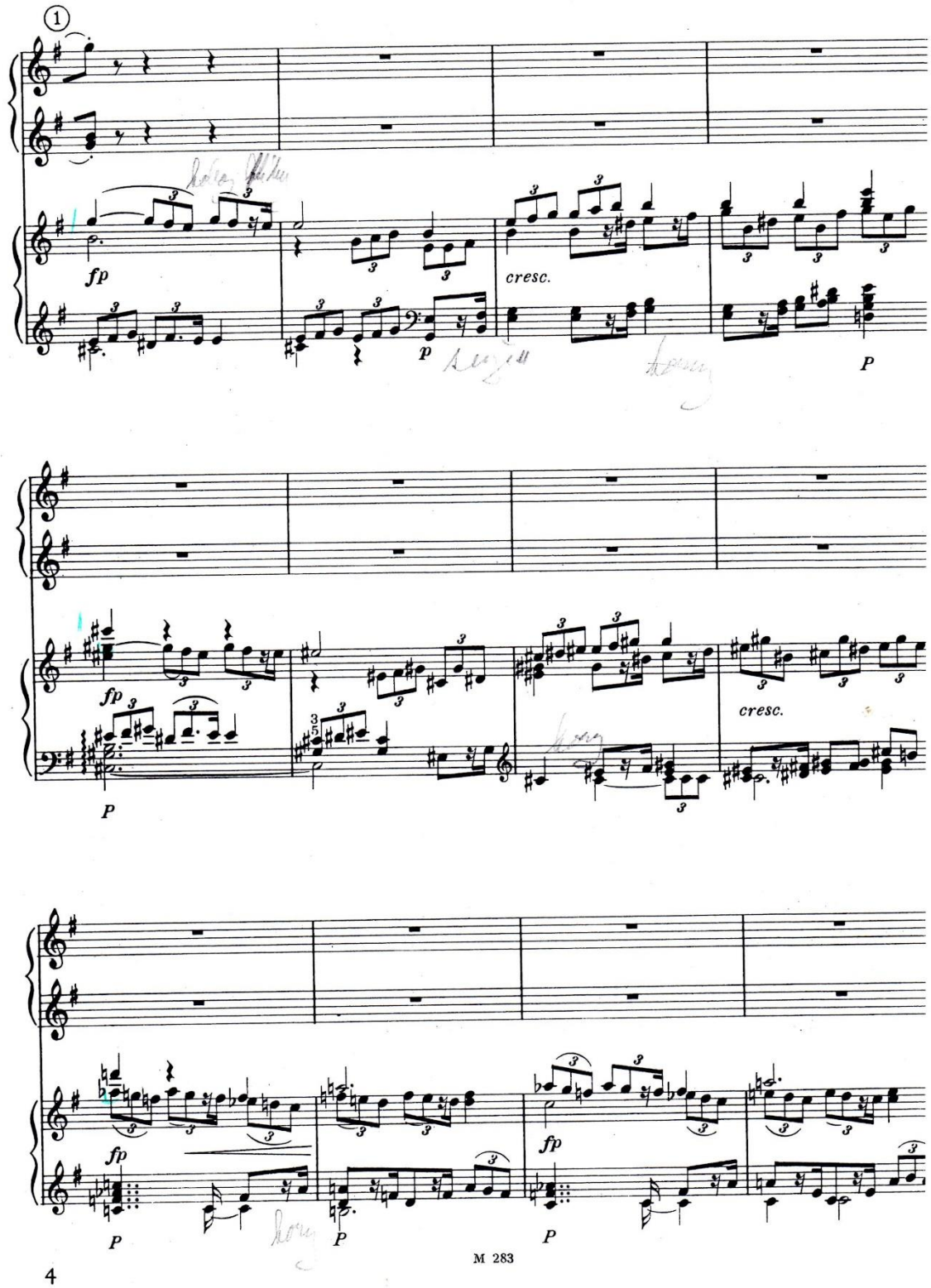
1
fp
p
cresc.
P
fp
P
cresc.
fp
P
P
fp
P
M 283
4

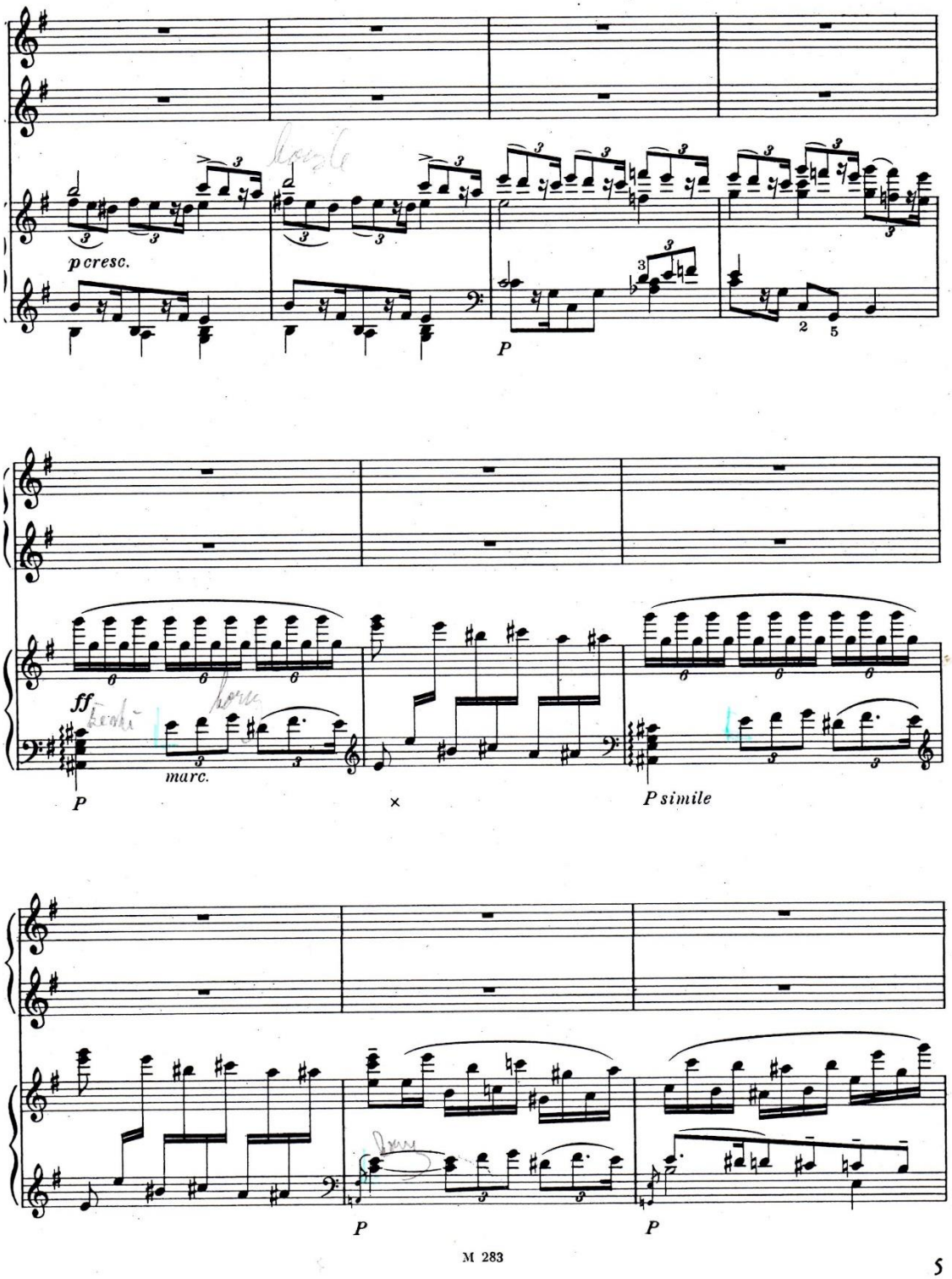

M 283

5

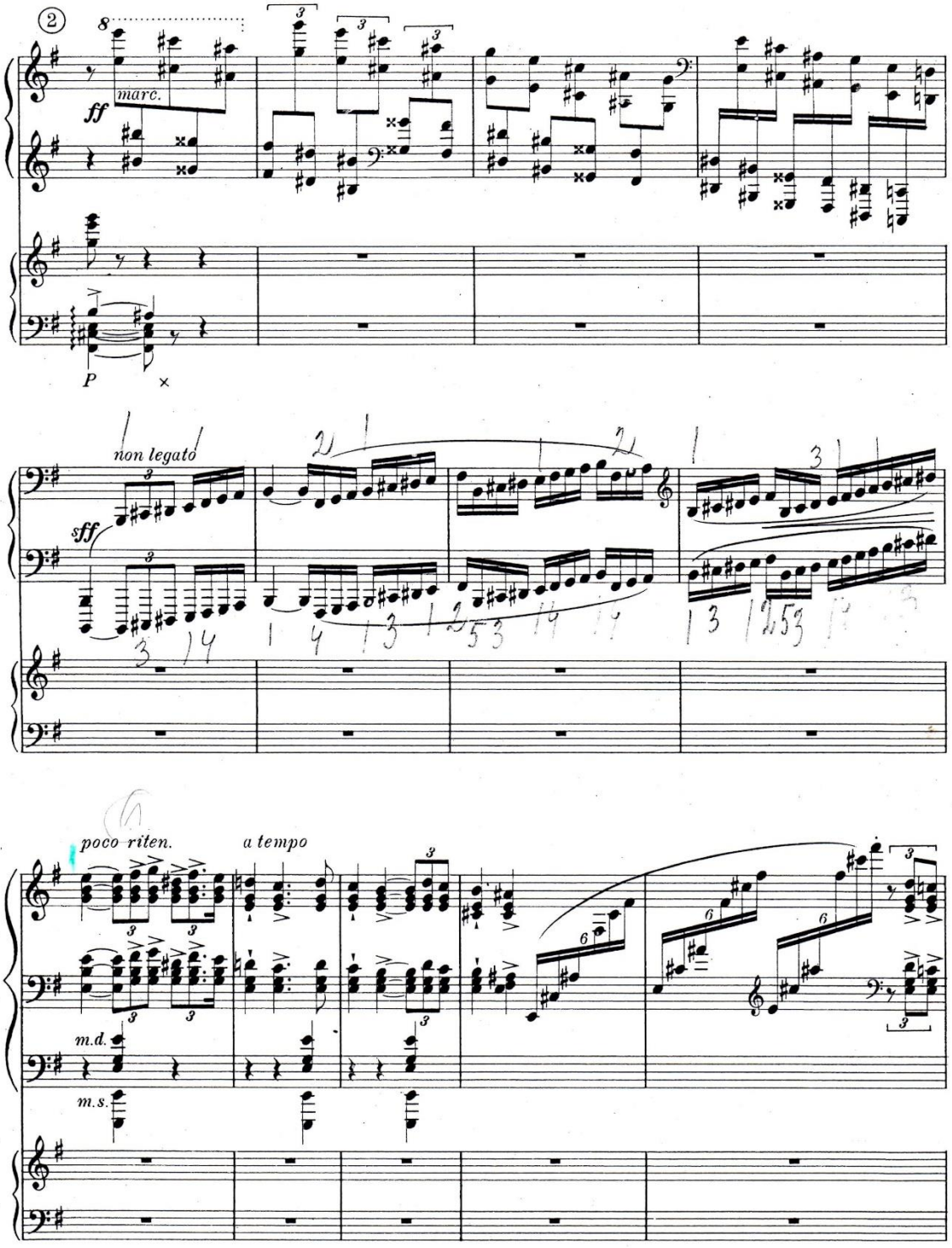
②
8
marc.
ff
P
non legato
sff
poco riten.
a tempo
m.d.
m.s.

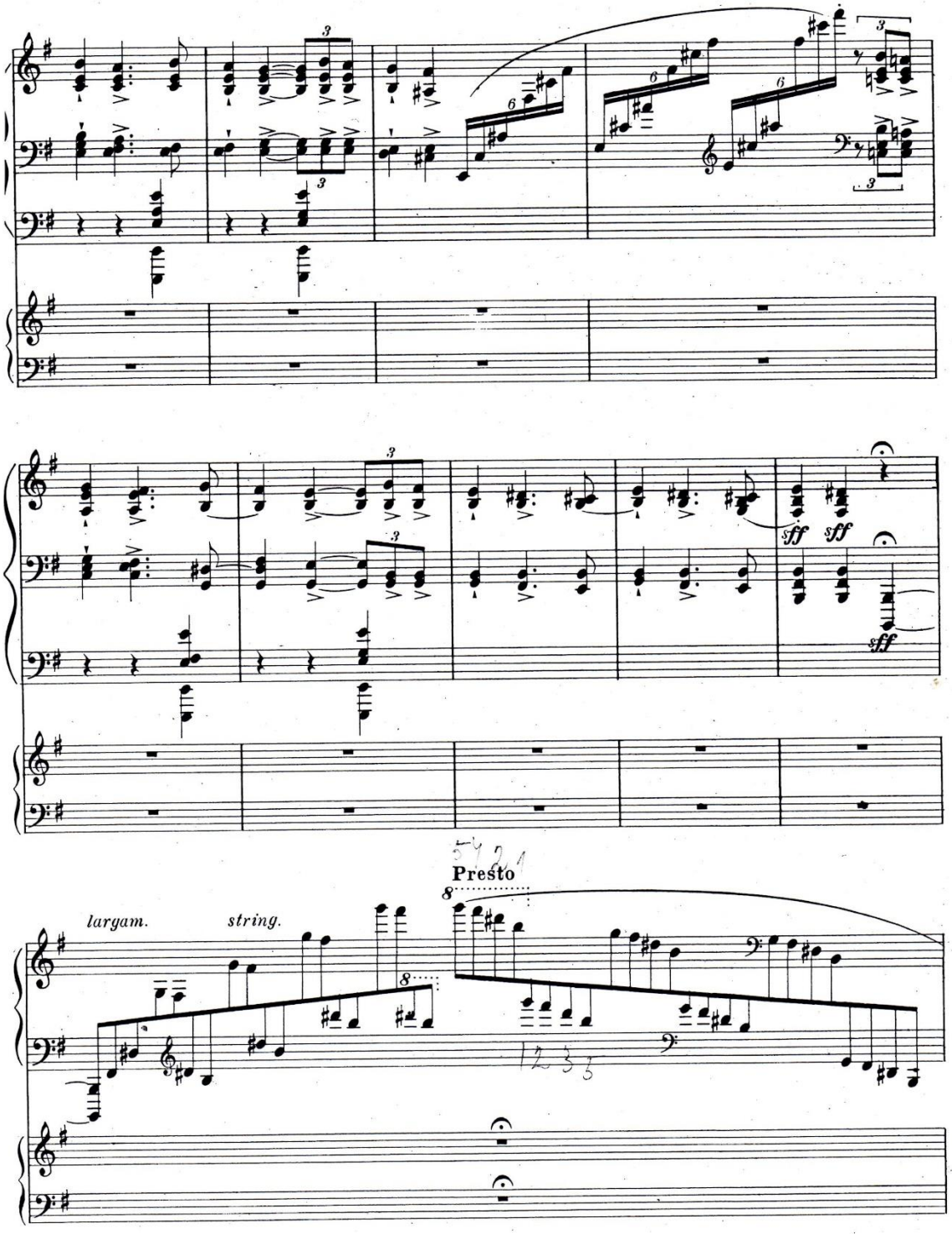
Presto
largam.
string.
sff
sff
sff

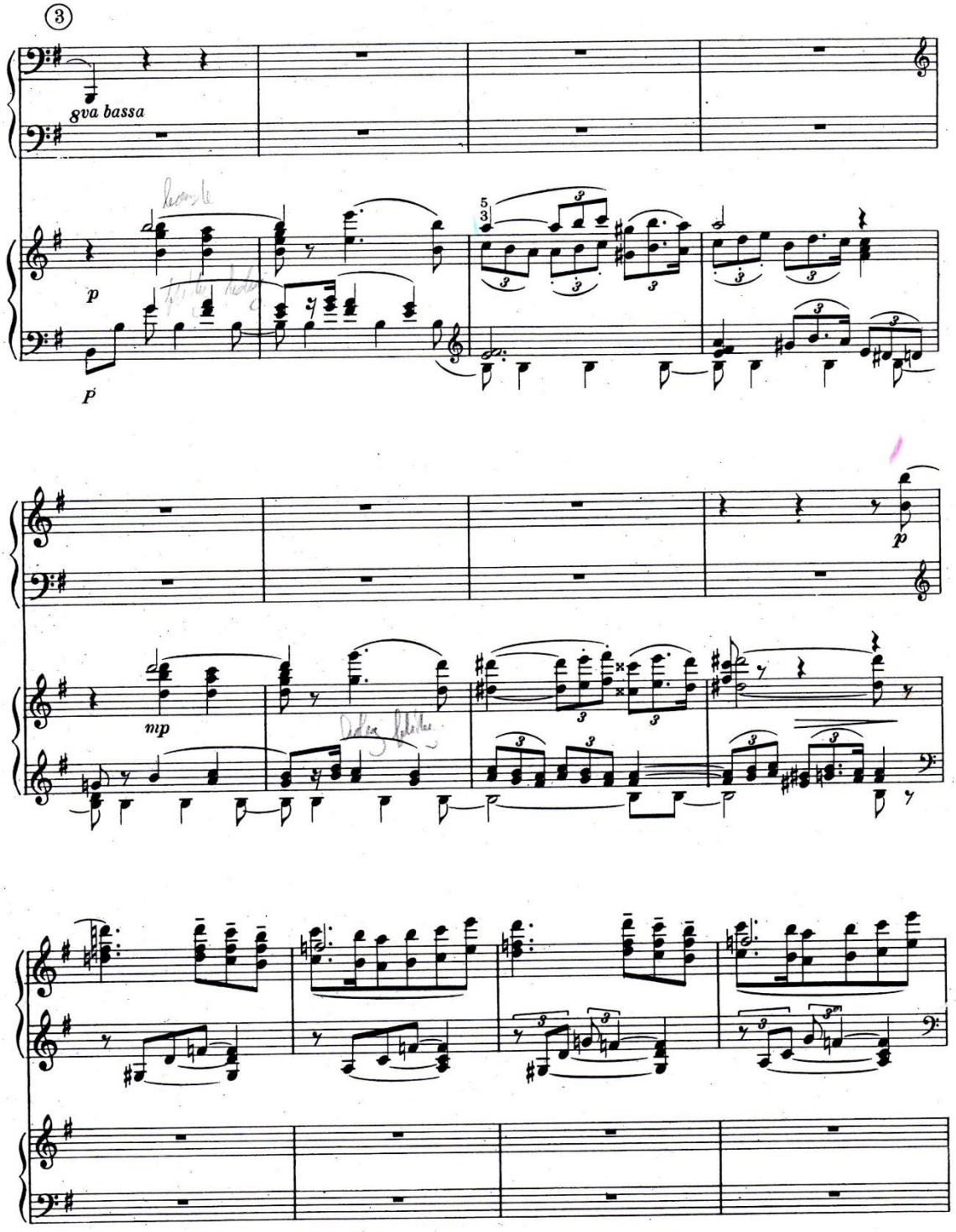

M 283

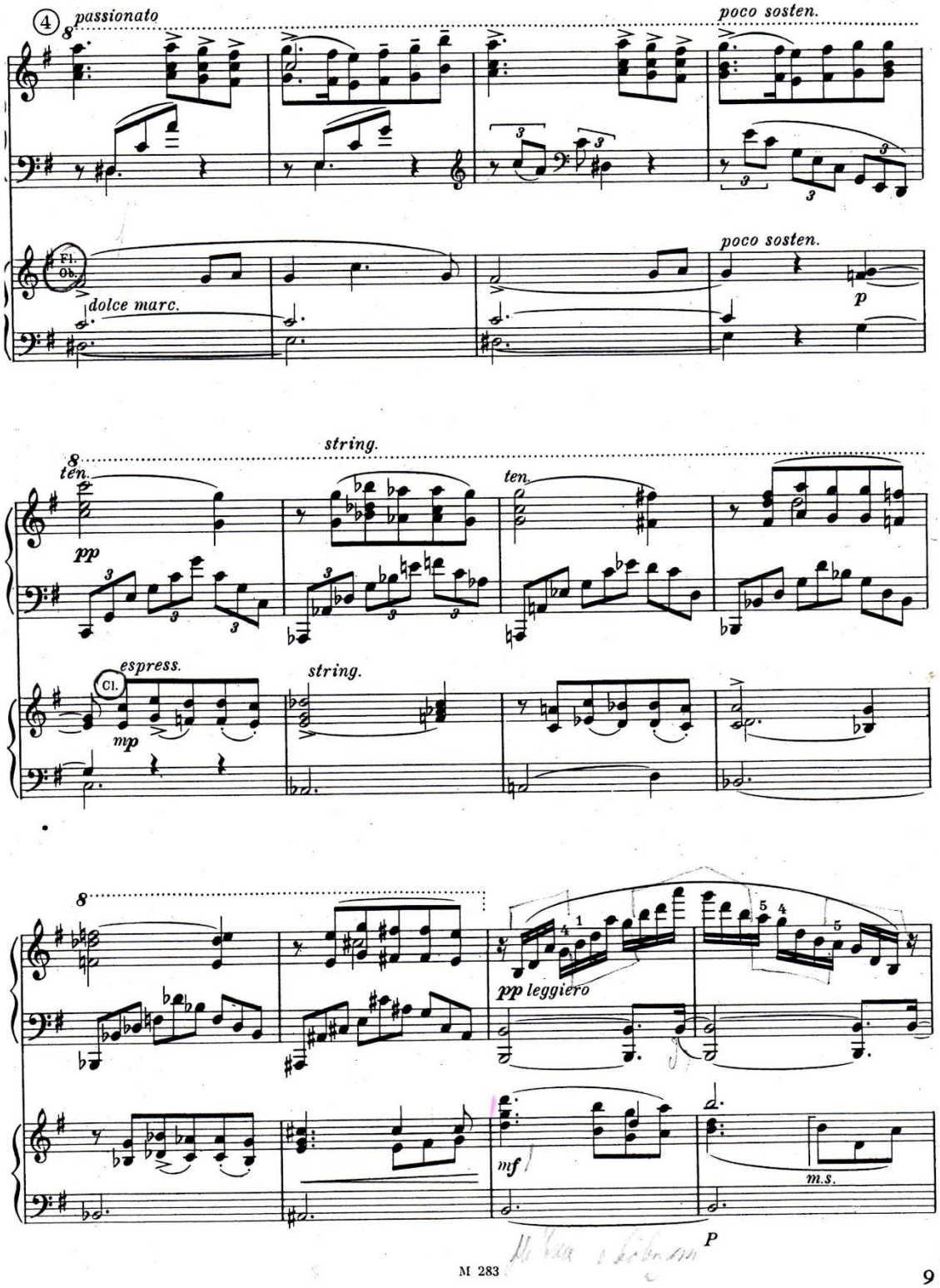
4
passionato
poco sosten.
Fl.
Ob.
dolce marc.
poco sosten.
p
string.
ten.
pp
ten.
espress.
Cl.
mp
string.
pp leggiero
mf
m.s.
P

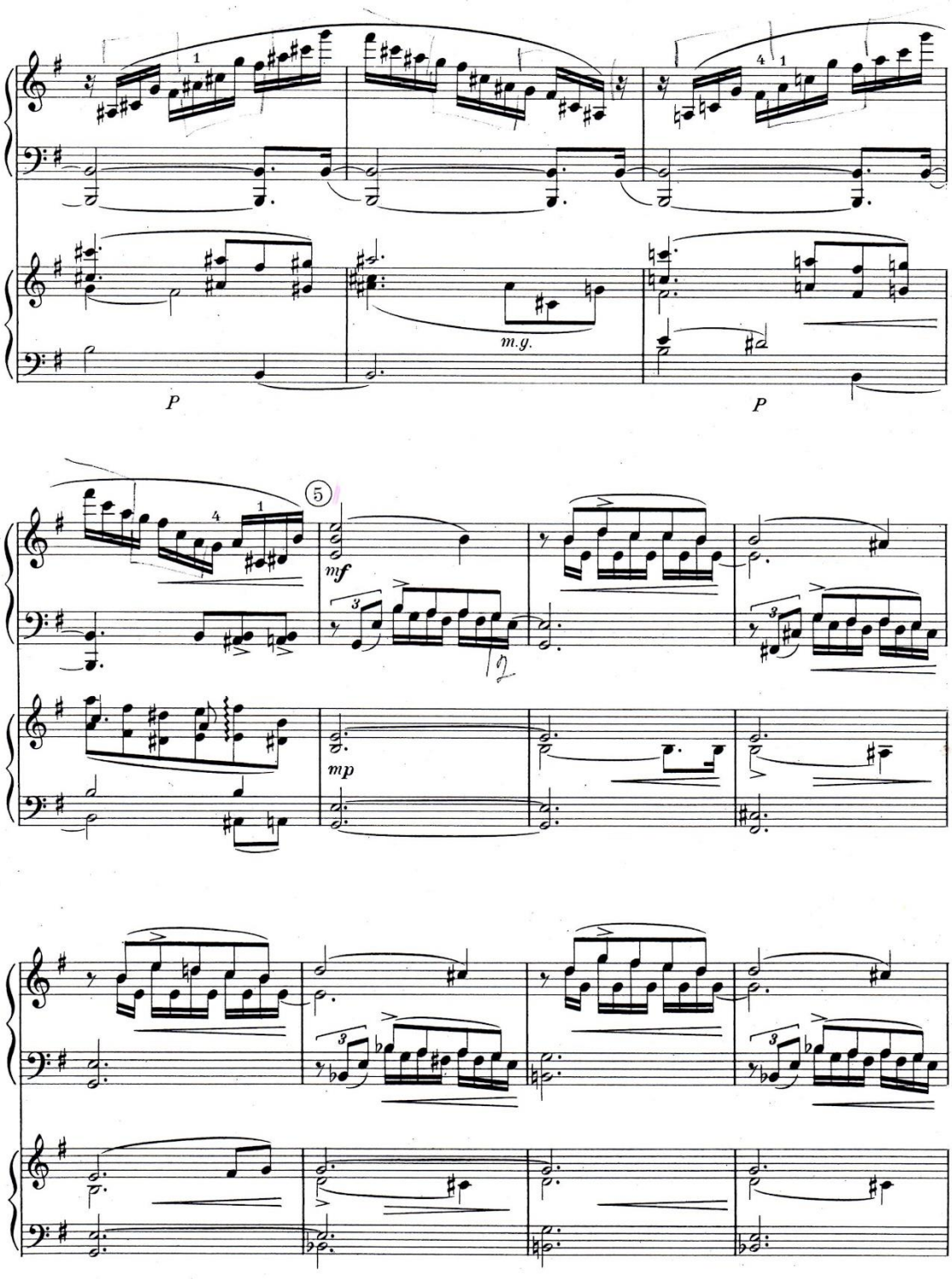
m.g.
P
P
5
mf
mp

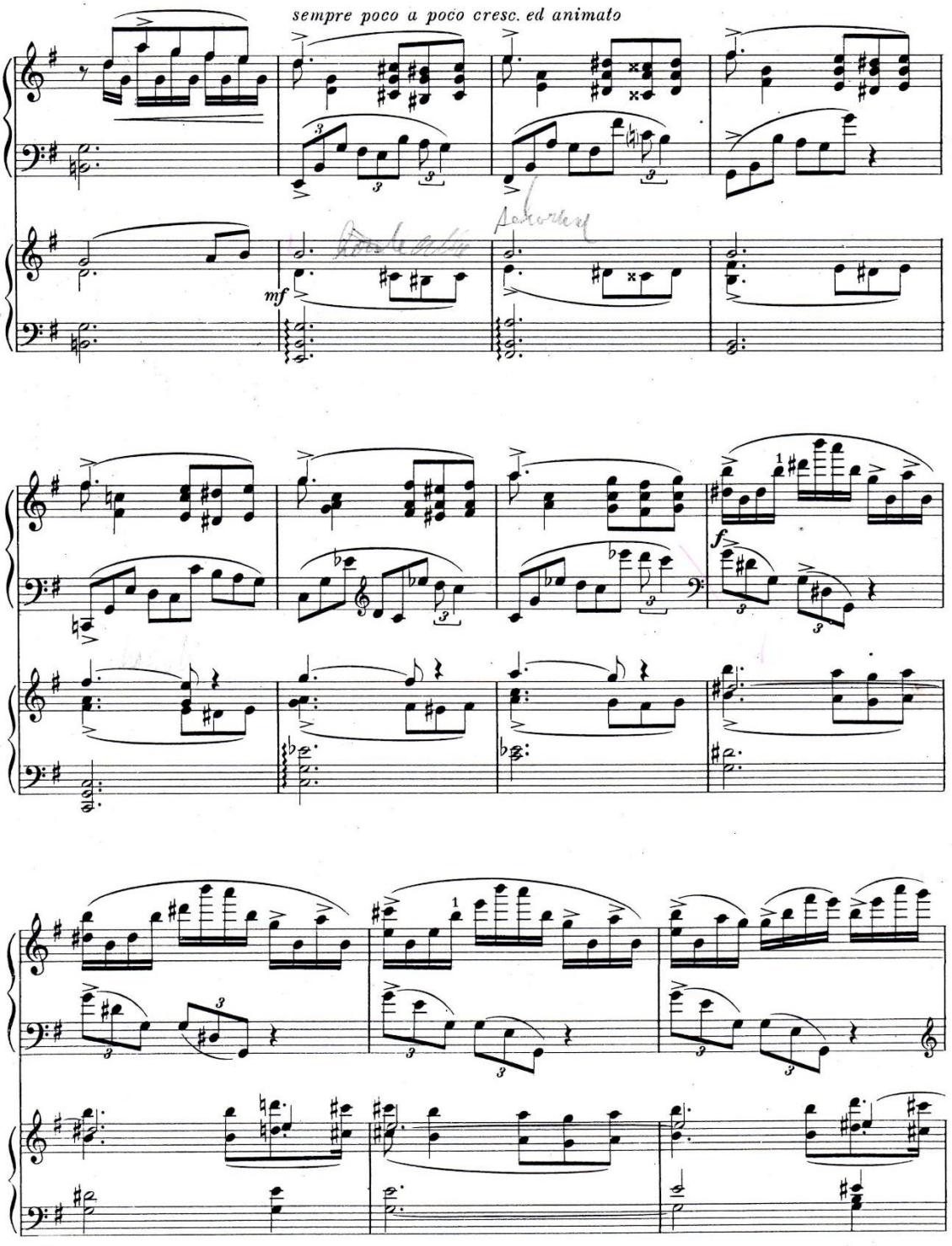
sempre poco a poco cresc. ed animato
mf
f

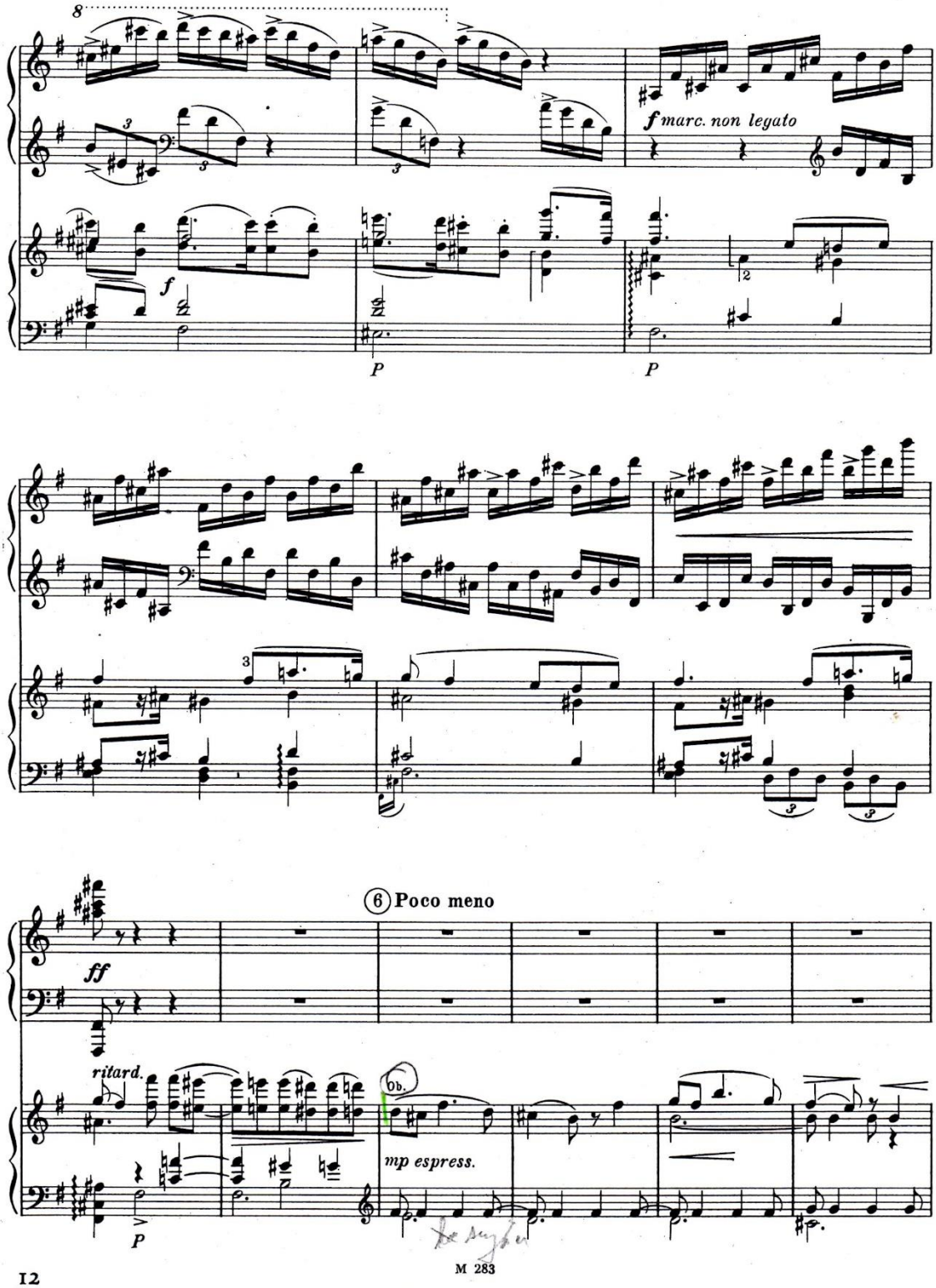
8
f marc. non legato
f
P
P
6 Poco meno
ff
ritard.
ob.
mp espress.
P

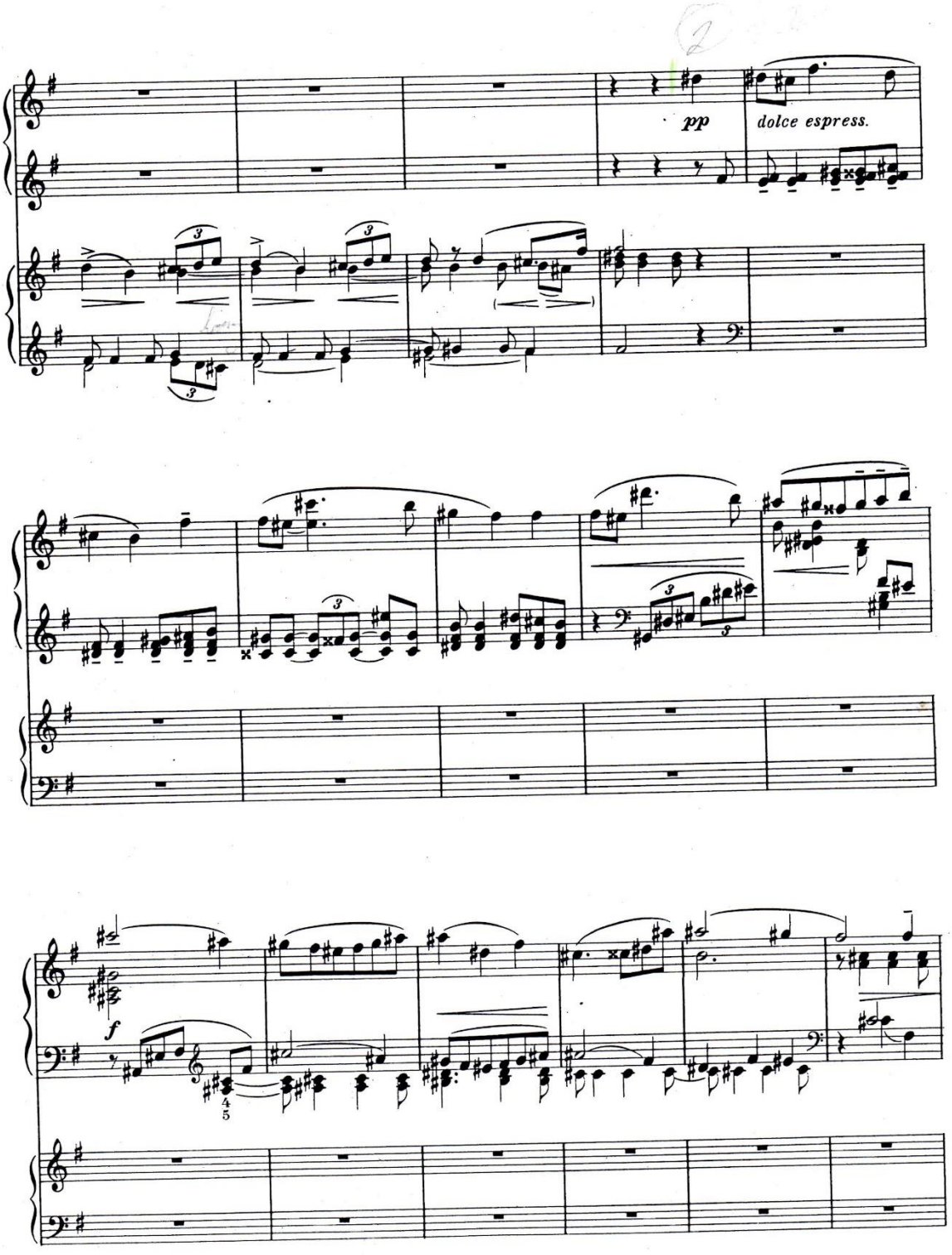
pp
dolce espress.
f

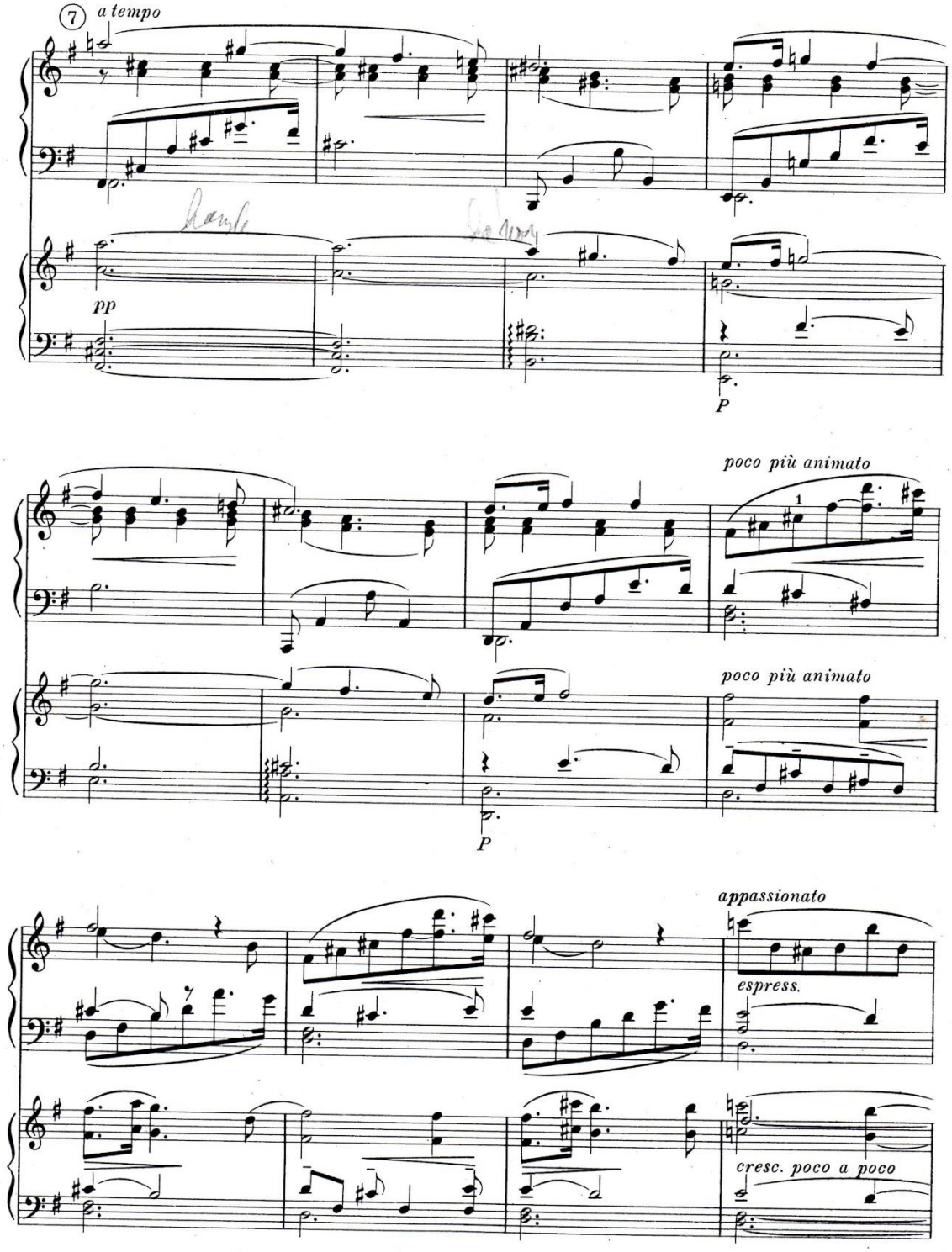
7
a tempo
pp
P
poco più animato
1
poco più animato
p
appassionato
espress.
cresc. poco a poco

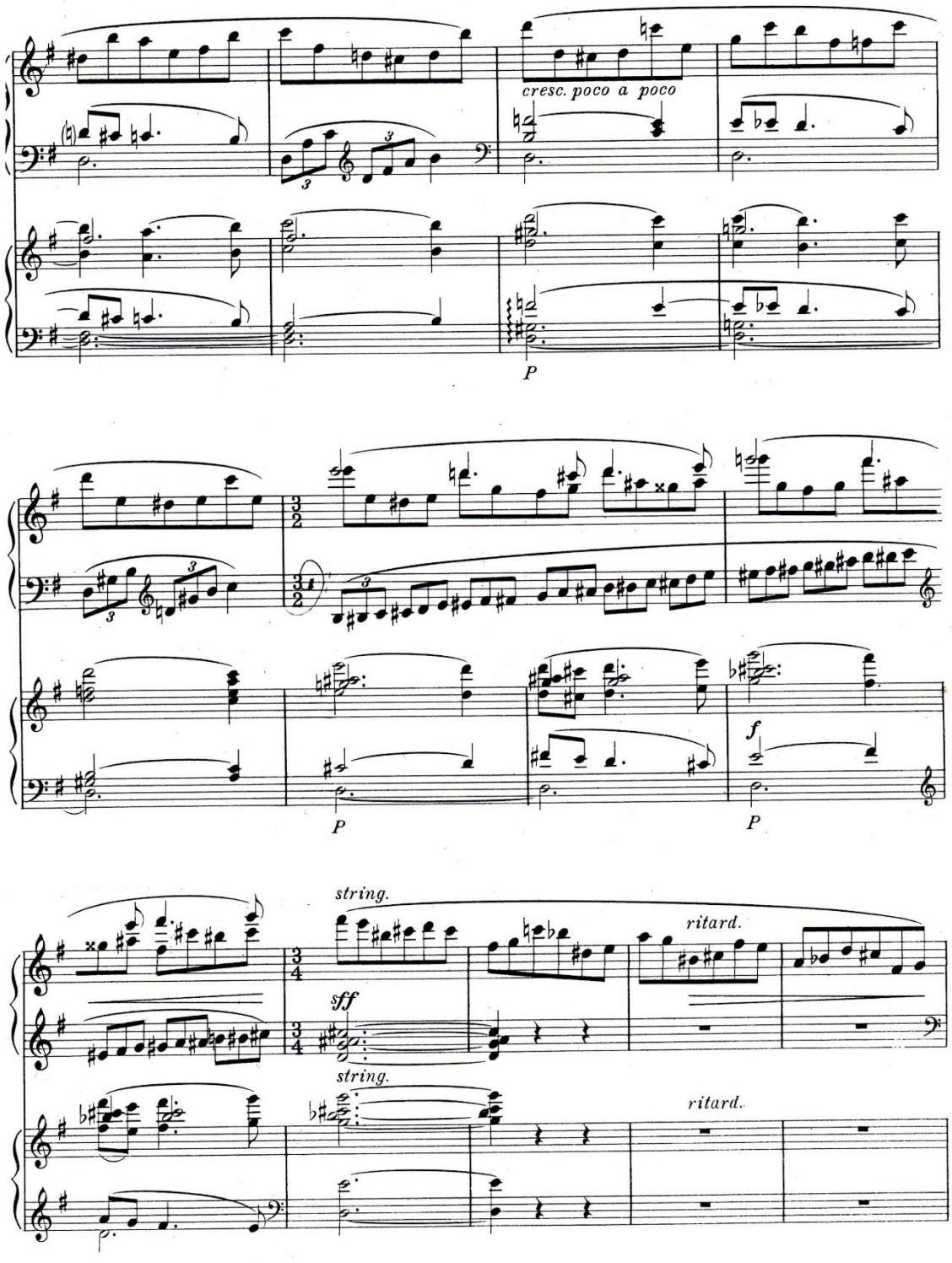
cresc. poco a poco
P
P
f
P
string.
ritard.
sff
string.
ritard.

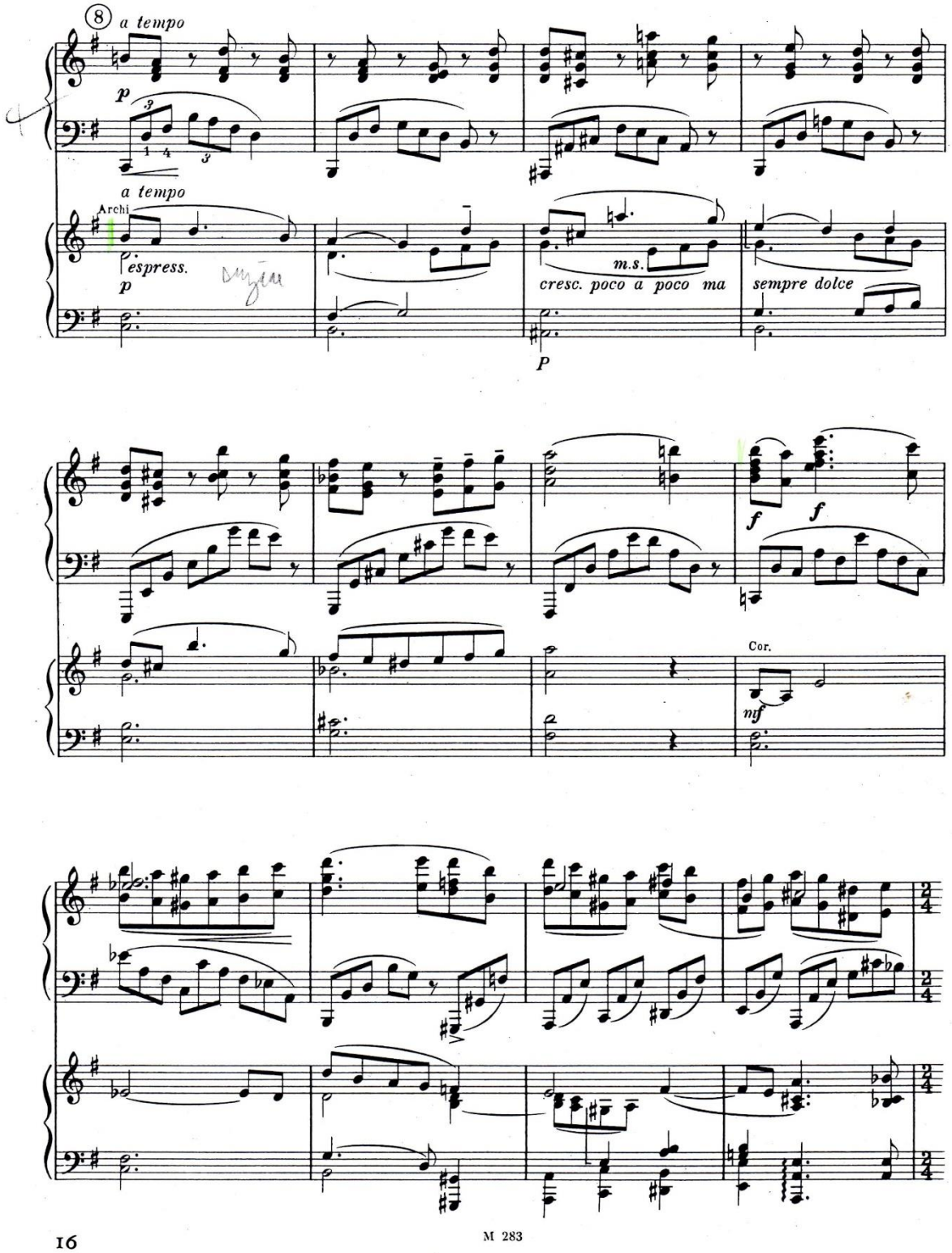
8
a tempo
p
a tempo
Archi
espress.
p
m.s.
cresc. poco a poco ma
sempre dolce
P
f
f
Cor.
mf

M 283

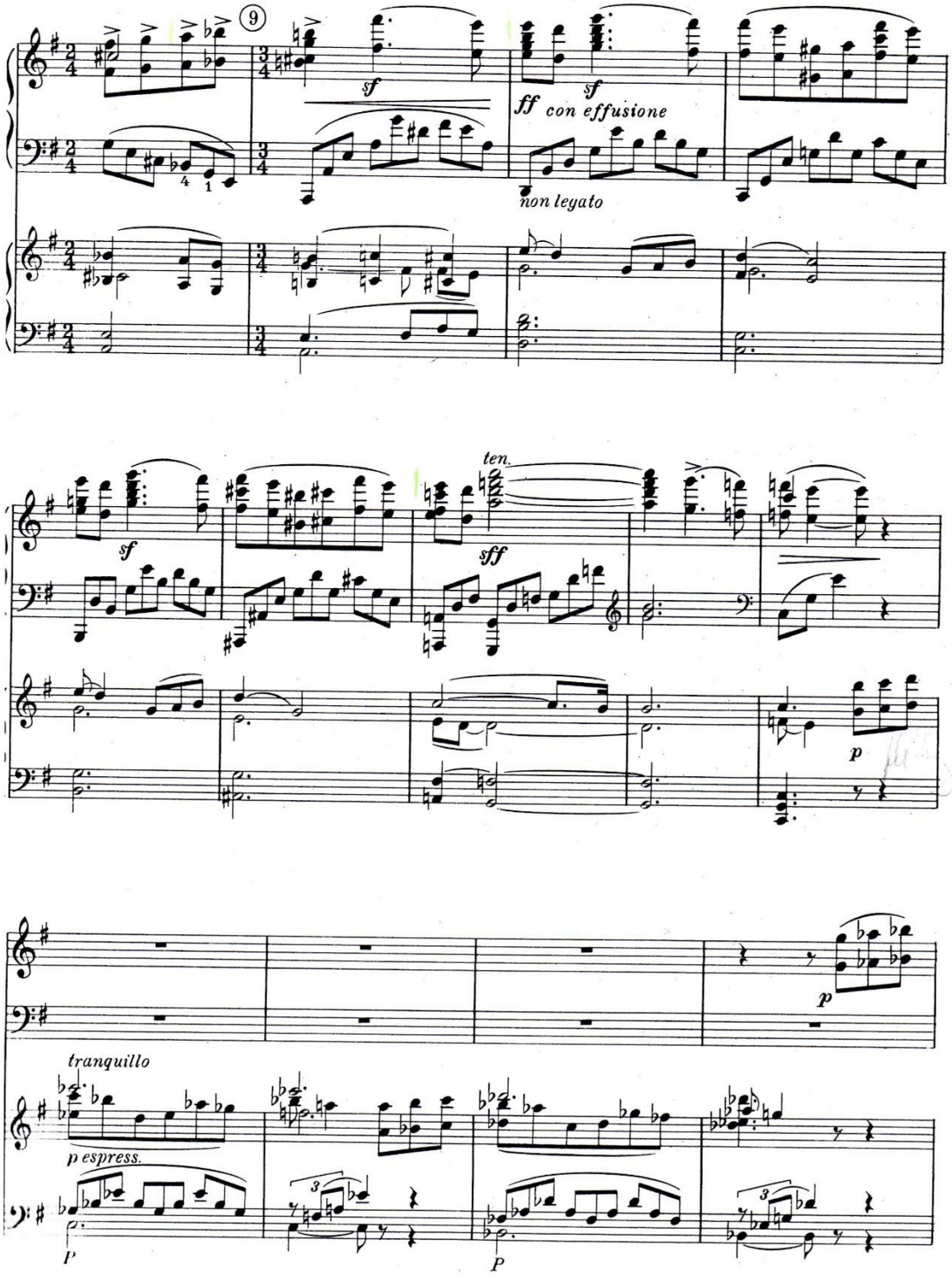
9
sf
sf
ff con effusione
non legato
ten.
sff
p
p
tranquillo
p espress.
P
P

M 283

17

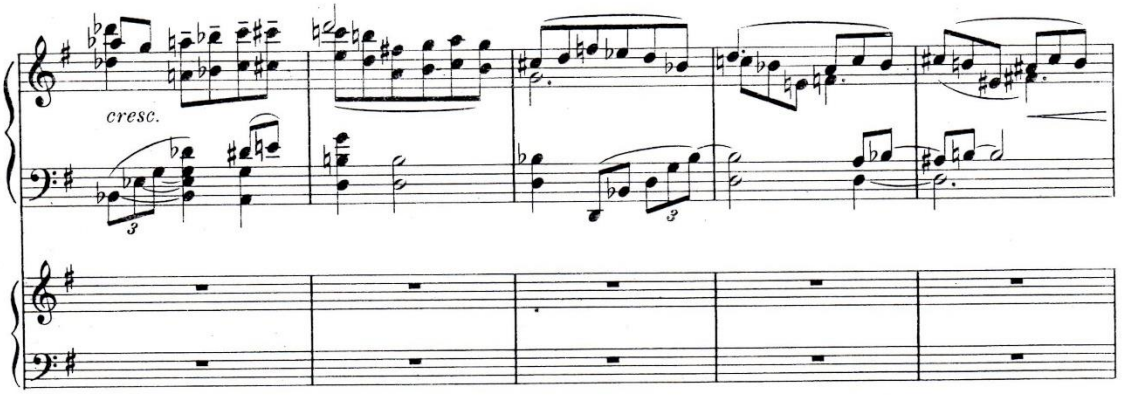
cresc.

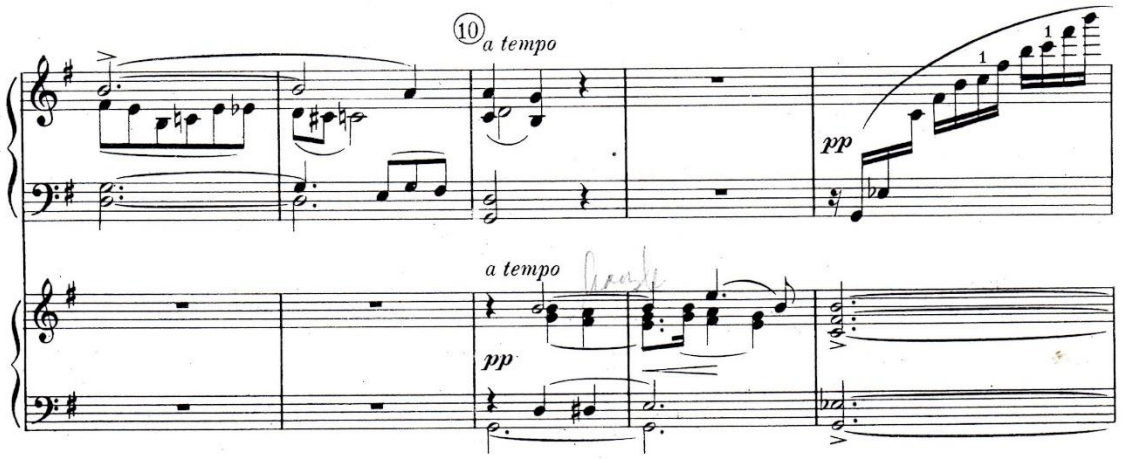
10
a tempo
pp
a tempo
pp

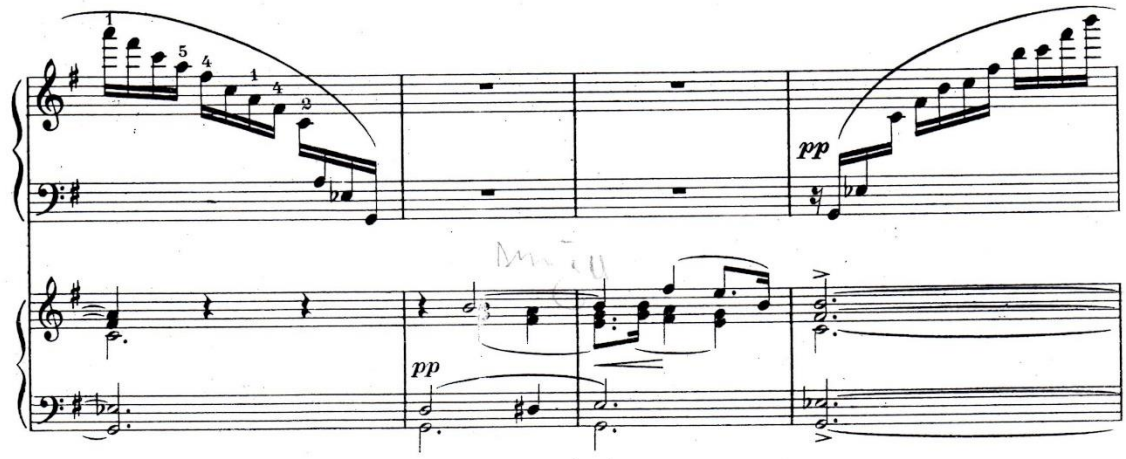
pp
pp

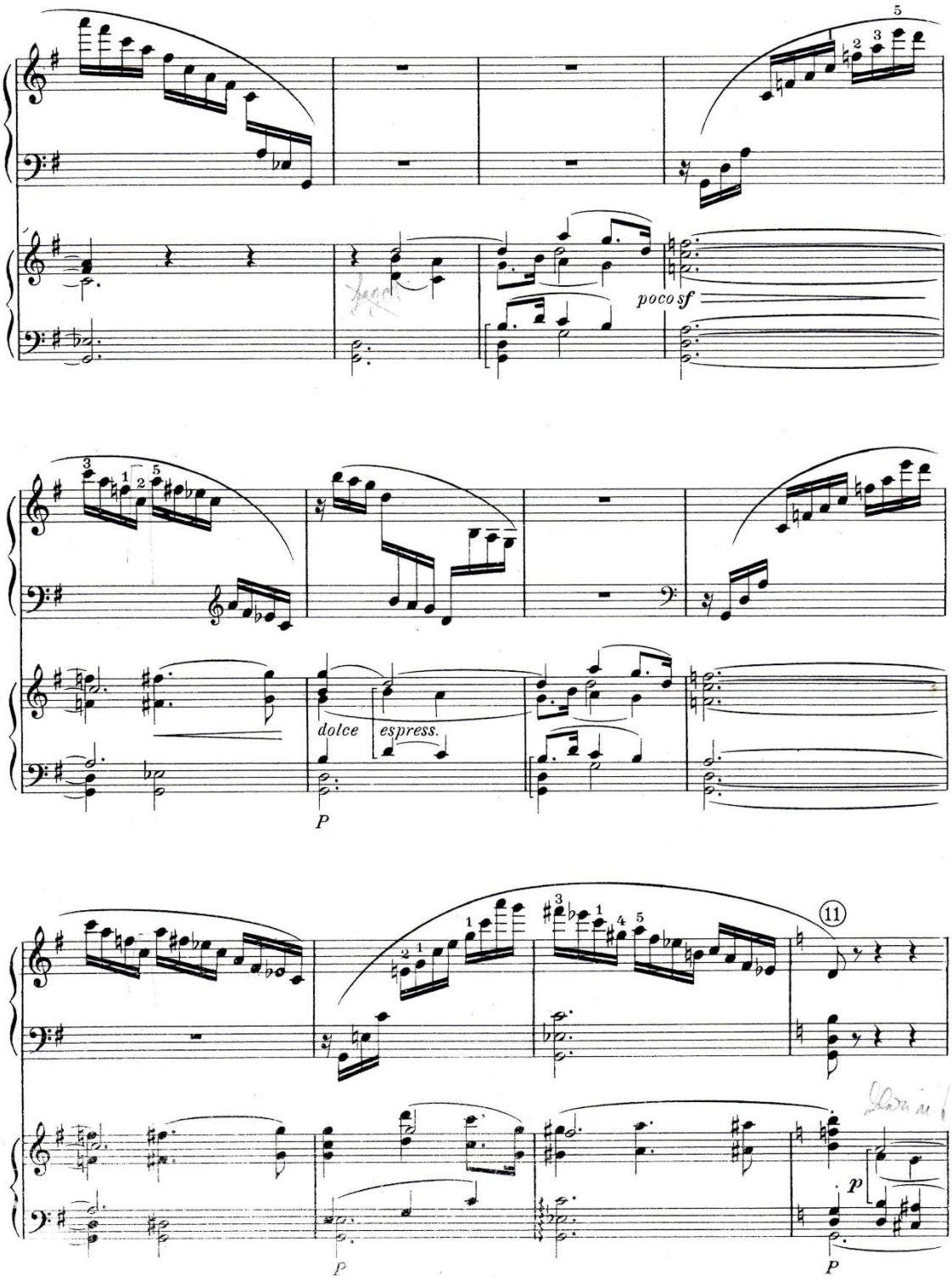
poco sf
dolce
espress.
P
11
p
P
P

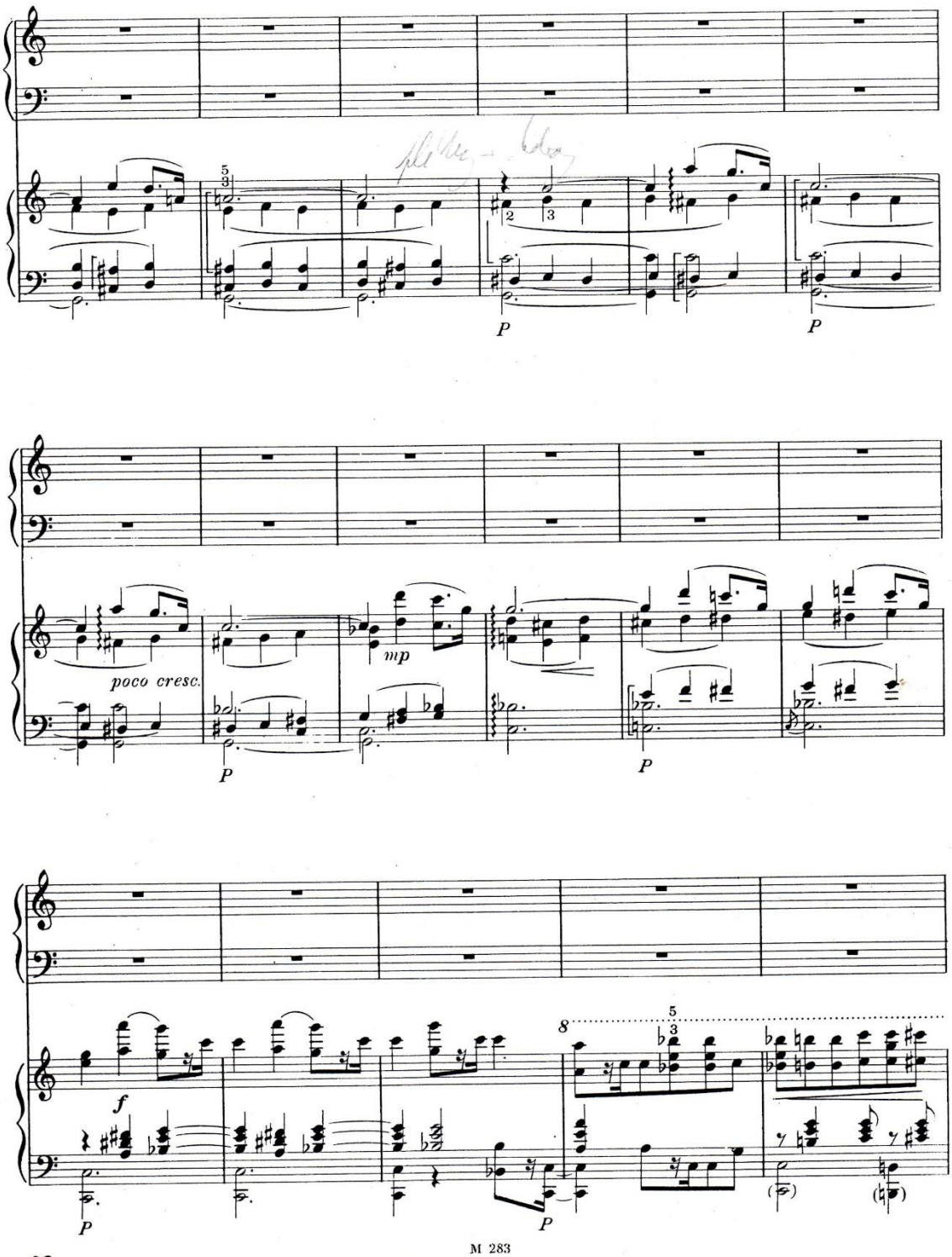

20

M 283

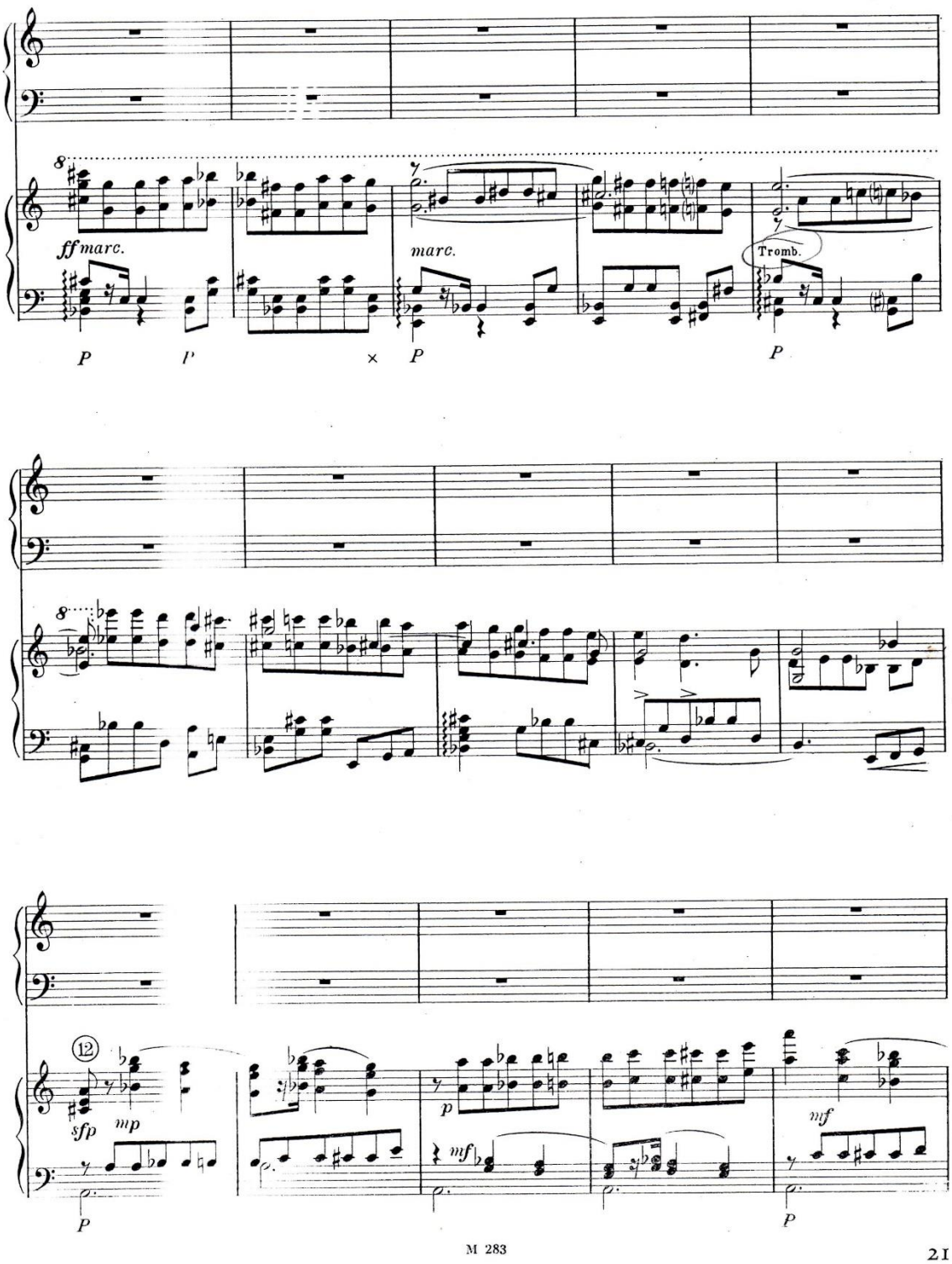
ff marc.
marc.
Tromb.
P
P
P
P
sfp
mp
p
mf
mf
P
P

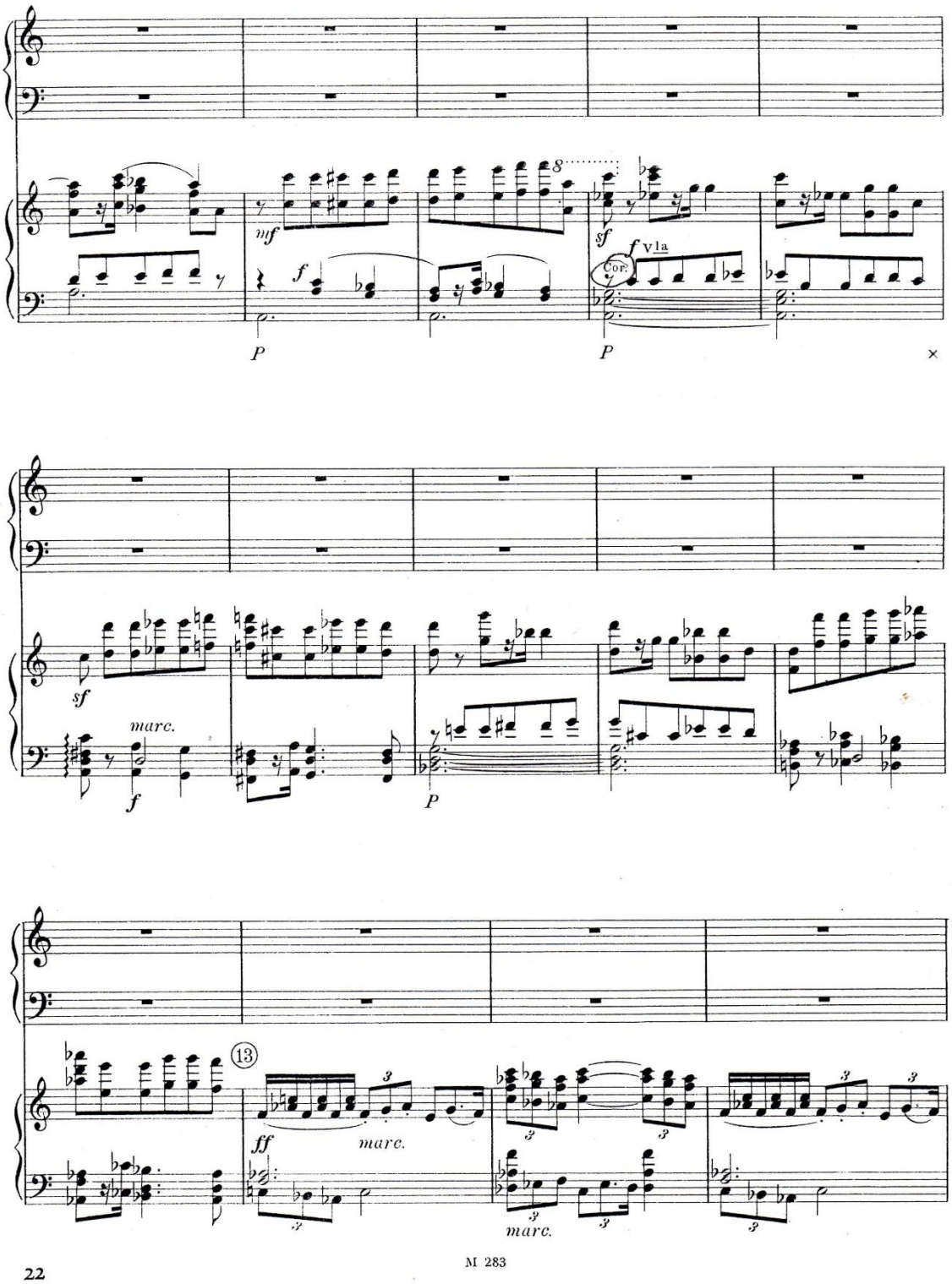

22

M 283

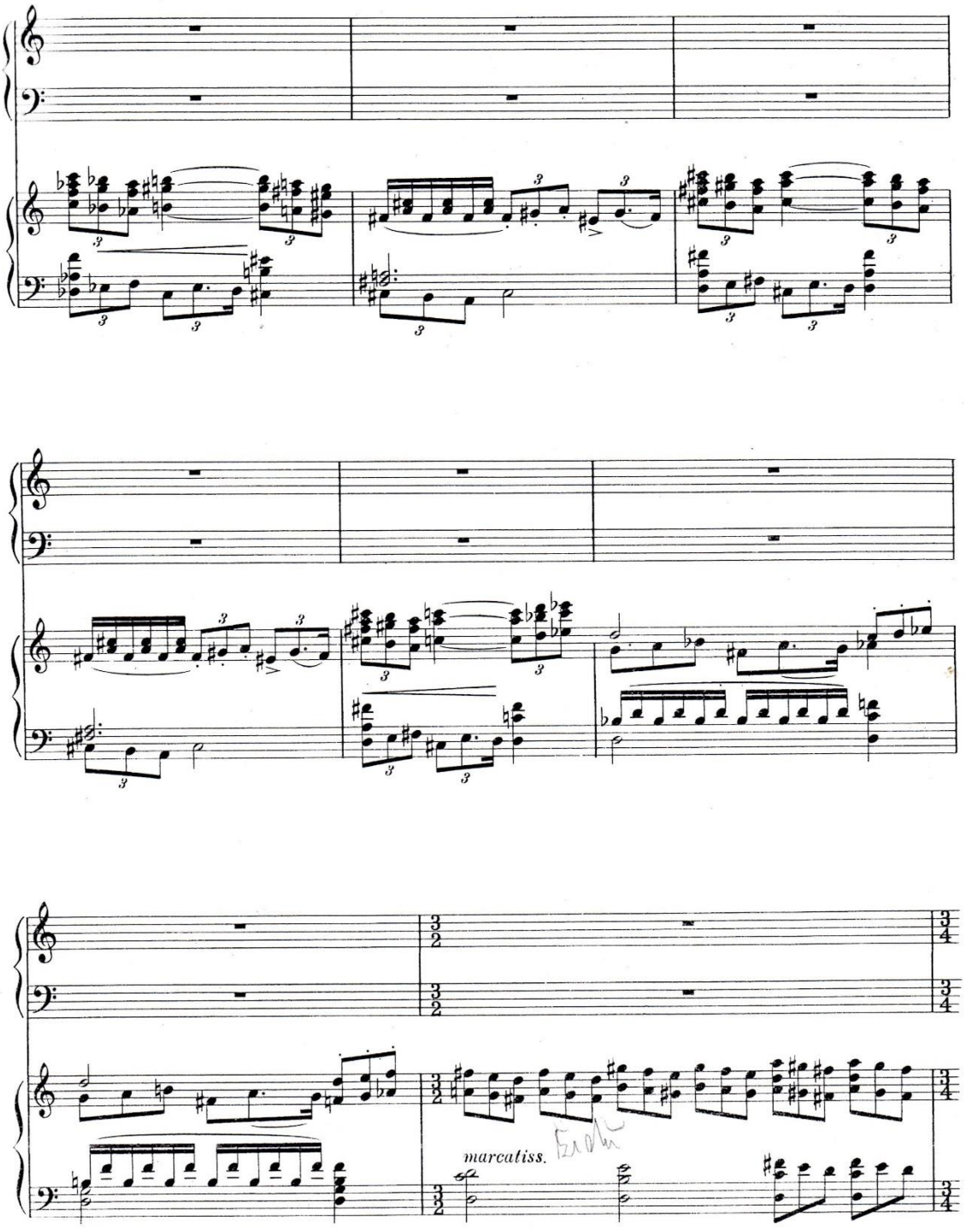
marcatiss.

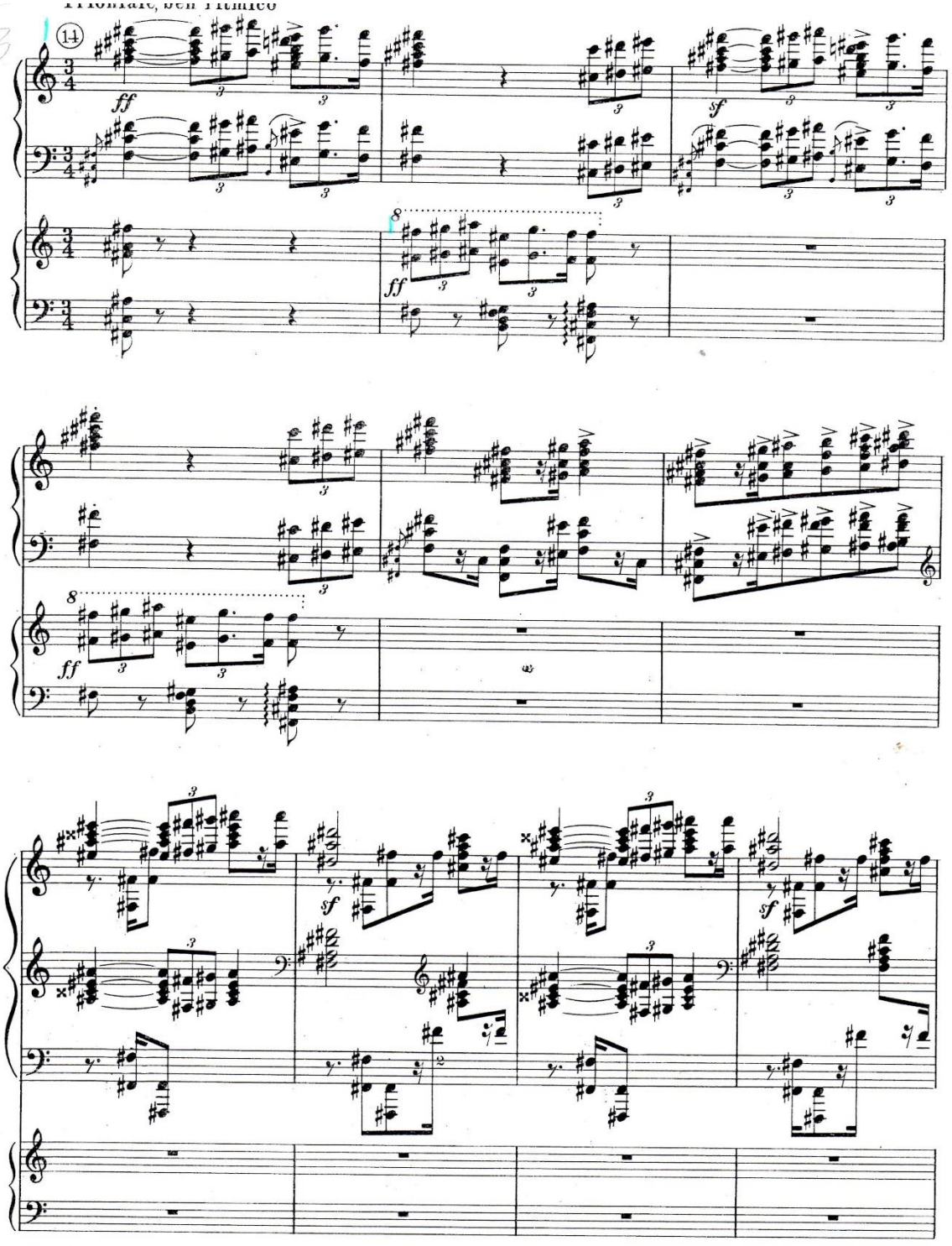
14
ff
sf
8
ff
8
ff
sf
sf

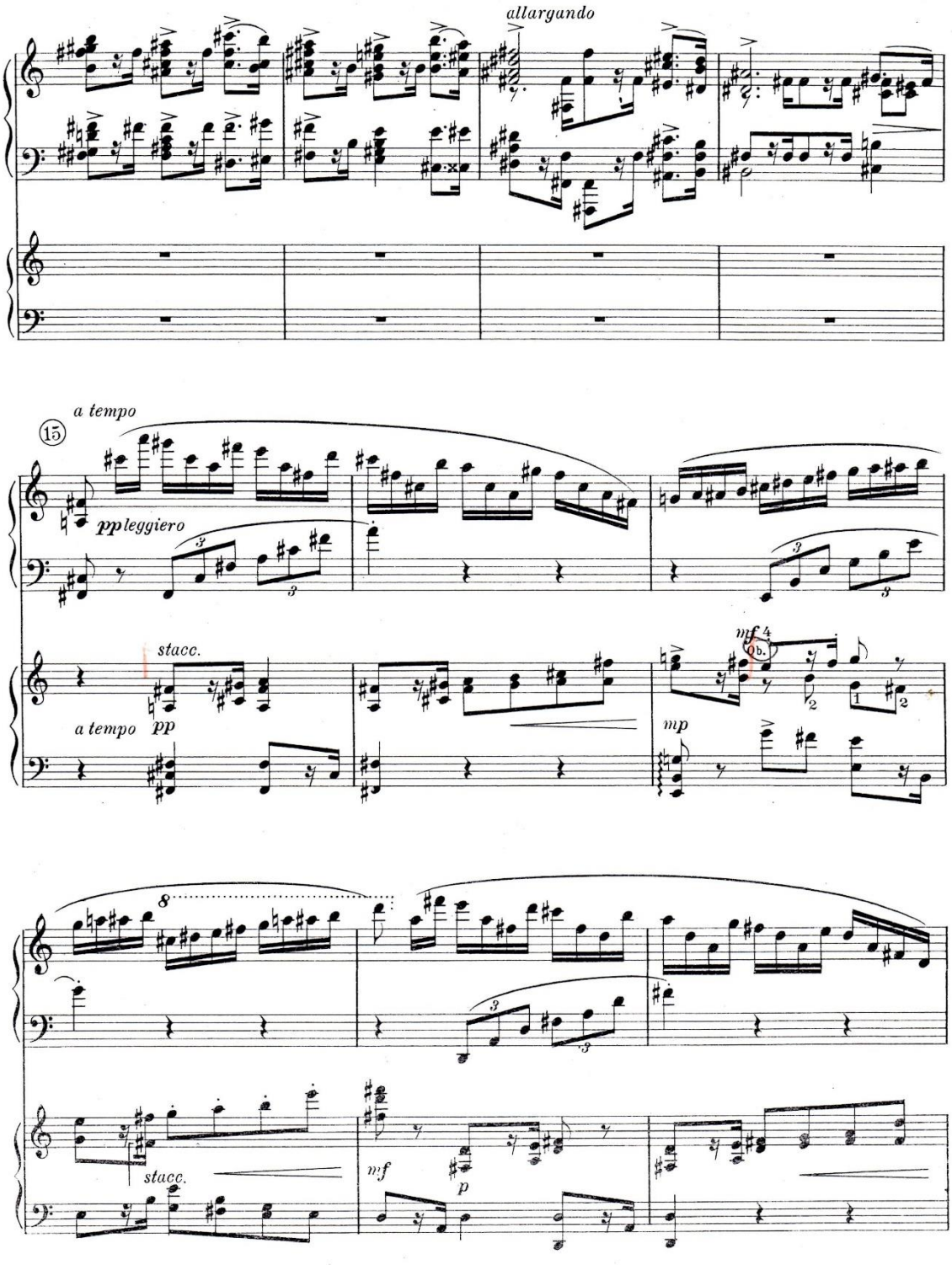
allargando
a tempo
15
pp leggiero
stacc.
a tempo pp
mf 4
mp
8
stacc.
mf
p

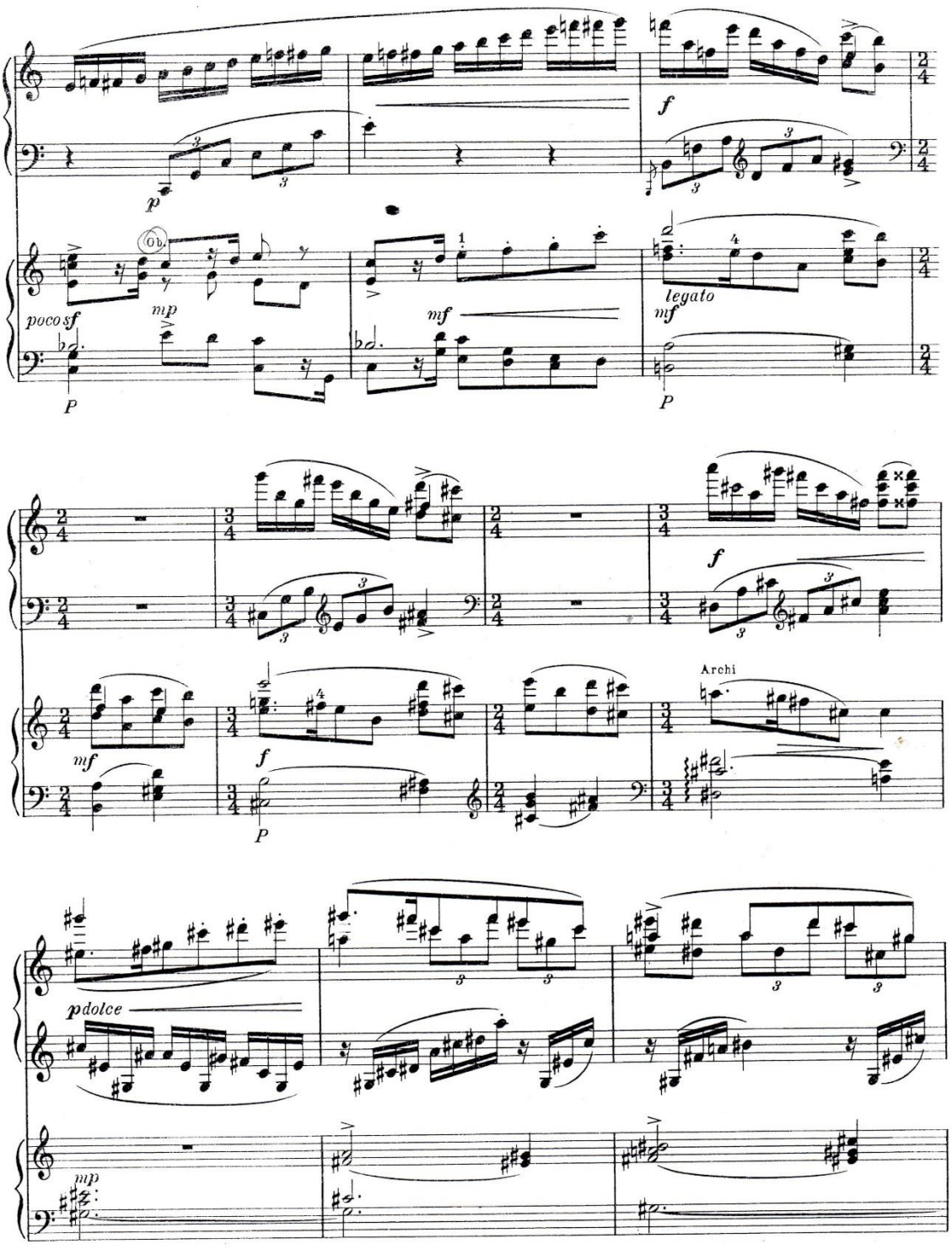
p
f
poco sf
mp
mf
legato
mf
P
mf
f
P
Archi
pdolce
mp

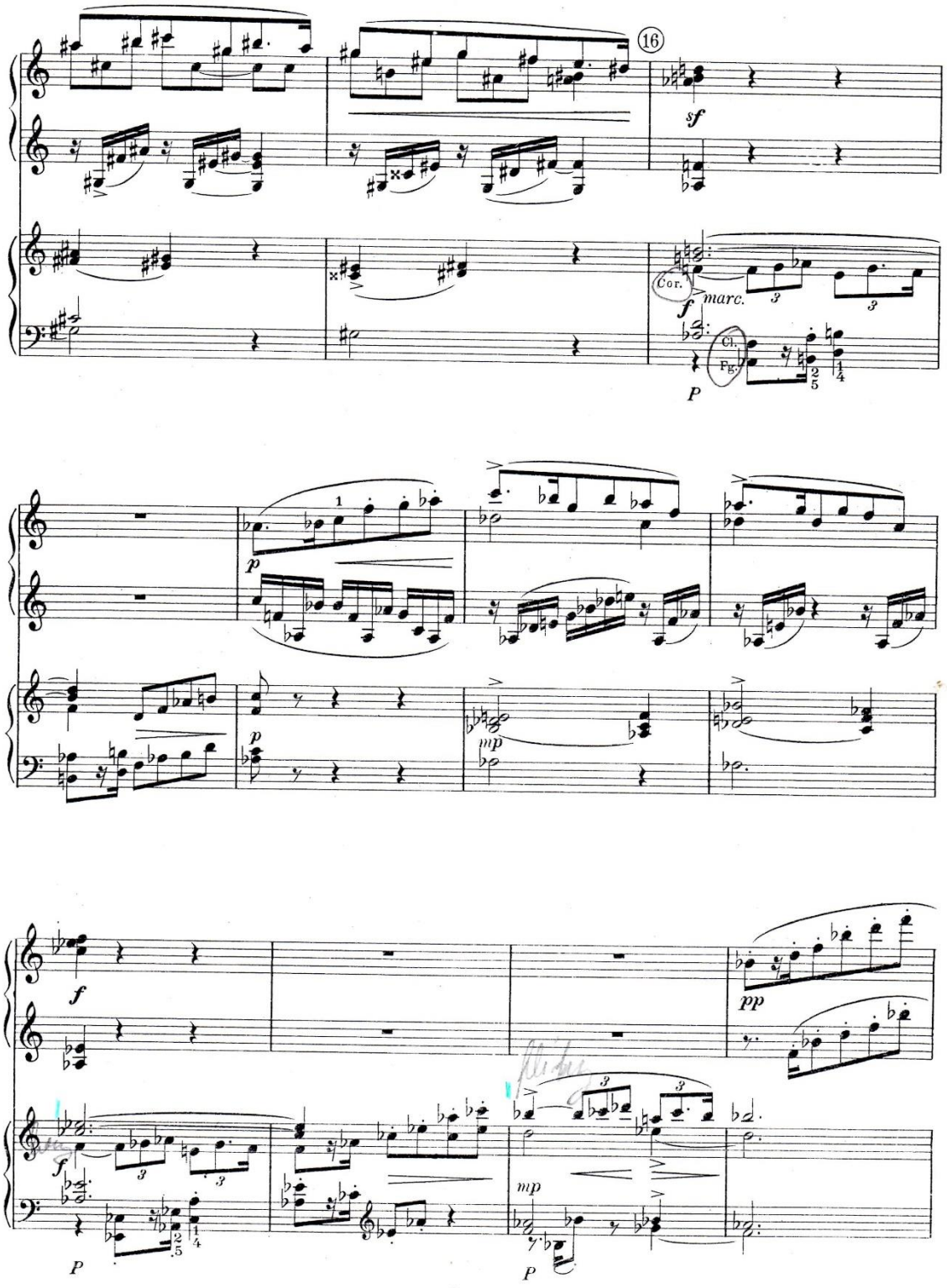
16
sf
Cor.
f
marc.
Cl.
Fg.
P
p
mp
f
pp
P
mp
P

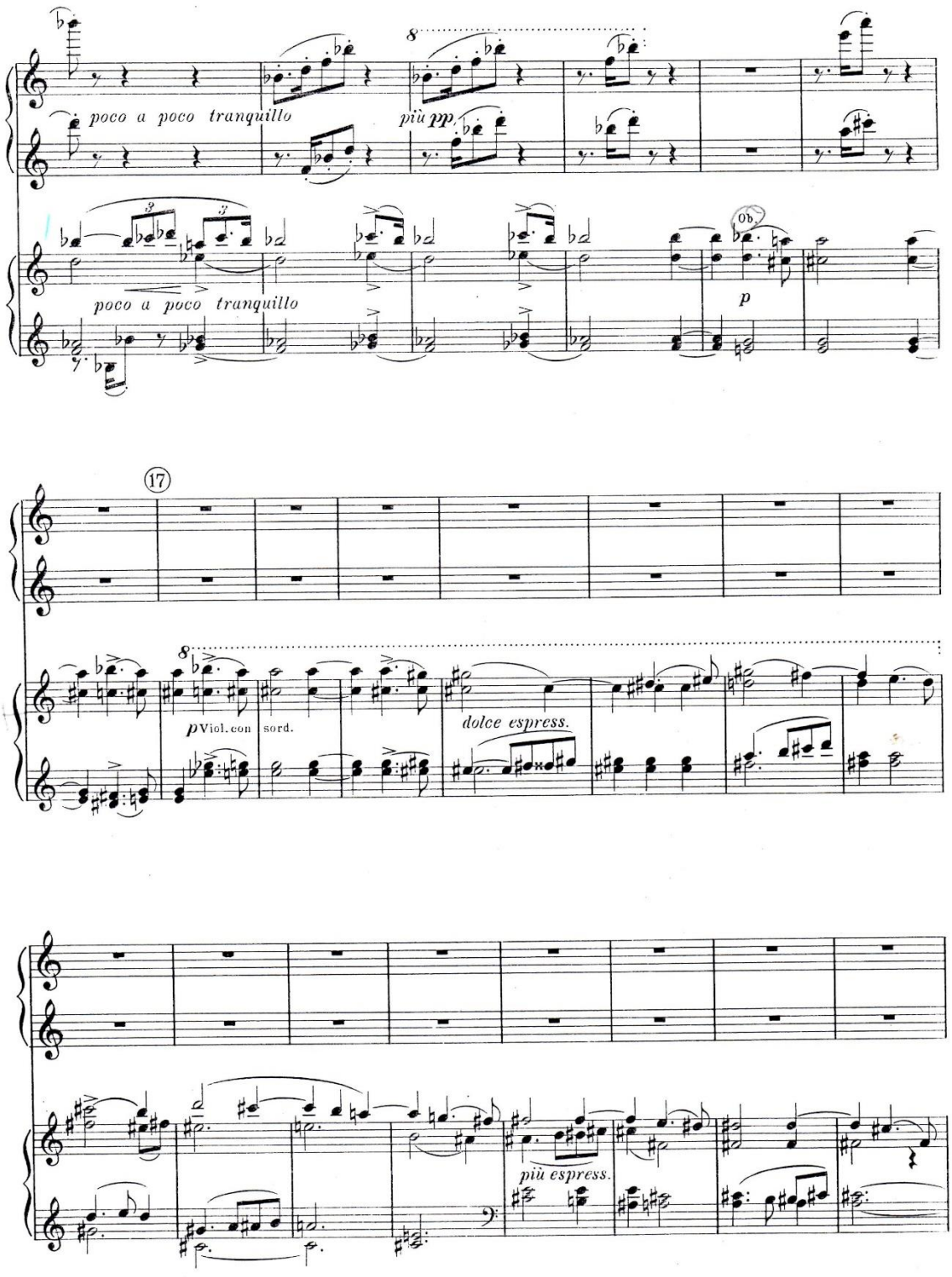
poco a poco tranquillo
più pp
poco a poco tranquillo
Ob.
p
17
p Viol. con sord.
dolce espress.
più espress.

M 283

Příloha č. 9 - Koncert pro klavír a orchestr e moll, Andante con sentimento

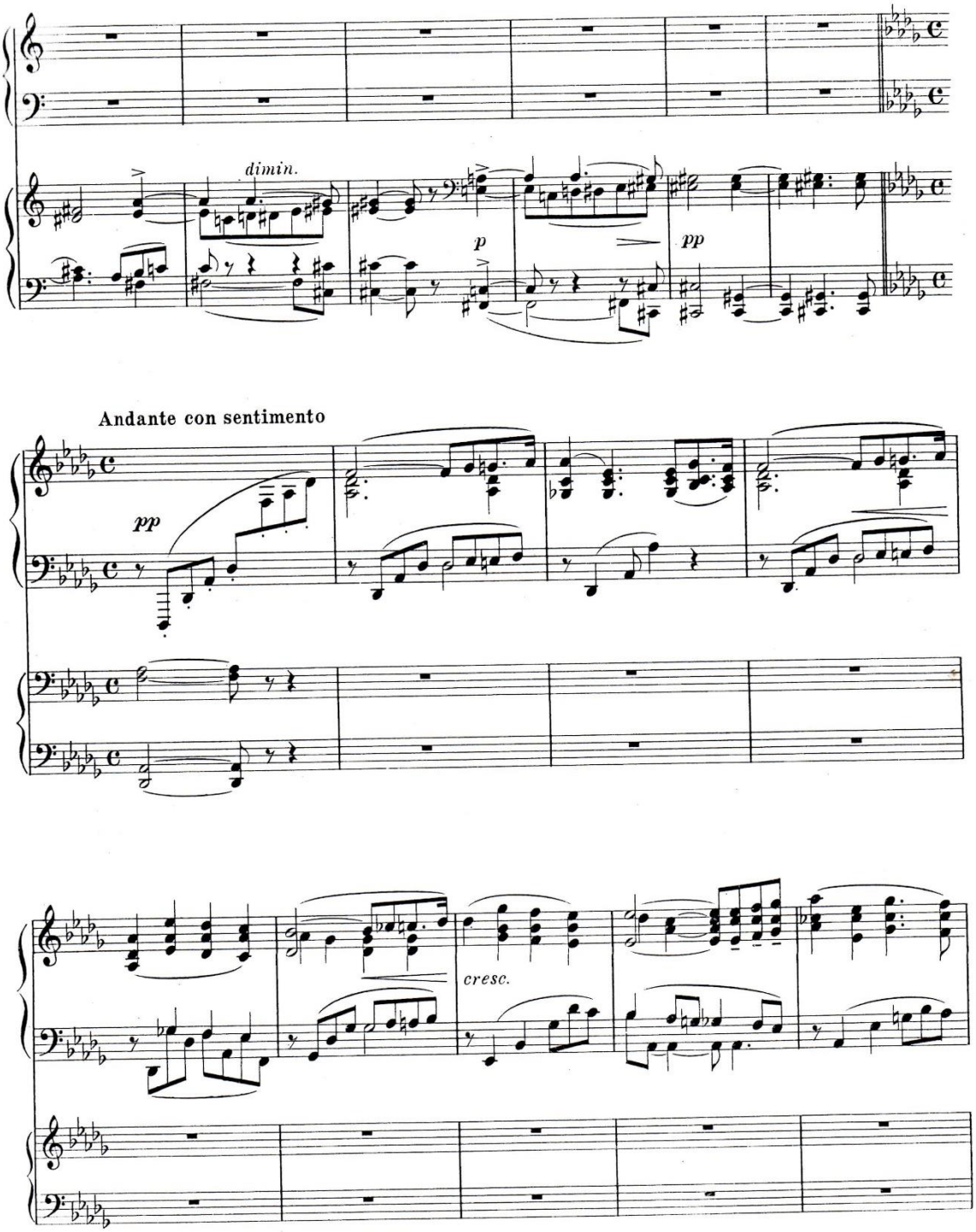

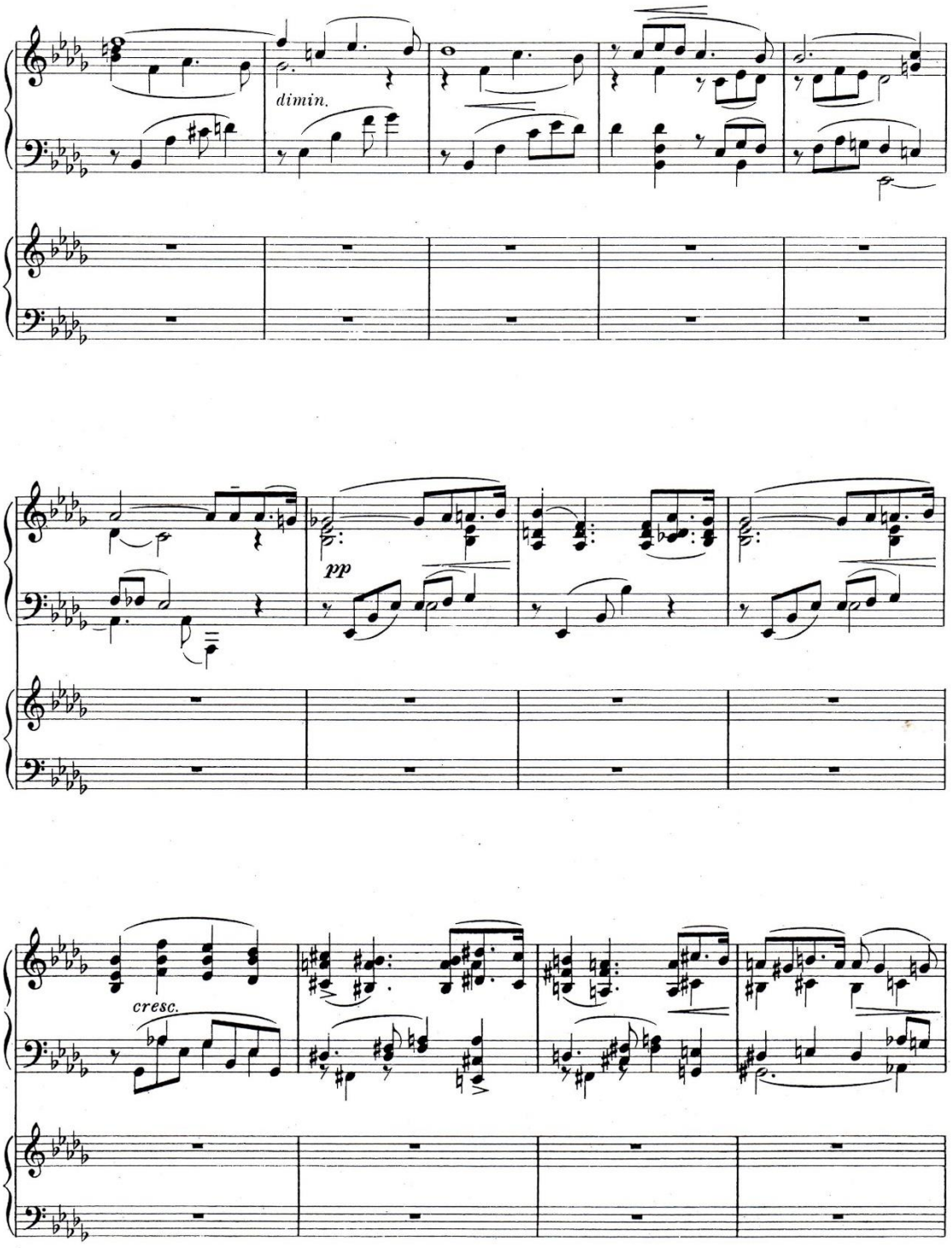
dimin.
pp
cresc.

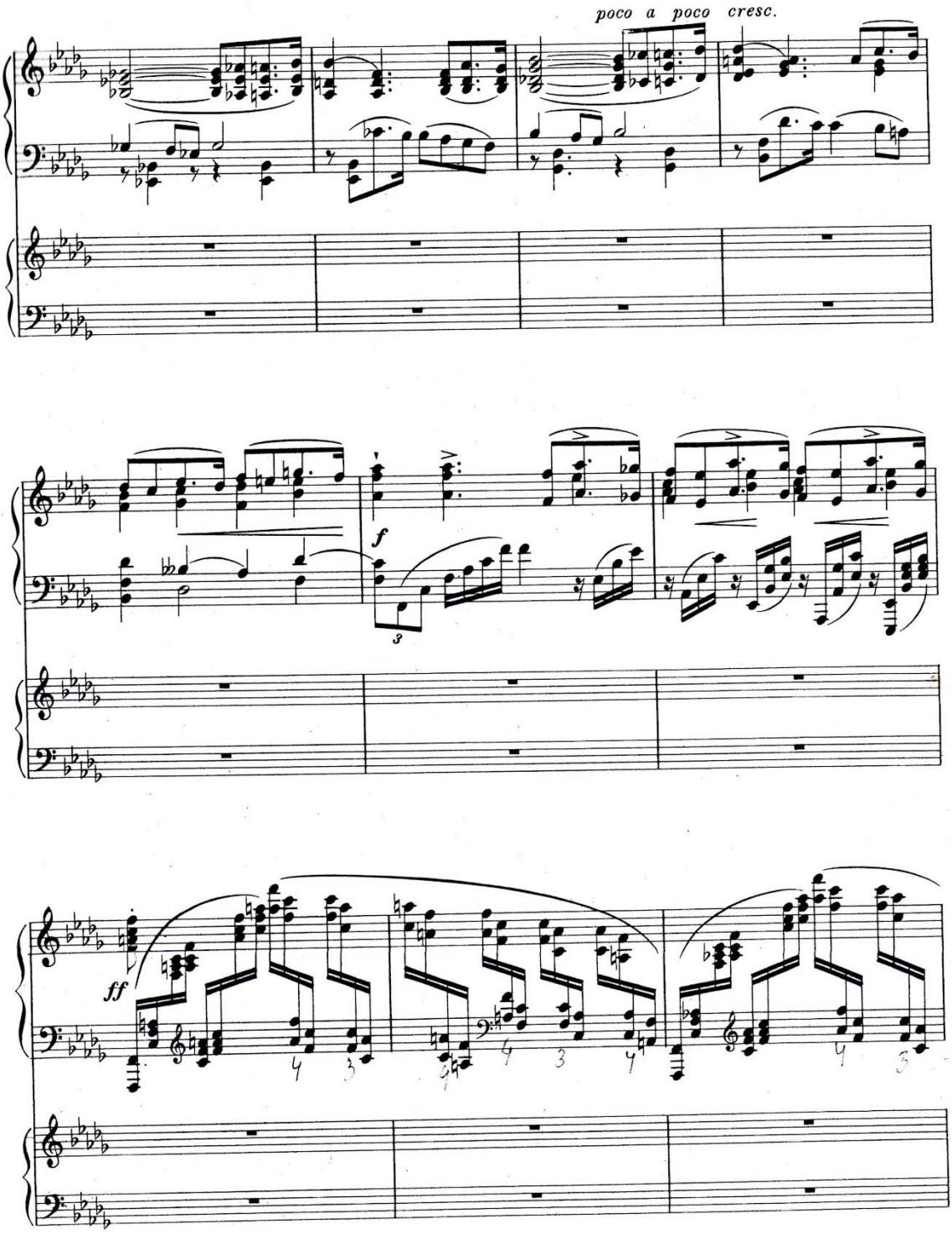
poco a poco cresc.
f
ff

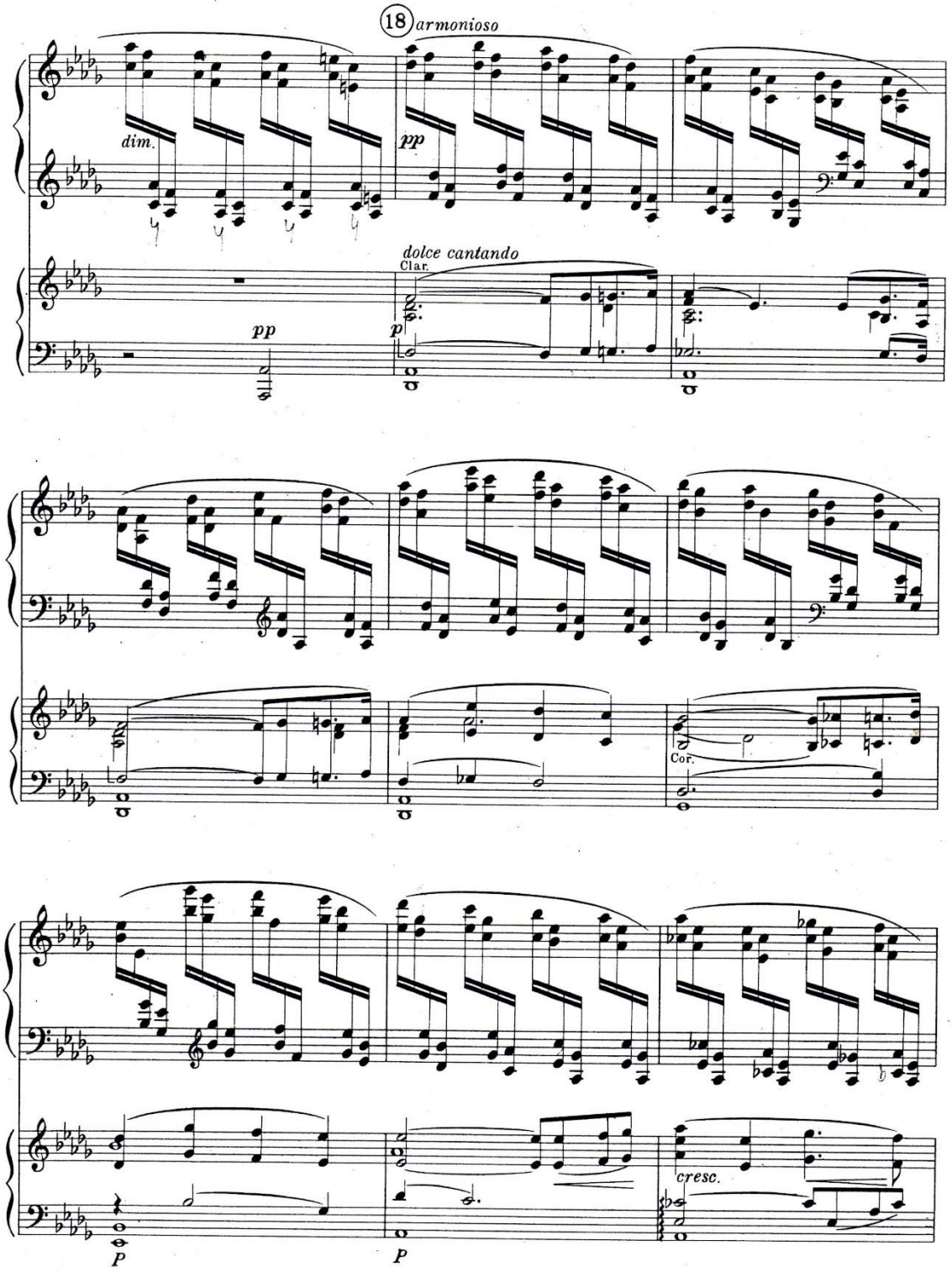
18 armonioso
dim.
pp
dolce cantando
Clar.
p
pp
Cor.
cresc.
P
P

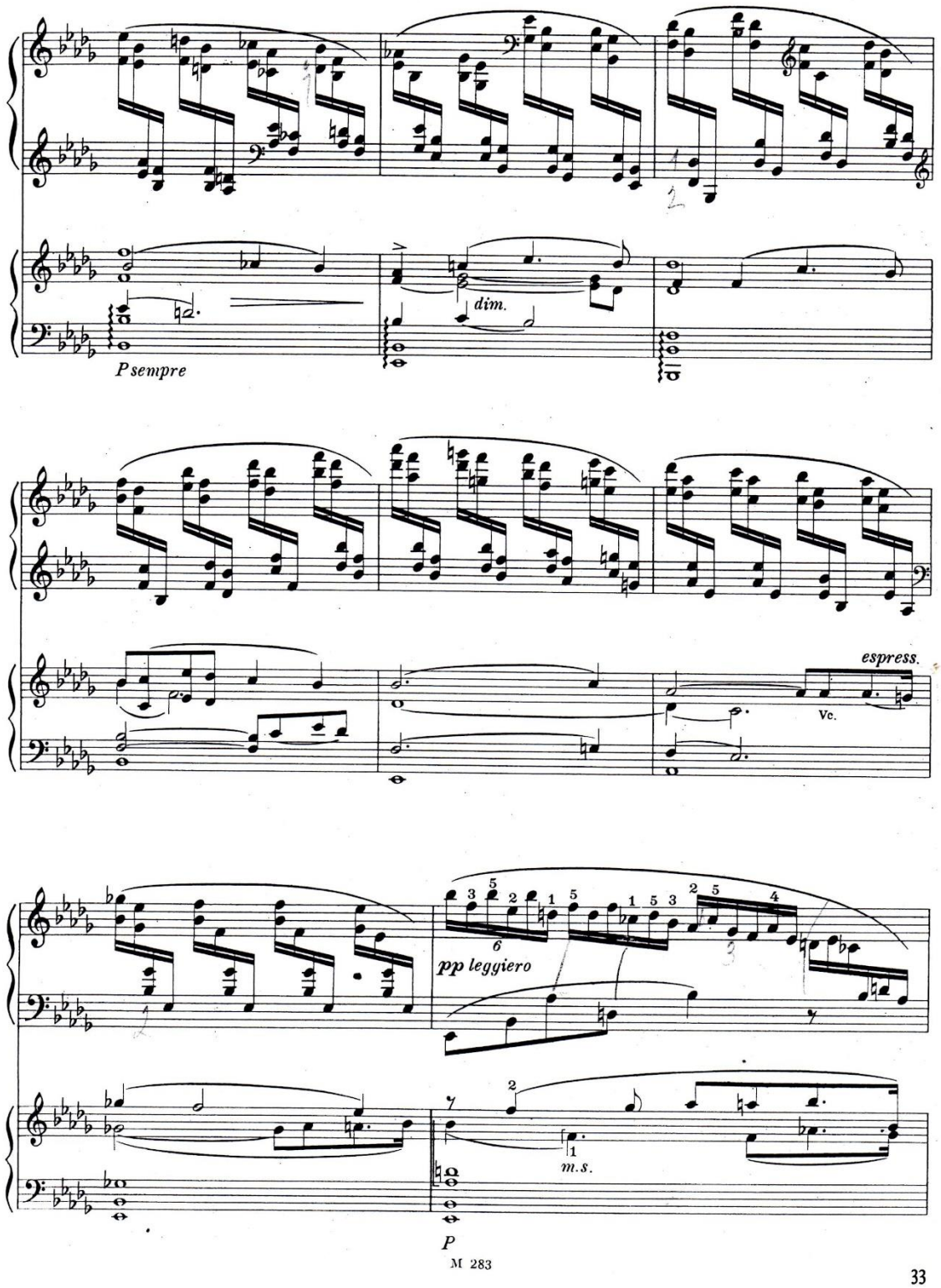

M 283

33

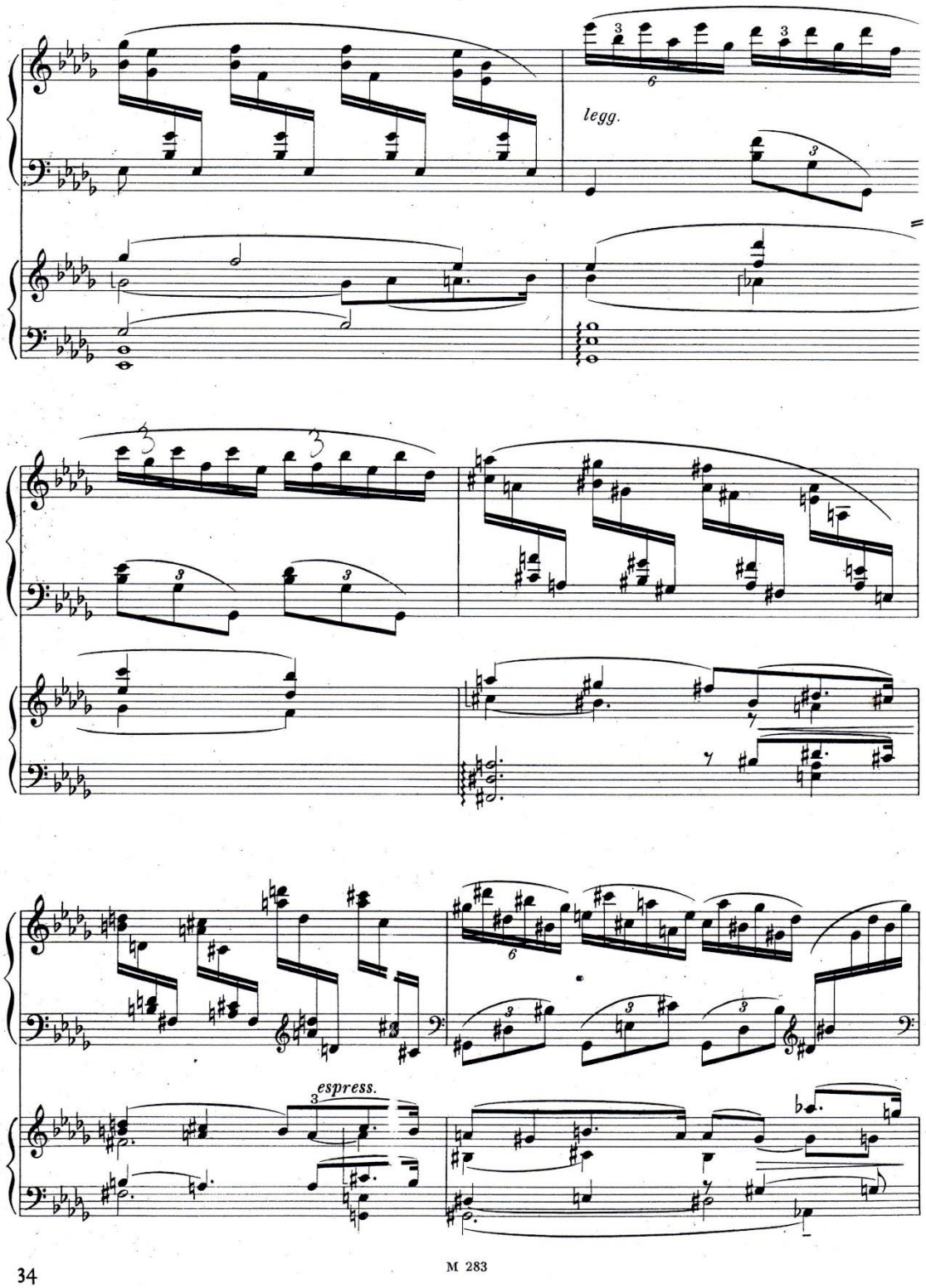
legg.
espress.

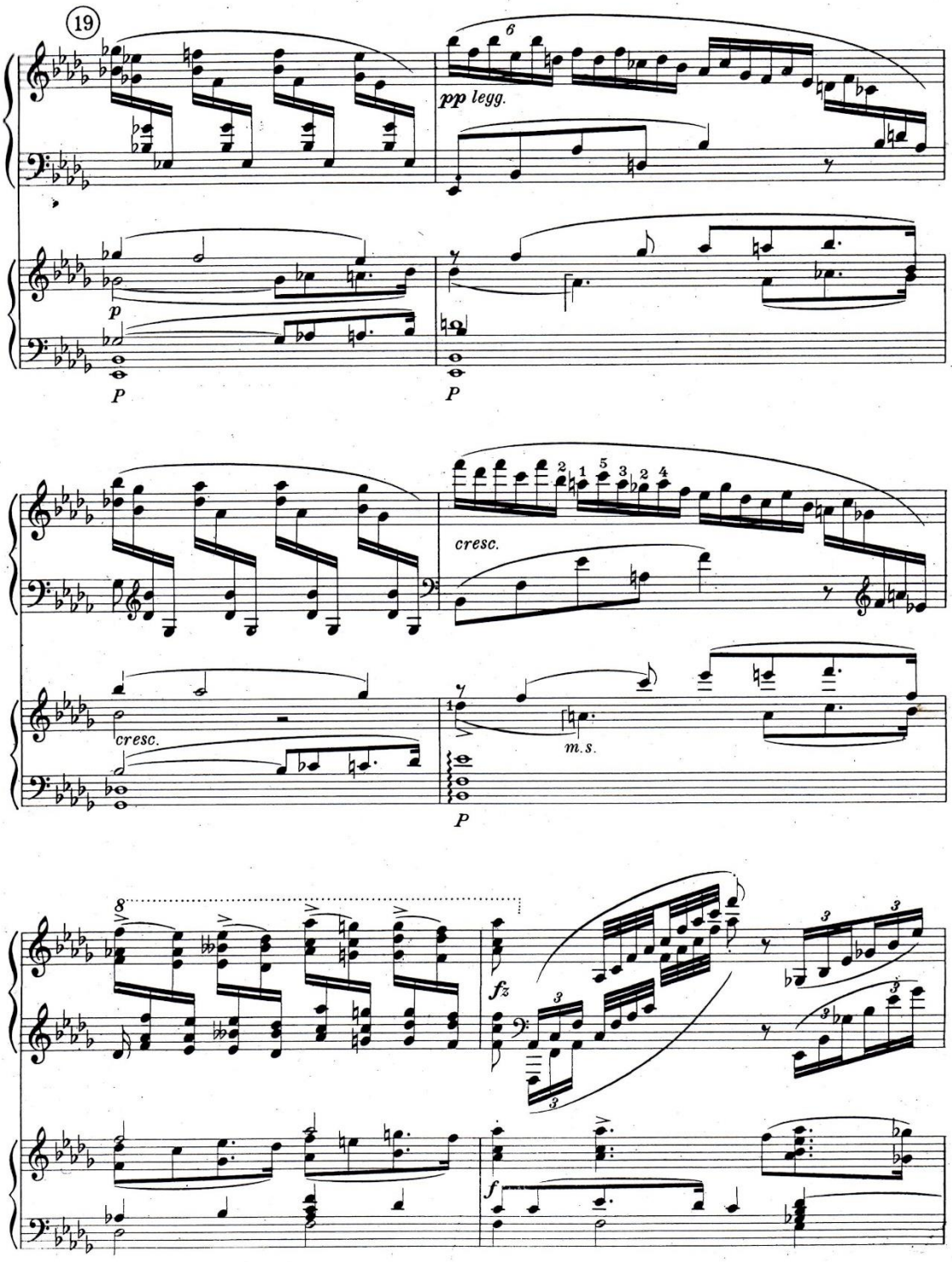
19
pp legg.
p
P
P
cresc.
cresc.
m.s.
P
8
fz
f

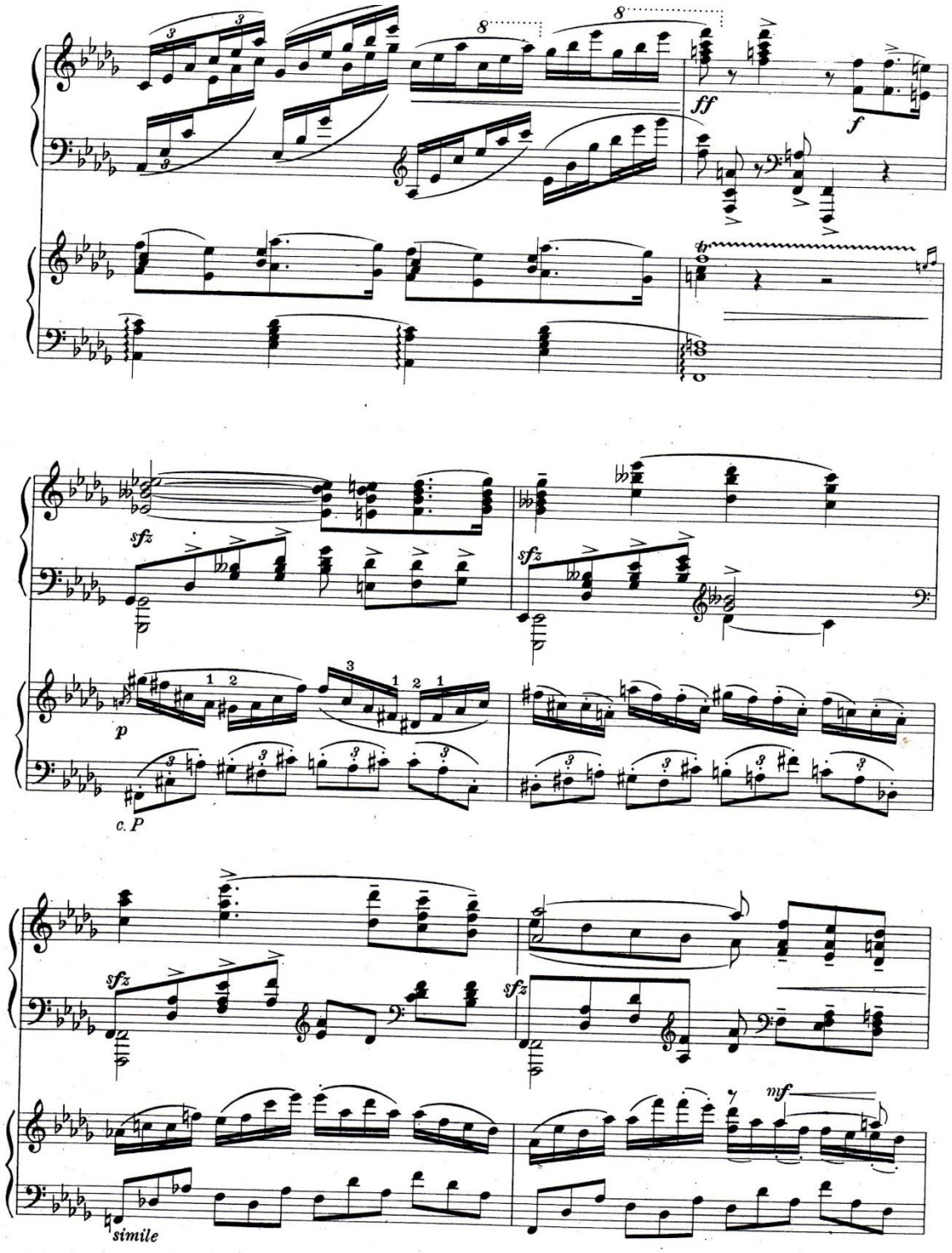
ff
f
sfz
sfz
p
c. P
sfz
sfz
mf
simile

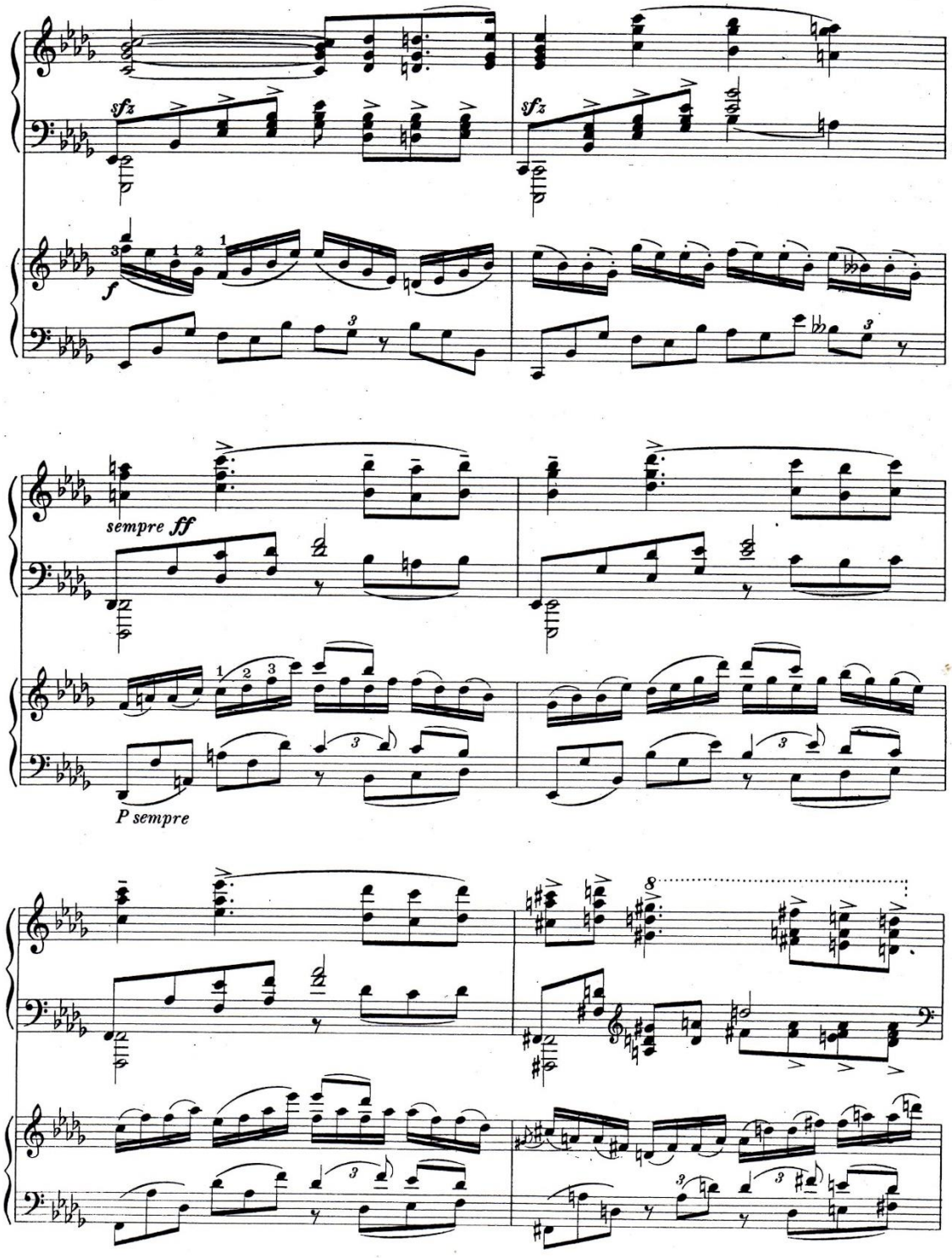
sfz
sfz
f
sempre ff
P sempre
8

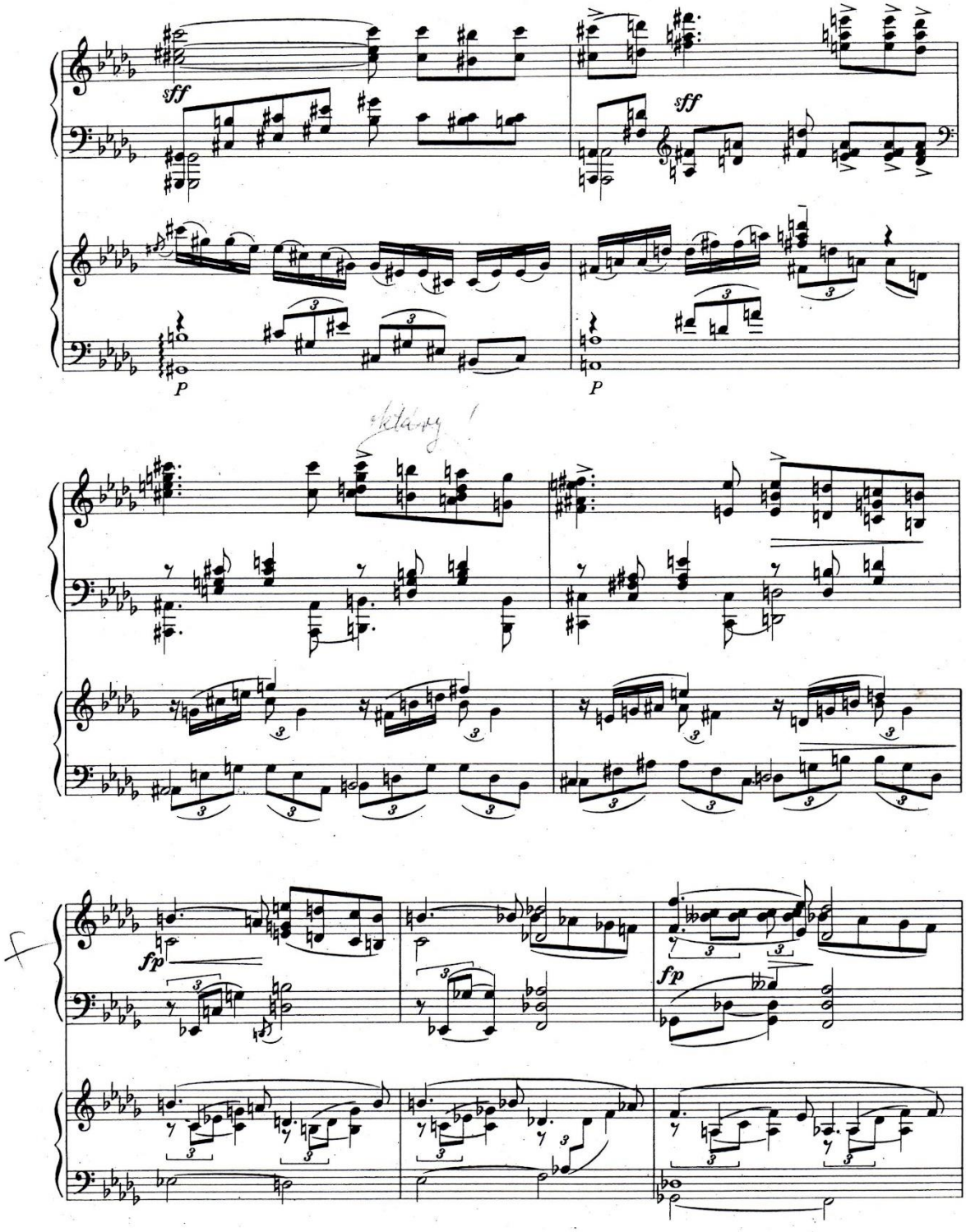

M 283

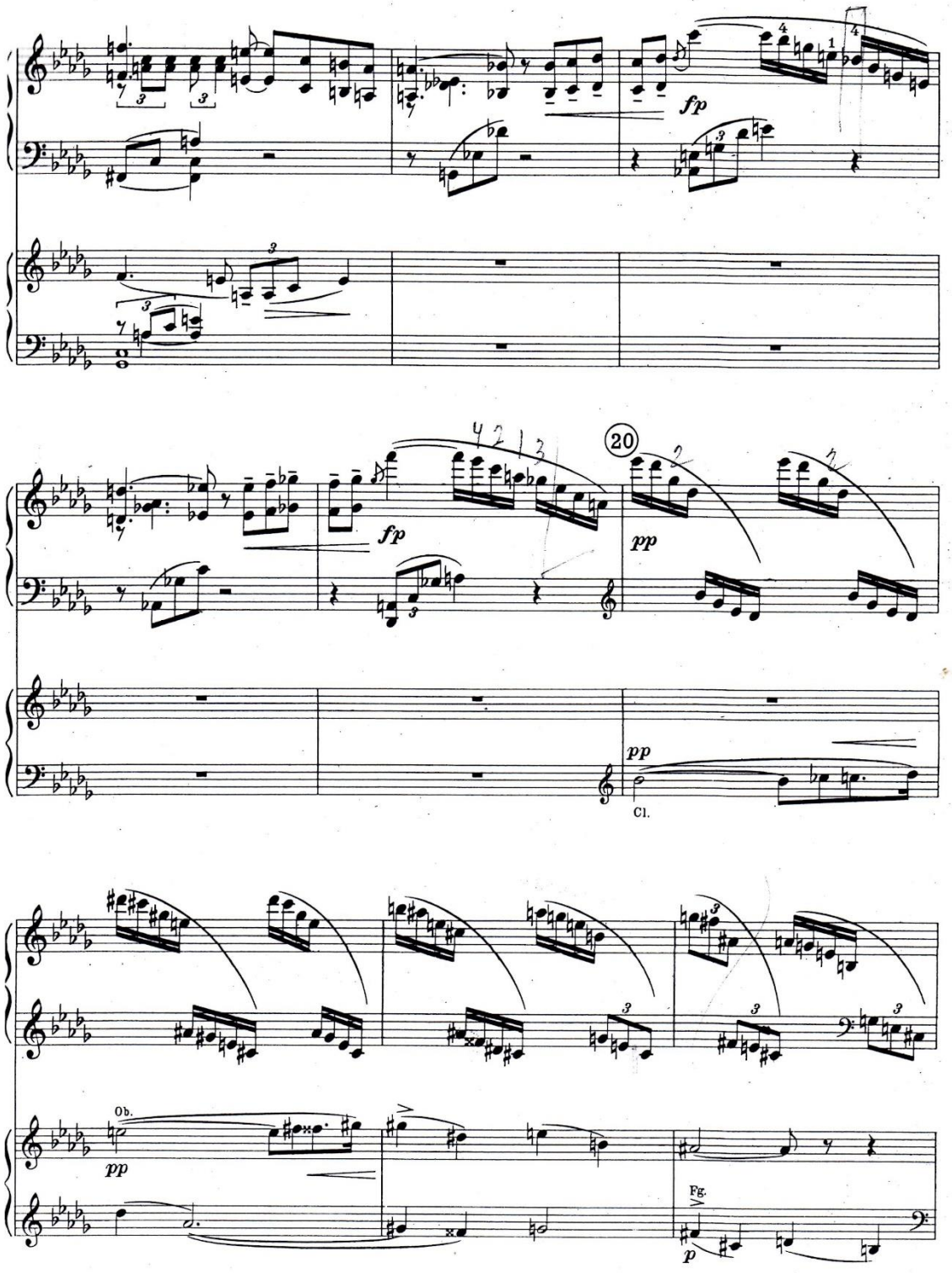
fp
20
pp
pp
Cl.
Ob.
pp
Fg.
p

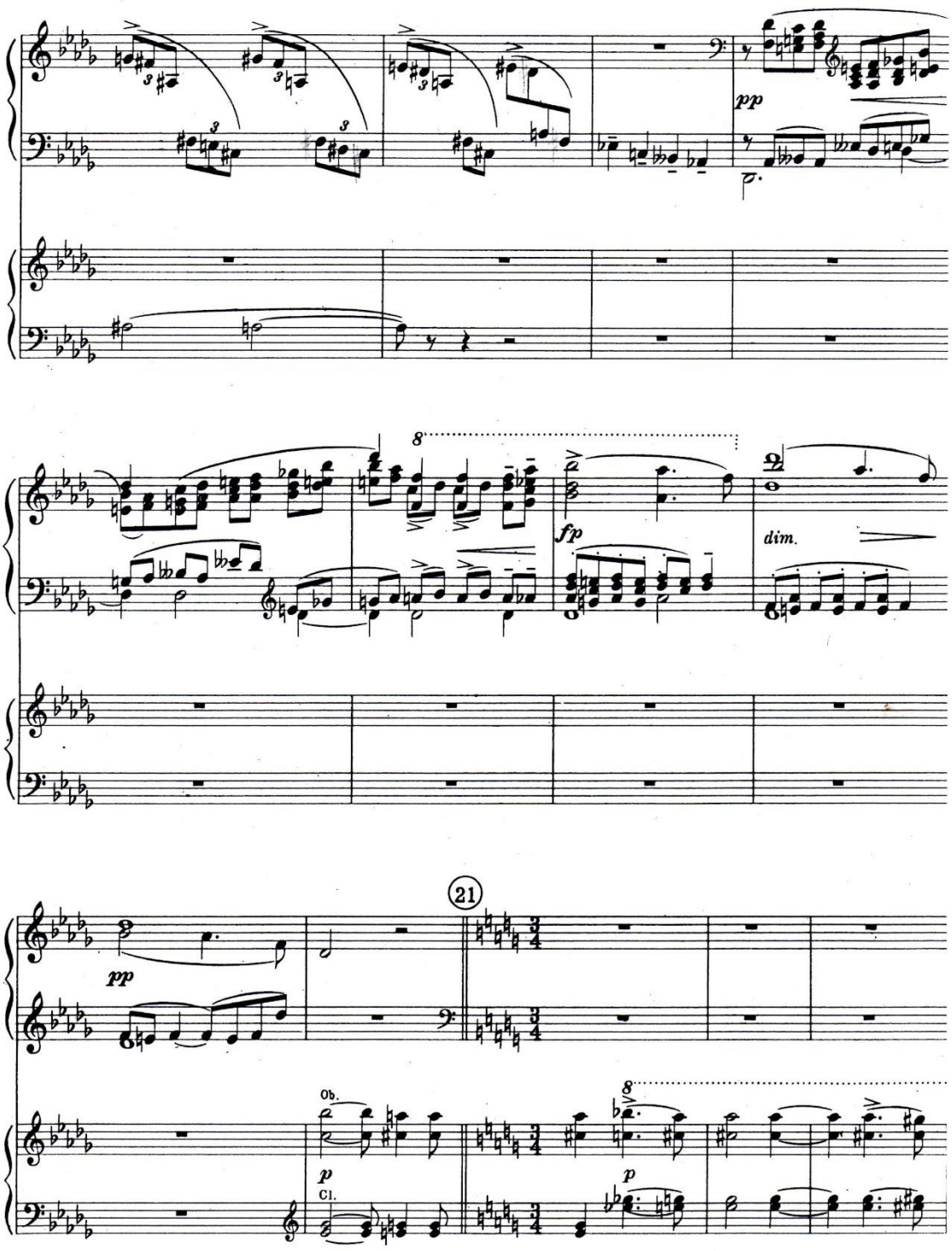

M 283

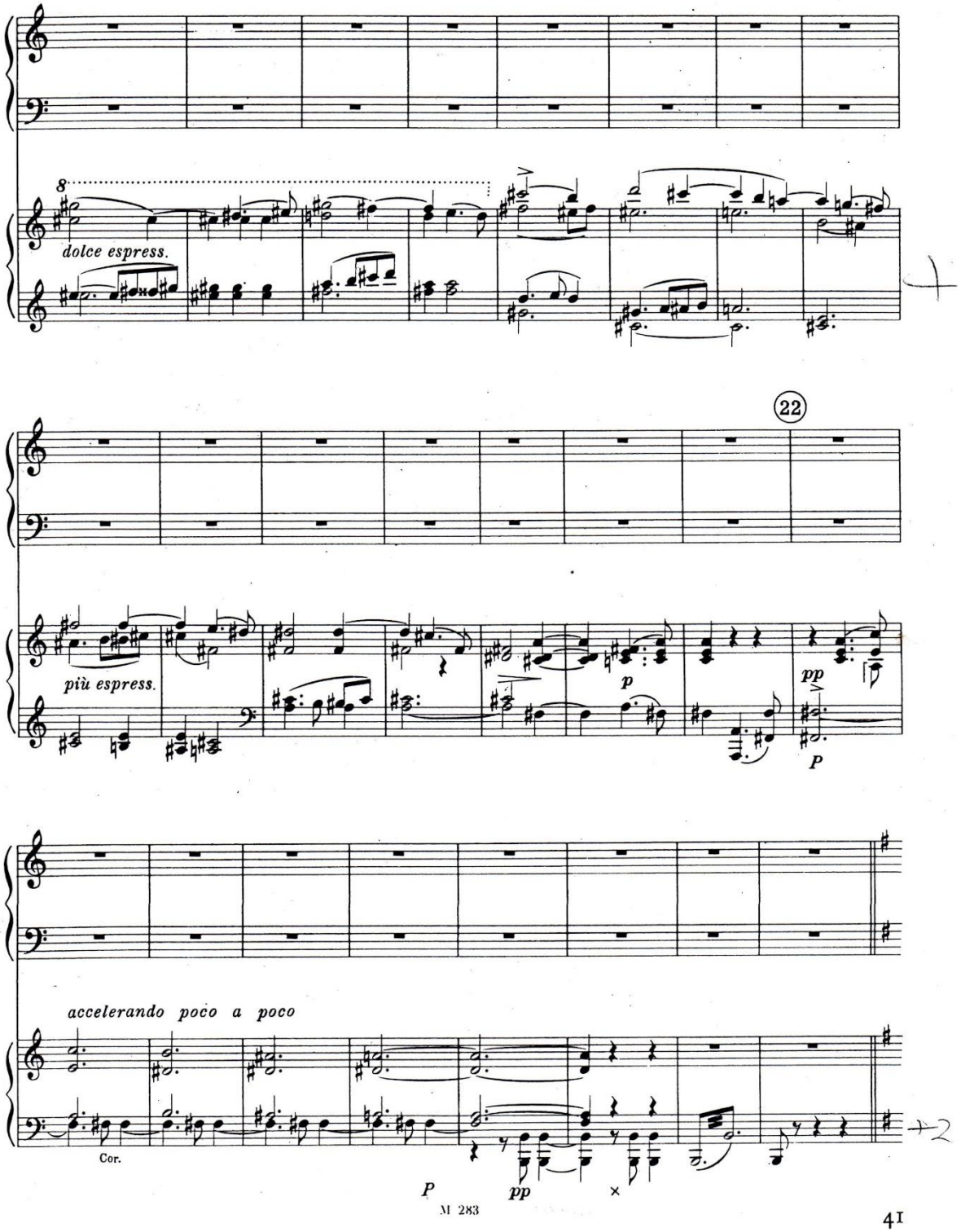
8
dolce espress.
22
più espress.
p
pp
P
accelerando poco a poco
Cor.
P
pp
M 283
41

Příloha č. 10 - Koncert pro klavír a orchestr e moll, Allegro giusto

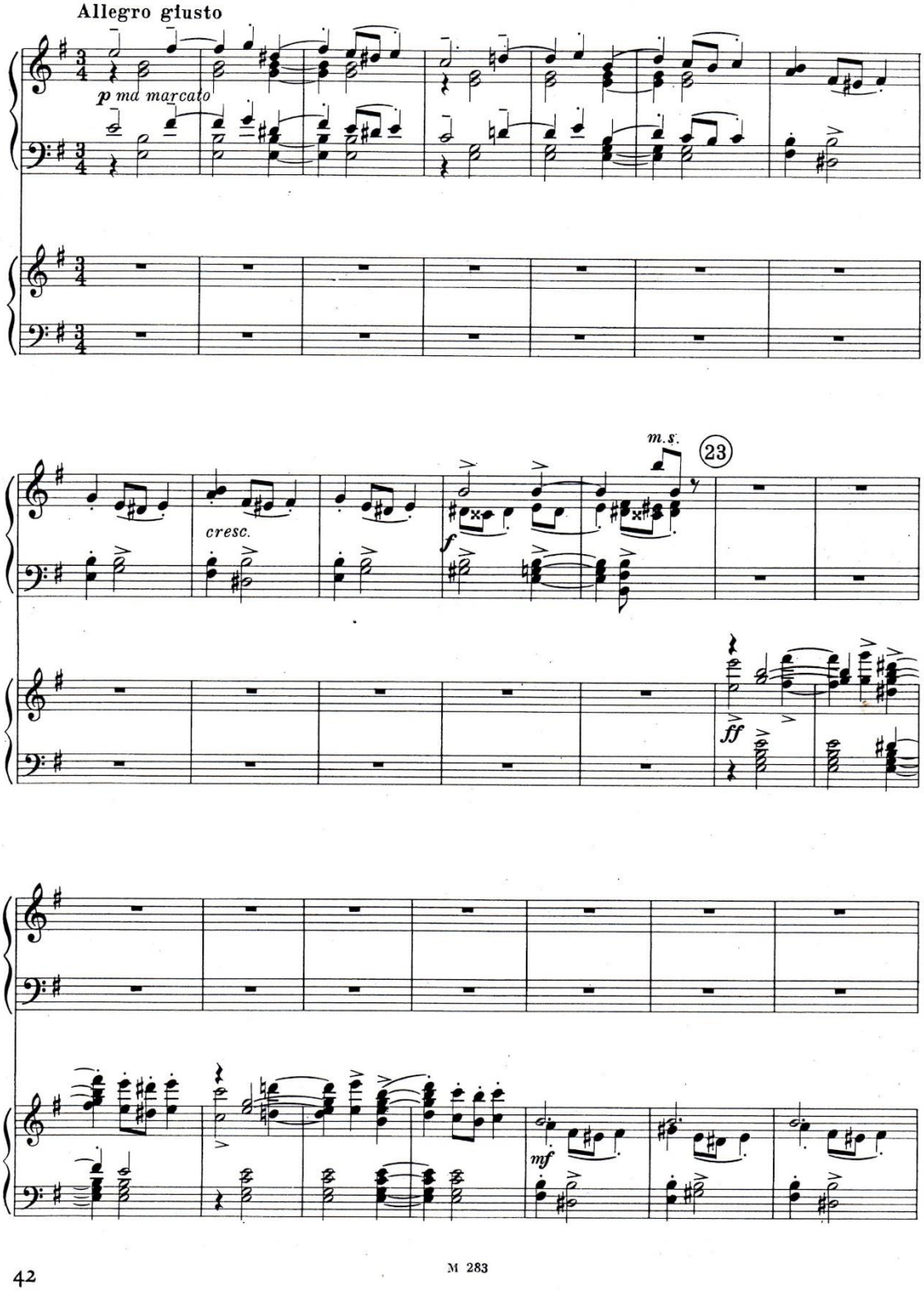

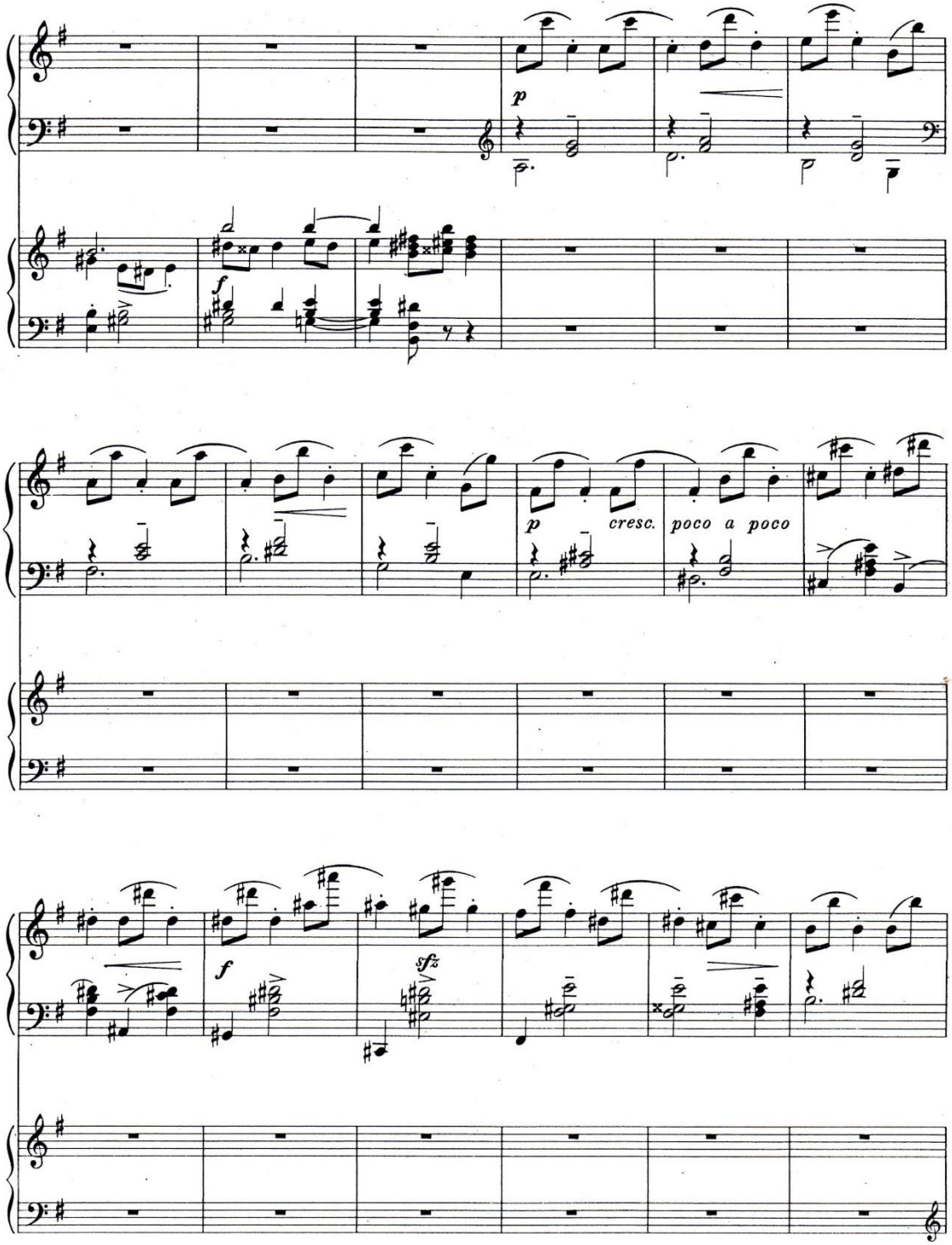
p
f
p
cresc.
poco a poco
f
sfz

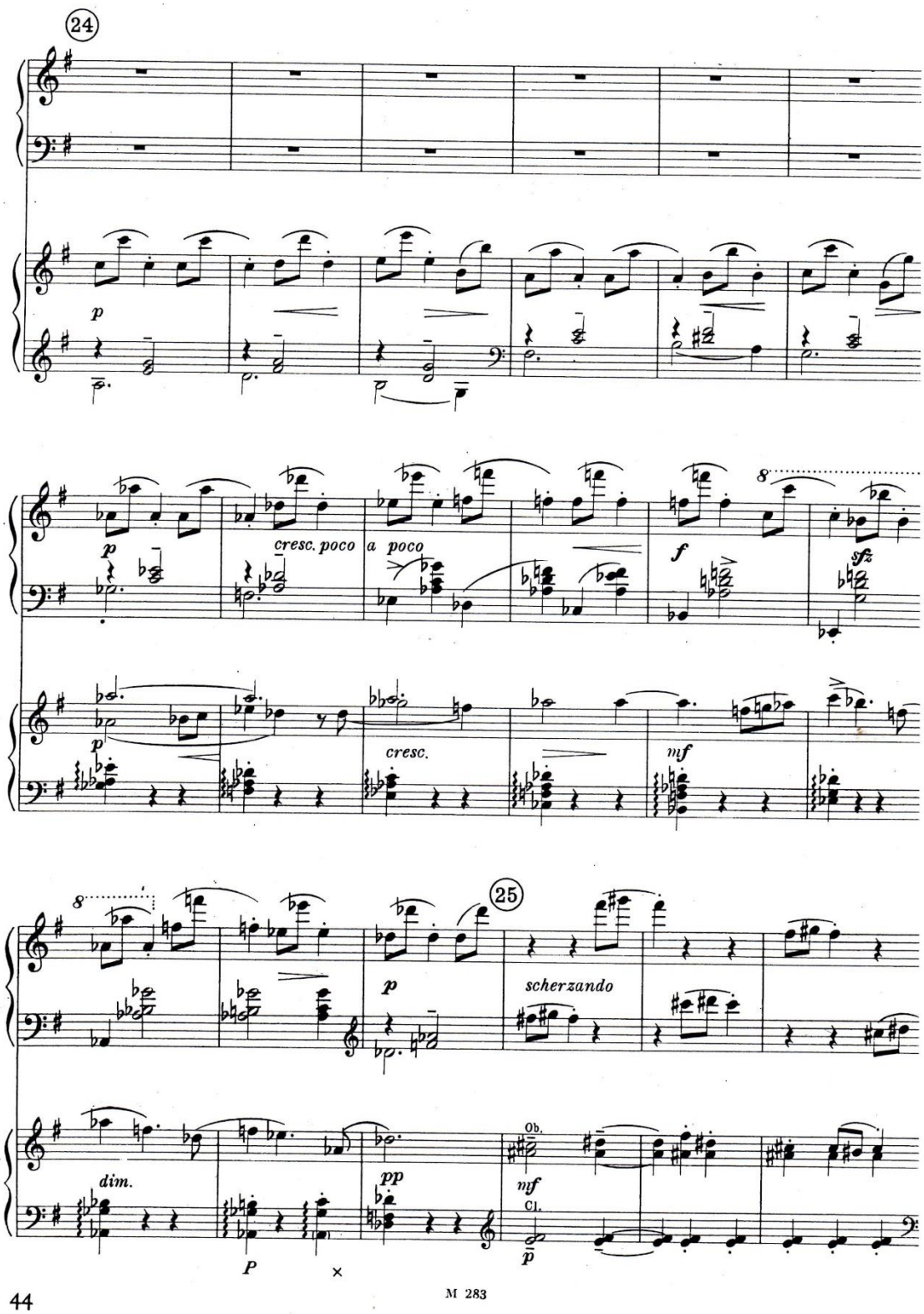
24
p
cresc. poco
a poco
f
sfz
cresc.
mf
8
25
scherzando
dim.
pp
Ob.
mf
Cl.
P

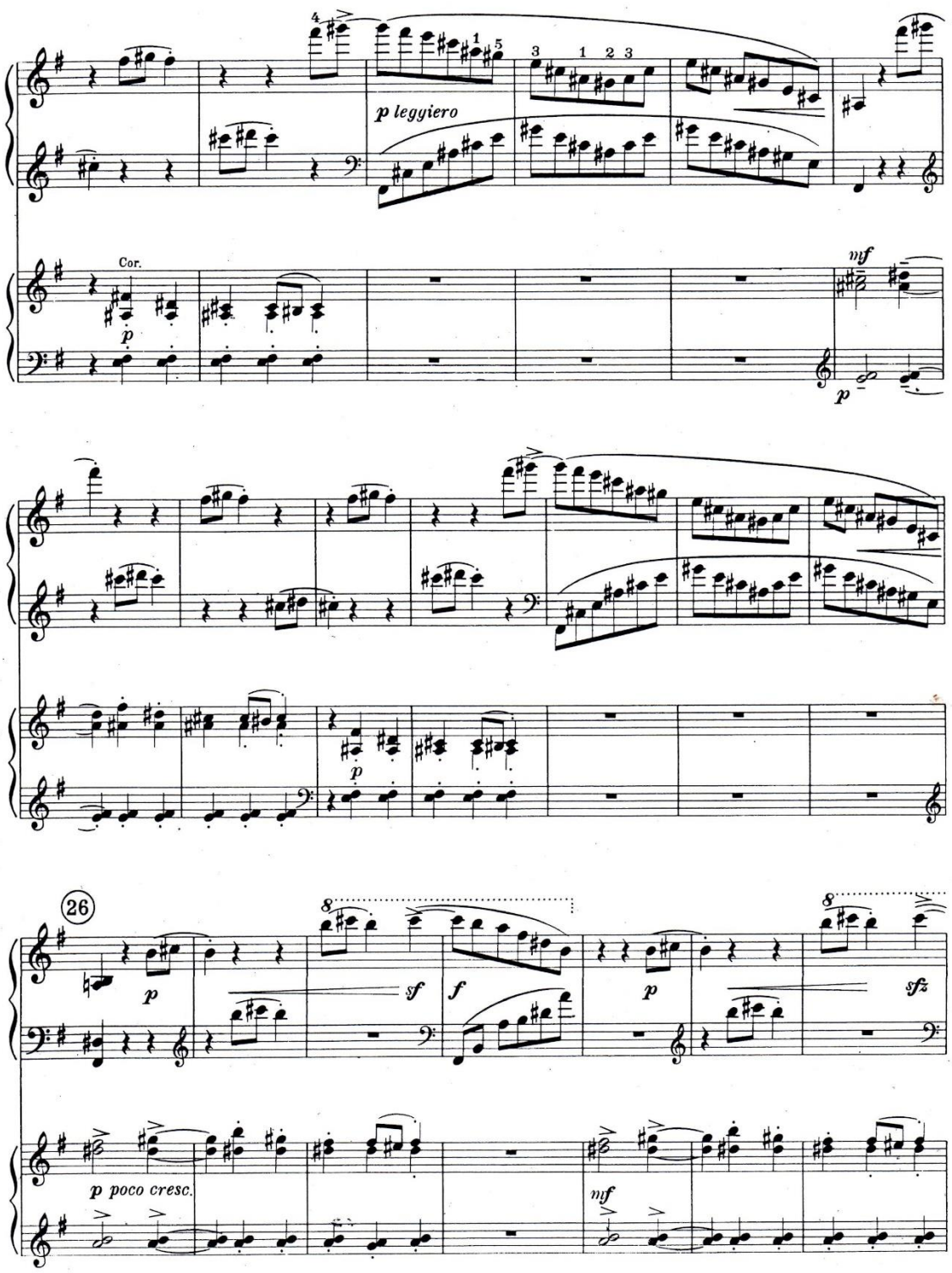
p leggiero
Cor.
p
mf
p
p
26
8
sf
f
p
8
sfz
p poco cresc.
mf

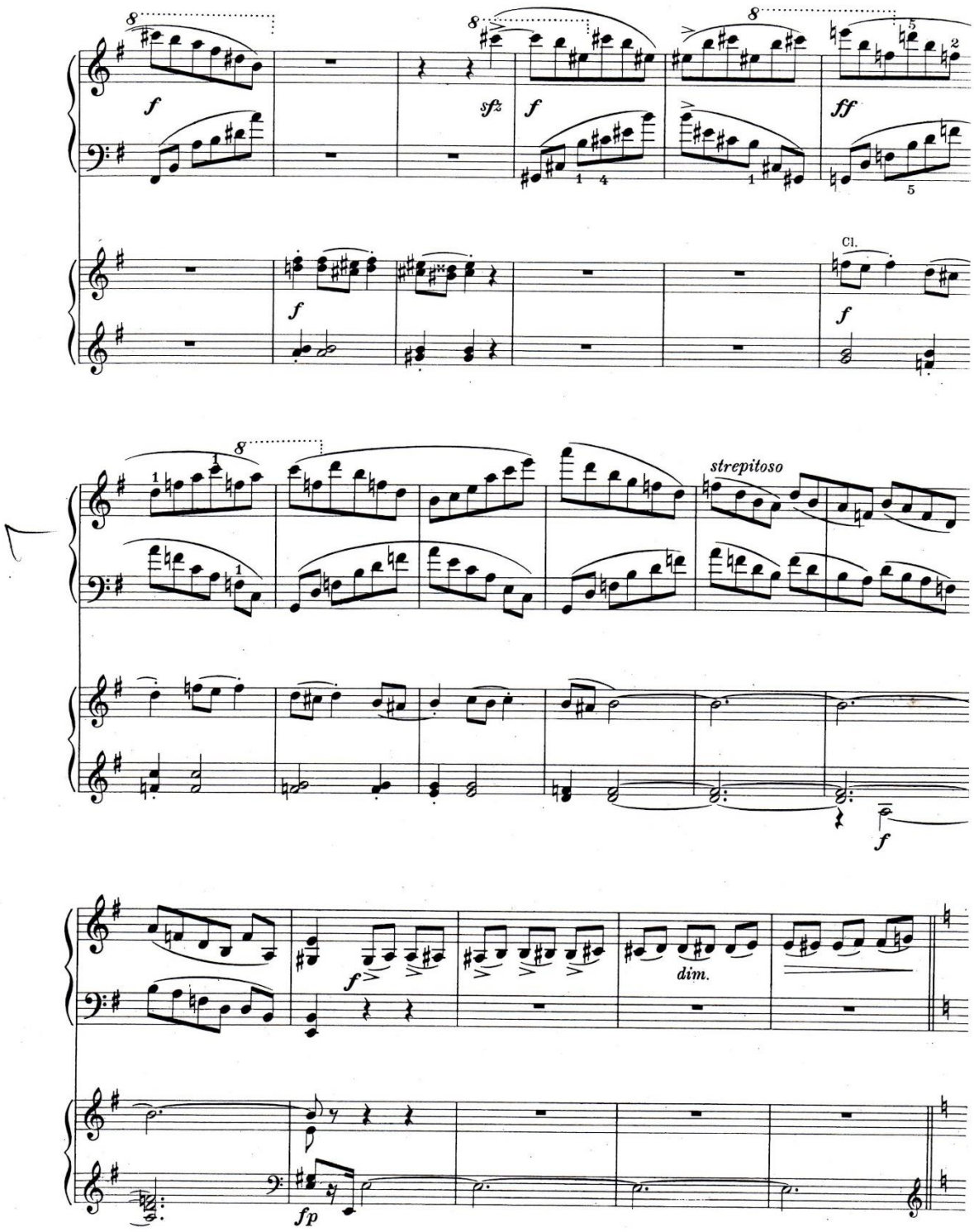
8
f
sfz
f
ff
Cl.
f
8
strepitoso
f
f
dim.
fp

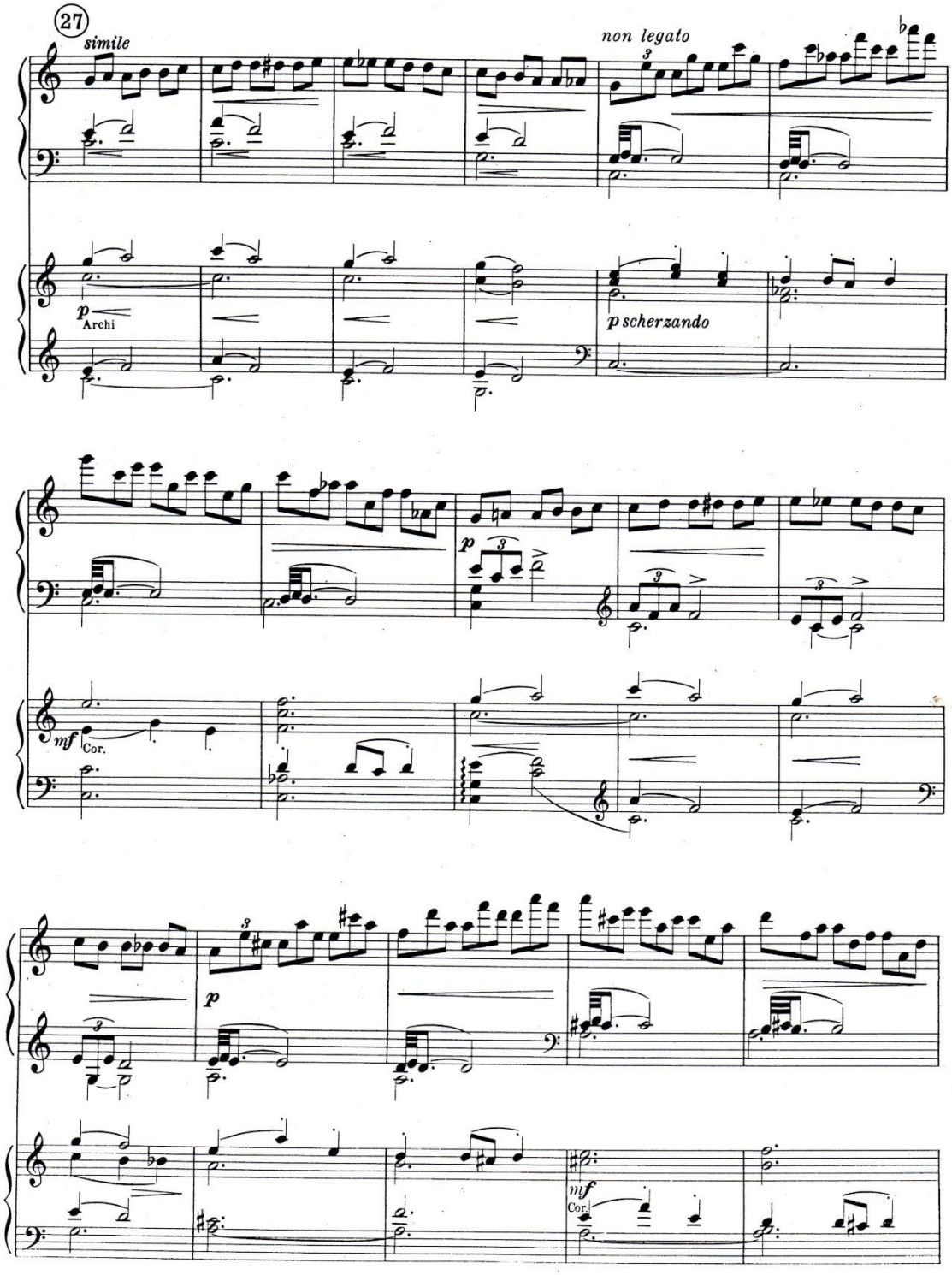
27
simile
non legato
p
Archi
p scherzando
mf
Cor.
p
mf
Cor.

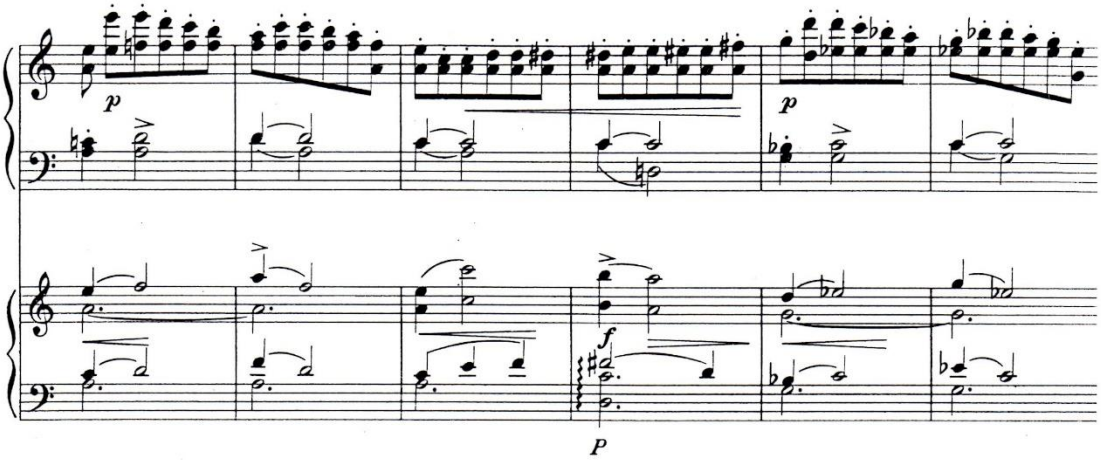

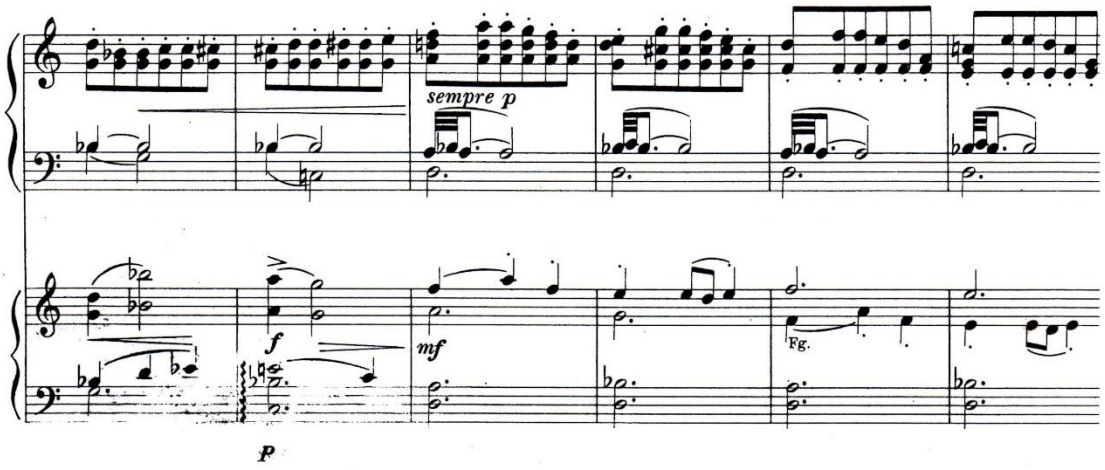

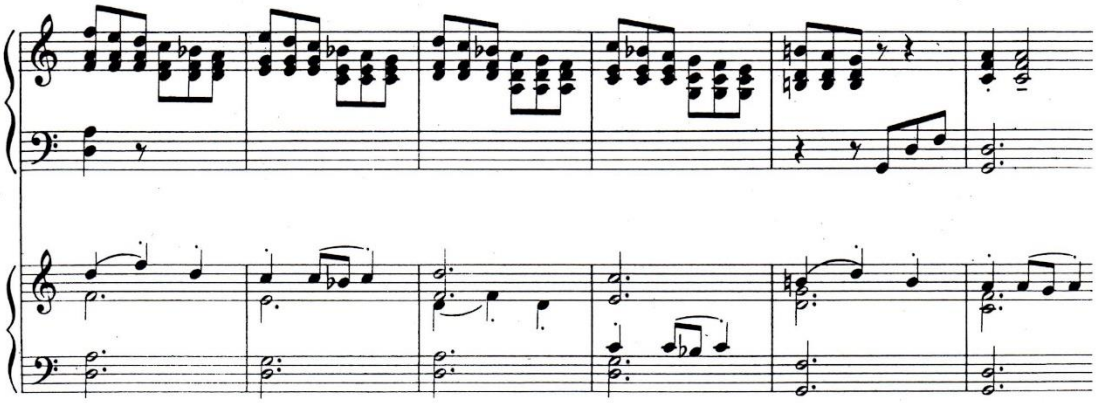

48

M 283

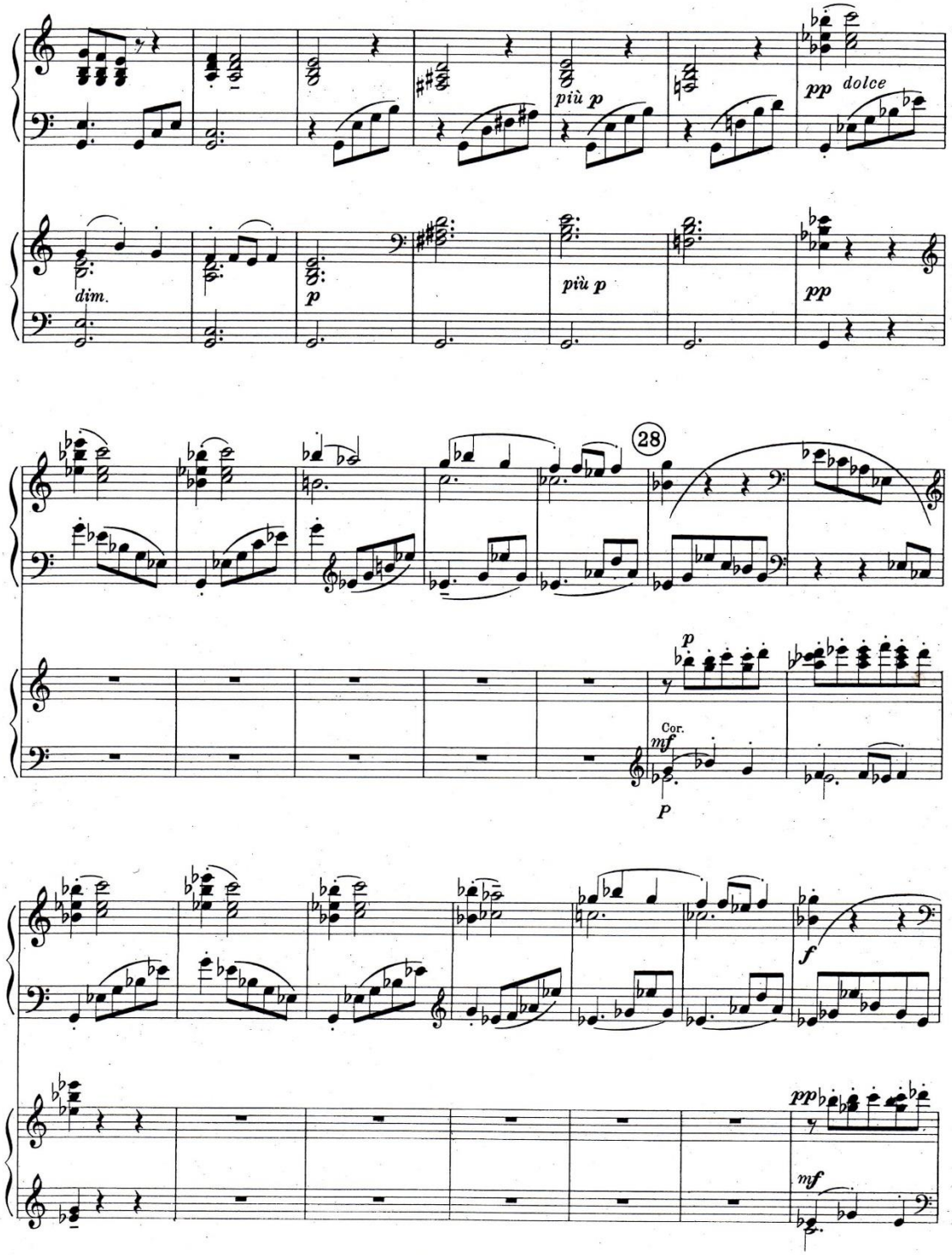
più p
pp dolce
dim.
p
più p
pp
28
Cor.
mf
P
p
f
pp
mf

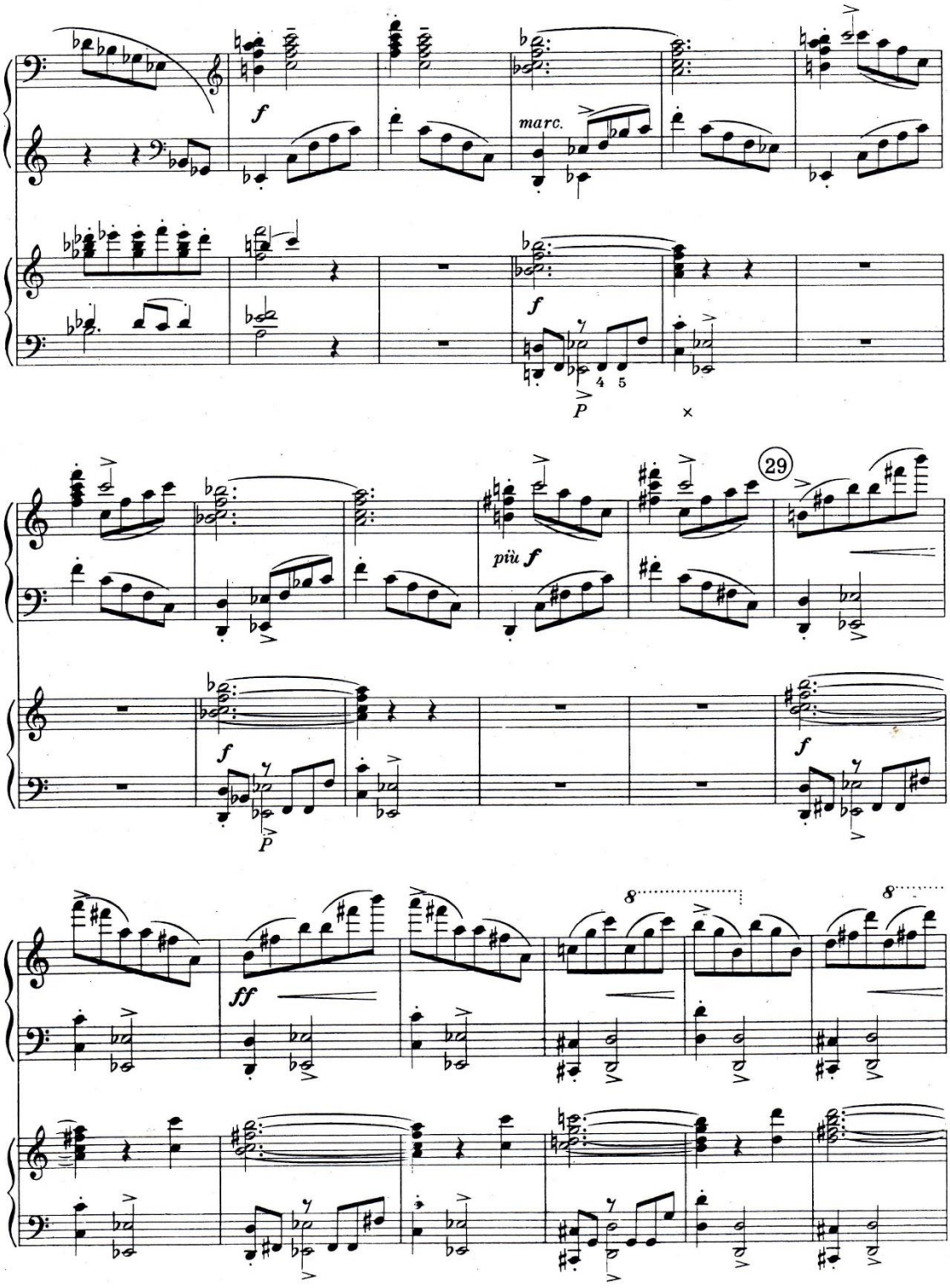
f
marc.
f
P
29
più f
f
P
f
ff
8
8

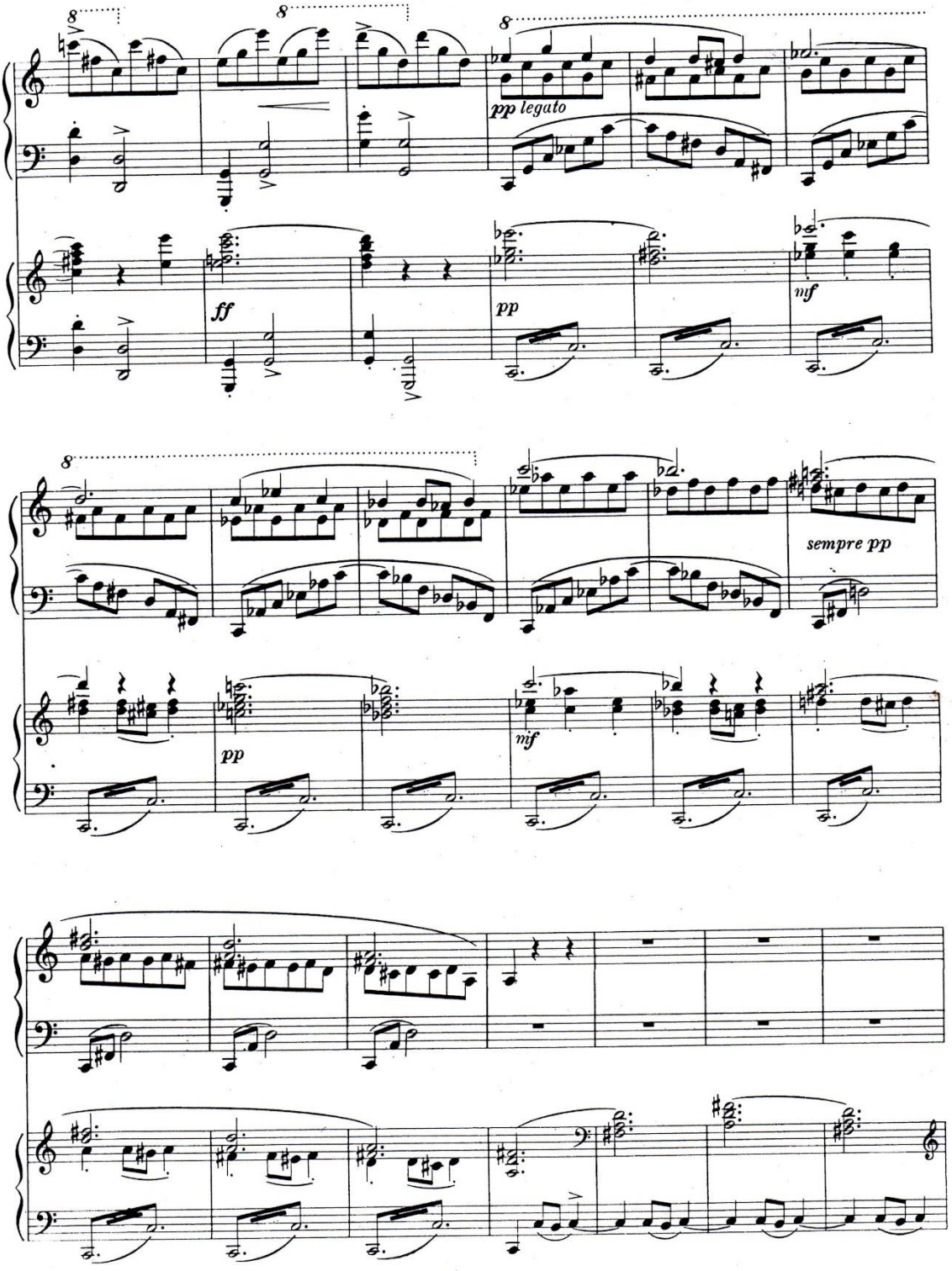
8
8
8
pp legato
ff
pp
mf
8
sempre pp
pp
mf

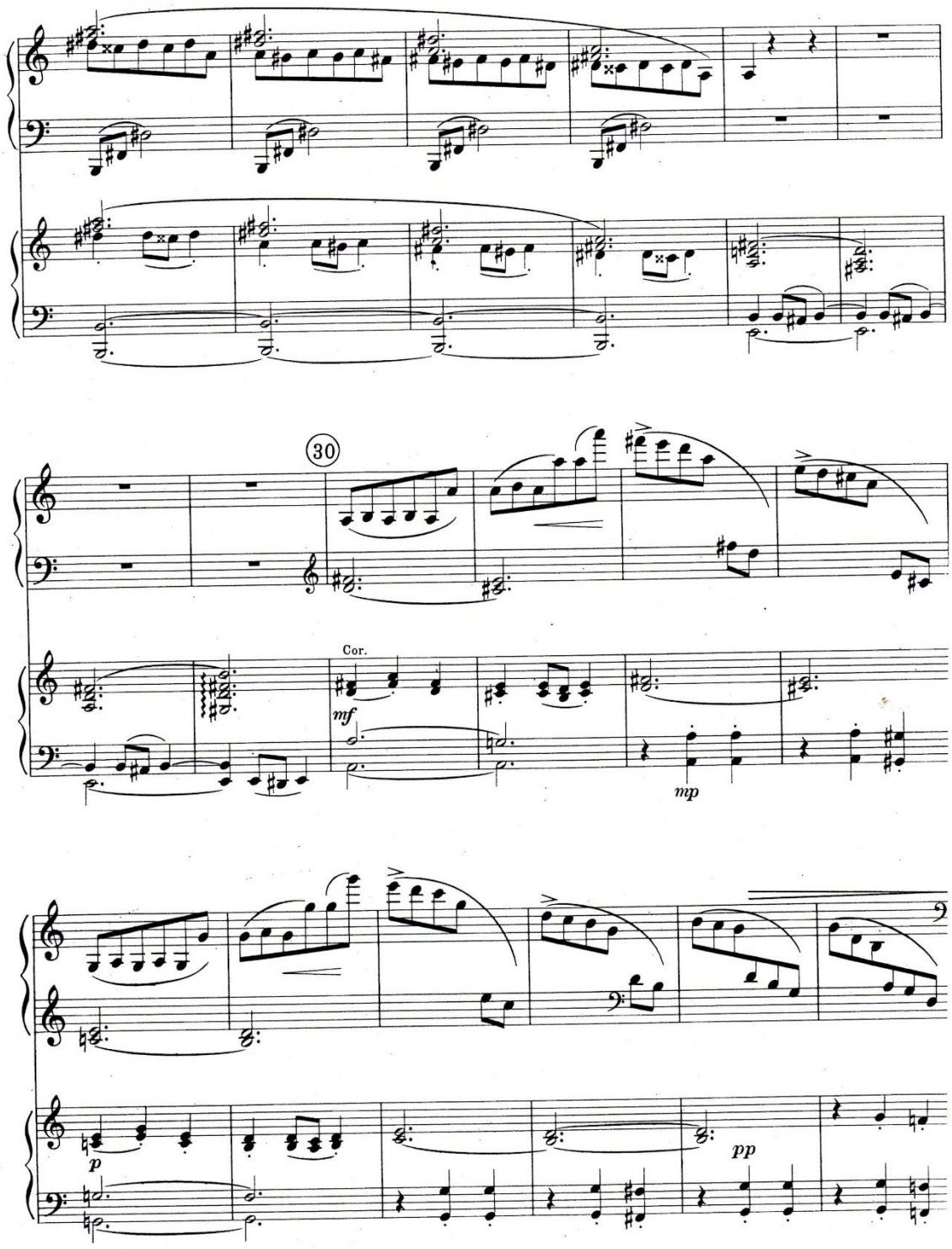
30
Cor.
mf
mp
p
pp

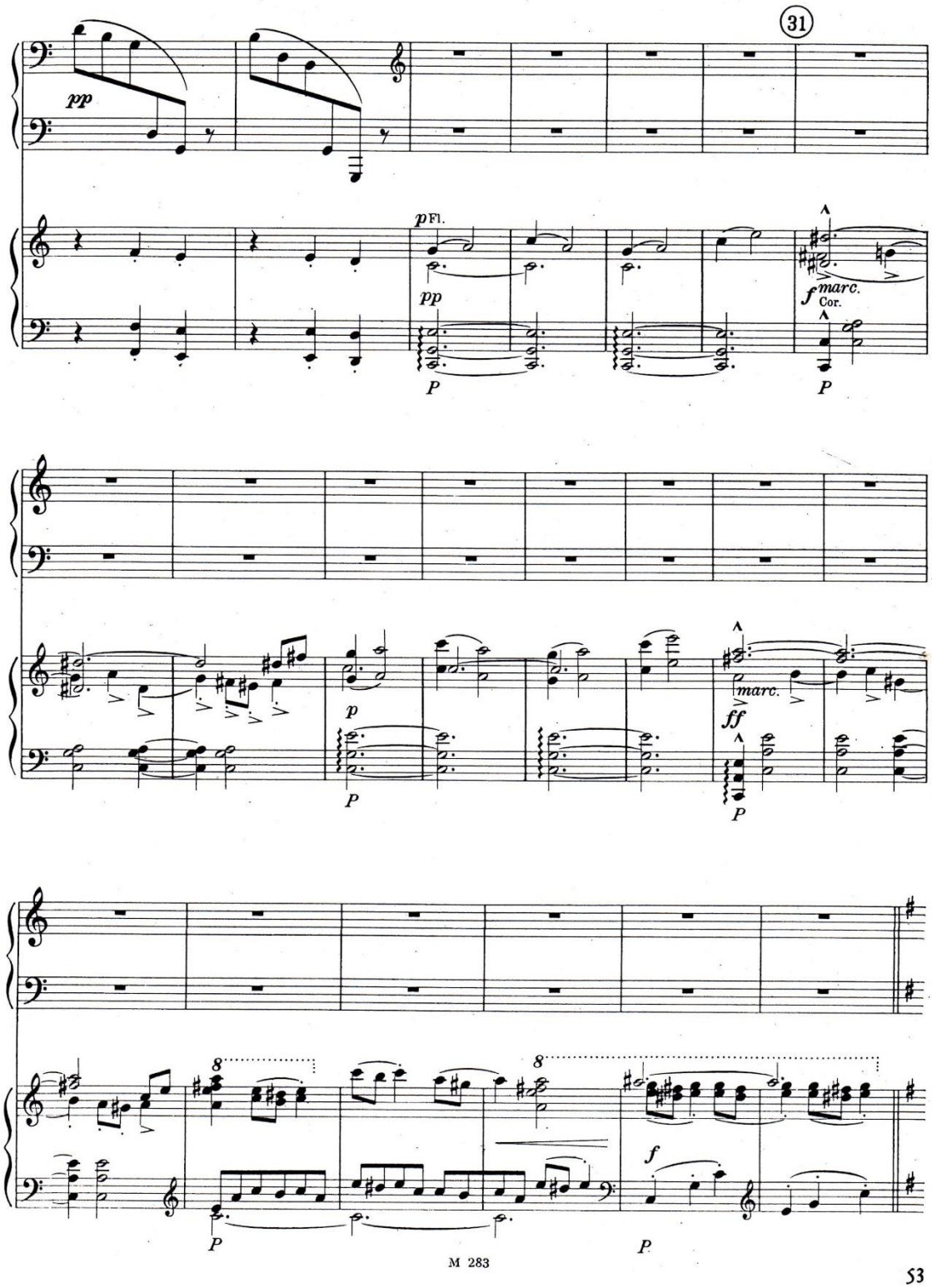
31
pp
p Fl.
pp
P
f marc.
Cor.
P
p
P
marc.
ff
P
8
P
8
f
P
M 283
53

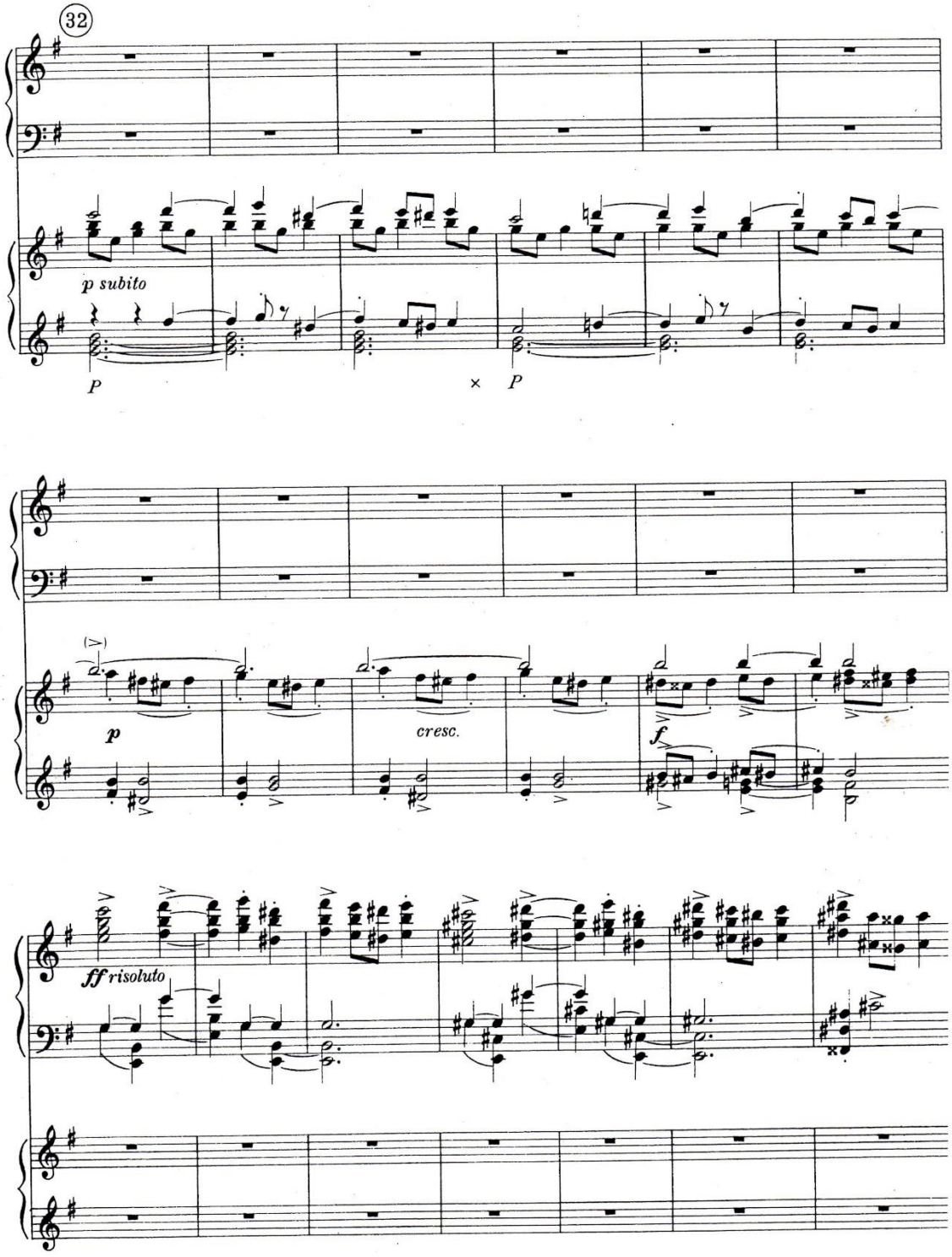
32
p subito
P
P
p
cresc.
f
ff risoluto

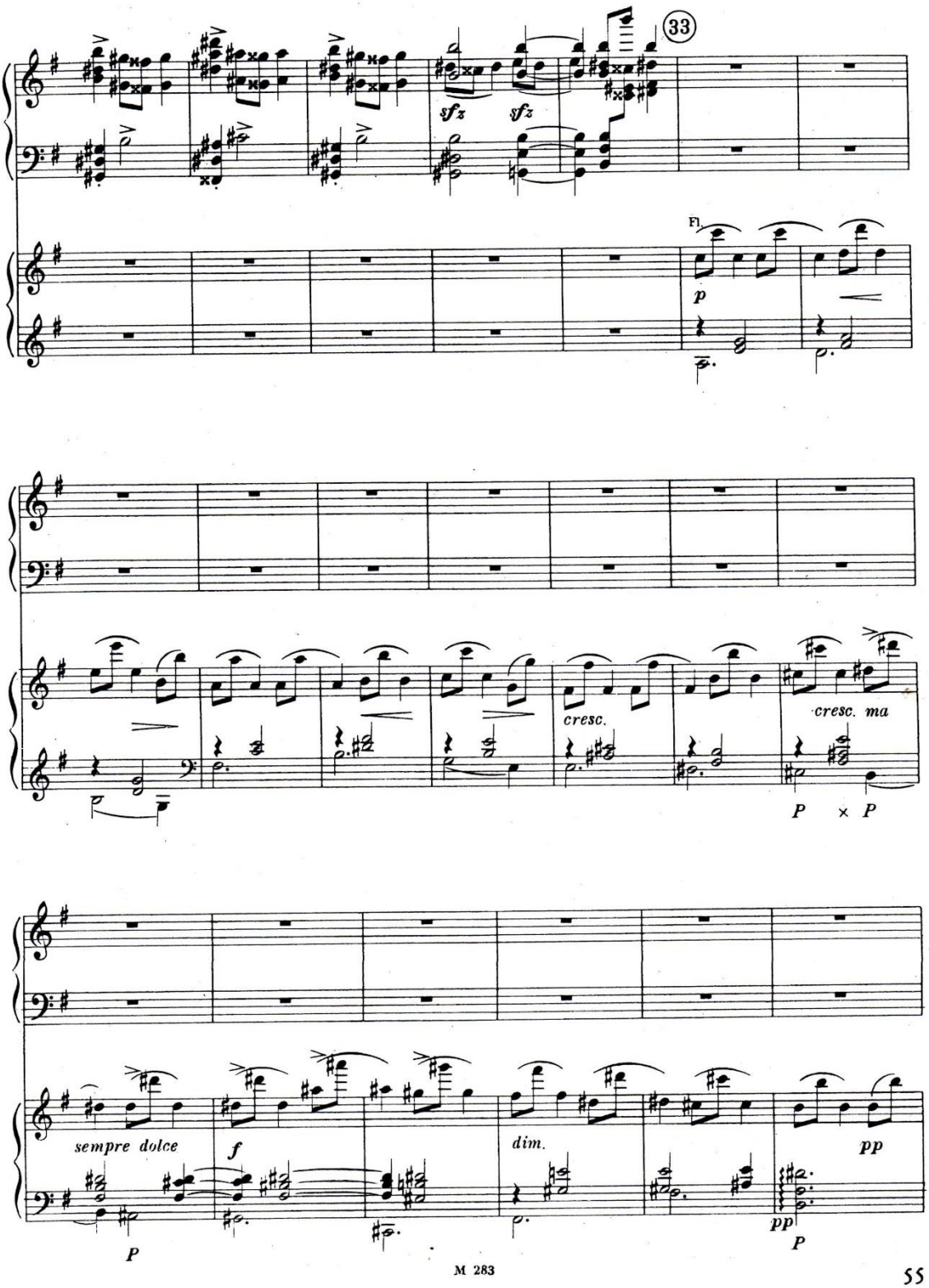
33
sfz
sfz
Fl.
p
cresc.
cresc. ma
P × P
sempre dolce
P
f
dim.
pp
pp
P

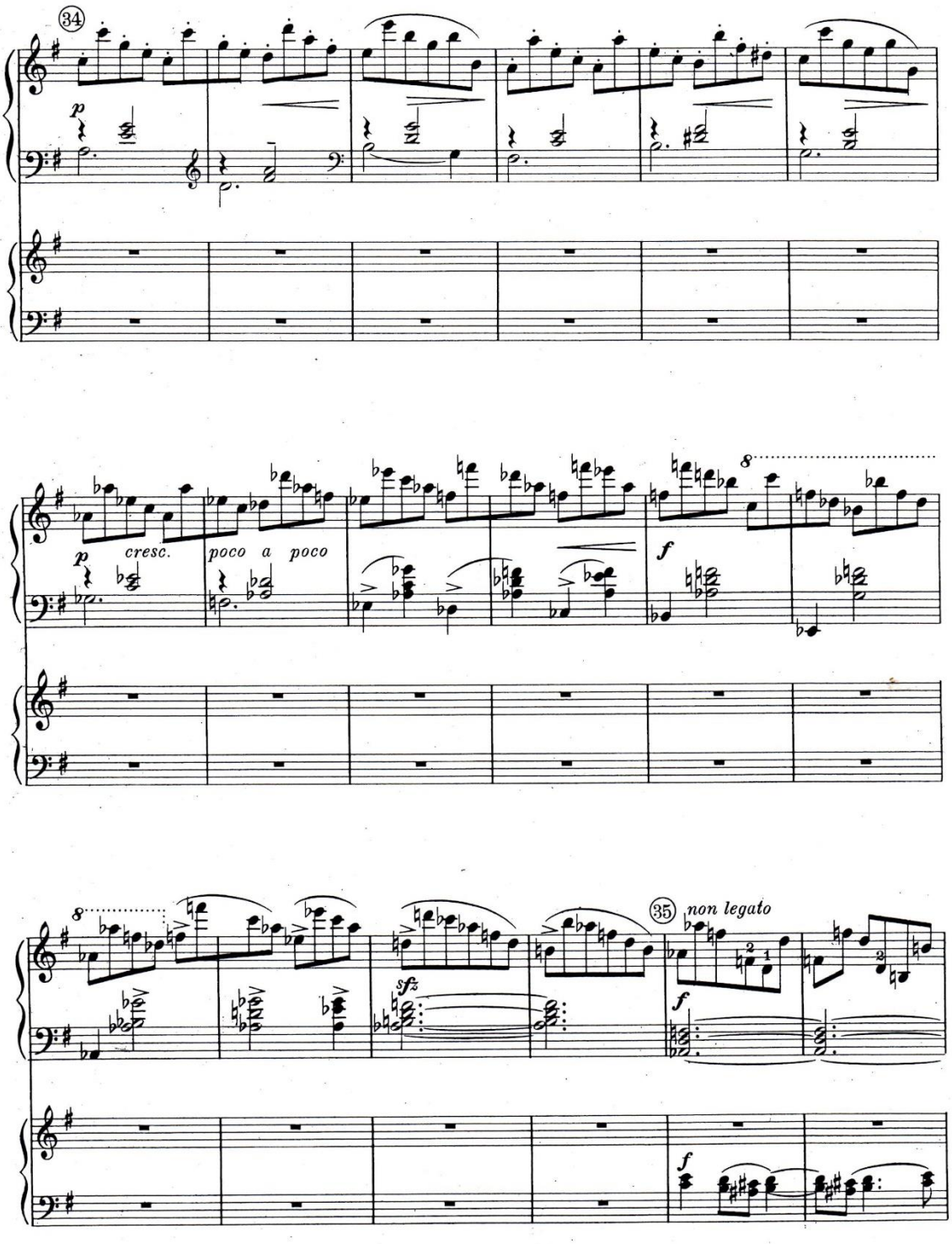
34
p
cresc.
poco a poco
p
8
f
8
35
non legato
sfz
f
f

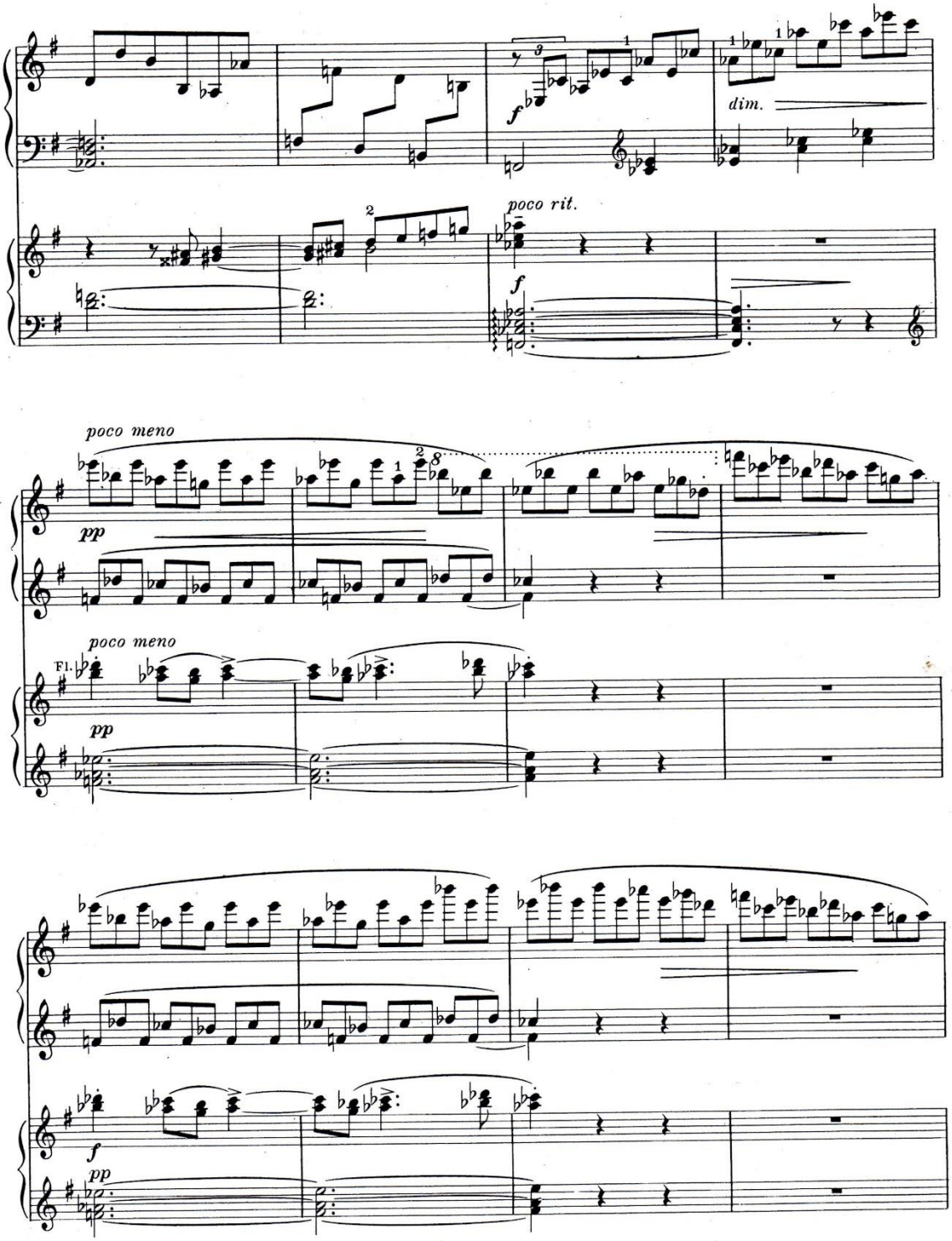
f
dim.
poco rit.
f
poco meno
pp
poco meno
Fl.
pp
f
pp

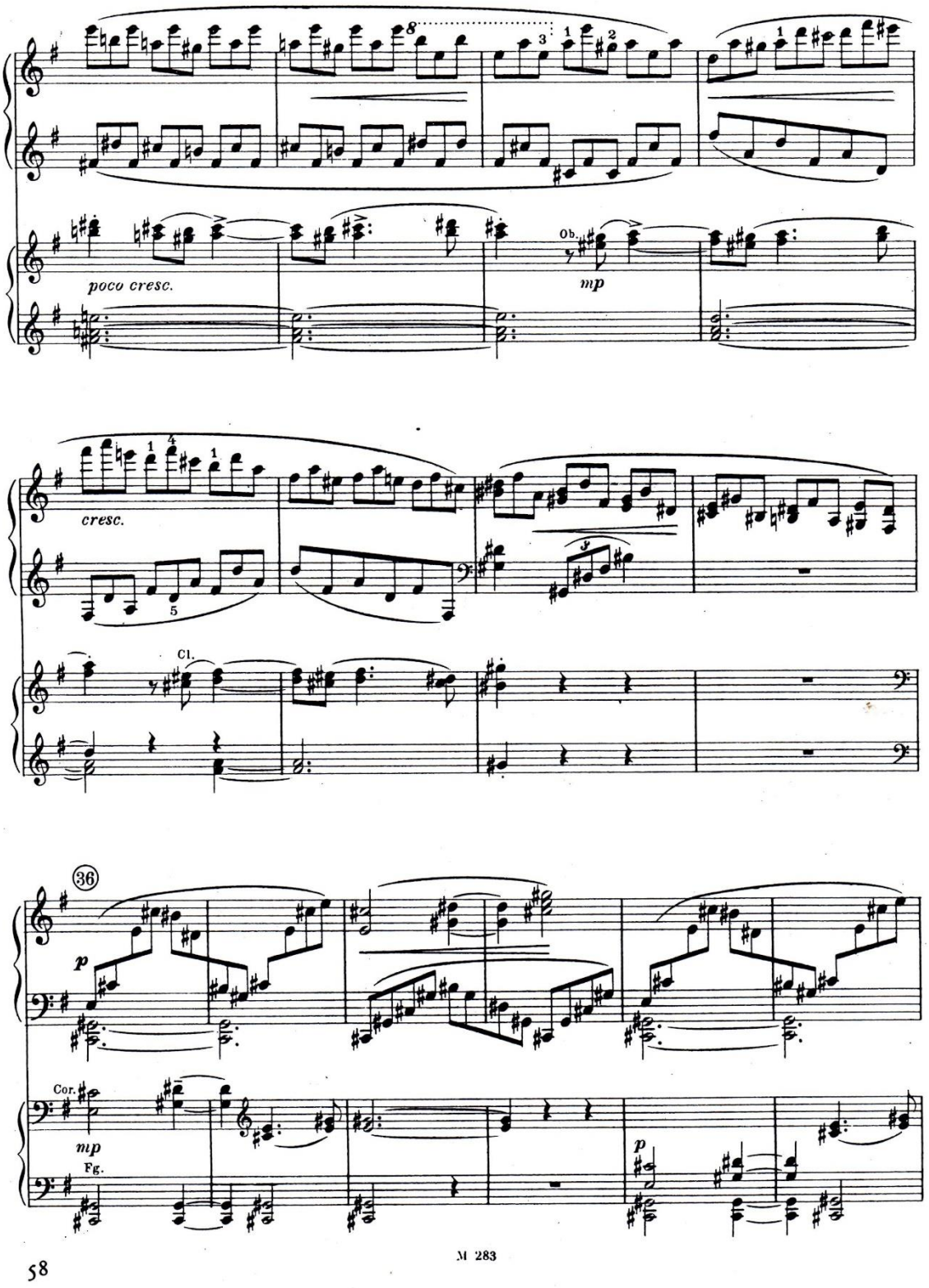

M 283

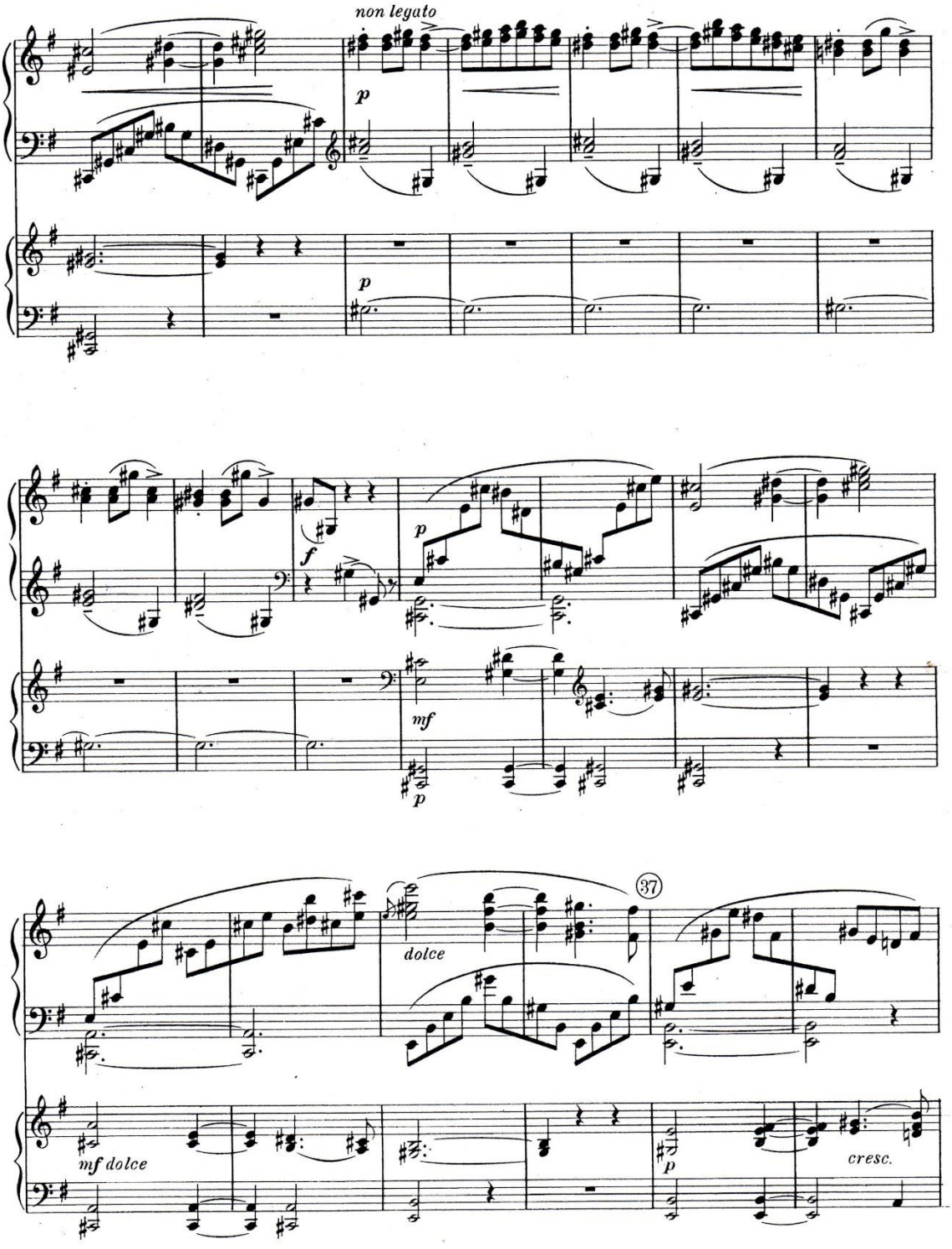
non legato
p
p
f
p
mf
p
dolce
37
mf dolce
p
cresc.

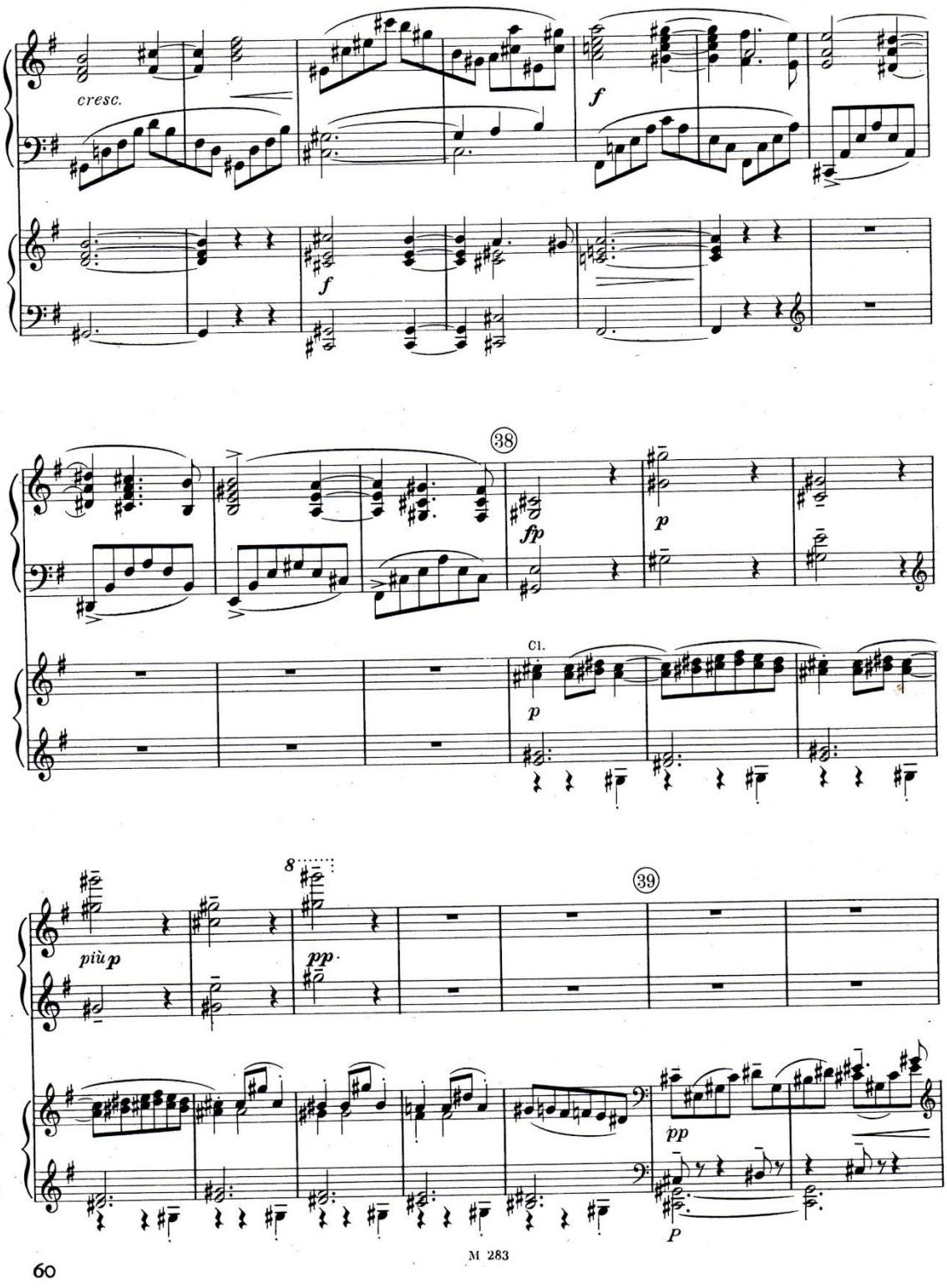

M 283

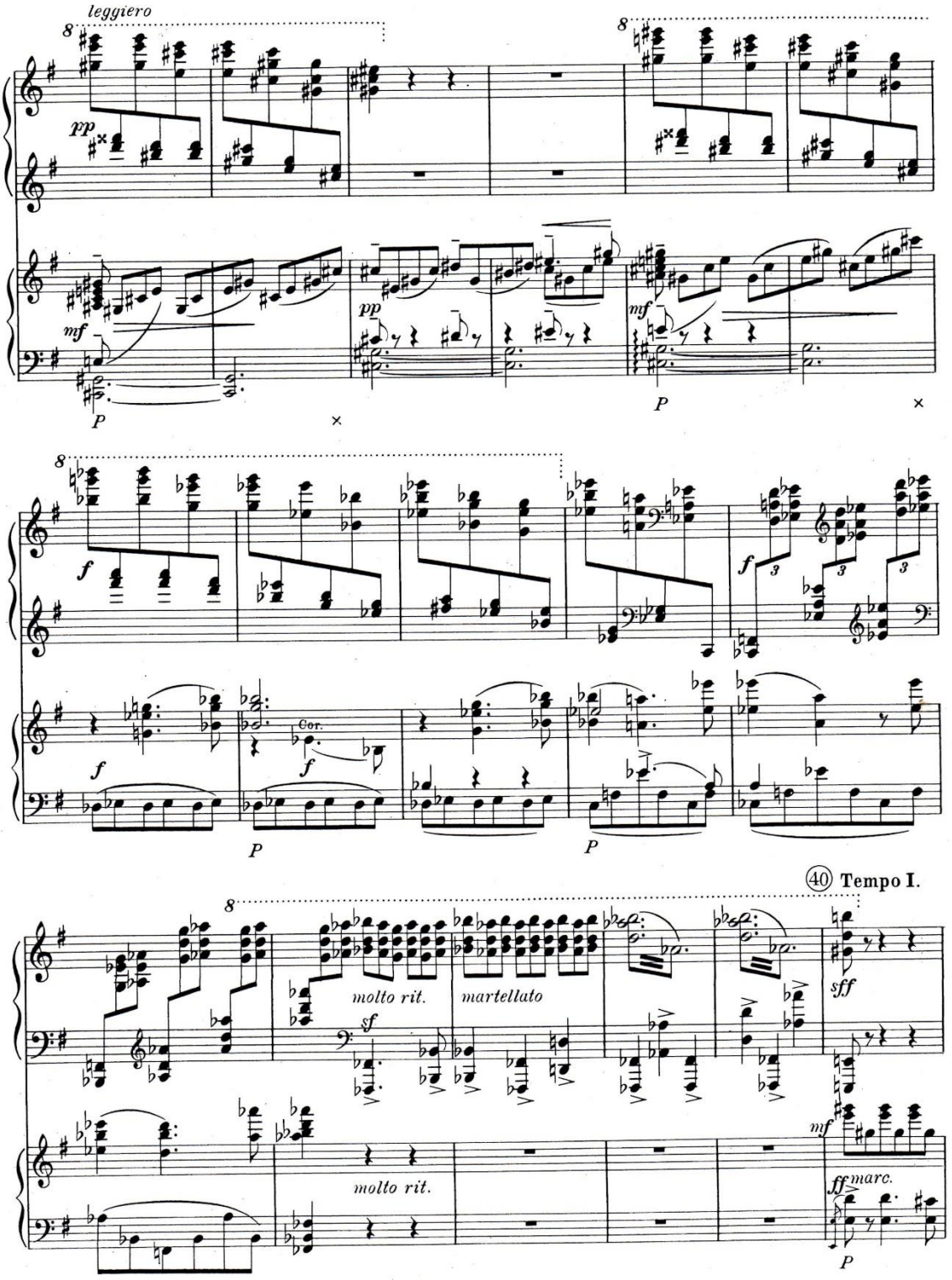
leggiero
pp
mf
P
pp
mf
P
f
f
Cor.
f
P
P
40 Tempo I.
molto rit.
martellato
sf
molto rit.
sff
mf
ff marc.
P

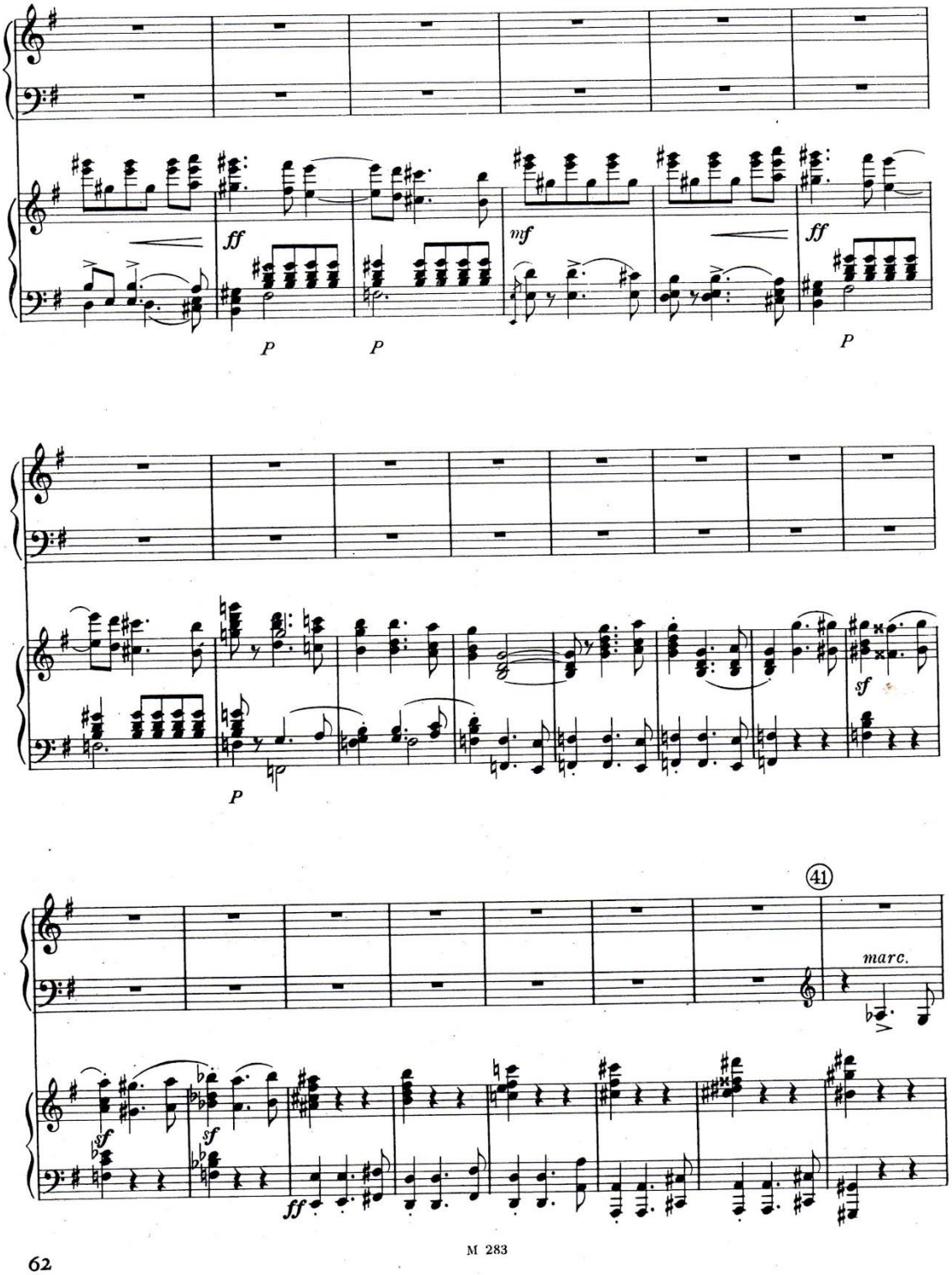

62

M 283

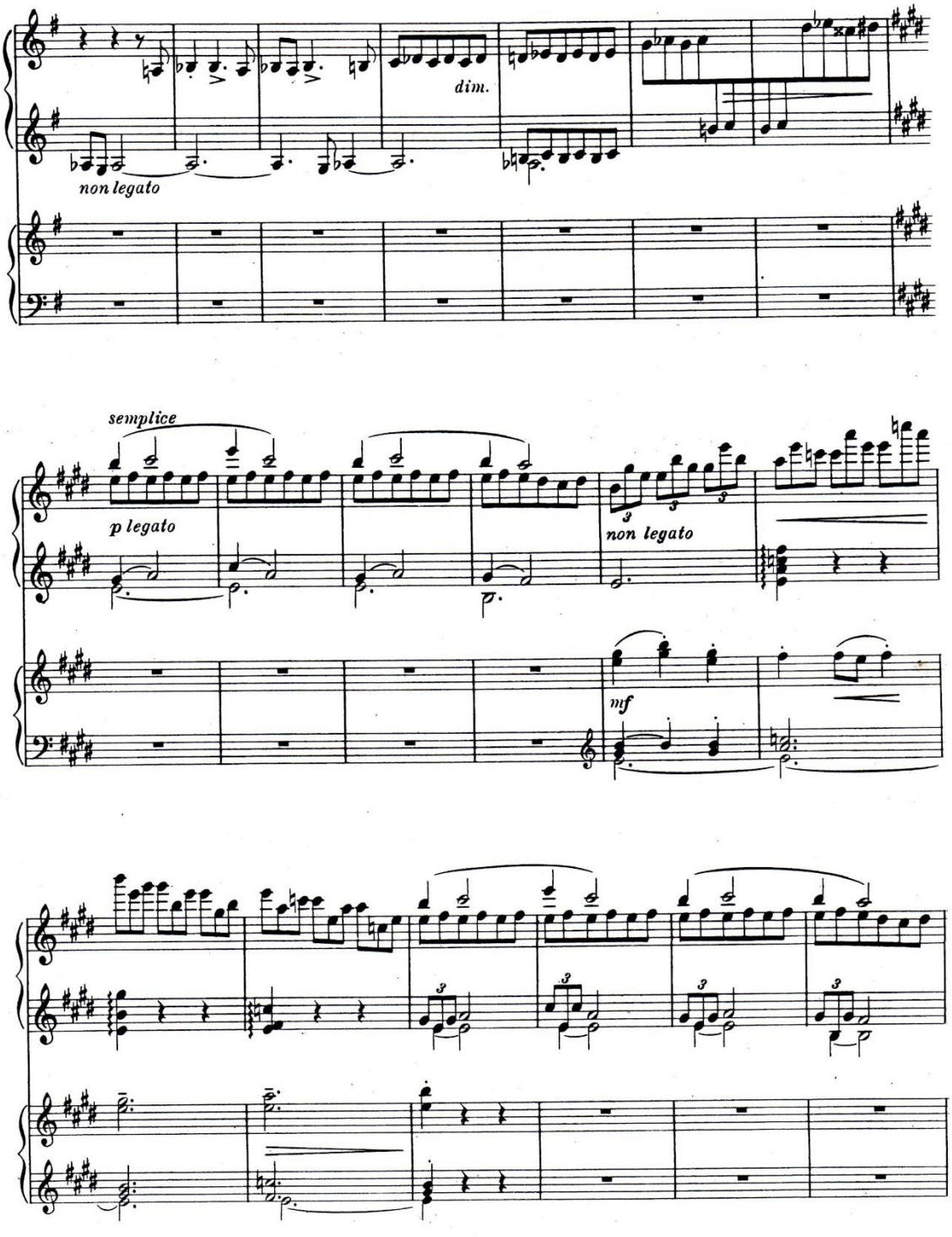
dim.
non legato
semplice
p legato
non legato
mf

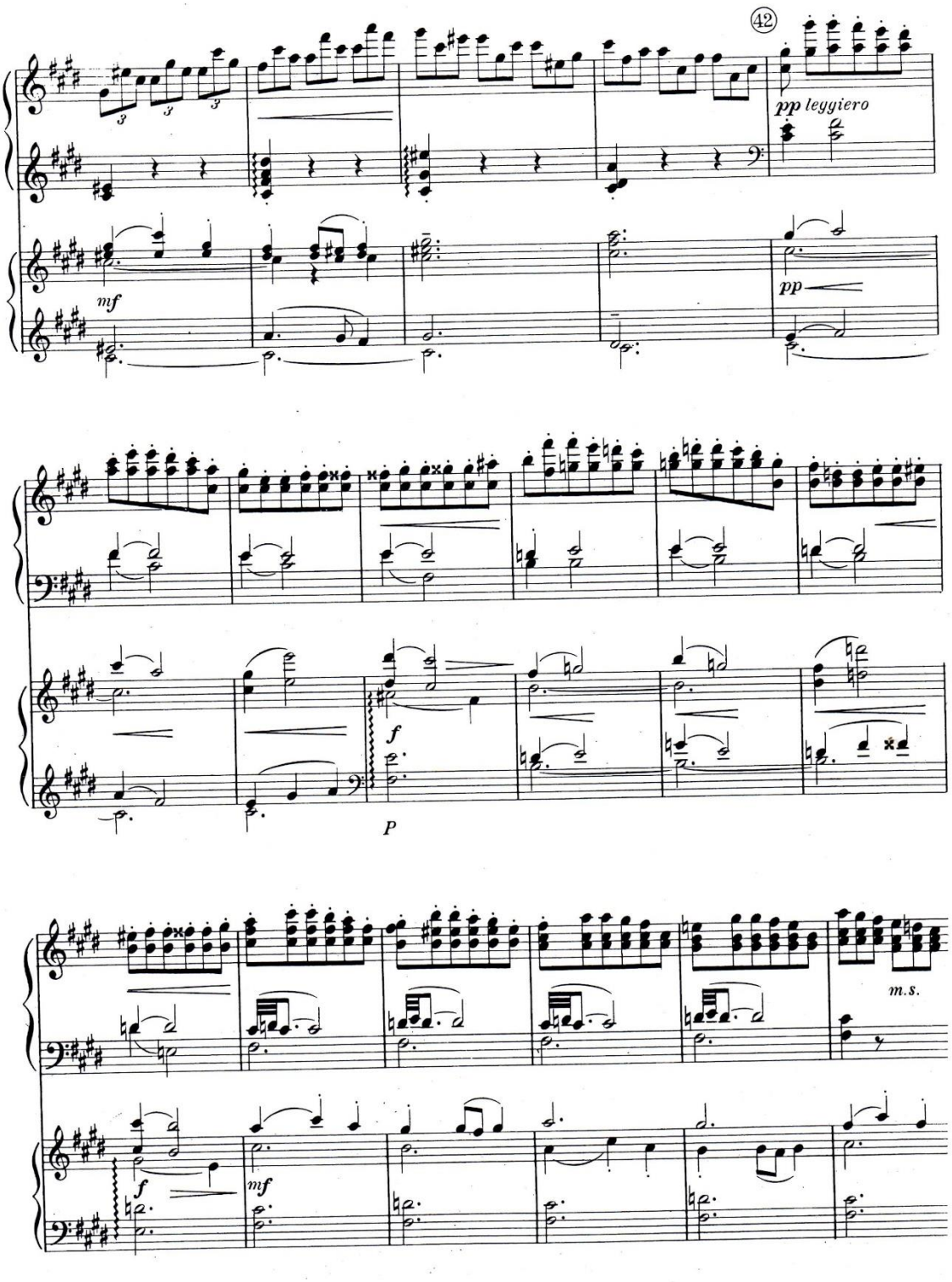

64

M 283

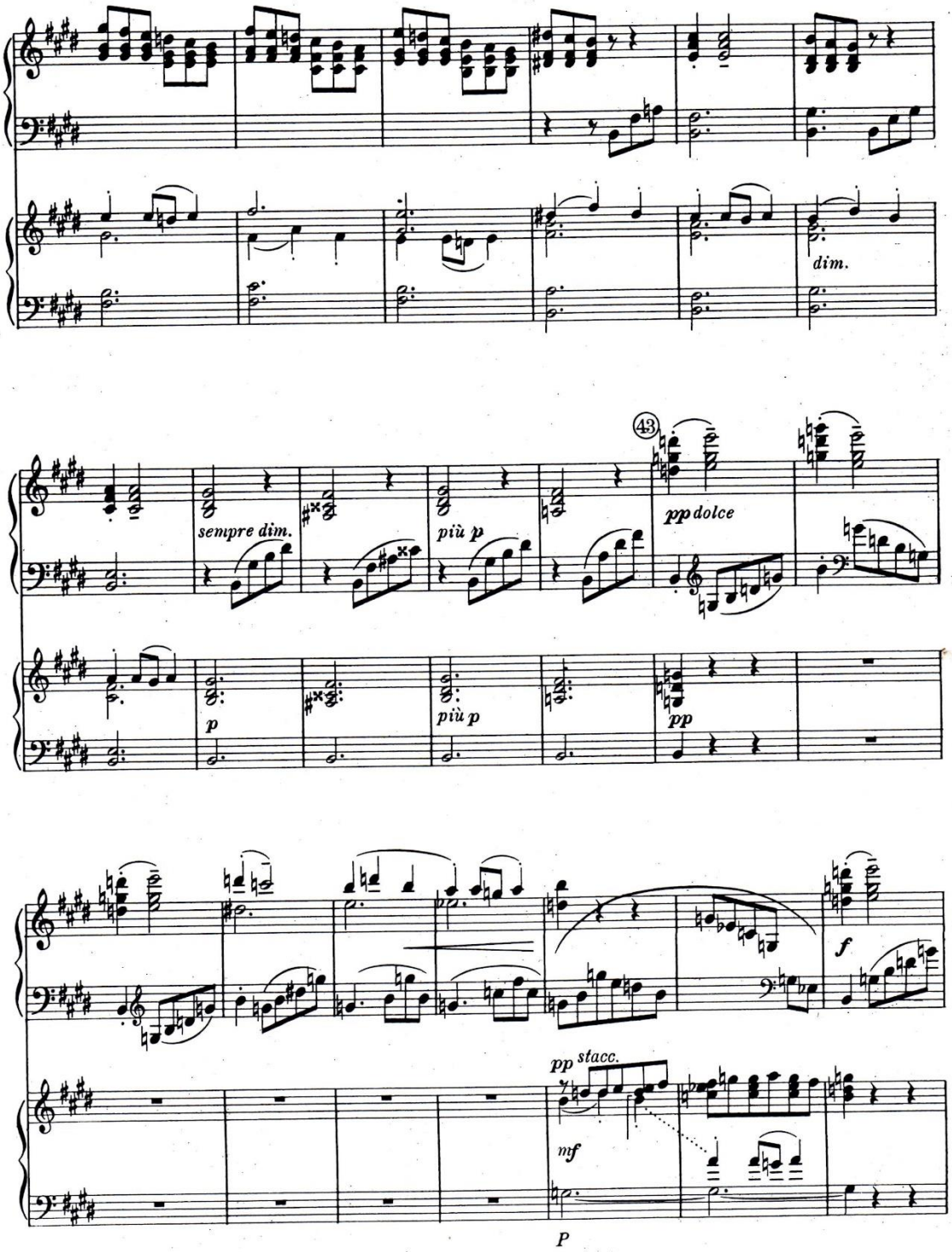
dim.
43
sempre dim.
più p
pp dolce
p
più p
pp
f
pp stacc.
mf
P

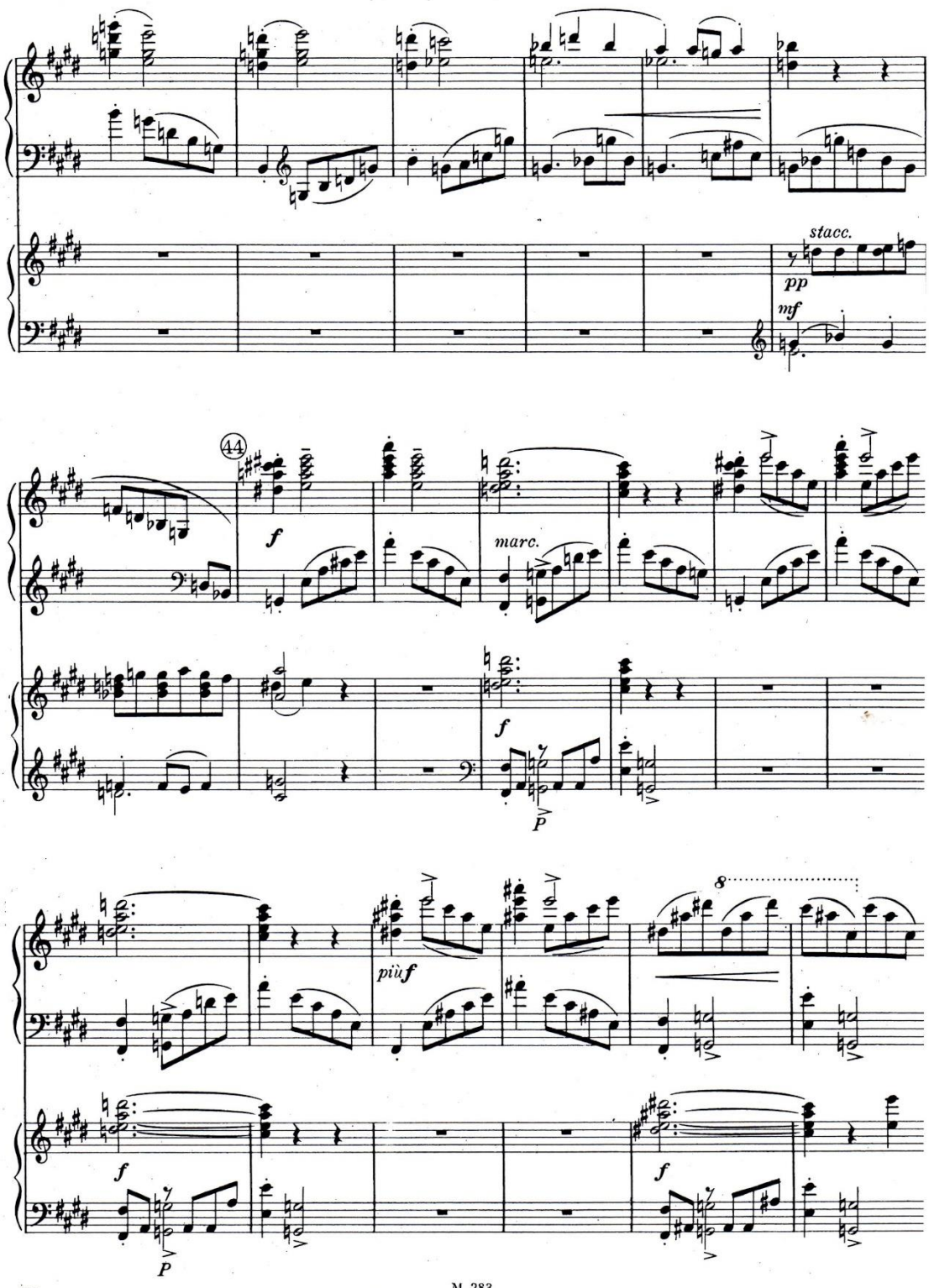
stacc.
pp
mf
44
f
marc.
f
P
più f
8
f
P
f

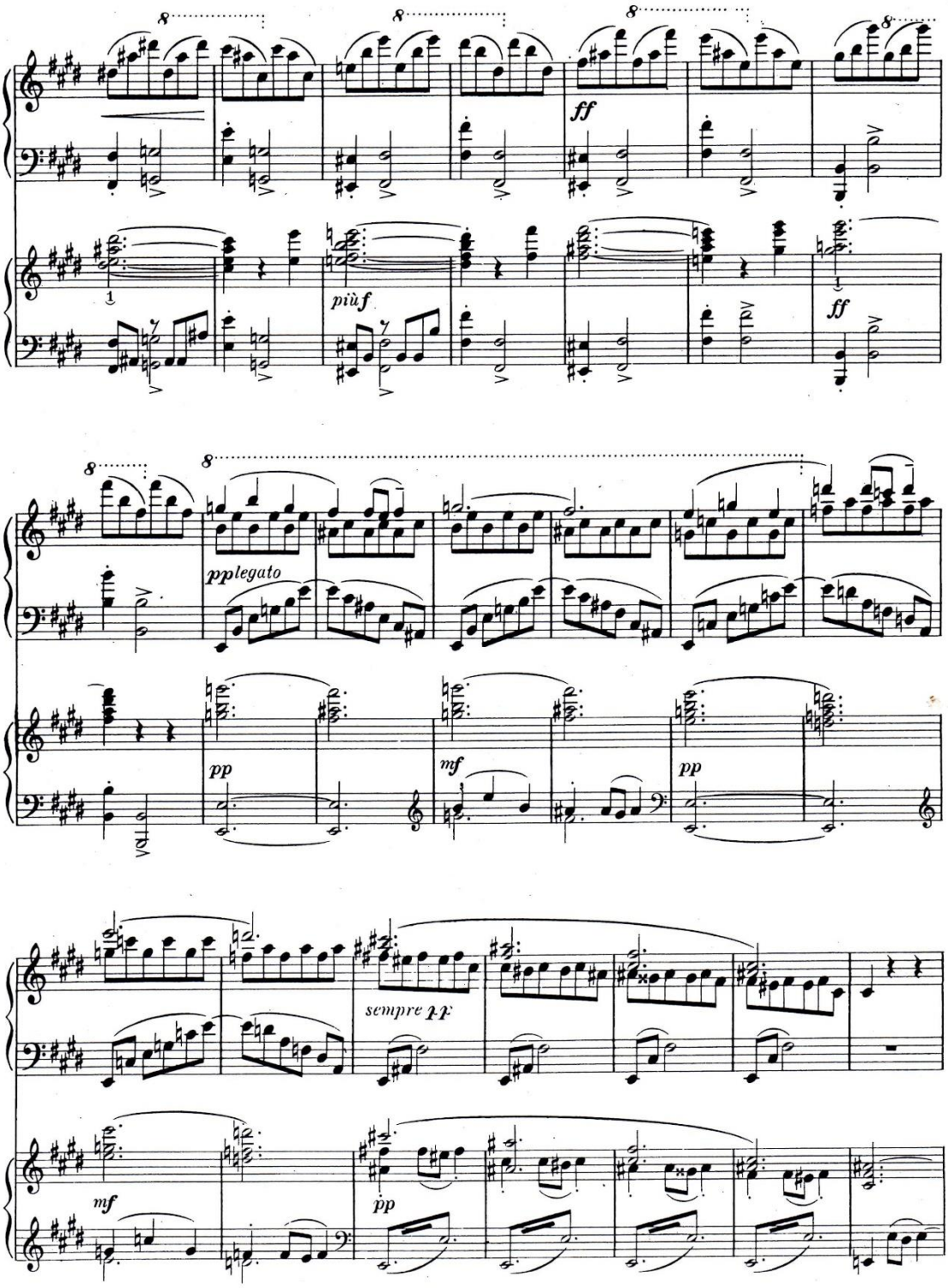
8
ff
più f
ff
pp legato
pp
mf
pp
sempre pp
mf
pp

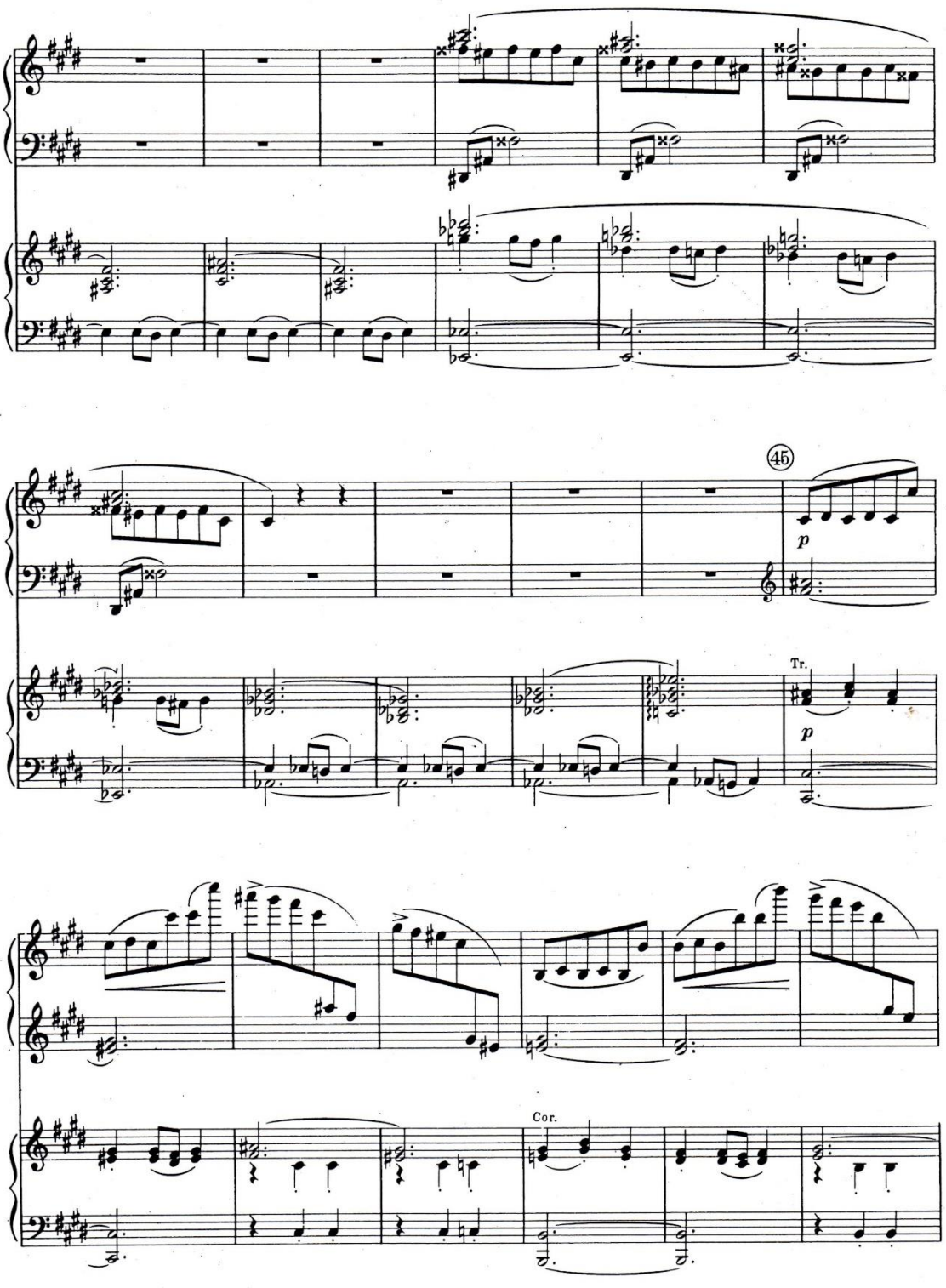
45
p
Tr.
p
Cor.

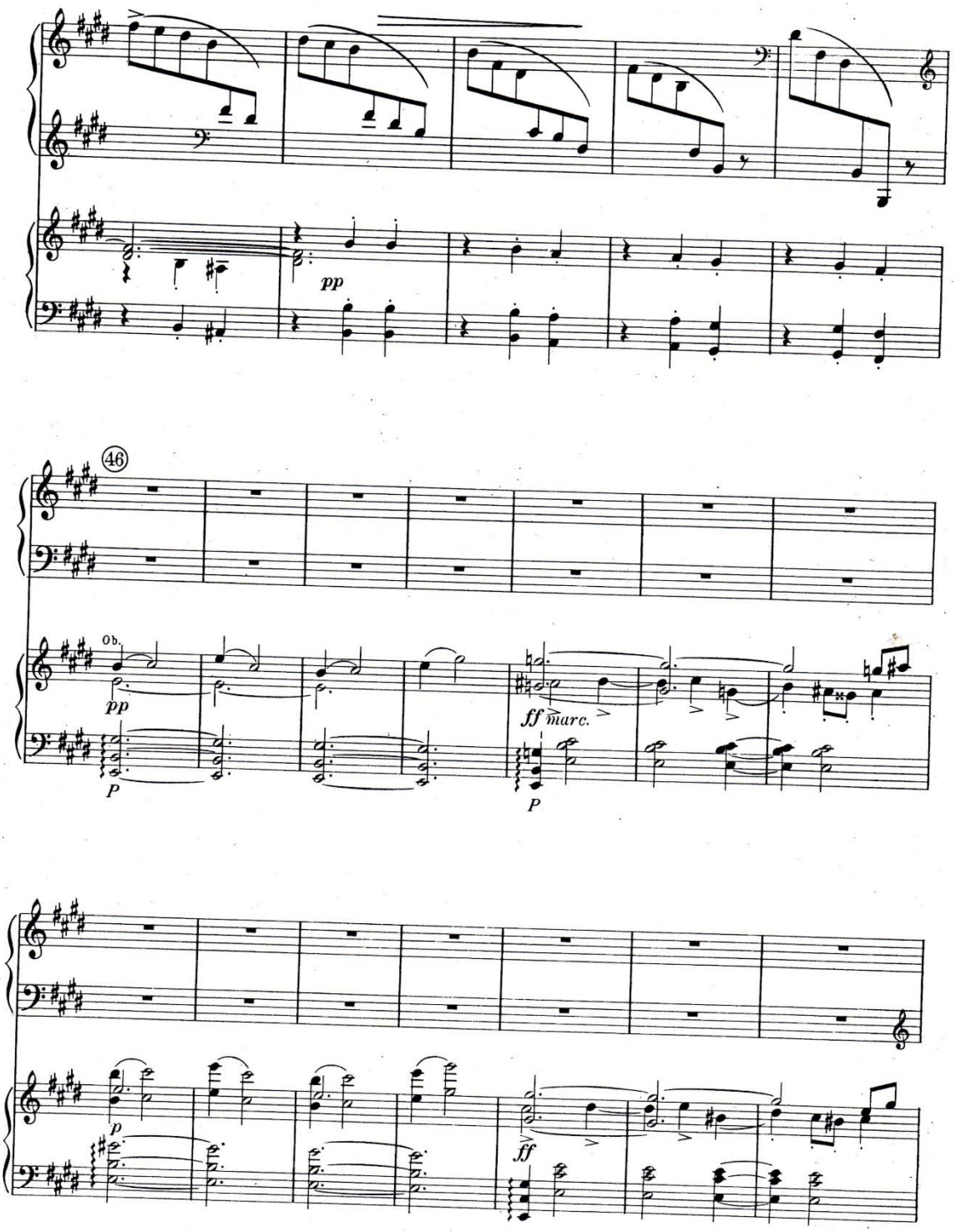
pp
46
Ob.
pp
P
ff marc.
P
p
ff

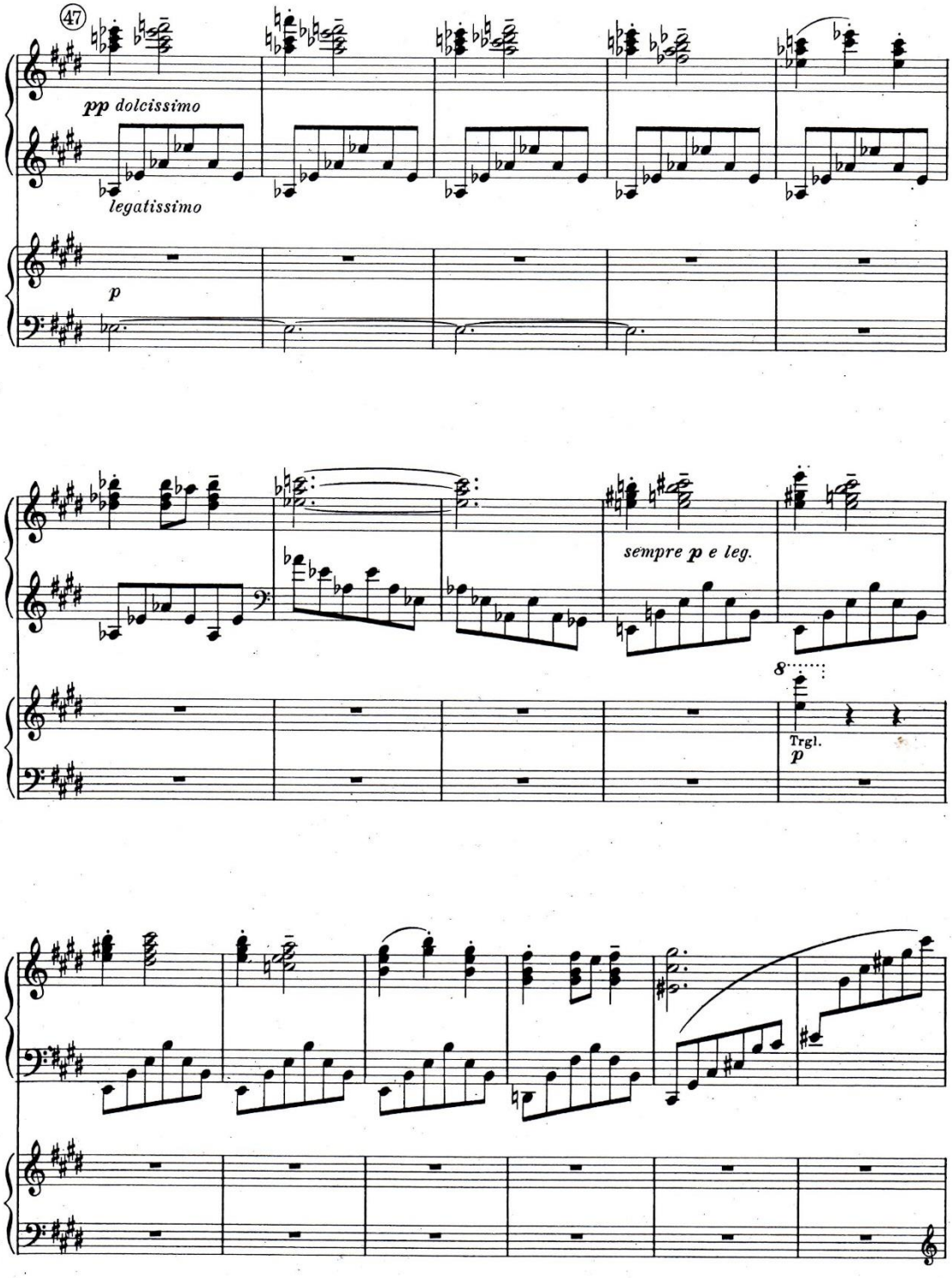
47
pp dolcissimo
legatissimo
p
sempre p e leg.
8
Trgl.
p

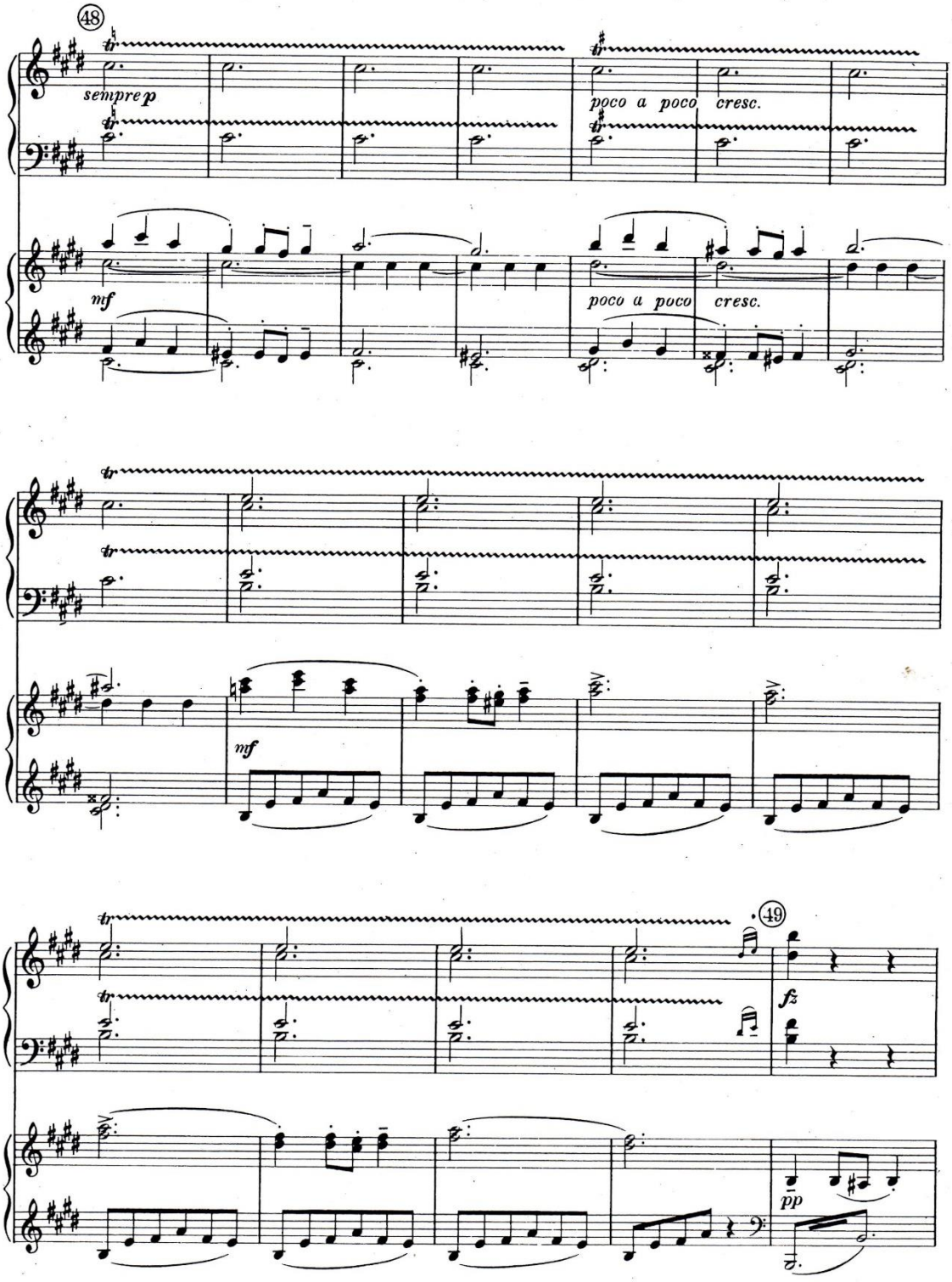
48
sempre p
poco a poco cresc.
mf
poco a poco cresc.
tr
tr
mf
tr
tr
49
fz
pp

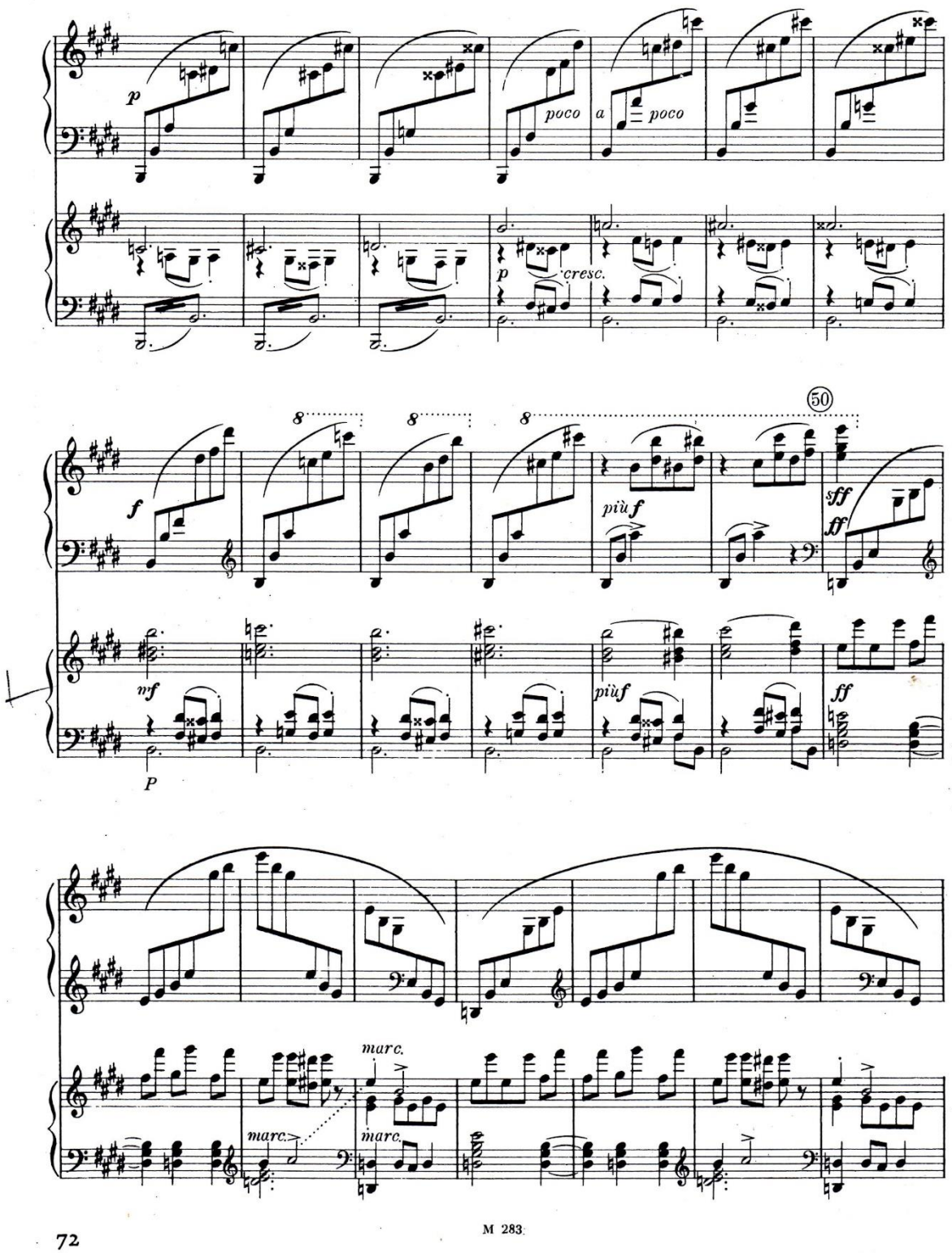
p
poco
a poco
p
cresc.
50
f
8
8
8
più f
sff
ff
mf
più f
ff
P
marc.
marc.
marc.

M 283

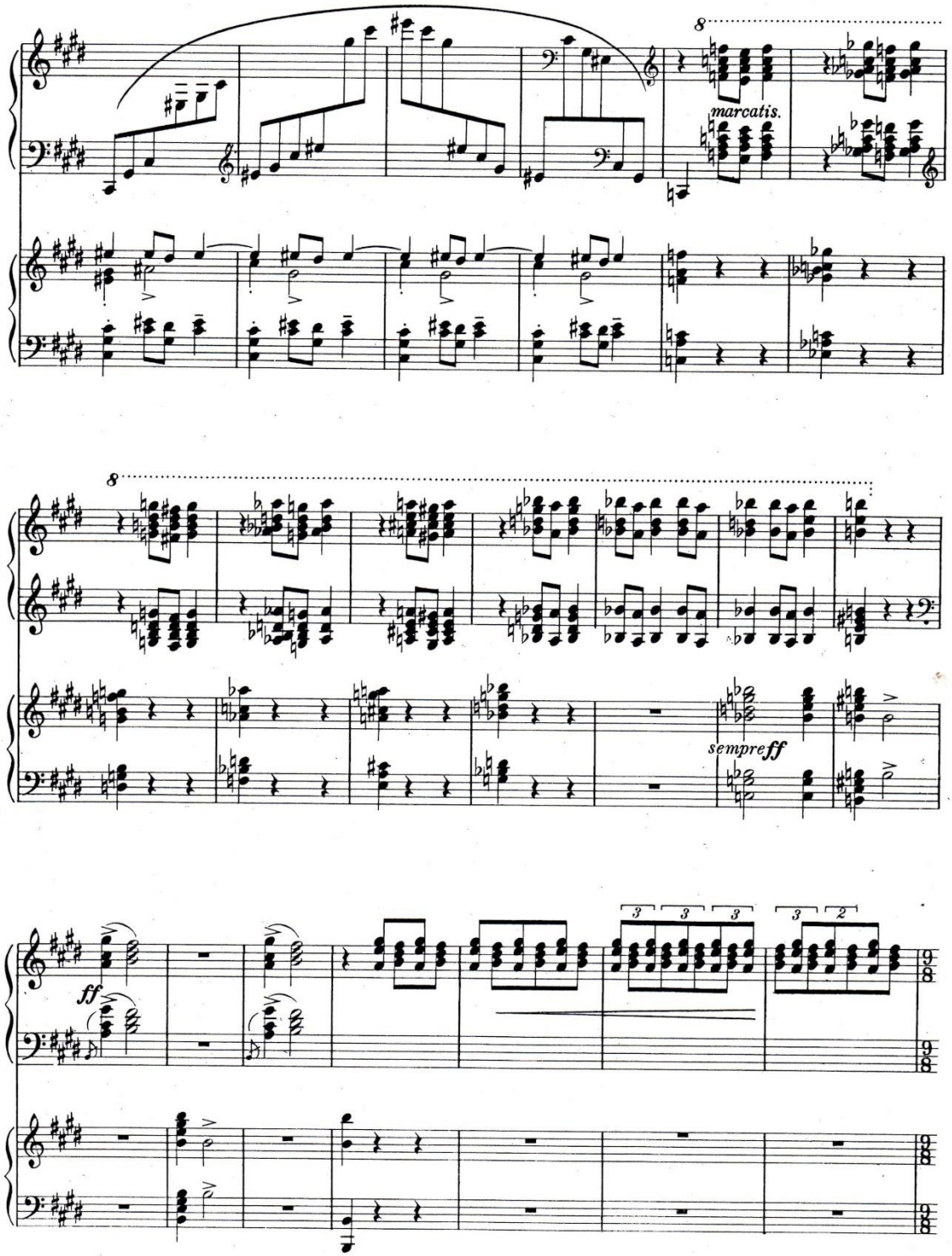
8
marcatis.
8
sempreff
ff
3
3
3
3
2
9/8

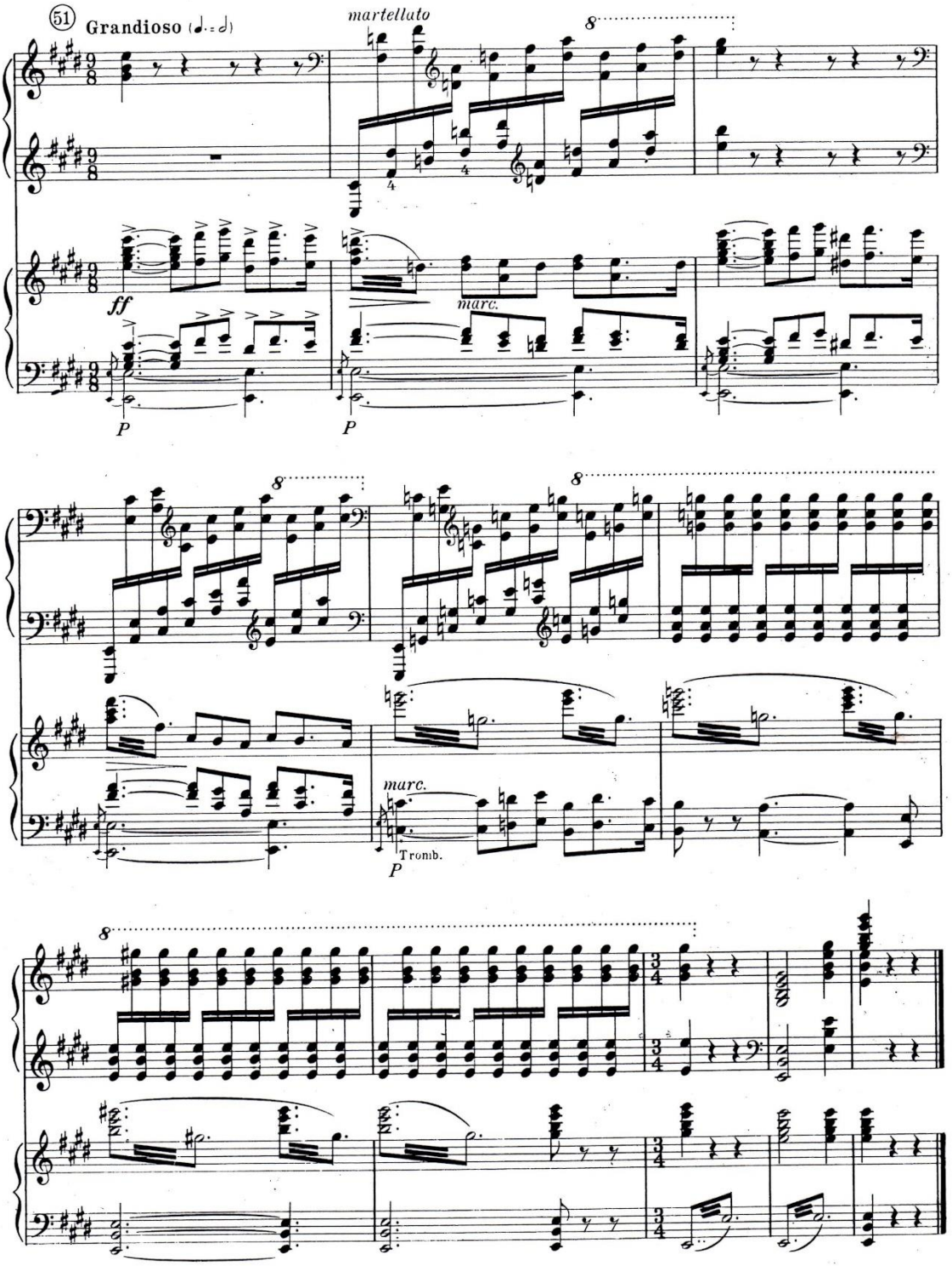
51
Grandioso
martellato
ff
marc.
P
Tromb.

Příloha č. 11 - Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M.D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce Evidenční list

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.
Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				